

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

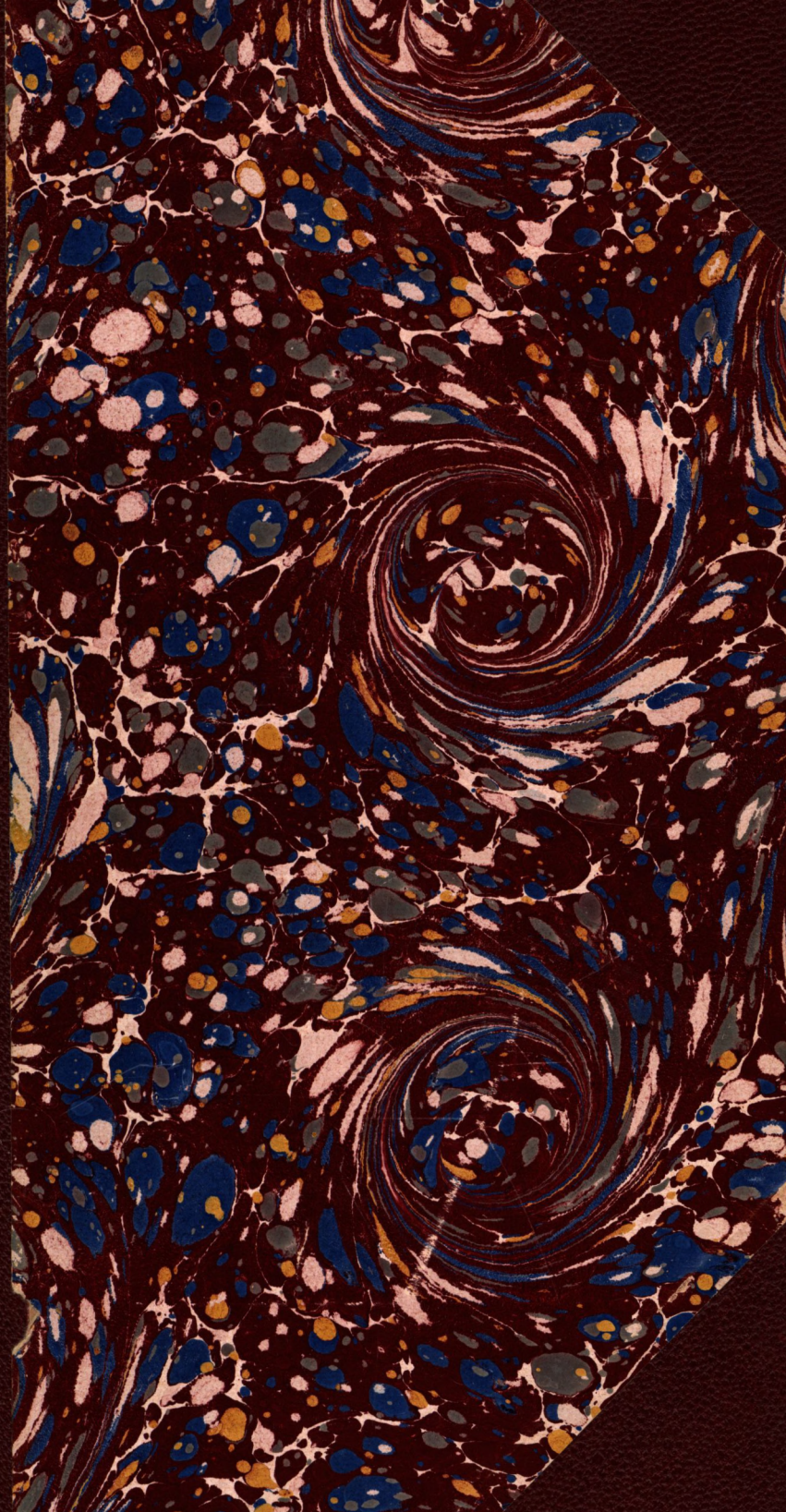
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

PERSONALHISTORISK TIDSSKRIFT

61DE AARGANG
(11. RÆKKE 1. BIND)

1940

UDGIVET AF
SAMFUNDET FOR DANSK GENEALOGI
OG PERSONALHISTORIE

I KOMMISSION:
EJNAR MUNKSGAARDS FORLAG
KØBENHAVN 1940

Redigeret af Samfundets Skriftudvalg
ved
H. HJORTH-NIELSEN

INDHOLD.

Fridericoburgensia fra det 19. Aarhundrede. Af Arkivar, dr. theol. <i>Bjørn Kornerup</i>	1
Leonora Christina Ulfeldts Frigivelse. Af kgl. Ordenshistoriograf, dr. phil. <i>Louis Bobé</i>	35
Et Brev om Christian VII fra hans Udenlandsrejse. Ved Arkivar, Frk. <i>Henny Glarbo</i>	48
Omkring Lucile Grahn. Af Teaterhistoriker <i>Robert Neiiendam</i>	50
Til dansk Præstehistorie. Oplysninger om Hellum Herreds Præster c. 1600 —1656. Af Lektor, cand. mag. <i>Hans H. Fussing</i>	55
Slægten Obelitz's Vaaben. Af Bankfuldmægtig <i>Bredo Obelitz</i>	60
Nogle Oplysninger om en hidtil ukendt Gren af Slægten Suhr fra Aalborg. Af Fru <i>Anna Rosenstand Christensen</i> , gift <i>Myrhøj</i>	62
En Vendsysselsk Gren af Adelslægten Børialsen. Af Postmester <i>C. Klit- gaard</i>	66
Anmeldelser	70
Smaa Meddelelser. Familien Klee. — Tordenskiold. — Aarhus Katedralskole.....	74
Spørgsmaal. Petersen — Hjorth	75
Til Medlemmerne	75
Samfundets Regnskab for 1939	76
De britiske Menigheder i Helsingør. Af Kaptajn <i>J. W. G. Norrie</i>	77
Nogle Breve fra Daniel Bruhn. 1864—1872. Ved Professor <i>Waldemar Westergaard</i> , Los Angeles	107
Optegnelser om Familien Lowson. Af Postmester <i>C. Klitgaard</i>	146
Etatsraad Peder Jacobsen Spiir. Af Direktør <i>Th. Hauch-Fausbøll</i>	149
Anmeldelser	153
Spørgsmaal. Kolding — Buch	156
Til Medlemmerne	156
Af en dansk Officersfrues Breve 1803—08. Ved fhv. Bibliotekar <i>Julius Clausen</i>	157
Slægten Rhuus fra Sæby. Af Postmester <i>C. Klitgaard</i>	212
Elbsvaneordenens Candorin, Conrad von Hövelen og Danmark. Af mag. art. <i>Hans Werner</i>	222
Slægten Laurentin i Danmark. Af Sparekassefuldmægtig <i>E. Juul Hansen</i>	233
Højesteretsadvokat Mathias Clausen Bruun's Forældre. Af Revisor <i>Otto von Spreckelsen</i>	236
Løvenbalk. Af Købmand <i>Emil Balle-Petersen</i>	241
Indskrifter paa Kisteklader fra St. Petri Kirke. Ved Bibliotekar, mag. art. <i>Albert Fabritius</i>	244

Et Besøg i Celle 1775. Af kgl. Ordenshistoriograf, dr. phil. <i>Louis Bobé</i>	269
Fortegnelse over dansk genealogisk Litteratur i Aaret 1939. Ved Bibliotekar, mag. art. <i>Albert Fabritius</i>	273
Smaa Meddelelser.	
Glemte Grave. — Ingemanns Moster Marias sidste Dage	278
Spørgsmaal.	
Klingenberg. — Alumner paa Elers' Kollegium	280
Samfundets Anliggender	280
Fortegnelse over Medlemmerne af Samfundet for dansk Genealogi og Personalhistorie. (1. November 1940)	281
Navneregister	287

FRIDERICOBURGENSIA FRA DET 19. AARHUNDREDE.

Af Bjørn Kornerup.

Under Arbejdet med at indsamle Materiale til min »Frederiksborg Statsskoles Historie 1630—1830« (1933) maatte jeg for nogle Aar siden gennemgaa et temmelig omfangsrigt Kildestof, for Størstedelen bestaaende af Breve og Aktstykker i de offentlige Arkiver. Hvor værdifuldt dette Materiale end maatte være for den, der selv skulde give en Fremstilling af Skolens Historie, saa var dets Helhedskarakter dog af en saadan Art, at det var ganske udelukket at offentliggøre det in extenso. Særlig gjaldt dette Kildestoffet fra det 19. Aarhundrede, hvoraf kun en ringe Del vilde have tilstrækkelig Interesse til at forelægges Læseverdenen. Enkelte Ting dannede dog i saa Henseende en Undtagelse, og af disse har jeg igen udvalgt en mindre Kreds af Breve og Aktstykker, som skal meddeles nedenfor.

Det første i denne Række er en Koncept til Indstillingen til Kongen fra Den kgl. Direktion for Universitetet og de lærde Skoler om at udnævne Skolens højt fortjente Rektor, Professor *Bendt Bendtsen* til Ridder af Dannebrog. Koncepten er udateret, men da Udnævnelsen fandt Sted paa Kongens Fødselsdag den 28. Januar 1813, er Koncepten formentlig fra Slutningen af 1812. Da Bendtsen først var den fjerde Rektor, der efter Dannebrogordenens Reorganisation 1808 modtog denne Naadesbevisning,¹ er det et Vidnesbyrd om den Betydning, man tillagde denne udmærkede Skolemand, der styrede Frederiksborg lærde Skole fra 1790 til sin Død 1830. Koncepten er skrevet med Laurits Engelsefts Haand, idet han fra 1812 var Assessor i Direktionen. Aktstykket er i sig selv et interessant Udtryk for de Tanker, der besjælede Direktionen med Hensyn til det humane Dannelsesideal, man ønskede fremmet gennem den dybtgaaende Forandring af den gamle luthersk-melanchtoniske Kirkeskole, som fandt Sted i Aarene omkring 1805. Det er tillige i høj Grad præget af Kon-

¹ Før Bendtsen var blandt Rektorer til Riddere af Dannebrog blevet udnævnt: Rektor i Horsens, Professor Oluf Worm (1809), Rektor i Ribe, Professor L. Hansen (1810) og Rektor i Nykøbing F. S. N. J. Bloch (1810).

cipistens Personlighed og viser nært Slægtskab med de fine og aandfulde Breve fra samme Mand, som allerede tidligere af P. Engelstoft er offentliggjort her i Tidsskriftet (7. R. II, 84 ff.).

Den lange Periode (1790—1830), hvori Bendt Bendtsen styrede Frederiksborg Skole tilmed som umiddelbar Efterfølger af sin Fader Povel Bendtsen (1766—89), bidrog til at give Skolen et ganske særligt Præg. Der dannede sig i Undervisning og i Formerne for Skolelivet en egenartet frederiksborgensisk Tradition, som var af ikke ringe Værdi, men som ogsaa — efterhaanden som Aarene gik — kom til at virke ret fremmedartet paa den, der ikke fra Ungdommen var fortrolig med den. Et historisk interessant Vidnesbyrd herom foreligger i en længere Indberetning om Skolens Forhold, som Bendtsens Eftermand *Erich Gjørup Tauber* et Par Aar efter sin Tiltrædelse af Embedet tilstillede Universitets- og Skoledirektionen. Tauber, der havde maattet opgive Direktoratet ved Sorø Akademi og i Stedet for var blevet konstitueret som Rektor ved Frederiksborg lærde Skole, er en noget problematisk Skikkelse, der oftere har været Genstand for en ublid Bedømmelse. Hans Ulykke var, at han kun mangelfuldt havde formaaet at gøre Fyldest i den meget krævende Stilling som Direktor i Sorø, iøvrigt havde han i sin tidligere Virksomhed som Skolemand i Aarhus og Kolding indlagt sig betydelige Fortjenester. Han var tilmed en baade alsidigt interesseret og begavet Mand, men i de senere Aar bidrog hans vaklende Helbredstilstand til at berøve hans Holdning den fornødne Ligevægt. Heller ikke som Rektor i Hillerød høstede han Laurbær, men det bør fremhæves, at adskilligt i hans uheldige og uforstaaelige Optræden sikkert maa betragtes som Udtryk for en syg Mands Dispositioner. Tauber brugte gerne Pennen, og der foreligger fra hans Haand flere topografiske og skolehistoriske Smaaskrifter, der vidner om en livlig Aand og god Iagttagelsesevne. Et lignende Præg bærer ogsaa den ovenfor nævnte Indberetning, som baade virker tiltrækkende ved sin Fremstillingsform og indeholder værdifulde Oplysninger om Frederiksborg Skoles Tilstand efter Afslutningen af den lange Bendtsen'ske Periode. Nogle Misforstaaelser, som Tauber har gjort sig skyldig i paa Grund af mindre indtrængende Kendskab til Skolens ældre Historie, er blevet rettet i Noterne.

E. G. Taubers lidet glørværdige Rektorat, afsluttet med Skolens Brand 1834, i Forbindelse med en Overgangsperiode under en vikarierende Rektor var ikke til Gavn for Frederiksborg Skoles Udvikling. Paa ethvert Punkt gik den tilbage, Discipeltallet svandt ind til et Minimum, og Skolen tabte ganske sin tidligere Anseelse i det almindelige Omdømme. Skulde den nu ikke gaa sin fuldkomne Undergang i Møde, maatte dens Skæbne lægges i Hænderne paa en Mand, om hvis Energi og ubøjelige Fasthed

der ikke kunde herske Tvivl. Det blev da af afgørende Betydning, at en Mand netop med disse Egenskaber, den hidtilværende Rektor ved Randers lærde Skole, Dr. phil. *Hans Morten Flemmer* i 1836 blev beskikket til Rektor ved Frederiksborg Skole. Flemmer var i flere Henseender en imponerende Personlighed, kraftigere i Linierne og rigere nuanceret end de fleste af sine Kolleger. Paa en ejendommelig Maade forenede han den store Verdens slebne Form med borgerlig Ligeformhed, klassisk Dannelse og frodig Mennesskelighed havde hos ham krystalliseret sig i en sund og fordomsfri Livsforstaaelse. Denne præger ogsaa hans Breve og Embedsskrivelser, der som oftest er affattet i en djærv og frisk Stil, som minder om, at Brevskriveren var en Mand med en ikke almindelig Sans for Humor og Livets Realisme. Disse Ejendommeligheder lægger sig ogsaa tydeligt for Dagen i de tre Breve fra ham til Ungdomsvennen J. N. Madvig, som nedenfor skal gengives. De to første — Anbefalingsskrivelser for et Par Lærere — vidner ikke blot om hans uhildede Blik og Tilbøjelighed til at tale frit fra Leveren, men tegner ogsaa indirekte gennem Lærerbedømmelserne et Billede af hans pædagogiske Grundsætninger. Det tredje (og sidste) Brev (af 1861) til samme Adressat er af alvorligere Karakter. Sagen var den, at medens det i den første Snes Aar af Flemmers Embedstid lykkedes ham at bringe den gamle Skole paa ret Køl igen og at genskabe dens tidligere Anseelse, gik Skolen i hans sidste Aar stærkt ned ad Bakke. Flemmers svækkede Helbred og nu langt ringere Energi satte uheldige Spor i Skolearbejdet, som heller ikke fik den fornødne Støtte af det øvrige Lærerpersonale. Hertil kom endvidere, at Discipelmaterialet i en Aarrække ikke var stort bevendt. Da Madvig som Undervisningsinspektør ved de lærde Skoler i 1861 aflagde et Besøg i Frederiksborg Skole, følte han sig i høj Grad utilfreds med Undervisningens Tilstand, hvad der foranledigede ham til ikke blot at fremhæve Mangleerne i sin officielle Indberetning til Kultusministeriet, men ogsaa til i et privat Brev til Flemmer at lægge ham paa Hjerte, at det vilde være ønskeligt, om Undervisningen blev drevet med større Fasthed og Nøjagtighed. Herpaa svarede Flemmer i en længere Skrivelse, som fortjener at meddeles her, ikke just paa Grund af dens specielle Opregninger af Eksamenskaraktererne for en Række middelmaadige Disciple, men fordi den baade giver et interessant Billede af Skolens Tilstand i en alvorlig Nedgangsperiode og i Almindelighed belyser den isolerede Stilling, som en datidig lærd Skole indtog i en filistrøs Lillekøbing. Forøvrigt er det ikke uden Interesse at se, at flere af de Disciple, som Flemmer omtaler, og som fra den sorte Skoles Side blev saa haardt bedømt, siden klarede sig ganske godt i det praktiske Liv. Dette behøver dog ikke at omstøde Flemmers Bedømmelse af dem som mindre velegnede til

»at færdes i Spydgudindens Hær«. — Som et Tillæg til Flemmers Brev er vedføjet et Brudstykke af den nævnte Indberetning til Ministeriet fra Madvig (Nr. 6).

Den ovenfor omtalte Nedgang vedvarede Resten af Flemmers Rektortid. Efter at han i Januar 1864 havde taget sin Afsked, gjaldt det da atter om at tilføre en hensygnende Institution ny Livskraft gennem en fast og dygtig Leder. Dette lykkedes ogsaa, idet den ansete Skolemand *Carl Berg* (1812—95) blev udnævnt til Rektor, og hans 25-aarige Embedstid (1864—89) medførte paa ny, omend under andre Former, en stærk Blomstring for Skolen. Tilmed virkede Berg i flere Henseender som en Foregangsmand for de demokratiske Skoletanker, som kom til fuld Udfoldelse i senere Tid. Imidlertid var det noget af en Tilfældighed, at Berg kom til Hillerød. Efter Flemmers Afgang havde han vel meldt sig som Ansøger til Embedet, men blev forbigaaet til Fordel for Overlærer, Dr. phil. F. W. Wiehe i Aarhus, men dennes kort efter paafølgende Død hidførte en ny Vakance i Rektoratet, og nu blev Berg udnævnt (den 26. April 1864). Han havde følt stærk Bitterhed over at være blevet vraget trods en mangeaarig, meget betydelig Indsats i praktisk Skolegerning og det blot, fordi han havde anden Karakter til Embedseksamen. Dette foranledigede ham til i et længere Privatbrev at udøse sit Hjerte for Madvig og samtidig stille Forslag om, at der ved Besættelse af de overordnede Poster i den lærde Skole skulde tages særligt Hensyn til pædagogiske Kvalifikationer. Skønt hans Forslag ikke blev taget til Følge, har hans Brev en saadan Karakter, at det fortjener at kendes, ligesom ogsaa et senere Brev fra ham til Madvig, hvori han viser sig som den for sine Disciples Vel varmt interesserede Rektor.

Med det sidste Brev i denne Række staar vi ved Tærskelen til vor egen Tidsalder. Det er skrevet den 28. December 1902 af Dr. phil. *Karl Hude* (1860—1936) et halvt Aar efter, at denne var blevet Rektor ved Frederiksborg Skole. Det hidsættes som et Minde om en Personlighed, der i nyeste Tid har indlagt sig den største Fortjeneste af Skolens fortsatte Eksistens og af dens Omdannelse til en moderne Institution, og som et Aktstykke, der har en egen Interesse ved at afspejle det harmoniske Møde mellem Repræsentanten for en ny Tid og Forhold og Personligheder fra l'ancien régime.

* * *

Alle de her meddelte Aktstykker og Breve findes i Rigsarkivet: Nr. 1 og 2 i Universitets- og Skoledirektionens Arkiv, henholdsvis i H, Specielle Sager 2 og i Henlagte Skolesager ad 2 G 643;

Nr. 3—5 og Nr. 7—8 i J. N. Madvigs Privatarkiv; Nr. 9 i M. Cl. Gertz's Privatarkiv (B) og Nr. 6 i Kultusministeriets Arkiv, 3. Ekspeditionskontor, Journalsager til 2 E (1861) Nr. 187. Brevene er gengivet ord- og bogstavret, idet kun hist og her — især i Nr. 2 — nogle mindre Fejlskrivninger og Ujævnheder stiltiende er blevet rettet. — Om Personligheder og Forhold vedrørende Frederiksborg Skole maa jeg i Almindelighed henvise til mit ovennævnte Skrift om Skolens Historie. Ved Udarbejdelsen af Noterne har jeg haft megen Nytte af J. N. Schultz, Personalhistoriske Optegnelser om Studenterne fra Frederiksborg lærde Skole 1857—1871, 1895, hvis Oplysninger saa vidt muligt er ført à jour.

1.

Ca. 1812. Koncept til Universitets- og Skoledirektionens Indstilling af Rektor Bendt Bendtsen til Ridder af Dannebrog.

Allerunderdanigst Beretning.

Ifølge Deres Kongel. Majestæts allernaadigste Befaling, som i sin Tid er meddeelt Directionen igiennem det Danske Cancellie, opfylder den en af sine behageligste Pligter, nemlig den at forelægge D. K. M. sin allerunderdanigste Beretning angaaende de Embedsmænd, som inden for den Directionen anviste Virkekreds især have gjort sig værdige til Allershøieste Opmærksomhed.

[Efter at have omtalt Universitetets Forhold med Fremhævelse af Professorerne Nicolai Christopher Kall og Friderich Ludvig Bang fortsætter Engelstoft saaledes:]

Lærepladserne ved de lærde Skoler ere næsten alle besatte med Mænd, hvis retskafne og nidkiære Embedsførelse fortienner saa meget mere Agtelse, jo oftere de dermed forbundne Besværligheder maae blive dem følelige, og jo haardere den Kamp er mod de temporære Vanskeligheder for et nødtørftigt Udkomme, som de fleeste af dem have at udholde. Idet Direct., som med uafvendt Opmærksomhed følger enhvers Bestræbelser i og uden for hans Virkekreds, holder sig forpligtet til at nedlægge dette almindelige Vidnesbyrd for D. M., kunde den befinde sig i Forlegenhed med at betegne nogen af disse Mænd som fortrinlig værdig til aller-naadigst Opmærksomhed, hvis ikke Rectoren ved den lærde Skole i *Frederiksborg*, Professor *Bendt Bendtsen* ved offentlige Beviser havde sat det uden for Tvivl, at i grundig philologisk Lærdom, til hvis Erhvervelse enhver Opmuntring er en sand Velgierning for de lærde Skoler, tilkommer ham den næste Plads efter Professor Ridder *Worm* i *Horsens*.²

² Professor Oluf Worm (1757—1830), Rektor i Horsens 1788—1829, var blevet udnævnt til Ridder af Dannebrog den 28. Januar 1809.

For ved passende Foranstaltninger at forebygge den tiltagende Ligegyldighed mod den Færdighed at udtrykke sig rigtigen, reent og værdigen i de Lærdes Sprog, en Færdighed, hvori flere danske Lærde og Videnskabsmænd pleiede at udmærke sig, havde Direct. blandt andre opmuntret de Rectorer, hvis Hovedfag er den gamle Litteratur, til at benytte den Leilighed, som de aarlige Indbydelsesskrifter til den offentlige Skole-Examen tilbøde, til ved disses Affattelse i det latinske Sprog at give andre Skolemænd et følgeværdigt Exempel. Rector Profess. *Bendtsen* har ikke allene fra denne Side kommen Directionens Ønske imøde, men har endog overgaaet dens Forventning ved sit sidst udgivne Skoleprogram, hvilket saavel i Henseende til den lærde Behandling af en interessant antiquarisk Gjenstand som til ægte Latinitet har et umiskendeligt og afgjort Fortrin for alle andre i seenere Tid ved lige Anledning udgivne Skrifter.³

Med disse agtværdige Indsigter, som han har beriget ved et uafbrudt fortsat Studium af den classiske Litteratur, foreener Prof. *Bendtsen* de Egenskaber, som ere de væsentligste Hovedtræk i en retskaffen Skolemænds Character. Den punktligste Iagttagelse af de ham anviste Læretimer; Aarvaagenhed over Opretholdelsen af en Disciplin, som heldigen holder Middelveien mellem overdreven Strænghed og svag Eftergivenhed; Humanitet i Adfærd mod Medlærere og i den daglige Omgang med Disciple, uden enten i hiin eller i denne at glemme sin Embeds-Auctoritet; uafvendt Opmærksomhed paa Sædernes Reenhed i den ham anbettede Skole og Ungdommens Dannelse til Moralitet; endelig en Beskedenhed, hvorved han viser sig som den Mand, der, tilfreds med Samvittighedens Vidnesbyrd, rolig og fordringsløs vandrer den Vei, som Pligten betegner: disse ere de Egenskaber, som Direct. har havt Leilighed og Kald til at lære at kiende hos Rector Professor *Bendtsen*, og som have forskaffet og forsikkret ham dens fortrinlige Høiagtelse.

2.

1832 8. Juli. Indberetning til Universitets- og Skoledirektionen fra Rector E. G. Tauber om Frederiksborg lærde Skoles Tilstand.

Underdanig Indberetning om Frederiksborg lærde Skoles Forfatning fra 1. Juni 1831 til 1. Juni 1832.

³ 1808—12 havde Bendt *Bendtsen* udgivet fem latinske Afhandlinger i Skolens Programmer om Emner vedrørende den klassiske Oldtid. L. Engestoft havde i sine »Universitets og Skole-Annaler« (1808, II, 262 ff.; 1810, I, 115 ff.; 1811, I, 268 ff.; II, 183 ff.) givet vidtløftige Udtog af de fire af dem. Progr. for 1812 handlede om Opfostringslønnen hos Grækerne.

Kort efter min Tiltrædelse af Rectoratet ved Frederichsborg lærde Skole havde jeg under 22. Mai f. A. den Ære, at tilstille den høie Direction en foreløbig Beretning⁴ om den Tilstand, hvori jeg, efter den først anstillede Klassifications- og Prøve-Examen, forefandt Tingene her paa Stedet, ledsaget af nogle underdanige Bemærkninger og Forslag, som i det Hele vare saa heldige at vinde den Kongelige Directions Bifald. Siden den Tid har jeg ikke villet uleilige Directionen med mange Meddelelser, deels fordi disse maatte have berørt Gjenstande, som vedkom Lokalbestyrelsen i Detaill, som jeg maatte antage, at være betroet til mit eget Ansvar, deels og fordi saadanne Meddelelser i det Enkelte maatte synes at have mindre Interesse for Mænd, hvis Kald det er, at varetage det lærde Væsens Almeen-Tarv og hvis Tid derhos er indskrænket ved flere for Staten vigtige Embedsforretninger.

Imidlertid synes nu siden foranførte Beretning en saadan Tid at være forløben, at jeg paa ny, uden Ubeskedenhed, tør fremlægge en ny Oversigt over min Skoles Tilstand, som jeg saameget hellere gjør, som det vilde være mig kjert, om jeg, under indskrænkede Vilkaar af Evner, Helbred o. s. v., i min nuværende Virksomhed, som tilforn, maatte være heldig nok til nogenlunde at fyldestgjøre den Kongelige Directions Medlemmer, paa hvis Agtelse jeg vedvarende sætter ligesaa stor Priis, som jeg taknemligen erindrer deres Indvirkning paa mit Livs Forhold i de sidstforløbne 27 Aar.⁵

Jeg tillader mig derfor underdanigen at indberette:

I. I Henseende til Underviisningsarbeidet i det forløbne Aar, at ligesom samme stadigen er fortsat overensstemmende med den approberede Lections Tabel, saaledes har jeg, især hos Disciplene i Skolens nederste Klasser, sporet den bedste Virkning af en Studie-Regel, som i alle Dele anlagdes og fulgtes efter en fastere Plan end forhen.

I det Enkelte ere følgende Foranstaltninger trufne:

1. En regelmæssigere Gradfølge er indført i alle Sprog-Underviisninger deels ved i Lærerforsamlingerne jevnlig at drøfte de af Lærerne indgivne Methode-Forslag, deels ved at fastsætte bestemte Metæe, som i Fremtiden ville fordres til Opflyttelse fra Klasse til Klasse.

2. For at afhjælpe Mangelsposterne i den latinske Stil, der over hele Skolen vare betydelige og især i 3die

⁴ Taubers Indberetning af 28. Maj 1831 findes vedlagt Universitets- og Skoledirektionens Forestillinger for 1831 Nr. 1340.

⁵ Erich Giørup Tauber (1782—1854) havde begyndt sin pædagogiske Løbebane 1805 som Adjunkt i Aarhus, var 1818 blevet Rektor i Kolding, 1822 Direktor ved Akademiet i Sorø og 1834 konstitueret Rektor ved Frederichsborg lærde Skole.

Klasse, hvor Overlærer Dahl⁶ har det latinske Fag, ved dennes jevnlige Fraværelse formedelst Sygelighed — i denne Vinter i det Hele af over 3 Maaneder — lettigen kunde blive endnu betydeligere, og for derhos at spare den tidsspildende Dicteren, ere ugentlige Øvelser i Latinskrivning indførte under flere Læreres skiftevis Opsyn. Disse Øvelser foretages i 3die og 4de Klasse efter Zumpts og i 1ste og 2den Klasse efter Borgens Stiløvelse-Bøger,⁷ hvoraf Exemplarer af Disciplene ere anskaffede. Ved hver Maanedes Begyndelse nævnes Stykkerne, som ville falde under Behandling, saa at Disciplene ved Hjemmeflid kunne forberede sig paa disses Udarbeidelse. Rettelsen af det Indleverede foretages af Lærerne hjemme, og disse Rettelser, saavel som den originale Latin, der mest er taget af Murets Skrifter,⁸ betragtes som Mønster-Latin og læres udenad af Disciplene.

3. Religions Underviisningen, der tilforn i de 6 første Skoleaar, efter en forhenværende Lærers, Pastor Gads⁹ Plan, var indskrænket allene til Bibelhistorie, er givet en Udvidelse, der svarede til Gjenstandens Vigtighed og bestaaer nu i en Udvikling af Balles Lærebog i de 2 nederste Klasser og Fogtmanns i de to øverste.¹⁰ En regelmæssig Kirkegang er ikke indført, fordi Disciplene syntes at føle Ulyst til samme. Derimod foretages af de confirmerede Disciple 2 Gange aarligen en Fælles-Communion med Lærere og disses Familier. Den Adjunct, som har Religionsfaget, prædiker ved denne Leilighed, og denne gudstjenstlige Høitidelighed har været saare opbyggelig, endog for Uvedkommende.

4. Aftenskolen¹¹ er regelmæssigen fortsat under Bestyrelse af Skolens 6 Lærere, hver sin Aften, og har virket gavnlig paa de yngre Disciples Fremgang dels som Tilvænnelse til at

---

⁶ Frederik Peter Jacob Dahl (1788—1864), Overlærer ved Frederiksborg lærde Skole 1818—40.

⁷ Den tyske Filolog Karl Gottlob (Timotheus) Zumpt (1792—1849) hidførte gennem sine meget benyttede Lærebøger i Græsk og Latin et Omsving i Underviisningen i de klassiske Sprog. — Rektor V. A. Borgen havde netop 1832 udgivet 1. Hefte af sine »Latinske Stileøvelser for de første Begyndere«.

⁸ Formentlig den franske Humanist Marc-Antoine Muret (1526—85), berømt for sin elegante Stil. En ny Udgave af hans »Orationes et Epistolae« var kommet 1825—26.

⁹ Peter Christian Stenersen Gad (1797—1851), Adjunkt 1821—25, siden residerende Kapellan ved Vor Frue Kirke i København, 1848 Biskop over Fyens Stift, Dr. theol.

¹⁰ N. E. Balles »Lærebog i den evangelisk-christelige Religion« var udkommet 1791, autoriseret til almindelig Brug fra 1794, og Nikolai Fogtmanns »Lærebog i den christelige Religion« var udkommet 1823.

¹¹ Aftenskolen var oprettet 1831 som en organiseret Form for Lektiehjælp (Kornerup, anf. Skrift S. 227 f.).

studere paa egen Haand, deels som Forebygningsmiddel mod Forømmelse af Forberedelse paa Skolepensaa.

5. **K o n s t f a g e n e** i Skolen have undergaaet den Indskrænkning og Udvidelse, som af Directionen blev approberet efter Forslag af 22 Mai 1831. Calligraphien har over hele Skolen forbedret sig betydeligen. Ved Sang-Underviisningen er gennemgaaet de almindelige Choralmelodier, som bruges ved Morgen-Lovsangen eller Gudstjenesten ialmindelighed, og disse saavel som adskillige Fædrenelandssange ere fiiirstemmigen indøvede med Disciplene.

6. **Extra-Timer** ere af Undertegnede givne 2de Aftener ugentligen saavel som om Søndag Morgen for Disciple af udmærkede Anlæg, som have havt Lyst til at udvide deres Kundskaber udenfor det Befalede. De have bestaaet i Vinterens Løb og været anvendte deels til Veiledning i en høiere Latinitet, deels til Underviisning i Begyndelsesgrundene af det engelske Sprog.

II. **Discipel-Personalet**, over hvilket Navne-Portegnelse er vedlagt det under 30te f. M. indsendte Skoleregnskab, har, Af- og Tilgang iberegnet, i det forrige Aar udgjort 58. Blandt disse ere mange haabefulde og velbegavede Ynglinger, som i Tiden ville gjøre Skolen Ære og deres Lærere Glæde. Men fattige, i det mindste uformuende, ere de næsten alle tilhobe, hvilket ofte har anlediget mig til det Ønske, efter mit Hjertes Drift, at turde være deres Talsmand hos den høie Direction, uden at jeg dog har iværksat dette Ønske, fordi Anledningen til at udtale det paa den legale Vei savnedes, i det Skolen intet eget Stipendiefond har, eller rettere, et saa høist ubetydeligt, at det har den Kongelige Directions Velvillie at takke for, at en eneste Stipendieplads er oprettet af laveste Klasse. Jeg tør derfor ikke paa officiel Maade foreslaae nogen regelmæssig Understøttelse for mine fattige Disciple, men indskrænker mig til at henstille med Anbefaling, om en liden Sum af 50 Rbd. aarligt maatte kunne bevilges som Examens Præmier for et Par flittige og fattige Disciple, det være sig nu i Penge eller Bøger. Dog bør jeg ikke glemme at erindre, at den Kongelige Direction i slig Henseende allerede ifjor har viist Godhed imod Skolen ved at skjænke 5 Expl. af Badens latinske og Arnesens græske Lexicon¹² til Brug ved Aftenskolen, hvorved fattige Forældre have sparet denne Udgift for deres Børn.

Discipel-Tonen er i det Hele god, og Disciplinar-Forseelser, som have egnet sig til skolemæssig Behandling, have siden min Ankomst her til Stedet aldeles ikke funden Sted. Den forrige Rectors Blidhed, skjøndt den maaskee stundom nærmede sig til

---

¹² Latinsk-dansk og Dansk-latinsk Lexicon eller Ordbog, 1—3, udg. af Jacob Baden, 1786—88 og Græsk-Dansk Ordbog til Brug for den studerende Ungdom, 1—2, udg. af Poul Arnesen, 1830.

for megen Føielighed,¹³ synes at have knyttet et gavnligt Kjærligheds Baand imellem Lærere og Lærlinger. Ogsaa ere trange Kaar for Ungdommen ikke sjældent gode Opdragerinder. Mange Adspredelser, som andensteds jevnliges nydes af velhavende Folks Børn, ere de fattige frederiksborgske Disciple neppe bekendte af Navnet. De drage i særskilte Hobe om Sommeren om i Mark og Skov og tilbringe om Vinteren deres meste Fritid i Skolegaardens paa den temmelig indskrænkede Legeplads. Faa evne at skaffe sig Logis hos dannede Familier. Flere — undertiden 8 à 12 til sammen — boe hos et Par aldrende Jomfruer, der i en Række af Aar have levet af at have Disciple i Huset og anbefalet sig hos alle vedkommende Forældre ved et fortrinligt Opdragelses-Talent. Den Raahed, som denne Afsondring lettelig kunde medføre, er forekommen ved 2de fra Arilds Tid hævdede Skolefester, hvoraf den ene har været holden om Vinteren paa Skolen og den anden om Sommeren i Skoven og som have bestaaet i Dands, hvortil de yngre Disciple længe iforveien forberededes af de ældre, og hvorved Forældrene personligen vare tilstede og efter Aftale sendte Beværtning. I den senere Tid har Skolens musikalske Dan-nelse skaffet ikke faa Disciple Adgang i bedre Huse.

En god Indvirkning paa Discipel-Tonen har endeligen Skolens Ry fra Fortiden, at have leveret enkelte udmærkede Dimittender, havt, et Ry, som senere Dages Uheld af modsat Art ikke har kunnet fordunkle i Disciplenes Øine. Disse samtale ofte og gjerne med hinanden om saadanne Disciples Vilkaar her paa Stedet, som i deres eller deres Forældres Tid have hævet sig til en kjendelig Lærdoms eller Fortjenesters Rang i Staten. De ansee disse som lysende Forbilleder og vælge sig blandt dem Repræsentanter eftersom de i Tiden selv ville indrette deres Studeringer, saasom for Theologien Biskop H. P. Mønster og Præsterne Salicath, for de reen-videnskabelige Fag Professorerne Hansteen og Madvig, for det juridiske Advokaterne Klingberg og Salicath, for Musikken og

¹³ Den tidligere nævnte Bendt Bendtsen. I den ovenfor omtalte Indberetning af 28. Maj 1831 havde Tauber anket over den stærke Sammenpakning af Disciple af højst ulige Alder og Kundskaber i 4. Klasse og tilskrevet dette »en misforstaaet Humanitet og Embedsiver af den forrige iøvrigt lærde og fortræffelige Rector, Prof. Bendtsen, der troede sig alt for meget forpligtet til at tage Hensyn til Forældrenes Ønsker i Henseende til deres Børns Opflynning og troede sig ene istand til at afhjælpe de Mangelsposter, som vare levned hos Disciplene fra tidligere Læreres Underviisninger«. — I denne Sammenhæng giver Tauber følgende Oplysninger om Disciplene: »Som Anomalier hos enkelte Disciple bemærkes iøvrigt, at Een siden 3die Februari d. A. er indtraadt i sit 30te Aar, og at en Anden af den mosaiske Troesbekjendelse tager Deel i den almindelig Religionsunderviisning uden at være døbt, ja endog læser det N. T. i Grundsproget, fordi Faderen af en sjelden Indifferentisme har forment Sligt at være ligegyldigt og at kunne regnes til almindelig Studenter-Cultur.«

Digtekonsten Berggreen og Krossing. Sielent formaar deres Phantasie at hæve sig til en ældre Tidsalder. Faa af dem bekymre sig om Thomas Kingo. Han ansees hartad for en mythisk Person.¹⁴ En Deel af hine Mænd bidrage ogsaa fra deres Side meget til at nære den gode Discipel-Tone derved, at de paa Gjennemreiser jevnlig besøge Skolen eller kalde Disciplene til sig og værdises at ansee dem som yngre Sønner af en fælles Moder.

En Mindesang til Skolens Velgjørere, som blev afsungen ved Disciplenes Vinterfest iaar, vedlægges underdanigen.¹⁵

Det mangler mig derfor ikke — jeg erkjender det med Taknemlighed imod Forsynet, saavel som imod de Mænd, der efter dettes Plan have indvirket paa mit Liv — her paa Stedet paa Leilighed til at virke nyttigen, kun at mine noget svækkede Sjæls-Evner og min vaklende Sundhed stedse ville kunne fyldestgjøre det Krav, som enhver Skole i fortrinlig Grad har til sin Styrer. Jeg nyder Tilfredsstillelsen af en reen-videnskabelig Virkekreds uden at føle Byrderne af mange og heterogene Indvirkninger. Produktet af mit og Medlæreres Arbeide er vel ikke glimrende og stort, men, som jeg haaber, almeennyttigt. Ikkun 5 akademiske Borgere gaae aarligen i Gjennemsnit fra Frederiksborg Skole til Universitetet — vistnok intet betydeligt Tal — især naar man ikke tillige bringer dem i Anslag, som her hente en forberedende Dannelse for andre Sysler i Livet. Men, Skolen koster ei heller Staten stort. Jeg regner den aarlige Udgift baade til Lærer-Lønning, Bibliothek, Apparater, Lys, Varme etc. — naar man fra drager hvad Disciplene selv betale for deres Underviisning — for en Udgift for Staten af mindre end halvfemte tusind Rigsdaler i det Hele (for Aaret 1831 var den 4889 rbd. Repræsentativer).

Jeg har kun faa Medlærere og end færre, som udmærke sig ved Forfatter-Virksomhed — det Skolens Tarv med alt mulig Talent neppe vilde tillade dem — men de ere brave, pligtfølende

---

¹⁴ Biskop i Aarhus, Dr. theol. Peter Hans Mønster (1773—1830), Student 1790; Provst, Sognepræst i Kirke-Stillinge Gerhard Giese Salicath (1788—1848), Student 1805; Sognepræst i Jydstrup-Valsøllille Johan Carl Christian Salicath (1790—1818), Student 1807; Sognepræst i Haraldsted-Allindemagle Jens David Frederik Salicath (1792—1840), Student 1810; Professor Johan Nicolai Madvig (1804—86), Student 1820; Højesteretsadvokat Christian Klingberg (1765—1821), Student 1783; Højesteretsadvokat Peter Gottmann Henrik Ludvig Salicath (1794—1864), Student 1811; Komponisten Andreas Peter Berggreen (1801—80), Student 1819; Digteren Nikolaj Ulrik Krossing (1798—1872), Student 1816. — Biskop Thomas Kingo (1634—1703) var blevet Student fra Frederiksborg 1654, medens Matematikeren, Professor i Kristiania Christopher Hansteen (1784—1873) ikke var blevet Student fra denne Skole, men havde virket som Adjunkt ved den 1806—13.

¹⁵ En Mindesang paa Græsk »*ΤΟΙΣ ΕΥΕΠΙΕΤΑΙΣ*« findes vedlagt.

og arbejdsvillige Mænd, hvoraf de Fleste vistnok i Tiden ville vinde et fortjent Navn blandt Fædrenelandets værdige Religionslærere, ligesom de for Tiden fyldestgjøre mine nøisomme Ønsker for Skolens Tarv. Jeg har for min Person intet at udbede mig af den Kongelige Directions Bevaagenhed uden Vedvarelsen af dens gode Sindelag imod mig. Jeg er evig taknemlig imod Hans Maiestæt Kongen for det naadige Tilsagn, han har givet mig i Anledning af min Constitution til mit nuhavende Embede,¹⁶ og ønsker intet hellere, end at jeg saa seent, som muligt, maa behøve at gjøre Brug af det derved tilsikkrede Otium. Jeg kan ikke andet, end ønske, at, om min Skole vedblivende skal bestaae i Nærheden af den helsingørske, som jeg troer, den fortrinnsvis bør, at den — dens tilfældige Finants-Forfald uagtet — fra det Offentliges (den almindelige Skolefonds) Side maa forsynes med alle Midler til dens Opkomst og Flor, lige med en hver anden Skole i Landet.

Jeg føler, at nogle af disse Bemærkninger og Ønsker kun staae i fjernere Forbindelse med den sidst behandlede Gjenstand, og beder den Kongelige Direction at undskylde dette. Jeg tillader mig derfor allene til Slutning at udhæve den Deel af Discipel-Personalet, som udgjør den interessanteste Deel af en Skoles Virksomhed, ved at tilføie Navnene paa de Disciple, som siden min Tiltrædelse af Rectoratet — inclusive dem, hvorom i indeværende Maaned vil blive gjort Anmeldelse til Decanus facultatis philosophicæ — ere dimitterede eller skulle dimitteres enten med testimonio academico eller med testimonio vitæ.¹⁷

III. Endnu staaer tilbage, at tilføie nogle Bemærkninger om Skolens udvortes Forfatning, hvortil kan henføres

1. Bygninger
2. Bibliotheksfond
3. Stipendiefond
4. Oeconomisk Forfatning ialmindelighed.

Det er en Bemærkning, som ikke blot er historisk, men ogsaa af Vigtighed i Nutiden, fordi den staaer i Forbindelse med de

¹⁶ Ved kgl. Resolution af 19. Marts 1831 var der tilsikret Etatsraad, Rektor E. G. Tauber Ret til at beholde den fulde Nydelse af de ham tillagte 2400 Rbdlr. S. i aarlige Vartpenge som fhv. Direktor ved Sorø Akademi, hvis hans Helbredstilstand skulde nøde ham til at fratræde Konstitutionen som Rektor ved Frederiksborg lærde Skole (Universitets- og Skoledirektionens Forestillinger 1831 Nr. 1308).

¹⁷ Den i Indberetningen herefter følgende Discipelfortegnelse udelades her, da den saa godt som intet indeholder af Interesse ud over Navnene, som kendes andetstedsfra.

Modificationer, som en Overbestyrelse, efter Tidernes Tarv, mulig kan ønske efterhaanden at give et den underlagt videnskabeligt Institut, »at Frederichsborg Skole, mere end de fleste lignende Indretninger i Landet, endog i sin nuværende Form, viser sig som en Overlevering fra Fortiden, i det den har noget mere Gammeldags og Særegt ved sig, end almindeligen finder Sted, og som erindrer Iagttageren om den Tidsalder, da den fik sin Tilværelse.« Skolens Bygninger ere mørke og klosterlige,¹⁸ sparsomt forsynede med Lysning, som oprinder deraf, at de Buevinduer, som oprindeligen have været anlagte yderst i de tykke Mure, i senere Tid for en Deel ere forandrede til Quadrater med 4 smaa Ruder i Høiden. Underviisningstidens Begyndelse og tildeels dens Ende tilkjendegives ved Klokkeringning, som indbefattes under Pedellens Forretninger. Skolen forsynes frit med Brændsel og Tørv fra de Kongelige Skove og det Kglige. Bøndergods. Rectoratet har eller rettere har havt indtil min Embedstid visse Huusholdningsindtægter af Køers Græsning paa Slotsgrunden o. s. v., som synes at være Godtgjørelser fra hiin Tid, da Skolemesteren og Børnene regnedes til de Kongelige Betjente eller Hoftyendet, og hiin fik Maden tilbaaren fra Lehnsmændens, disse fra de menige Hoftjeneres Bord.¹⁹ Selv en særegen lokal Bestyrelse fandtes her, bestaaende af Amtmanden, den Kongelige Confessionarius og Slotspræsten, som vedvarede lige indtil vore Dage, i Begyndelsen uafhængig og med directe Referat til Kongen, og senere den Kongelige Direction underordnet, omtrent paa samme Maade som Ephoraterne.²⁰ Fra denne lokale Bestyrelses Tid skriver sig ikke faa af Skolens Emolumenter (f. E. Ridderpengene²¹), selv Skolens Vedblivelse skyldes, som bekjendt, Dr. Confessionarius Leth,²² men sandsynligviis langt flere Tab, i det Lehnsmænden, som Overbestyrer, synes at have forblandet Lehnets og Skolens Indtægter og foranlediget, at Natural-Præstationen af 28 Tiender,

¹⁸ Billeder af den gamle, i Aaret 1834 afbrændte Skolebygning findes hos Kornerup, anf. Skrift S. 31, 228, 229.

¹⁹ Dette er historisk urigtigt, idet Tauber her forveksler Tilstanden ved den af Frederik II 1568 paa Frederiksborg oprettede Skole med Forholdene i den af Christian IV 1630 i Hillerød stiftede Skole.

²⁰ Om Omdannelsen af »Skolarkatet« for Frederiksborg Skole til et Eforat og et Forstanderskab 1809, se Kornerup, anf. Skrift S. 196—7.

²¹ »Ridderpengene« kaldtes den Kapital, som i Aarenes Løb var blevet samlet af de Gaver, det ved kgl. Reskript af 10. Juni 1695 var gjort til Pligt for nye Riddere af Elefantordenen at betænke Frederiksborg Skole med (Kornerup, anf. Skrift S. 75—6).

²² I Henhold til en gammel, efter alt at dømme historisk troværdig, Efterretning reddede Skolarken, kgl. Confessionarius, Dr. Hans Leth (1625—88) Skolens fortsatte Tilværelse ved at henvise Christian V til, at der fra den bl. a. var dimitteret Mænd som Thomas Kingo (Kornerup, anf. Skrift S. 74—5).

som fremfarne Konger efterhaanden skjænkede til Skolen, blev forvandlede til en fast Penge-Indtægt, hvorved Skolen har lidt et Tab, som hvad den forløbne Tid betræffer, er ubodeligt og hvad Fremtiden angaaer, ikke uden Vanskelighed vil kunne restitueres.²³ Dog jeg forbigaar at udvikle dette nøiere og henviser underdanigen til, hvad der derom vil blive anmærket i denne Beretning i Anledning [af] Skolens oeconomicke Forfatning.

Jeg tillader mig i det Enkelte endvidere at bemærke:

1. Hvad Skolens Bygning betræffer, hvis Vedligeholdelse sorterer under det Kongelige Rentekammer eller rettere under den dermed forbundne Bygningsadministration, at samme dels er indskrænket af Omfang, dels høist trængende til overordentlig Bygningshjælp. Begge disse Mangelsposter anbefales underdanigen til den Kongelige Directions Opmærksomhed, med Bemærkning, at ligesom Lokalernes og Gaardspladsens Indskrænkning kan hidledes derfra, at Skolen oprindelig var en Privatbygning, før den af Kong Christian den Fjerde skjænkedes til sin nuhavende Bestemmelse,²⁴ efterat den var tilfalden ham efter en afdød Borger Lenert Koch i Hillerød for en Gjæld af 100 Species-Daler: saaledes synes for Øieblikket en gunstig Leilighed at tilbyde sig enten til Skolegrundens Udvidelse allene, eller tillige til Anskaffelsen af 2de Friboliger for 2 af Skolens gifte Lærere, i det Forstraad Sarauw,²⁵ som jeg underdanigen i en særskilt Skrivelse under 1 d. M. har indberettet, agter i Anledning af Embedsforflyttelse, ved indeværende Sommers Ende, at stille sin til Skolen grændsende Gaard med Have til offentlig Auction til Bortsælgelse enten samlet eller separat. Hvad det Offentlige ved denne Leilighed vilde kunne adquireere var, ved Mageskifte med Rectorats-Haven, en rummeligere Legeplads for Disciplene og en Grund af passende Størrelse til Opførelse af et Gymnastik-Huus, som hidtil savnes. Jeg tillader mig til Gjenstandens yderligere Oplysning, at tilføie en Grundtegnning, som er erholdt af Gaardens næstforrige Eier Cancelliraad Aarøe,²⁶ hvor-

²³ Der sigtes herved til Christian V's Gave ved Skøde af 30. April 1687 af Kongetienden af 27 nordsjællandske Sogne. Samtidig blev der truffet en Ordning, saaledes at der altid garanteredes Skolen en bestemt aarlig Pengeindtægt heraf — uanset Svingningerne i Naturalydelsernes Værdi. Tauber har derfor misforstaaet den historiske Udvikling paa dette Punkt (jvfr. Kornerup, anf. Skrift S. 71—3).

²⁴ Dette er urigtigt. Christian IV lod straks en ny Skolebygning opføre, og den hos Tauber nævnte Gaard, der var tilfaldet Kongen som ufyldstgjort Panthaver, blev solgt, og Salgssummen skænket Skolen (jvfr. Kornerup, anf. Skrift S. 26, 30 ff.).

²⁵ Formentlig Forstraad Georg Frederik Ernst Sarauw (1779—1846), siden i Sorø.

²⁶ Byfoged i Hillerød, Kancelliraad Iver Christian Aarøe († 1842).

paa Skolens nuværende Gymnastikplads er betegnet med A, den paatænkte Udvidelse af samme med B, Magelægget med E, de paatænkte Lærerboliger med F og G. Begge Vaaningshuse med Have vurderes for 2400 og Haven allene for 600 rbd. Sedler.

I Henseende til den anden Mangelspost, Bygningens Trang til overordentlig Bygningshjælp, glæder det mig at kunne indberette, at den Kongelige Bygningsadministration har bevirket allerhøieste Approbation paa Anvendelsen af 400 rbd. for i Aar til Bygningens mest trængende Fornødenheder (det Dobbelte af det Sædvanlige), og at jeg derefter ganske deler Administrationens Synsmaade, at Skolen er bedre tjent med, at en lignende aarlig Reparationshjælp tilstaaes, end at et Tilskud een Gang for Alle af en betydeligere Sum forundes, saaledes som med Amtmands- og Overførster-Boligerne her paa Stedet finder Sted, hvor af den sidste, skjøndt for faa Aar siden af ny opført, i indeværende Aar skal være tilstaaet en Sum af 8000 rbd., mest til indvortes Indretninger.

2. Bibliotheksfonds eier Skolen aldeles ikke. Den har altsaa den Kongelige Directions Opmærksomhed for Skolens Tarv allene at takke for de Bøger, den af og til bekommer. I forrige Aar var Bibliotheket imidlertid saa heldig at faae bevilget 80 rbd. til Auctions Indkjøb og 40 rbd. til aarligt Forbrug indtil videre. Directionen har med lige Liberalitet af og til skjænket Skolen Doublet-Exemplarer af hvad Bøger, der ere forefundne i dens Bureau.

3. Med Stipendiefonds forholder det sig ikke meget bedre end med Bibliotheksfonds, thi Skolen har ei mere til Stipendier, end en Kapital af 240 rbd., hvis Renter altsaa vilde være utilstrækkelige til den eneste Stipendieplads paa 20 rbd. aarligt, som Skolen har, saafremt den Kongelige Direction ei havde funden det passende at lade denne supplere andensteds fra. Det er vel ikke at formode, at noget Residuum af Oplagspenge er indkommet i det almindelige Skolefond siden 1811, da Frederichsborg lærde Skoles Stipendiefonds tillagdes 800 D. C. af slikt et Residuum — som den Kongelige Resolution af 6te Juli 1811 udtrykker sig, »fordi denne Skole har det mindste Stipendiefond af alle Skoler i Sjælland,« ellers vilde jeg underdanigen have anbefalet Fornylsen af slikt Godhed. Jeg indskrænker mig derimod nu til af en Skrivelse fra den Kongelige Direction, dateret 27 Julii 1811, hvormed fornævnte Gave oversendtes, at udskrive sammes lige gunstige Løfte for eventuelle Residuer i Fremtiden, der lyder saaledes: »Naar noget videre Overskud af forfaldne Oplag fra sjellandske Skoler bliver at disponere over, vil Directionen være betænkt paa, at Frederichsborg lærde Skole deraf kan tillægges noget Mere.«²⁷

²⁷ 1838 og 1852 blev der tillagt Frederichsborg Skole betydelige Midler fra de nedlagte Skoler henholdsvis i Helsingør og i Slagelse (Kornerup, anf. Skrift S. 241).

4. I Henseende til Skolens oeconomicke Forfatning ialmindelighed tillader jeg mig slutteligen at berøre en Gjenstand, som maaskee er et pium desiderium, men ikke desto mindre synes at fortjene den høie Directions Overveielse, ifald den ikke allerede tilforn har været under Behandling, som er mig ubekjendt; jeg mener en lovlig Godtgjørelse for de 28 Kongetiender, som høiselig Kong Christian den Femte ved Gavebrev, som findes aftrykt i Hofmanns Samling af Foundationer Tom. 7 Side 172—175, haver skjænket Skolen, og hvis reelle Indtægt indflyder i Statskassen, medens Skolen derfor kun nyder en ubetydelig Refusion af 568 rbd. Sølv aarligen, som udbetales igjennem Frederichsborg og Kronborg Amtstuer. Gjenerholdelsen af denne Natural-Indtægt eller fuldkommen Æquivalent derfor vilde paa engang hæve Skolen til en aldeles utrængende Forfatning, og jeg nærer den fulde Overbeviisning, at om det lykkedes Skolens Bestyrelse at fremstille nogen gyldig Retsgrund for Sagen, vor ædle ophøiede Monark, der snarere overgaar end viger for nogen af sine høisalige Forfædre i varm Interesse for Landets Skolevæsen, ikke vil kunne tillade, at nogensomhelst Green af Statsstyrelsen fremdeles maatte lukrere paa nogen enkelt Skoles Bekostning, især en saadans, hvis Tarv i saa høi Grad interesserede hans ophøiede Ætmænd Christian den Fjerde og dennes Sønnesøn. Forskjellen imellem Tiendernes nuværende virkelige Afgifter og Godtgjørelsen, som Skolen erholder for samme, skulde formentligen klart oplyses, og jeg bør i denne Henseende oppebie den Kongelige Directions nærmere Ordre, saa meget mere, som Amtsforvalterne have sagt mig, at det vil være forbunden med nogen Vanskelighed og Vidtløftighed, at bestemme Tiendeafgiftens rigtige Beløb, saasom samme i mange Aar har været indbetalt i Amtstuerne i Forbindelse med Landgilden.

Frederichsborg lærde Skole den 8 Juli 1832.

Underdanig
Tauber.

Til
den Kongelige Direction for Universitetet og de lærde Skoler.

3.

1849 17. Januar. Rektor, Dr. phil. H. M. Flemmer til Professor, daværende Minister, J. N. Madvig.

I Anledning af en Ansøgning fra Adj. Richelieu²⁸ om Præstembedet ved Frederiks Hospital med Fødsels- og Pleiestiftelsen,

---

²⁸ Louis Armand Emanuel Septimany du Plessis de Richelieu (1821—59) var Adjunkt ved Frederiksberg lærde Skole siden 1846. Han fik ikke

vilde Du vel godhedsfuldt tillade mig, ogsaa privatim at henvende nogle Linier til Dig, da jeg saaledes bedre end i min officielle Paategning kan forklare, hvorfor netop dette Ønskes Opfyldelse er ham, og forsaavidt mig, saa vigtig.

Han er en fortrinlig Lærer, og forskellige Omstændigheder, der ikke vedkomme denne Sag, have udviklet et saadant Forhold mellem os, at jeg næsten betragter ham som en Søn. For saavidt maatte jeg ønske at beholde ham, tilmed da han med Adjunktgage og Extratimer har her ved Skolen circa 580 R[dlr.] og altsaa Intet vinder i Pengeindtægt ved Byttet. Men — i Kbh. kan han leve ubemærket saa tarveligt som han vil, hvorimod her hans Kones Familie²⁹ generer ham ved deres Adelsnykker og en Levemaade, der ikke convenerer en fattig Adjunkt, og som han dog ikke ganske kan unddrage sig fra. Næringsssorger ere et tungt Kors, men endnu tungere er det for en Mand af Ære idelig at høre Onklers og Tanter directe eller indirekte Hentydninger paa det Offer, som deres Niece har bragt ved at foretrække den simple Adjunkt og Madamenavnet for Kammerjunkeren eller Garderofficeren, der vilde have gjort hende til naadig Frue. Han har naturligviis aldrig udladt sig til mig om en saa delicat Materie, men — jeg kjender Vedkommende og gjør dem neppe meget Uret.

Imidlertid, dette uanseet, vil han ved Forfløttelse til Kbh. vinde Noget, som er ham overmaade vigtigt: her kræver Skolen, da han har 6 Timer dagligt, al hans Tid; i Kbhavn derimod vil det ansøgte Embede neppe være saa besværligt, at han ikke skulde kunne deals skaffe sig en Bifortjeneste ved Manuduction eller ved at give Timer i Skoler, deals, hvad der især er ham vigtigt, vinde Otium til at fuldende et Par videnskabelige Arbejder, som han for længere Tid siden har paabegyndt, men under nærværende Omstændigheder ganske maa lade hvile, navnlig en Lærebog i Religion i de høiere Classer, hvortil vi høilig trænge, og en Afhandling for en academisk Grad.³⁰ Du vil maaske erindre, at han for et Par Aar siden laante en Mængde Bøger hertil fra Universitetsbibliotheket, — Skizzen er udkastet, men til Udførelsen vil be-

---

det ansøgte Embede, men blev 10. Juli 1849 Sognepræst i Vester Egede-Braaby og døde som Præst for de evangeliske Menigheder paa St. Thomas og St. Jan. Han var i høj Grad afholdt som en begavet, aandfuld og dygtig Lærer (Henrik Steffens Helms, Livserindringer S. 22). Til Præst ved Frederiks Hospital og Fødselstiftelsen kaldtes 27. Januar 1849 Carsten Levinsen (1812—73), siden residerende Kapellan ved Trinitatis Kirke.

²⁹ de Richelieu var gift med Frederikke Karen Elisabeth Christiane f. Ulstrup (1829—1910), en Datter af Landfoged paa Island, Kancelliraad Regner Christopher Ulstrup og Hustru Hedeveg Louise Augusta f. v. Lerche.

³⁰ Af de her nævnte Skrifter fik de Richelieu blot udgivet 1. Hefte af en »Lærebog i den evangelisk-christelige Religion« 1849, hvorimod det ikke lykkedes ham at fuldføre det paatænkte større Arbejde for Erhvervelsen af en akademisk Grad.

høves et længere Ophold i Kbhavn, og et Otium, som Skolen ikke kan tilstaae ham. Af Lærebogen ere flere Partier færdige, og jeg troer, at det vil blive et godt og brugbart Arbeide.

Jeg vil nu haabe, at der, da Embedet er saa lidet, ikke ville mælde sig Ansøgere blandt de ældre Candidater, og at Du uden Nogens Forurettelse maatte kunne indstille ham til Embedet. I ethvert Tilfælde vil Du ikke miskjende mine Bevæggrunde, i det jeg lægger Dig denne Sag ret varmt paa Hjertet, for om muligt at faae ham bragt ud af Forhold, der, hvis han skal blive længe i dem, ufeilbarlig ville ødelægge ham. Gjør nu Du, hvad Du kan og finder at være Ret; og bevar mig Dit Venskab fremdeles.

Frederiksborg d. 17 Januar 1849.

Din

H. M. Flemmer.

4.

1854 7. November. Rektor, Dr. phil. H. M. Flemmer til Professor J. N. Madvig.

Uagtet det er noget vanskeligt at dømme om et Menneskes Lærerdygtighed efter blot $\frac{1}{2}$ Aars Samvirken, tilmed naar man veed forud, at dette Forhold vil blive kortvarigt, og altsaa ikke følger Vedkommende med den Interesse, som man ellers vilde, troer jeg dog med nogenlunde Sikkerhed at kunne antage, at Cand. M. S. Møller³¹ maa kunne blive en ret brugbar Lærer, bedre end Adskillige, om han end neppe nogensinde vil kunne indtage nogen eminent Plads. Du har vistnok karakteriseret ham fuldkommen rigtigt som ikke ganske ubegavet eller uden Tænkksomhed, men forunderlig ustadig og urolig i Væsen og Tanker og med Huller og Usikkerhed i Kundskaberne. Hertil vilde jeg blot føie, at hans confuse Væsen, efter hvad jeg har hørt, for en Deel grundede sig i mindre heldige Familieforhold og navnlig i en Kjærlighedshistorie, hvis nærmere Detail jeg har glemt eller ikke vidst, men som ikke i mindste Maade var vanærende for ham; dette confuse Væsen kunde altsaa maaske for en Deel være overgaaende; fremdeles maatte jeg tilføie, at han var meget godmodig og velvillig mod Disciplene og i det Hele havde en god Villie, men uden Fasted og Energi. Herefter troer jeg, at vi have et temmelig rigtigt Portrait af ham, saaledes som han dengang var. Skulde jeg have beholdt ham, troer jeg nok, at jeg ved lidt omhyggelig Veiledning kunde have faaet en ganske brugbar Lærer af ham. Thi Kundskaberne kunde han have suppleret og ordnet, og desuden kan en Lærer

³¹ Cand. philol. Mads Simon Møller (1821—1903) havde været Vikar 1851—52 for nedennævnte Overlærer J. A. Ostermann. Han var siden, 1856—86, Adjunkt i Randers.

stundum hjælpe sig med forbausende faa Kundskaber, og alligevel, med det rette Greb paa Tingen, gjøre sin Virksomhed mere frugtbringende end en anden langt kundskabsrigere. Senere har han, som jeg hører, underviist i private Skoler i Kbhavn. Her pleier man, tænker jeg, — ved de bedre af dem — at føre nøiagtigt Tilsyn med de yngre Lærere og at instruere og veilede dem. Dette manglede han, og jeg tilstaaer, at jeg for vor korte Samvirkens Skyld ikke kunde føle mig opfordret til at skjenke ham mere end den almindelige Opmærksomhed, tilmed da han, naar der ikke skulde komme altformegen Forstyrrelse i Underviisningen, maatte være bunden ved Overlærer Ostermanns³² Instrux og uden Videre gaae ind paa hans Methode og Ideer, saa at der ikke kunde være Tale om selvstændig Udvikling af hans egen Individualitet. — Hvad hans uheldige Practicum angaaer, er det blevet mig fortalt, uden at jeg tør indestaae derfor, at han stod i den besynderlige Formening, at han ikke maatte forberede sig, og saaledes bliver det let forklarligt, at han maatte prostituere sig. — Jeg maa da heretter antage, at der er al Sandsynlighed for, at han kan betros Underviisningen i Latin i Mellemlasserne (3die—5te), og at han vil kunne blive en ret duelig og brugbar Lærer, naar man i Begyndelsen vil følge og veilede ham med lidt velvillig Opmærksomhed. Medens han var her, syntes han i høi Grad at paaskjønne ethvert Vink, som blev ham givet og gjerne at ville rette sig derefter; og har han faaet en saadan Veiledning i de kbhavnske Skoler, hvor han har underviist, vil han sandsynligviis allerede staae paa det Standpunkt, som jeg, da han forlod os, var overbeviist om, at han kunde naae.

Det gjør mig meget Ondt, at Dine Øine endnu ikke ret ville komme sig. Vi have her i den senere Tid havt endeel Bekymring, da min Søns Kone³³ har været syg i længere Tid. Hun maa nu paa 4de Uge holde Sengen, og om end Faren synes at være forbi, kan der dog endnu i den første Uge ikke være Tale om, at hun kan komme op. Dette har foruden betydelige Udgifter, som en Adjunktgage paa 400 Rgdlr. ikke godt kan taale, voldet ham megen Bekymring og os med ham, da hun er os kjær som vor egen Datter og er hans Livs bedste Lykke. Da hendes Moder uheldigviis ogsaa er syg, har min Kone maattet

---

³² Johannes Andreas Ostermann (1809—88), Overlærer ved Frederiksborg lærde Skole 1846—77.

³³ Ane Marie Bolette Sophie Hertz (1834—1927), gift med H. M. Flemmers Søn, Adjunkt, siden Overlærer i Roskilde Eduard Flemmer (1824—83). Hun var en Datter af Konsistorialraad, Sognepræst til Vor Frue Kirke og St. Jørgensbjerg i Roskilde Hans Peter Boye Hertz (1793—1868) og Inger Bolette Borch (1800—84). H. M. Flemmer var gift med Inger Margrethe f. Lund (1797—1893).

tage derned for at pleie den Syge og holde Humeuret lidt vedlige hos den Sunde.

Frborg d. 7 Nov. 1854.

Din hengivne og ærbødigste
H. M. Flemmer.

5.

1861 3. September. Rektor, Dr. phil. H. M. Flemmer til Konferensraad, Professor J. N. Madvig.

Frederiksborg d. 3 Sept. 1861.

Kjære Herr Conferensraad Madvig!

Det er desværre kun altfor sandt, at Frederiksborg Skoles Dimittender i flere Aar have været temmelig simple i latinsk Grammatik (og adskilligt Andet tillige). Jeg har af al Magt søgt at raade Bod herpaa, hidtil desværre ikke med meget Held. Thi Hindringerne beroede for en stor Deel paa Forhold og Omstændigheder, hvorover jeg ikke var Herre. Blandt Andet havde Tilfældet netop i disse Aar kastet en forholdsvis betydelig Mængde Disciple ind i de høiere Classer af en saadan Beskaffenhed, at ingen Skole kunde udrette Noget synderligt med dem. Lad mig, for ikke at trætte Din Opmærksomhed, indskrænke mig til at giennemgaae de 3 sidste Aars Dimittender. Af de 5 for 1859 var Møller³⁴ med en høist mangelfuld Forberedelse i en ældre Alder optaget i 5te Cl. Hans Evner [vare] kun almindelige, men ved god Flid opnaaede han Første Charakter, og i Latin og Græsk 3 Mg. Men de 3 næste, Blichfeldt, Hørup og Uldall³⁵ vare simpelt begavede og temmelig dovne; de fik dog Mg for mundtlig og G for skriftlig Latin samt for Græsk; den 5te, Holmblad,³⁶ Spildevandet (ved Spildevand forstaae vi den Discipel, som naar han ikke kan bjerge sig længere i en Skole, gaar over til en anden. Velkomne ere saadanne os ikke) fra 3 a 4 andre Skoler, havde hverken Villie eller Evne. De 4 fik nu dog Første Charakter, Holmblad Tredie; jeg havde undt ham ringere. Det var da i det Hele et simpelt Resultat, men Mere troer jeg ikke der kunde bringes ud af saadanne Elementer. Af de 3 Dimittender for 1860 var den eneste, som fik Første, Nyholm³⁷ optaget i 4de Cl. (han

³⁴ Christian Møller (1839—62), Student 1859.

³⁵ Michael Frederik Kamman Blichfeldt (1841—1925), siden Provst, Sognepræst i Skibby. — Gothelf Carl Andreas Oluf Hørup (1838—73), praktiserende Læge paa Frederiksborg. — Carl Julius Uldall (1839—91), Kontorchef i Marineministeriet.

³⁶ Jacob Arnold Christian Holmblad (1839—1904), cand. polyt., Grosrerer og Fabrikejer i København.

³⁷ Christian Andreas Nyholm (1842—1916), Stationsforstander i Faaborg.

var anmeldt til 5te), aldeles spoleret af privat Underviisning af en Gouvernante og en Huuslærer. Med simple Evner, en betydelig Feil i Taleorganet, der var ham til stor Hinder for at lære Sprog, jevn Dovenskab, lidt Flid engang imellem, naar det kneb stærkt, maatte han endelig engang naae op i øverste Classe. Her kastede han sig paa Math., hvori han virkelig præsterede Noget; med det Øvrige gik det som før. Og han var den bedste af dette Aars [Disciple?]. Den 2den, Lange,³⁸ led af en Sygelighed fra Barnsben af, der oftere, stundum paa Aarviis, [lod] ham hensynke i en Lethargi, under hvilken hans aandelige Udvikling stod aldeles stille, [men] selv i sine bedre Perioder kunde han af legemlig Svagthed ikke arbeide, som han burde. Reinsholm,³⁹ den 3die af [disse] ansaaes af nogle af Lærerne for at have en Skrue løs; (hans Moder er eller har været aldeles vanvittig); at han var i høj Grad confus og i endnu højere Grad doven, det er vist. For skriftlig Latin fik de alle 3 Godt, for mundtlig Nyholm Godt, de 2 Andre Mg; for Græsk Reinsholm Mg, de to andre G. Det var et meget simpelt Resultat; men hvad Mere kunde der gjøres med Saa-danne?

Jeg gaaer over til Dimittenderne for 1861. Tuxsværd og Kaas⁴⁰ bleve fra Helsingørs Realskole optagne i 4de Cl.; de aspirerede, saavidt jeg husker, til 5te. I de nyere Sprog medbragte de en vis Routine, men ingen grammatikalsk Grundighed; af Latin og Græsk havde de ved privat Underviisning lært — Intet, eller hvad der var værre, saagodtsom Intet. Men de viste sig at være begavede; vi vovede, betingelsesviis, at sætte dem i 4de Cl., og de fik nu i Latin og Græsk Kaas 3 Mg, Tuxsværd 2 Mg og 1 Ug. Dette, troer jeg, var al Ære værd. Goldschmidt⁴¹ har viist en Jernflid, men uheldigviis var hos ham Hukommelsen udviklet paa de andre Evners Bekostning; at han som Følge deraf fik godt for skriftlig Latin, og Mg for mundtlig og for Græsk, var vel det Høieste, der kunde ventes. Wilsbech⁴² fik G for skriftlig Latin og Græsk, Mg for mundtlig; han var en ret opvakt Discipel, især vel begavet til Math.; men han var meget doven i flere og lange Perioder af sin første Skoletid, og siden ikke overdreven flittig og altid meget flygtig.

³⁸ Axel Lange (1840—89), Distriktslæge i Ulvborg Distrikt.

³⁹ Hans Hermann Julius Reinsholm (1840—90), Stationsforvalter i Hvalsø, Søn af Godsforvalter Hans Georg Reinsholm og Hustru Vilhelmine Marie, f. Falkenberg.

⁴⁰ Axel Otto Georg Tuxsværd (1843—1905), Student 1861, Amtsforvalter for Københavns Amtstuedistrikt. — Frederik Ofeig Kaas (1843—74), Student 1860, Købmandsmedhjælper i Helsingør.

⁴¹ Christopher Julius Goldschmidt (1842—1935), Student 1860, Etatsraad, Stabsintendant.

⁴² Georg Henrik Wilsbech (1842—72), Intendant i Aarhus.

Dette var nu mine bedste Tropper; og kunde jeg standse her, vilde Du vist sige, at de efter Omstændighederne havde holdt sig ganske godt. Men ak, nu komme Invaliderne. Aabye,⁴³ særdeles ringe begavet, Søn af en rig Kjøbmand, sat i Skolen for at blive Student, og derefter overtage i Tiden Faderens Handel, burde i Grunden for flere Aar siden være sat i Urtekræmmerlære; at han desuagtet fik 3 G i de paagjældende Fag, og kun manglede 3 Points til Første Charakter, var næsten Mere end man under disse Omstændigheder kunde vente.

Ottesen,⁴⁴ en forunderlig, i sig selv tilbagetrængt Charakter, som desuden Armod og Ulykker (hans Moder lider af dyb Melancholi, næsten Vanvid) havde berøvet alt Mod og al Glæde over Livet, bragte det dog til G for Latin (mundtligt og skriftligt) og Mg for Græsk. Hans Evner vare vistnok temmelig ringe; Math. kunde (eller vilde?) han ikke lære. Hvad Rieper⁴⁵ angaaer, da har jeg kjendt faae unge Msker, der havde saa ringe Evner og saa store Tanker om dem. Det var ikke muligt at bringe ham (eller hans Fader) ud af denne Illusion, der ulykkeligviis bestyrkedes ved de 4 Mg i de 4 Bifag til Afgangsexamens første Deel, der vare dumpede ned til ham, vist nok ved Tilskikkelse af en eller anden misundelig Guddom, der vilde forhærde hans Hierte. Han mente da blot at behøve at stampe i Jorden for at faae de manglende Mg, og spildte sin Tid i 7de Cl. med Selskabslivets Piankerie; skal ogsaa efter Kammeraternes Sigende have lidt af Kjærestesorger; og — da han stampe i Jorden, kom der et Mdl op i mundtlig Latin. Jeg havde daglig advaret ham.

Wengel,⁴⁶ Spildevand fra en anden Skole, hvor han havde siddet 1 Aar (eller 2) i 5te Cl., blev af os sat i 5te Cl. Han var, med en vis naturlig Godmodighed, en høist raa og forqvaklet Discipel, levede i mindre heldige Familieomgivelser, hvis Beskaffenhed jeg helst ikke vil karakterisere nærmere; bestilte aldrig nogen sinde Noget og var uforbederlig.

Endelig Kjeldahl,⁴⁷ optaget i 4 Cl. ligesom Nyholm, spoleret ligesom han af de samme Lærere, Oversidder i 2 Classer (4de

---

⁴³ Carl Vilhelm Christian Aabye (1842—86), Student 1860, Købmand i Hillerød.

⁴⁴ Laurits Otto Christian Ottesen, Student 1861, Viceskoleinspektør i København, Søn af Teglværksejer Otto Carsten Ludvig Ottesen og Hustru Louise Dorthea Christine f. Bjerring.

⁴⁵ Johan Peter Frederik Rieper (1843—1914), Student 1861, Herredsfoged i Hvetbo Herred, Søn af Postmester i Hillerød Frederik Rieper og Hustru Helene Margrethe f. Wedel.

⁴⁶ Johan Henrik Mowinkel Wengel (1842—84), Student 1861, praktiserende Læge i København.

⁴⁷ Otto Peter Frederik Valdemar Kjeldahl forlod 1861 »Examen uden at absolvare den« (Program for Frederiksborg lærde Skole 1862 S. 4).

og 6te); om ham sagde En af hans Kammerater, da man i en Familie beklagede hans Uheld: »Ja hvad andet kan Resultatet blive af 7 Aars Dovenskab? Ligge paa en Sopha og ryge paa en Pibe, det er Alt hvad han kan overkomme.« Hermed er Alt sagt om ham.

Saaledes have da af 17 Dimittender for 3 Aar 6 ikke gennemgaaet Skolen fra neden, og af disse har Ingen været tilfredsstillende forberedt, de Fleste endog allerede ødelagte og spolerede; rigtig flittige have kun 4 af disse 17 været; og godt begavede egentlig kun 2, Tuxsværd og Kaas, hvortil endnu kunde komme et Par jevnt begavede. Dette er vist nok usædvanligt uheldige Omstændigheder for en Skole at arbeide under. Og da 7de Cl. uheldigviis er toaarig, kan Sygdommen aldrig udryddes ved en total Oprydning, men Smitten forplanter sig saa let fra det ene Hold til det andet.

Jeg skulde nu ogsaa tale et Par Ord om de 8 Disciple, som efter Examen 1860 opfløttedes i 7de Cl. Den bedste af disse, Fjeldgaard,⁴⁸ overgik paa Grund af Familieforhold strax til Metropolitanskolen. Den anden, Fasting,⁴⁹ har almindelige Evner; er flittig og fik i Latin Mg, i Stiil G, i Græsk Ug. Den næste, Andresen,⁵⁰ er ogsaa paa sin Maade flittig, men ligesom han er forsat i sin legemlige Væxt (han er ikke større end et 10 Aars Barn), saaledes er han det ogsaa i sin aandelige; han har aldrig læst en Linie udenfor sine Lectier: disse lærer han perfect — som Ord, men kan ikke forbinde nogen Tanke med dem. Og denne totale Mangel paa Begreb gjør sig naturligviis paa en sørgelig Maade gjældende overalt, hvor han skal selv producere Noget, blandt Andet i Lat. Stiil. De 2 næste, Hertel og Mazar,⁵¹ have gode Evner, men have i det forløbne Skoleaar været dovne; Hertel begge Dele i høi Grad.

Nu komme de 3 Invalider, Kønigsfeldt, Petersen og Gulstad.⁵² Kønigsfeldt kom i Skolen 1851, har været Oversidder i 3die, 4de og 6te Cl. Han burde alligevel ikke være bleven opfløttet i 7de Cl., men Faderens Fortvivelse bevægede os til at opfløtte ham.

⁴⁸ Ove Fjeldgaard (1844—1902), Student 1862 fra Metropolitanskolen, levede som Privatmand i Italien.

⁴⁹ Johan Sigismund Fasting (1843—1909), Student 1862, Overretssagfører, Sparekasseskasserer i Holbæk.

⁵⁰ Peter Andreas Groos Andresen (1846—68), Student 1863, cand. theol.

⁵¹ Peter Ludvig Hertel, Student 1862, Bankbogholder i Roskilde. Nicolai Abraham Holten Mazar de la Garde (1843—1921), Student 1862, Journalist.

⁵² Vilhelm Christian Rudolf Kønigsfeldt (1842—98), Student 1862, Overassistent ved Statsbanerne. — Theodor Christian Mogens Petersen (1842—1915), Student 1862, Politiinspektør i København. — Alexander Jochum Suhr Gulstad trak sig tilbage »efter Resultatet af den skriftlige Prøve« 1862 (Program for Frederiksborg lærde Skole 1863 S. 3).

Og dette bevirkede, at ogsaa de 2 Andre, af hvilke Petersen var Oversidder i 2 Classer, 2den og 5te, og Gulstad, der desuden ikke havde gennemgaaet Skolen fra neden af, ligeledes Oversidder i 3die og i 5te Cl., bleve opløttede med ham. Dette var en stor Feil, som jeg dybt og bittert har angret; de b u r d e alle 3 været bleven siddende i 6te Cl. Thi uden i mindste Maade at ændse de skarpe Paategninger, med hvilke de bleve opløttede og som Du har læst, have de dovnet ganske forfærdeligt i det forløbne Aar, og ere som Følge deraf gaaet betydeligt tilbage istedetfor frem.

Spørges der nu: hvorpaa grunder sig denne mærkelige og langvarige Dovenskabs Epidemi? saa vil jeg for det Første svare, som ved enhver Epidemi: det ligger i Luften; hvormed ikke skal benægtes, at der jo ogsaa kan gives andre mere specielle Grunde, hvis man kan finde dem. Og det er just ikke saa vanskeligt. I en saa lille By som denne, hvor Borgerstanden staaer paa et temmelig lavt Standpunkt, og Embedsstanden, paa et Par Undtagelser nær foruden Lærerne, for længe siden er død Philisterdøden, hvor der aldrig er Tale om Andet end materielle, eller i det Høieste politiske, Interesser; hvor aandelige og i det Hele høiere Interesser ikke eksistere, hvor Forældrene ikke engang for Skams Skyld møde ved Examina for at høre deres egne Sønner, og yderlig sjældent tale med mig eller Lærerne om dem undtagen for at holde en Lovtale over dem, hvori vi ikke altid kunne stemme, der savner Skolen en mægtig Støtte og Løftestang, som jeg haaber, for de andre Skolers Skyld, at de ikke savne, i det Mindste ikke i den Grad.⁵³ Naar nu hertil kommer, at Disciplene i 7de Cl. i Mangel af Bedre maae være Byens Løver, blive feterede af de unge Damer, der ellers maatte sidde over ved Ballerne eller trække af med en rødnavet Boutiksvend uden Handsker, og af Forældrene blive behandlere som Studenter, stundom endog titulerede som saa (de have jo taget den halve Deel af Studenterexamen!), saa er Fristelsen for mangan En for stor; saa smager det alvorlige Skolearbeide ikke.

Men har da Skolen selv ingen Skyld? Jo tilvisse; men jeg troer, at den tildeels maa søges andensteds, end Du antyder. Thi en Skole er en Heelhed, hvor det ene Fag og den ene Lærer støtter eller ogsaa skader den Anden. For det Første var nu Valget af Levinsen⁵⁴ til Lærer i Dansk og Tydsk i de 2 nederste Classer høist uheldigt, og de Lærere i Sprog, som derefter modtog i 3die Cl. Disciple, som manglede alt grammatikalsk Begreb, havde virkelig en vanskelig Opgave. Og Efterveerne

⁵³ En lignende Udtalelse om Skolens daværende isolerede Stilling i Byen findes hos Flemmers Eftermand, Carl Berg (Program for Frederiksborg lærde Skole 1889 S. VII).

⁵⁴ Niels Levinsen (1809—57), Adjunkt 1848—51.

heraf ere først nylig forvundne: vi have endnu i Skolen Disciple, der indkom i nederste Classe samtidigt med, at Adjunct Hertel afløste ham. Blandt de nuværende Lærere i Tydsk, Dansk og Fransk (Lowsen, Hertel, Børre og Kopp)⁵⁵ har Lowsen vel ikke Øie eller Øre for grammatikalsk Stringents; men han har bevaret en vis ungdommelig Friskhed og Liv, der for en Deel opveier hin Mangel; i det Mindste troer jeg ikke, at han gjør Skade. Og de andre Lærere, jeg ovenfor nævnte, gjøre deres Gjerning fuldkommen til min Tilfredshed. Derimod gjør Kønigsfeldt,⁵⁶ skjøndt han ikke er Lærer i Sprog, megen Skade. En Lærer, som ikke engang i Skrivetimerne i nederste Cl. kan faae Disciplene til at gjøre Andet, end hvad de selv ville, og naturligviis endnu mindre kan magte Disciplene i de 3 øverste Cl., hvor han har Historie, er en Ulykke for en Skole (baade ved det smittende Exempel, der udgaaer fra hans Timer, og ved det Hul, der bliver i Disciplenes Totaldannelse). Navnlig hvad Latin og Græsk angaaer, saa nøder han os, da Disciplenes Uvidenhed i den gamle Historie er utrolig, til under Forfatterlæsningen at meddele en Mængde saadanne hist. Oplysninger, som man medrette burde kunne forudsætte at være Disciplene bekendte, men erfarer, at de ikke kjende. Det er utroligt, men det er et Factum og en Sandhed, at de, med Reglen for Øie, ifølge hvilken det skal hedde Romæ, men in Italia, satte in Antiochia, fordi de troede, at det var et Land. Thi da de ingen Historie lære, sløves deres hist. Blik og Interesse, saa at de heller ikke lægge Mærke til eller huske, hvad de kunde have lært af Forfatterlæsningen. Sletheden af Underviisningen i Historie fremtraadte maaske tydeligst ved Examen i 1857, hvor der blev givet 2 Mg, 3 Tg og 1 Mdl i Historie; Du var selv Censor. Men derefter have de bedre lært, hvorledes de skulle gribe Tingen an. Et Par Maaneder før Examen antage de en privat Lærer i Historie, kaste al deres Kraft paa denne, forsømme alle de andre Fag, og lære saaledes ikke Historien, men Saameget af Historien, at de kunne slippe nogenlunde igjennem. Alt er naturligviis glemt inden 8 Dage; men de øvrige Fag, navnlig Latin og Græsk, ere kun ringe tjente med at være Stedbørn, i den Tid da det Hele skulde samles og opfriskes, og hvor en om end hurtig

---

⁵⁵ Johan Georg Lowsen (1812—94), Adjunkt 1838—72. — Hans Christian Hertel (1820—1904), Adjunkt 1851—91. — Christian Theodor Børre (1819—85), Adjunkt 1844, Overlærer 1870. — Caspar Martin Kopp (1829—1910), Adjunkt 1858—69, siden Sognepræst i Sandby-Vrangstrup.

⁵⁶ Johannes Peter Frederik Kønigsfeldt (1812—76), Adjunkt 1839—73, titulær Overlærer 1857. Den højt fortjente genealogiske Forsker var kun en maadelig Lærer, jvfr. tidligere Disciples Vidnesbyrd i Henrik Steffens Helms, Livserindringer S. 22—23 og Otto Jespersen, En Sprogmands Levned S. 13—14.

Repetition af de læste latinske og græske Forfattere kunde have baaret betydelige Frugter og blivende Frugter.

Hvad nu Lærerne i Latin (og Græsk) selv angaaer, da gjør Kopp som Lærer i Græsk i 4de og 5te Cl. fuldkommen Fyldest. Reinhard⁵⁷ er egentlig ikke Philolog, men Historiker, og vilde heri kunne blive en fortrinlig Lærer, hvis Kønigsfeldt gaaer bort. Men han er en forstandig Mand og en samvittighedsfuld Lærer. Hvad jeg skulde udsætte paa ham, som Lærer i Sprog, er en vis eienommeligg Langsomhed og Mangel paa Livlighed. Men dette hører nu til hans Natur. Ogsaa har han, ligesom Ostermann,⁵⁸ efter min Mening overdrevne Forestillinger om Vanskelighederne ved at lære Latin og Græsk, og om det Tryk, som Trængselen af Fagene i 5te og 6te Cl. udøver. Denne Betragtning af Sagen, hvormod jeg ofte har disputeret med dem uden at kunne rokke dem, bevirker, at de, for ikke at overlæsse Disciplene, deels hvert Aar gennemgaae forholdsviis temmelig smaa Pensa, medens det dog kunde være at ønske, at Disciplene allerede der fik en vis Færdighed i at læse rask; deels nødtigt i en ufyldstgjørende Præstation ville see Beviis paa strafskyldig Dovenskab og tiltale Vedkommende derefter, men snarere et Beviis paa Umuligheden for ham at præstere, hvad han dog skulde. Men at befale dem at læse større Pensa eller at anlægge en strængere Maalestok paa Disciplene, end der stemmer overeens med deres Overbeviisning, anseer jeg baade for Uret og for unyttigt.

Om mig selv kan jeg kun sige Saameget, at jeg anseer Underviisning i Latin og Græsk uden grammatikalsk Nøiagtighed for en Uting, og at jeg arbejder efter bedste Evne og Indsigt for at fremme og supplere den, hvor den mangler; og om os alle 3 kan jeg sige, at vi have gjort og ville fremdeles gjøre Dine Bemærkninger og Paamindelser til stadig Gjenstand for vor Overveielse og samvittighedsfuldt rette os efter dem. Jeg har saaledes henlagt een Time om Ugen til afvexlende at skrive en Version eller en Extemporalstiil paa Skolen, og desuden dagligt en Deel af hver Latintime til mundtlig Extemporalstiil, ved at lade Disciplene med lukket Bog retrovertere hele Timens Penum, naar det først er gennemgaaet og gennemexamineret. Ogsaa har jeg, allerede inden jeg modtog Dit Brev, viist større Strængighed med Hensyn til Opfløtningen.

I Øvrigt haaber jeg, at den værste Periode af Dovenskabs-epidemien er overstaaet. Deels er der opfløttet et Hold af usædvanlig flittige og vel begavede Disciple i øverste Classe, som ville

---

⁵⁷ Johan Clemens Tode Reinhard (1817—1901), Adjunkt 1845, Overlærer 1855—91.

⁵⁸ Jvfr. ovenfor S. 19.

udøve en gavnlig moralsk Tvang paa de ældre og give dem et godt Exempel; deels have de alle faaet en alvorlig Skræk i Livet ved Kjeldahls Skjebne;⁵⁹ havde vi havt et saadant advarende Exempel tidligere, vilde det have været godt for Mange. Desuden troer jeg, at Mazar og Hertel⁶⁰ endog uden det vilde have taget alvorlig fat i det sidste Aar. Hertel i det Mindste har stadiet i hver Classe taget sig det meget mageligt i den største første Halvdeel, og først et Par Maaneder før Examen begyndt at bestille Noget; og hans Evner ere saa fortrinlige, at dette har været nok til at hjælpe ham ret anstændigt gennem Examen. Det Samme har han i Grunden gjort nu; dovnet den første Halvdeel af den Tid, han skal sidde i 7de Cl. Thi den mellemliggende Examen, som Intet afgjør og ikke kan hindre ham fra Oprykning i 7de A, bryder han sig ikke Stort om. Lignende er skeet tidligere med Saamangen En, veed han, som dog har kunnet oprette det i det sidste Aar. Dette er ingen god Moral, men det er en Discipelmoral; ogsaa Mazar og de 3 Invalidere have fulgt den aldeles bogstaveligt, skjøndt Invaliderne rigtignok have glemt Clausulen, at man maa have me g e t g o d e Evner for at kunne prøve dette med Udsigt til et heldigt Udfald.

Det har altid forekommet mig uheldigt, at man ved at gjøre 7de Cl. toaarig istedetfor 6te, tillige løsnede Disciplen[e] et Aar tidligere fra Skoletvangen, og jeg maa i den Betænkning, som jeg skal afgive i Slutningen af denne Maaned, paa det Bestemteste urgere Nødvendigheden af, at det bliver Skolen, som efterat en Discipel har været sit første Aar i 7de Cl., giver eller nægter ham Tilladelse til at indstille sig til Afgangsprøve om et Aar. Kunde dette gaae igjennem, hvilket jeg desværre neppe tør haabe, da Du har erklæret Dig derimod, saa vilde det første Aar i denne Classe i Almindelighed blive bedre benyttet.

Kunde du ikke, kjære Conferentsraad Madvig, finde Leilighed til at skjenke os et Par Dage og overvære Underviisningen i de forskjellige Classer. Et autoptisk Indblik vil give Dig klarere Lys i Sagen, end jeg formaaer selv i en endnu længere og mere detailleret Skildring af Forholdene, saaledes som jeg opfatter dem.

Dog det er paa Tiden at slutte denne lange Epistel. Maa jeg anbefale mig fremdeles til dit Venskab og Velvillie, og medgive en ærbødig Hilsen til Din Frue og Familie.

Din hengivne
H. M. Flemmer.

---

⁵⁹ Jvfr. ovenfor S. 22.

⁶⁰ Jvfr. ovenfor S. 23.

1861 8. August. Brudstykke af Indberetning til Kultusministeriet fra Undervisningsinspektøren, Professor J. N. Madvig.

»I Frederiksborg tør jeg ikke fordølge, at jeg ikke blot hos de afgaaende Candidater (9, af hvilke een maatte forlade Examen), men ogsaa i den 7de Klasses yngste Afdelings skriftlige Arbejder i Latin traf en saadan Svaghed og Usikkerhed, at jeg efter dens Grad og efter Antallet af Disciple, der inddroges under Iagttagelsen, deri maatte see Spor af en ikke fra Begyndelsen af noksom sikkert grundlagt og med Fasthed gennemført Underviisning. Det forekom mig, at man ikke maa have lagt tilstrækkelig Vægt paa sikker Memorering af Ord efter Form og Betydning og paa klar og bestemt Tilegnelse af Grammatikens Regler, befæstet ved consequent Indøvelse paa Exempler, men have overladt sig formeget til en vis løs Raisonneren. Jeg antydede dette for Rector, Etatsraad Flemmer, og Overlærer Reinhardt; Overlærer Ostermann var den anden og tredie Dag af mit Ophold, da jeg havde dannet mig mit Billede af Tilstanden, fraværende. Jeg agter i disse Dage skriftlig at lægge Rector Sagen paa Hjertet i den ligeoverfor en saa hæderlig Mand sømmelig Form. Et Misgreb var begaaet ved Opflyttelse af to Disciple ifjor fra 6te til 7de Klasse »ikke uden Betænkelighed«, som det heed i Programmet, hvilke uidentvivelig slet ikke burde have været opflyttede.«

1864 20. Marts. Overlærer Carl Berg til Konferensraad, Professor J. N. Madvig.

Jeg tillader mig at udtale for Hr. Conferentsraaden en Anskuelse, som først i disse Dage ved det nu trufne Valg af en Rektor ved Frederiksborgs lærde Skole⁶¹ og ved et Lovforslag i Folkethinget om Adgang til Rektorater⁶² har arbejdet sig frem hos mig til fuldstændig Klarhed. Jeg gjør det i et privat Brev istedenfor offentligt, fordi jeg bedre paa denne Maade iforveien kan udtale Alt, hvad der vedkommer Sagen, uden at ængstes for, at mine Ord skulle underlægges forkastelige Motiver. Jeg gjør det med Frimodighed, fordi jeg skylder Hr. Conferentsraaden saa over-

⁶¹ Overlærer i Aarhus, Dr. phil Frederik Wilhelm Wiehe var 21. Marts 1864 blevet udnævnt til Rektor ved Frederiksborg lærde Skole, men døde tre Dage senere.

⁶² Der tænkes paa »Forslag til Lov om Lønninger for de ved Kjøbenhavns Universitet ... de lærde Skoler ... ansatte Embeds- og Bestillingsmænd«, som første Gang var til Behandling i Folkethinget den 28. Januar 1864 (Rigsdagstidende, Forhandlingerne paa Folkethinget, 15. Samling, 1863—64, Sp. 538 ff.).

maade meget, at jeg føler Trang til at lette mit Hjerte netop først ligeoverfor Dem.

Samtidig med at jeg som sexaars Student (med Laud. til Artium, Laud. p. c. til anden Examen (Jeg beder om Undskyldning for, at jeg anfører disse Smaating, men Sagens Beskaffenhed fører det med sig)) blev constitueret som Adjunct ved Vordingborg lærde Skole, blev nuværende Overlærer Wiehe Student. Fra 1842, da jeg blev Candidat, har jeg i 22 Aar med aldrig svigtende Udholdenhed arbejdet for og i Skolen. Jeg har ikke tilstaaet mig selv en eneste Recreation, naar jeg undtager, at jeg 1851 i otte Dage tog med Studenterne til Christiania, men har Dag og Nat stræbt at udvide mine Kundskaber netop især i de Retninger, som kunde komme Skolen til Bedste, og Frugeterne deraf ere regelmæssigt forelagte Offentligheden. Jeg har fra 1849 ved Forsynets Godhed havt Helbred til at besøge saa godt som to Overlærerposter.⁶³ Jeg har i to af Skolens Hovedfag skrevet Lære- og Læsebøger for øverste indtil nederste Klasse; Bøger, der i Fleertallet af Landets Skoler have fortrængt dem, der ere skrevne af philologiske Candidater med »Laud«.

Efter at have viist en saa energisk Arbeidskraft i en saa lang Aarrække ønskede jeg at samle min Virksomhed om een Skole og lade den nyde godt af min Erfaring, medens endnu Aanden var frisk og de legemlige Kræfter i deres Flor. Jeg søgte om Rektoratet ved Frederiksborg Skole, og der var ikke een af mine Kolleger eller Foresatte, som jeg har talt med derom, der tænkte paa, at nogen Anden end en Rektor ved en anden Skole kunde træde op imod en saa constateret Virksomhed. Magthaverne have imidlertid indstillet Overlærer Wiehe, for hvis Person og videnskabelige Dygtighed jeg har al mulig Respect. Men han er eet Aar yngre Candidat end jeg, har, efter i længere Tid at have paa Grund af Sygelighed kun af og til besøgt sin Underviisning ved Aarhuusskole, maattet søge Permission paa et Aar for at komme til Kræfter, har dernæst endnu i Begyndelsen af forrige Efteraar maattet ophøre af Helbredshensyn med sin Underviisning i Dage og Uger, og er endelig for Øieblikket atter hjem-søgt. Desuagtet er hans Virksomhed bleven sat over min i et Par Decennier aldrig afbrudte Arbejden i Skolernes Tjeneste. — Da jeg, temmelig nedslaaet, trængte ind paa Justitsraad Schwartzkopf⁶⁴ med Bøn om dog at meddele mig en fornuftig Grund, erklærede han tilsidst, efterat jeg havde vist ham, at det, at Wiehe

⁶³ Carl Berg havde siden 1849 været Overlærer ved Metropolitanskolen, men havde tillige været knyttet til Borgerdydskolen paa Christianshavn.

⁶⁴ Departementssekretær og Kontorchef i Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet, Justitsraad, siden Etatsraad, Christian Frederik Schwartzkopf (1817—93).

i 1½ Aar havde været Rektor ved en til Nedlæggelse bestemt Skole,⁶⁵ ialtfald ikke indeholdt noget, der kunde anbefale ham særligt til Rektor ved en Skole, der skulde bestaae, at, hvis jeg endelig vilde vide det, saa var det min Candidatexamen, der stod iveien. Jeg er her ved Hovedpunktet i min Skrivelse. Jeg finder mig gjerne i den Ringeagt, der ligger i denne Erklæring med Hensyn til, hvad jeg siden den Tid har præsteret. Af en juridisk Embedsmand, der maa tænke sig samme Forhold mellem philologisk Examen og philologisk Embede, som mellem juridisk Examen og f. Ex. et overordnet Dommerembede, kan jeg ikke forlange andet, end hvad der kan konstateres juridisk. Selv har jeg dog undertiden Leilighed til som Censor ved den theoretiske-philologiske Examen at maale mit nu værende Standpunkt. Saavel ved andre Examinationer som særligt ved den sidste med Hauck⁶⁶ er jeg kommen til den Overbeviisning, at jeg i egentlig græsk Sprogkundskab ikke kan ønske at bytte Indsigt med Professor Ussing,⁶⁷ der blev Candidat samme Dag, som jeg, med udmærket Charakter i Græsk.

Den Nedstemthed og Forknythed af reen ideel Natur, som hele denne Sag har ført med sig, har bragt mig til at overveie Sagen i sin Almindelighed, da jeg troer, at den i Principet, udenfor det enkelte Tilfælde, i høi Grad berører Skolens inderste Væsen. Og da jeg, paa et Par Ark Correctur nær, nu er færdig med mit græske Lexikon,⁶⁸ ønsker jeg, naar Krigen vil tillade, at Fredens Sysler gaae deres Gang, at arbeide for følgende Forandringer i Skolens Ordning:

1) at ingen ansættes til Overlærer undtagen gennem Concurrence, ligesom for Lectorer ved Sverigs Skoler.

Staten fastsætter, at kun a) Adjuncter kunne concurrere; eller b) philologiske Candidater med baade theoretisk og praktisk Examen. Jeg troer, at en saadan Bestemmelse vil sikkre et fortosat videnskabeligt Liv ved Skolen. Thi hvor hensygnende dette nu er i Provindserne, kan ingen bedre end jeg som Redaktør⁶⁹ bedømme. Jeg har ogsaa et ikke uinteressant Exempel for Øie

⁶⁵ Wiehe havde 1851—52 været fungerende Rektor ved Slagelse lærde Skole indtil dennes Nedlæggelse.

⁶⁶ Formentlig Adam Gottlob Oehlenschläger Hauch (1836—1914), der var blevet cand. philol. 21. Januar 1864, siden Rektor i Roskilde.

⁶⁷ Johan Louis Ussing (1820—1905), 1849—96 Professor i klassisk Filologi ved Universitetet.

⁶⁸ C. Bergs »Græsk-dansk Ordbog til Skolebrug«, tilegnet J. N. Madvig, udkom 1864 (Fortalen dateret »i August 1864«).

⁶⁹ Berg deltog 1859—76 i Redaktionen af »Tidsskrift for Filologi og Pædagogik«.

her i Byen, paa den ene Side i Adjunct Bergmann, der har første Charakter, og paa den anden Side i Candid. Pio, der har anden.⁷⁰

2) at Rektorerne tages af Overlærerklassem og at der ved denne Embedspost kun tages Hensyn til α) praktisk Dygtighed i at behandle Disciple og i at docere visse Skolefag; β) theoretisk Pædagogik godtgjort enten ved Skrifter eller i de respective Skolers Lærersamlinger.

Staten mener jeg bør tillige opstille den Bestemmelse, at man forat blive Rektor maa have en Overlærerpost d. e. have vundet i en Concurrance: i klassisk Philologi (Latin eller Græsk eller i Latin og Græsk), i nordisk Philologi eller i Historie (ved de to sidste Fag maatte nærmere Bestemmelse gives). Jeg troer, at der derved vandtes en større Garanti for Arbeidskraft og praktisk Indsigt, som efter min fulde Overbeviisning — jeg veed, at denne Mening ikke ganske billiges af Conferentsraaden — er Hovedbetingelsen for et saa praktisk Hværvs rette Opfyldelse. Og Staten vilde ikke ved en uklar Angivelse af, hvad den fordrede særligt af en Rektor, forlede Folk som Dr. Lyngby, Prof. Ussing, Candid. Siesby,⁷¹ i hvor høi Grad end de i andre Henseender fortjene at skattes, til at ansøge om at blive overordnede Ledere af en Underviisningsanstalt for Drengene, eller selv komme i den Fristelse at ansætte dem.⁷²

Den 20de Marts 1864.

med Ærbødighed
C. Berg.

8.

1875 23. Februar. Rektor Carl Berg til Konferensraad, Professor J. N. Madvig.

Hr. Konferentsraad!

Jeg har vovet at henvende mig til Dem i Anledning af en Discipel, der er mig overmaade kjær paa Grund af sit gode Hoved, rene Karakter og kjærlige Hjerte. Han er yngste Søn af

⁷⁰ Lorentz Andreas Bergmann (1836—85), fra 1862 Adjunkt ved Metro-politanskolen, siden Rektor ved samme. — Cand. philol. Jean Frédéric Guillaume Emile Pio (1833—84), siden Bestyrer af Borgerdydskolen.

⁷¹ Dr. phil. Kristen Jensen Lyngby (1829—71), fra 1863 Docent ved Universitetet. — Prof. Ussing, jvfr. S. 30. — Cand. philol., siden Dr. phil., Oscar Siesbye (1833—1913).

⁷² Et lignende Standpunkt — til Dels i Modsætning til Madvig — med Hensyn til disse Spørgsmaal gav Berg siden offentlig Udtryk for i Programmer for Frederiksborg lærde Skole 1869 S. 16 ff. og 1883 S. 2 ff.

Amtmand Schulin og blev Student herfra Skolen for to Aar siden,⁷³ egentlig med Udmærkelse, da han fik $78\frac{1}{3}$ og altsaa kun manglede $\frac{1}{3}$.

Skjønt han i sin Skolegang særlig interesserede sig for den sproglige Side, begyndte han dog paa Jura, jeg tror, efter sin Moders Ønske. Men idag har han været hos mig og erklæret, at han vil studere Philologi, og at hans Fader er enig med ham. Jeg har saa godt, jeg kunde, vist ham baade de mørke og lyse Sider ved Studiet, men raadet ham til at henvende sig til Konferentsraaden, da han allerede snart er to Aars Student (dog har han først i disse Dage fyldt sit 19de Aar). Dette var han imidlertid bange for skulde blive anset som Paatrængenhed, naar han ikke først havde studeret Philologi i nogen Tid. For mig vilde det derimod være meget beroligende, hvis han først talte med Dem. Endelig var han villig dertil, hvis jeg iforvejen skrev til Konferentsraaden.

Sic ego majoris fugiens opprobria culpæ
Frontis ad urbanæ descendi præmia.⁷⁴

med Ærbødighed
C. Berg.

Hillerød, d. 23de Febr. 1875.

9.

1902 28. December. Rektor, Dr. phil. Karl Hude til Undervisningsinspektøren, Professor M. Cl. Gertz.

Frederiksborg, 28. XII. 02.

Kære Gertz!

Tak for opgaverne og numrene af W. f. kl. Philol.⁷⁵ og særlig for de gode ønsker for det kommende år. Modtag min bedste lykønskning i anledning af, at skolelovforslaget, for hvilket æren jo i alt væsentligt tilkommer Dig, er gået igennem i Folketinget;⁷⁶

⁷³ Grev Christian Frederik Zeuthen Schulin (1856—1933) blev Student 1873. Han opgav aabenbart sin Plan om at studere klassisk Filologi og blev cand. jur. 1881. Siden traadte han i diplomatisk Tjeneste og blev tilsidst Administrator for det grevelige Dannemandske Stift. Han var Søn af Amtmand over Frederiksborg Amt, Kammerherre, Grev Johan Sigismund Schulin (1808—80) og Hustru Charlotte f. Zeuthen (1815—92).

⁷⁴ Horatii Epistler I, 9, 10—11 (Velvilligst oplyst af Bibliotekar, Dr. phil. Hans Ræder).

⁷⁵ Formentlig Wochenschrift für klassische Philologie, herausgegeben von G. Andresen, H. Draheim und F. Harder.

⁷⁶ Der sigtes til Forslag til Lov af 24. April 1903 (Nr. 62) om højere Almenskoler m. m., som havde været til 3. Behandling i Folketinget den 19. December 1902 (Rigsdagstidende, Forhandlinger paa Folketinget, 1902—03, Sp. 2266 ff.). Som bekendt havde Prof. Gertz en væsentlig Andel i Udformningen af den nye Skolelov.

hvis man tør slutte noget af hele forholdet mellem regeringen og de frikonservative, kan man vel gøre sig godt håb om dets lykkelige gennemførelse endnu i denne samling. Men vi lever jo herude uden forbindelse med de ledende og vidende krese, såat det måske er for tidligt at spå godt. Hvad der naturligvis ligger mig særligt på hjerte, er hvorledes min egen skole vil blive stillet i fremtiden; jeg nægter ikke, at det vilde være hårdt, når man er sat herud for at bringe skolen op, så eventuelt at få sig mulighederne dertil berøvede ved indskrænkning til en enkelt linie.⁷⁷ Nå, kommer tid, kommer råd. — Jeg er nu begyndt at trykke på min Herodot og glæder mig over den lette korrektur; fra Thukydid og tidsskriftet er jeg jo vant til at være kort. Godt er det da at jeg har så langt et forspring, idet jeg har afleveret III.—VI. bog;⁷⁸ for i det forløbne halvår har jeg ikke fået tid til eget arbejde endnu, fraregnet tidsskriftet, hvoraf et hæfte snart skal komme med afslutning af Homerstriden.⁷⁹ Mens jeg idethele er ganske velfornøjet med den tid der er gået, er der en ting som ærgrer og bekymrer mig, nemlig at jeg ikke har fritid nok til at overvære undervisningen og danne mig bestemte forestillinger dels om de enkelte lærere, dels om hvert fags hele stilling og metoden der anvendes deri; men jeg håber efter nyår at finde udveje derfor. Hvad der har været mig en stor glæde hernede, er den virkelig smukke og fine måde hvorpå Kieler⁸⁰ stiller sig til mig; han er jo trods forskellige småmangler et fortræffeligt menneske, som man ikke kan lade være at holde af. Hans frue, hvorom meningerne jo er noget delte, er en fin og interessant dame.⁸¹ Hvad de andre lærere angår, er der stadig visse modsætninger og rivninger, dog ikke af større betydning. Med min forgænger⁸² har jeg hvad man kalder en entente cordiale; hans elskværdighed er ligeså stor som hans svaghed. Vi omgås ikke, men træffes naturligvis både i

⁷⁷ Frederiksborg Statsskole fik 1903 den nysproglige og den matematisk-naturvidenskabelige Linie; blot 1914—27 havde den tillige den gammelsproglige Linie.

⁷⁸ 1904—06 udkom Hudes Oversættelse af Herodot; 1898—1901 havde han besørget en Udgave af Thukydid, og 1892—1911 var han Hovedredaktør af »Nordisk Tidsskrift for Filologi«.

⁷⁹ I »Nordisk Tidsskrift for Filologi« 3. R. XI, 97 ff. (jvfr. S. 107) findes optaget Chr. Sarauws »Afsluttende Svar til Professor Heiberg«, der bragte en flere Aar fortsat Forhandling om Homerkritiken til foreløbigt Ophør.

⁸⁰ Victor Thomas Joachim Kieler (1843—1917), Adjunkt 1877, Overlærer 1899—1905 ved Frederiksborg lærde Skole.

⁸¹ Forfatterinden Laura Kieler f. Petersen (1849—1932), af Henrik Ibsen delvis benyttet som Model til »Nora« i »Et Dukkehjem« (jvfr. B. M. Kinck »Henrik Ibsen og Laura Kieler« i Edda XXXV, 1935, S. 498—543).

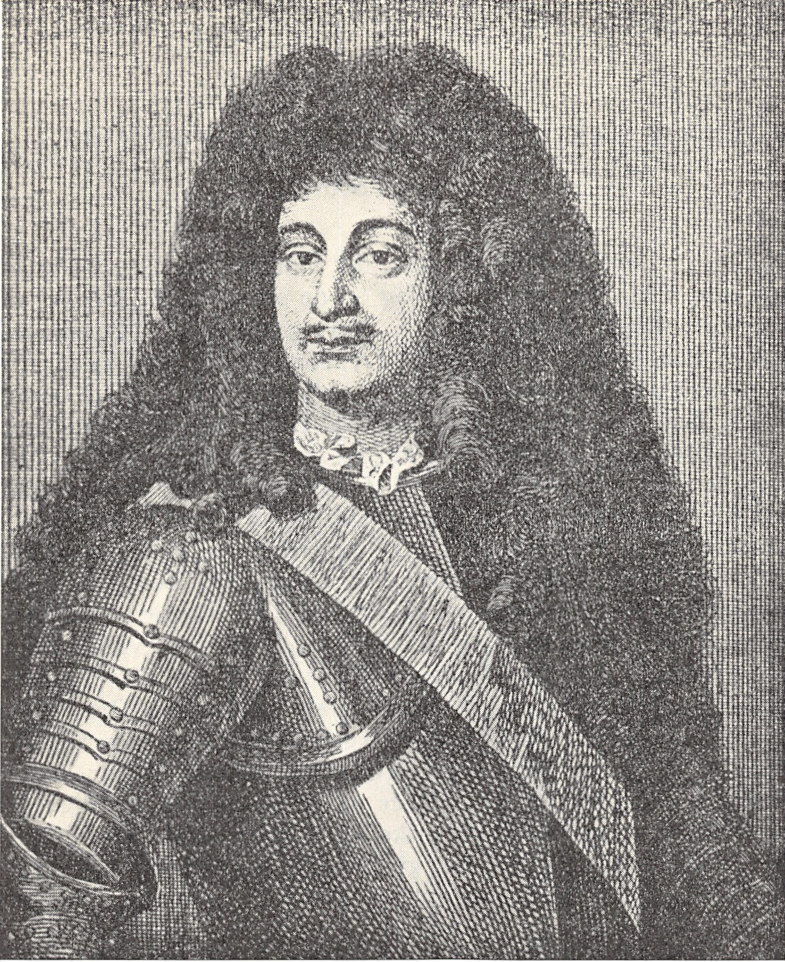
⁸² Conrad Iversen (1833—1918), Rektor ved Frederiksborg lærde Skole 1889—1902.

det ene og det andet selskab, og dem har der såmænd været nok af i de sidste måneder.

Tilslut de bedste ønsker om et godt nytår og en venlig hilsen fra min kone til Dig og din hustru.

Din hengivne
Karl Hude.

Pierre Marquis de Villars
1623—1698
fransk Ambassadør i København

LEONORA CHRISTINA ULFELDT'S FRIGIVELSE.

Af *Louis Bobé*.

Om de Sønner af Hr. Corfitz, der monne flakke om i Verden saa vide, vilde der paa Grundlag af de senest af Rigsarkivet erhvervede, slægtshistoriske Papirer, Breve og Aktstykker kunne skrives en fængslende Fremstilling.¹ Fredløse, jagede som Vildt, formummede under paatagne Navne vandre de fra Land til Land. Tre af dem frister for en Tid Livet ved Hoftjeneste hos den excentriske Dronning Christine i Rom og søger aandelig Hvile i den katolske Kirkes Skød. Den ældste, *Christian*, der har givet en moderne Forfatter Stof til en Roman, hævner Faderen ved at dræbe dennes haarde Fangevogter fra Hammershus paa aaben Gade og ender sine Dage som Kanonikus ved Kirken San Lorenzo in Damaso i Rom. *Ludvig* drager i Kampen mod Tyrkerne og omkommer ved en Minesprængning paa Xanthe. *Corfitz*, der vil blive omtalt nærmere i det følgende, fæster Rod i Paris, men dør i London med bristede Forsøg paa at genvinde sit Adelskjold. Den yngste Broder, *Leo*, vendte Fædrelandet Ryggen, tjente sig i kejserlig Tjeneste op til Generalfeltmarskal og efterlod Sønnen *Corfitz Anton*, Slægtens sidste Mand, der naaede op til de højeste Værdigheder og Ærestrin i det hellige romerske Rige, Lederen af dets udenrigske Politik, benaadet med det gyldne Vlies og kendt for den fyrstelige Pragt, hvormed han optraadte som Ambassadør hos Stortyrken.

Corfitz Ulfeldt, Rigshovmesterens tredje ældste mandvoksne Søn,² der ved sin nidkære og maalbevidste, med Held kronede Virken for sin Moders Løsgivelse, har Krav paa at mindes, fødtes i 1645. I det Aar hun blev fængslet (1663), besøgte han et af Bernardo og Carbonette ledet Académie i Paris, hvor der undervistes i Humaniora, Sprog og ridderlige Idrætter. Han ankom i August til Basel for sammen med sine ældre Brødre, Christian og Ludvig samt Søsteren *Anna Catharine* (Enke efter Kaptajn *Vigilius de Cassette*) at mødes med Faderen, hvis vaklende Helbred gav Aar-

¹ Arkivsignatur: Ulfeldtske Sager 19 a 55 c.

² Jfr. min Stamtavle over Slægten Ulfeldt i Danmarks Adels Aarbog 1923, S. 499—541, hvortil de nævnte Familiepapirer er benyttet.

sag til Bekymring. Da der indtraadte en synlig Bedring i hans Tilstand, forlod de atter Byen og spredtes ad paa forskellige, nærmere og fjernere Steder. Af Frygt for at blive paagrebet af lønnede, fra Danmark udsendte Forfølgere, søgte den dødssyge Fader Tilflugt i Landsbyen Richen, en halv Mil fra Basel. Da han heller ikke her følte sig sikker, lod han sig, hemmelig, ledsaget af en Borger fra Basel, om Natten ro ned ad Rhinen i en Baad med den lille By Neuenburg som Maal, men udaandede efter to Timers Sejlads, et Musketskud fra Staden, hvor han, udplyndret af Rorkarlene, blev begravet af Munkene i det derværende Kapuzinerkloster. Alt dette er bekendt. Corfitz Ulfeldts Dødsdatum vil antagelig stedse staa hen i Uvished paa Grund af de uforenelige Modsætninger i Angivelserne. Matriklen for Universitetet i Basel, under hvis Beskyttelse Ulfeldts Sønner stillede sig, oplyser, at Brødrene Ludvig, Christian og Corfitz blev immatrikuleret vel straks efter deres Ankomst til Byen den sidste Dag i Februar,³ men i et Fællesbrev, dateret herfra 8. Marts, angives Faderens Død at være indtruffet 26. Februar gammel Tidsregning.⁴ Det er utænkeligt, at Brødrene paa deres forskellige Opholdssteder saa hurtigt skulle have erfaret Dødsbudskabet og være naaet til Basel. I sit Brev til la Peyrère⁵ siger Corfitz, at det varede 11 Dage inden han og Brødrene kom til Stede. Den 9. April skriver Anne Catharine: »Mine Brødre er alle udi Dag tidlig for den femte eller sidste Gang rejst til Neuenburg for at see, om de kunde faa deris salig Her. Faders døde Krop ud for at hemlig selv begrave ham.«

Efter Faderens tragiske Død er Corfitz gennem Aarene Samlingsmærket for de fredløse Søskende, der, spredte over Evropa, skiftevis i Stockholm, Hamborg, Utrecht, Gent, Paris og Rom under foregivne Navne kæmper for deres personlige Sikkerhed og

³ Ludovicus, Christianus, Cornificius comites ab Ulfeldt fratres, die ult. Febr. 1664 (Kirkehist. Saml. 5 II, 404).

⁴ Beretningen til Dr. O. *Sperling*, underskrevet Christian Graf von Ulfelt, Basel den 8. Martii, fortjener at kendes i Ordlyd:

»Er setzte sich in ein kleines Böttlein auf dem Rhein, da er dann, zwo Stunden, nachdem er ins Bott getreten war, in selbigen Bötlein gestorben. Keiner von uns ist bey solchem erbarmlichen Spectakel gegenwärtig gewesen. Wir waren alle von einander abgesondert, undt ziemlich weit von hier, damit seine Person nicht entdeckt, oder verrathen wurde. Sodan der gute Herr in undt unter den Händen der Ruderknechte undt Räuber gestorben ist. Sie haben ihn gantz ausgeplündert undt ihm alles abgenommen, Nemblich einen grossen Theil Clenodien, Briefe von ansehnlicher importantz, Gelt etc. Den armen Cörper haben sie an einen ort so Neuenburg heisst, gebracht, drey Meilen von hier, woselbsten er auch begraben worden.« Neuenburg blev i 1805 totalt ødelagt af Franskændene (Kunstdenkmåler des Grossherzogtums Baden V (1901), 127 f.). Krigen har hindret mig i at indhente mulige Oplysninger fra Stadsarkivet i Basel, som Birket Smith ikke har raadspurgt.

⁵ Ny kgl. Saml. 4to.

nødtørftige Livsunderhold. Han er utrættelig, energisk virksom for Moderens Frigivelse, for Genrejsningen af Familiens Ære og for Indfrielsen af dens usikre Gældsfordringer. En særlig Omsorg viste han sin førnævnte yngste Broder Leo, der ved Faderens Død neppe var 12 Aar gammel, og hvis Skæbne laa Moderen i Fængslet tungt paa Sinde. I 1665 kom Leo fra Stockholm til Basel, hvor han 19. Juli blev immatrikuleret ved Universitetet. Fra Hamborg indsendte Corfitz i 1667 et Bønskrift om Moderens Benaadning til Kronprins Christian, hvis tilstundende Bryllup med Prinsesse Charlotte Amalie, der, ligesom hendes Moder, den regerende Landgrevinde af Hessen-Cassel havde varm Medfølelse for Leonora Christina, lod ham haabe paa et gunstigt Svar.

Det følgende Aar fik Kong Frederik III ved Forhandlinger med den svenske Konge udvirket et Forbud mod at den ulfeldtske Familie opholdt sig i Sverige, hvilket han ogsaa søgte udstrakt til at gælde for Nederlandenes Vedkommende.

I 1669 (4. Marts) meldte den danske Resident i Haag *P. Charisius*, at han havde erfaret, at den unge Ulfeldt, hvis Fornavn ikke nævnes, men som temmelig sikkert maa være Corfitz, for nylig havde opholdt sig i Haag inkognito og aflagt Visiter paa forskellige Steder, men nu var rejst til Utrecht og sagdes at agte sig til England. Kongen lod Charisius overfor Generalstaterne udtale sin Forundring over, at Ulfeldt havde vist sig offentligt og faaet Indpas hist og her, da det dog ikke kunde være ubekendt, at hans Familie, begrundet ved den Skamlet, der hvilede paa den, hverken var taalt i Frankrig eller havde opnaaet Tilladelse til at opholde sig i Sverige. Charisius skulde i Kongens Navn henstille til Generalstaterne at formene Ulfeldt Opholdstilladelse i Nederlandene.⁶

I de følgende Aar var Paris vistnok Corfitz' stadige Opholdssted, men efter at Leo i 1673 var bleven udnævnt til Kammerjunker ved Dronning Christines Hof, har han antagelig ogsaa en Tid ad Gangen levet i Rom, hvor Broderen senere forhandlede med Dronningen om Indfrielsen af Faderens betydelige og af hende anerkendte Gældsfordringer,⁷ og hvor Christian Ulfeldt daglig var sammen med hende, men ved sin Indolens til Corfitz store Fortrydelighed forsømte at varetage Familiens Interesser.

Mod Slutningen af Aaret 1684 spores Samspillet mellem de Kræfter, der virker for Leonora Christines Løsladelse, i Paris ved hendes Søn og dennes Velyndere, i København gennem den her-

⁶ P. Charisius' Depeche. Ausländ. Registrant 1669, 13 Marts, f. 270.

⁷ Ifølge Testamente af 1693, 28 April, overdrog Leonora Christina alle sine Fordringer paa Dronningen til Leo, Pengekravene paa Kong Carl X og Tilgodehavender i England til Døtrene.

værende franske Ambassadør, *Pierre de Villars*, støttet af Storkansler *Ahlefeldt* og *Ulrik Frederik Gyldenløve*.⁸

Den 22. December skriver den danske Gesandt i Paris, *Meyercron*, til Oversekretær *Th. B. von Jessen*, at den unge Ulfeldt, der allerede i hans Forgængers *Just Høegs Tid* har opholdt sig i Paris og ført en skjult Tilværelse, for en fjorten Dage siden er bleven modtaget ved Hove og vistnok præsenteret for Kongen gennem en Broder til *Mad. de Maintenon*, som ogsaa har skaffet ham Indpas i det fornemme Selskab i Paris.⁹ Saavidt skønnes, har han formaet at gøre sig gældende og saavidt muligt fremstillet sin sørgelige Skæbne, men da han ikke vidste, om det herværende Hof havde taget Hensyn dertil, og da han ikke først har villet tale med Ministrene om sin Sag, som de vilde kunne afvise, har *Meyercron* bedt *Grev de Roze* om, uden at tage Parti, at udforske hos den ene eller den anden, hvorledes Sagerne staar. »Da Ulfeldt netop har sagt mig,« hedder det, »at han havde ladet sig præsentere for Kongen for at bede denne om hans Mellekomst eller Anbefaling hos vor Konge, og at man vilde skrive til *Mr. de Villars* om at vise ham Tjenester i Tilfælde af, at det kunde lade sig gøre uden at mishage ved *Hans Majestæts Hof*, — hvilken Betingelse man vilde have knyttet til de Ordre, der skulde gives *Mr. de Villars*, — har jeg anset det for min Pligt at underrette Dem om denne Sag og de ledsagende Omstændigheder for at De, om De finder det belejligt, kan aflægge *Hs. Maj.* Beretning herom.«⁹

I *Grev Rochefoucauld de la Roze*, der stod i høj Gunst hos begge Monarker, havde *Corfitz* vundet en ligesaa indflydelsesrig som velvillig Fortaler for Moderens Sag. Aaret forud havde Greven med sin Konges Tilladelse forladt fransk Tjeneste for at overtage Organisationen af den danske Hær som dens Generalfeltmarskal. Samtidig var han blevet udmærket med Elefantordenen og tillagt Rang umiddelbart efter Storkansler *Ahlefeldt*, til hvem han stod i fortroligt Forhold. Efter sin Tilbagevenden til København har *Grev de Roze* kunnet virke for *Leonora Christinas* Løsladelse i Forening med *Villars*, der havde beklædt Posten som herværende fransk Ambassadør fra Sommeren 1683 indtil han i Januar 1685 kaldtes tilbage. *Villars* forlod Danmark med et smigrende Vidnesbyrd herfra for »sin gode Hensigt og Iver for den fælles Interesse og i den i hans Underhandling udviste Behændighed.«¹⁰

Leonora Christinas Biograf udtaler en Formodning om, at Lud-

⁸ Protocol de Paris 1685.

⁹ Om *Mad. de Maintenons* Forbindelse med *Villars* Fader og Søn se *A. Geoffroy*, *Mad. de Maintenon*, Paris 1887, I, S. LXII. Hendes Broder *Greve Charles d'Aubigné*, Guvernør bl. a. i Belfort, betegnes af *Geoffroy* som »un facheux personnage«, ib. I, 16, 55, 75.

¹⁰ Geheimregistratur 1684, II, 307.

vig XIV maa have nedlagt Forbøn for hende, og at denne Mellemkomst »efter hvad der i det mindste sagdes« var af en afgørende Betydning. Som de her fremdragne Aktstykker godtgør, kan der ikke mere herske Uklarhed om dette Spørgsmaal. At Villars har været en god Talsmand for Leonora Christina kan ikke betvivles. Iøvrigt haves Kongens egne Ord for, at Villars hos ham har »andraget om Dame Eleonores Befrielse«.¹¹

Den lykkelige Vending i den fangne Kongedatters tunge Skæbne blev fremskyndet ved Enkedronning Sofie Amalies Død den 20. Februar, hvorved den hovedsagelige Hindring for hendes Frigivelse var fjernet. Sagen trak ud, dels fordi man maatte have Dronningens Bisættelse, der først fandt Sted den 27. Marts, overstaaet, dels fordi Kongens paatænkte Rejse krævede mange Forberedelser. Først umiddelbart før Kongen forlod København den 18. Maj, ledsaget af Gyldenløve, Reventlow, Overrentemester P. Brandt, Th. B. v. Jessen og Oversekretær M. Moth, traf han den endelige Bestemmelse.

Kongens Ordre til Leonora Christinas Løsladelse er, saavidt vides, ikke bevaret og kan være givet i Form af en Haandbillet eller mundtligt.¹² Samme Dag gav Kongen Overrentemester P. Brandt Befaling til at udbetale 500 Rdr. til »Fru Eleonora, som, naar Vi ere bortrejste, efter Vores aller naadigste Tilladelse af det blaa Taarn udkommer.«¹³ Tydeligt nok har Kongen villet undgaa et personligt Møde, hvad enten han maatte føle sig pinlig berørt ved Synet af hendes ved det lange Fængselsophold og Lidelser hærgede Ydre, eller han har villet unddrage sig hendes Taksigelser.

Om hendes Opholdssted tog Kongen først Bestemmelse efter at have passeret Storebelt ved et Reskript, udstedt fra Nyborg, dateret 20 Maj, og rettet til det af ham indsatte Regeringsraad, bestaaende af Storkansler *Ahlefeldt* og Geheimeraderne *Bierman von Ehrenschild* og *M. Wibe*.¹⁴ Det paalagdes Raadet, gennem

¹¹ *Pierre Marquis de Villars* (f. 1628 † 1698), tidligere Ambassadør først i Madrid, derefter i Kbhvn. hans sidste diplomatiske Mission, mødtes med sin Efterfølger Grev Cheverny i Hamborg i Juni 1685 paa Hjemvejen til Paris, hvor han henlevede sine sidste Aar, yndet ved Hove. Han betegnes af Saint-Simon som en overordentlig smuk Mand af Skikkelse og Ansigtstudryk, hvorfor han lød det smigrende Tilnavn Orondate, Helten i en af Mad. de Scudéry's Romaner. Hans Søn er den i Frankrigs Krigshistorie berømte Hærfører, Marskal Claude Louis Hector de Villars (1653—1734), der en Tid (fra 1687) var Ambassadør i Wien. (*Marquis de Villars, Mémoires d'Espagne*, ed. M. A. Morel Fatio, Paris 1893, S. LXIX f. (om Danmark), med Portræt, og *Mémoires du maréchal de Villars*, ed. de Vogué, Paris 1904, VI, S. 168).

¹² »Grev Ahlefeldt havde sendt Slotsfogeden en kongelig Ordre, at jeg skulde mit Fængsel entlediges« (Jammersminde).

¹³ Protokol o. kgl. Befalinger til Rentemesteren, 1685, f. 67.

¹⁴ Instrux, dat. 12 Maj (Geheimekonseillet, kgl. Ordrer 396).

Frøken *Lindenov* at tilkendegive Leonora Christina, at hun kun maatte nyde personlig Frihed og ikke opholde sig i København, men paa et andet Sted i Provinsen Sjælland, maaske i Næstved eller Holbæk, indtil videre herom udgaaende Forordning.

I sit Svar paa Reskriptet indberettede Raadet under 23 Maj, at man havde meddelt »Baronesse« *Lindenov* Kongens Befaling, og at Leonora Christina af egen Drift havde bestemt sig til ikke at opholde sig i Hovedstaden, men at begive sig ud paa Landet, eftersom hun alt tidligere havde erfaret Kongens Hensigt, at hun ikke skulde forblive i Byen, hvilket dog ikke var omtalt i Befalingen om hendes Befrielse. Endnu samme Dag eller den følgende vilde hun først begive sig til Husum, en halv Mil fra København, til den dærboende Datter af hendes Svoger, afdøde *Lars Ulfeldt* og blive her saalænge indtil der blev truffet Foranstaltning til hendes fremtidige Bosættelse enten i Næstved eller Holbæk.¹⁵

Begge her refererede, ikke tidligere fremdragne Aktstykker meddeles nedenfor i tekstkritisk Gengivelse.

I sin Biografi af Leonora Christina anfører Birket Smith, at der kun foreligger faa og usikre Efterretninger om Tiden mellem hendes Overførelse fra Fængslet og til hendes Bosættelse i Maribo Kloster, og gætter paa Husumgaard som hendes midlertidige Opholdssted. Om Kongens første Tanke at anvise hende Opholdssted enten i Næstved Sortebrødregaard eller det da delvis til Skole indrettede Sortebrødrekloster i Holbæk, har man tidligere intet vidst.

Husumgaard var en af Feltherren *Hans Schack* opført Lystgaard med tilliggende, stor og prægtig Have, som 1672 blev købt af *Sofie Amalie Moths* Svoger, *Nikolaus Bennich*, efter hvis Undvigelse den kom tilbage til Hans Schack. Ved dennes Død kort efter gik Gaarden over til hans Svigersøn Greve *Cai Lorenz Brockdorff*, der allerede i 1676 solgte den til Storkansler Greve *Frederik Ahlefeldt*,¹⁶ som uden Tvivl har foranlediget, at Husumgaard valgtes til midlertidig Bolig for Leonora Christina, idet hans Enke først efter hans Død 1686 afhændede Gaarden.

Af sin Søsterdatter *Anne Cathrine Lindenov* († 1692 ugift) førtes Leonora fra Fængslet til dennes Gaard ved Holmens Kanal, hvor nu Erichsens Palæ ligger. Her forblev hun i tre Dage, indtil hun flyttede til Husumgaard, der 1684 var bleven forpagtet af

¹⁵ Om Holbæk Sortebrødrekloster se Chr. Axel Jensen i »Fra Holbæk Amt«, VII, S. 11.

¹⁶ A. D. Jørgensen, Griffenfeldt, I, 266, 482. Louis Bobé, Slægten Ahlefeldt VI, 45, B 64. Rentekammerets Resolutioner Nr. 2210.

Jomfru *Lisbet Sophie Friis*, Datter af Corfitz Ulfeldts Søster *Elsebet* i Ægteskab med Oberst *Jesper Friis* til Ørbæklunde. Hos hende boede den i Kongens Ordre udpegede Jomfru *Anne Sophie Ulfeldt* (f. 1647), Datter af Corfitz Ulfeldts Broder Hr. *Laurids* til Egeskov og *Else Parsberg*, der var død paa Husumgaard 5 Septbr. Aaret før Leonora Christinas Tilflytning, og hvorved Værelser paa Gaarden var blevet fri.

Valget af Husumgaard som Rekreationssted for Leonora Christina efter hendes lange og trange Fængselsliv og dets legemlige og aandelige Martyrium kunde næppe være heldigere. Her har hun i Aarets skønneste Maaneder aanded op i den forfriskende Landluft, hæget af sin afdøde Mands Søskendebarn. Paa Husumgaard, hvor hun afventede Kongens Hjemkomst, afsluttede hun sit Jammersminde den 2 Juni. Ordren om hendes Overflytning til Maribo Kloster er udstedt 15 August, men hendes Opbrud fandt først Sted ved Mikkelsdags Tid. Den 18 Septbr. skrev hun fra Husumgaard følgende Linjer til *Otto Sperling* d. y.:

»Imidlertid laffuer ieg mig nu paa reisen, haffuer alt ladet indskilbe huis Boeskab ieg for det første haffuer kundet rappe sammen; att sette Boe aff ny er tungt, et gott Moed trenger igien-nem.«

Leonora Christina er herhjemmefra bleven bekendt med den betydningfulde Andel, Sønnen Corfitz havde haft i hendes Løsladelse, hvilket fremgaar af hans, Paris, den 21 Juni daterede Brev som Svar paa en fra Husumgaard 27 Maj afsendt, men ikke mere bevaret Takkeskrivelse fra Moderen. I smukke Vendinger tilbageviser han hendes Erkendtlighed, da han kun har handlet udfra sønlig Pligt og de Krav, Slægtens berømmelige Navn stiller til ham. Han beretter dernæst, at Marquis de Villars, efter at være bleven underrettet om Leonora Christinas Frigivelse ufortøvet havde bragt Efterretningen videre til sin Søn Ambassadøren, der atter, skyndsomst lykønskede Corfitz til Sagens heldige Udfald i et Brev, affattet i Udtryk, »der var denne Mands højsindede Karakter værdige«. Corfitz havde saa øjeblikkelig begivet sig til Hoffet og endnu samme Dag faaet bevilliget en privat Audiens hos Kongen, hvem han i Moderens og hele Familiens Navn tolkede Takken for den lykkelige Virkning, Majestætens Mellekomst havde udøvet. Til Slut bad han Kongen om at tage ham og hans Søkende i sin Beskyttelse, hvorpaa Monarken »med ganske særlig Velvilje besvarede hans ærbødige Henvendelse«. Corfitz aflagde derefter Visiter hos de forskellige Ministre, der havde støttet hans Bestræbelser. Saavidt hans slunkne Pengepung tillod det, havde han yderligere gjort formaaende Herrer sin Opvartning. »Jeg maa,« slutter han, »selvsagt, paa Grund af min Fattigdom, være i en overordentlig Knibe, al den Tid jeg har flak-

ket rundt i Evropa uden at eje en Hvid, uden Embede eller Pension fra nogen Side. Det er et Guds Mirakel, at jeg ikke er død af Sult. Nu og da har jeg for at redde mig fra Elendighedens Afgrund, maattet agere den velhavende.«

At Storkansler Ahlefeldt, der allerede et Aarti før Leonora Christinas Løsladelse aabent havde tilkendegivet sin Medfølelse med hendes haarde Skæbne, ogsaa har haft Del i hendes Benaadning, er givet. Han er den unavngivne Excellence, hvem Corfitz i et fra Paris 2 Juli dateret Brev takker for at have bidraget til Moderens Løsladelse og samtidig beder om at søge udvirket Tilladelse for sig til atter at maatte tage Ophold i Danmark.¹⁷

Afgjort Vished om Ahlefeldts Indflydelse paa Kongens Beslutning at løslade Leonora Christina giver et Brev fra Gent af 21 Juni med fingeret Underskrift og Adresse, men som sikkert er skrevet af Anna Catharine Ulfeldt og rettet til hendes Broder Leo i Rom. Hun kalder sig »Harinden«, ham »Itzber« og Broderen Corfitz »Curios«; og vedlægger en nu tabt Billet fra »vor kære undfrie Moder«. Det hedder i Brevet: »Vor Curios har forhandlet saa behændigt, at han har overtalt den allerkræfteligste Konge til at intercedere for vor i saa mange Aar ulykkelige Moder, og den gode Gud har rørt Kongen af Danmarks Hjerter til at forunde den bedrøvede Friheden den 29 Maj. Hun har trukket sig tilbage til Landet en Mil fra Byen København, fordi hun ikke mere kunde udholde de Visiter, man aflagde hende, og i saa stort et Antal, at det besværede hende. Alle er venligt sindede. Storkansler, Grev Ahlefeldt beviser hende meget stort Venskab. Den franske Ambassadeur har sagt til vor Moder, at uden Ahlefeldt havde der intet været at gøre.«

I Paris tillagde den hjemvendte Villars sig Hovedæren for at have udvirket Leonora Christinas Benaadning. Den 12 Juni indberetter Meyercron: »Hr. de Villars hævder, at Dame Eleonores Frigivelse ene skyldes hans indstændige Forestillinger. Den unge Ulfeld, der opholder sig her og har vundet Anseelse ved at gaa over til den romersk-katolske Religion, har skaffet sig Indpas ved Hove for at udvirke sig dets Forbøn til at opnaa Gunst og sin Rehabilitering.«

Samme Dag tilskrev Meyercron Geheimeregistratoren i Tyske Kancelli, *Johan Jensen*, at Leonora Christinas Løsgivelse var bleven bekendt i Paris otte Dage før man gennem Th. B. v. Jessen havde underrettet ham derom. Efter sit Brevskifte med denne maatte han end mere forundres over at Villars tillagde sig hele Æren af Grevindens Benaadning og udbad sig Oplysning om

¹⁷ »Je dois trop à ses genereux soins dans l'elargissement de ma mere pour faire l'obligation que je luy en ay.« Jvfr. Leonora Christinas Brev til ham fra 1682 (D. Saml. 2 I, 222 f.)

Motiveringen. Man kunde nu vente, at den unge Ulfeldt efter den Gunst, der var bleven ham til Del, vilde forsøge ogsaa at opnaa Naade og Oprejsning for sig, og allerede nu ytrede Ulfeldt sin Forvisning om at det franske Hof vilde tale hans Sag. Ved at opfylde een Bøn af Villars havde man paataget sig en vis Forpligtelse til ogsaa at efterkomme en anden Begæring fra hans Eftermand *Cheverny*,¹⁸ hvem det maatte være Danmark magtpaaliggende at føje. Meyercron bad Jensen om, ved en Samtale med Herrerne af Geheimeraadet, at skaffe ham Besked om, hvorledes han havde at forholde sig overfor den unge Ulfeldt og dennes Anmodninger om Forbøn hos det danske Hof.¹⁹

En Maaned senere skriver Ambassadøren *Cheverny* til Ludvig XIV, at han i Henhold til dennes Ordre og Hensigt vil tjene Grev Ulfeldt, men frygter for, at den Rolle, hans Fader har spillet, vil være en Hindring for Opfyldelsen af hans Ønske om at komme tilbage til Danmark.²⁰

I et udateret Brev, der ifølge indre Kriterier maa henføres til Juni (se ovfr.) under Kongens Fraværelse i Norge — skriver Corfitz til Moderen:

»Jeg har Grund til at tro, at man vedblivende vil støtte mine Bønner om engang at faa mit Brød herhjemme, men dette Brød er endnu ikke bagt, selv Dejgen er endnu ikke altid som den bør. Hvis jeg skal faste, til dette Brød er spiseligt, vil jeg faa en smækker Figur. Jeg veed, at Kongens Tilbagekomst først maa afventes, og at Ministrene først maa præpareres, hvis man ved at røre ved denne Streng, skal aflokke Tonen en behagelig Klang.

Jeg troer, det bliver nødvendigt, at jeg skriver et Takkebrev til Hs. Exc. Grev Alfelt og til Hs. høje Excellence (Gyldenløve); naar denne er vendt tilbage, skal jeg vejlede Stemningen under Haanden og, hvis man finder Tidspunktet belejligt, hurtigst muligt, gøre min Pligt.«

Trods alle Anstrengelser opnaede Corfitz Ulfeldt ikke at stemme Kong Christian V til Gunst for sig. Han overlevede kun i et Par Aar Moderens Befrielse, og hverken i hendes Fængselstid eller senere forundtes der ham et Gensyn med hende. I Modsætning til Broderen Christian, hvem han giver det Skudsmaal at være »just ikke pressant af Naturel« og som i sine sidste Aar blev svagelig og henfaldt i Sløvhed, var Corfitz, efter hans Breve at dømme, nærmest Sangviniker og gennem sit mangeaarige Ophold i Paris præget af dets Letlevnethed. Saameget han end klager over sin

¹⁸ Protocol de Paris, 1685.

¹⁹ A. Geoffroy, Recueil des Instructions données aux ambassadeurs de France, XIII, Paris 1895, 40 ff.

²⁰ Danske Saml. 2 IV, 188; V, 140 f.

Fattigdom og Vanskæbne i den færende Ridders Billede formaar han i sine Breve at ironisere over sin Modgang ved at istrø drastiske Vendinger, Ordsprog og Mundheld fra det daglige Liv.

Omtrent samtidig med Moderens Løsladelse finder man ham knyttet til en bemidlet Dame fra Paris ved Navn *Marie Joseph Estienne*, Enke efter en *Duplessis*, med hvem hun havde en Datter, som den Gang var tyve Aar. Det siges, at hun skal være bleven viet til Corfitz af selve Erkebiskoppen af Paris, men hans Familie vilde ikke anerkende hende, og hendes skriftlige Henvendelser til Leonora Christina og dennes Datter i Maribo Kloster forblev ubesvarede. I sine Breve taler hun vidt og bredt om den store Kærlighed, hun har næret for sin afdøde Ægtefælle og de Ofre hun har bragt ham. Hun gør sig til af at have betalt hans mest paatrængende Kreditorer, sørget for hans standsmæssige Klædning, købt ham en Ekvipage og skaffet ham en Kammertjener og to Lakajer. Med Ulfeldt skal hun have haft en Datter, der døde som lille. At dømme efter en enkelt Udtalelse («la sua vita e sospetta») har hendes Omdømme ikke været det bedste. Hun levede endnu 1715 i Paris.

Corfitz døde den 8 August 1688, kun 43 Aar gammel, i London, hvorhen han var rejst for at opnaa den engelske Konges Støtte. Kun 10 Dage før havde Broderen Christian i Rom endt sit Liv, ikke som antaget, for egen Haand, men efter lang Tids Svagelighed. Heller ikke for dette dobbelte Skæbneslag blev Leonore Christine skaanet. Af de 15 Børn, der fødtes i hendes Ægteskab, var nu kun tilbage Sønnen *Leo* og Døtrene *Leonora Sophie*, *Lave Becks* Hustru, der kun overlevede Moderen i fem Maaneder, og *Anna Catharine*, der døde 1707 hos Broderen i Wien. Denne, den sidstlevende af Corfitz Ulfeldts Døtre, slutter sin Beretning om, hvorledes Brødrene »hæmmeligen selv med egne Hænder begrov deres Faders døde Krop paa det at man kan befri hans Ben for den Tyran« (Kong Frederik III), med de haarde fatalistiske Ord: »Vi er født til Ulykke.«²¹

Ulfeldt-Ættens episk-dramatiske Udgang henleder uvilkaarligt Tanken paa de skæbnebestemte Skikkelser baade fra den græske Tragedie og den nordiske Sagnverden. Og for at fuldständiggøre Billedet fattes der heller ikke i denne Sammenhæng en Kvinde af Slægten, hvis Livsraad spindes ud til Menneskelivets yderste Aaremaal, overlevende alt og alle, der, som Mora i Ossian, er udseet af Skæbnen til at tolke længstforsvunden Ære og Forlis: *Anna*

---

²¹ Jvfr. min Afhandling om St. Knuds Kapellet og danske og norske Konvertiteter i Rom i Hist. Tidsskr. 8 R. I, S. 284 ff.

Sophie Ulfeldt,²² født i Trediveaarskrigens sidste Aar, hun, der modtog Leonora Christina paa Husumgaard, boede en Tid under Tag med hende paa Maribo Kloster og overlevede hende saa nær et halvt Aarhundrede — sin Fader endog i otti Aar —, den samme, af hvis Mund — »ex ore virginis Annæ Ulfeld« — Holberg har laant mangt et livgivende Træk til den af sine Heltindehistorier, der omhandler Leonora Christinas Skæbne, og som ellers vilde være gaaet tabt. Ene med sine Minder, fremmed for sin Tid fristede hun i den store By Livet i smaa Kaar, indtil hun sank i Graven i en Alder af fire og halvfems Aar.

BILAG.

I.

Relation wass Newes passiret.

Heute seind Ihr Königl. Maytt. in aller Frühe von hier aufgebrochen umb dero Reise nach Norwegen fortzusetzen... Weiln auch Ihr Königl. May. auf des Frantzösischen Ambassadeurs im Nahmen seines Königs bey derselben beschene offtmahlige bewegliche intercession einige tage vorhero bewilliget, dass die Uhlefeldtin, so einige Zeit hero auf dem Blawen Thurm alhier gesessen, wiederumb auf freyen Fuss gestellet werden möchte, So ist dieselbe heute gegen Abend auss besagtem Blawen Thurm gelassen, undt von der Baroness Lindenaw abgeholet und nach Ihrem Hause geführet worden, alwo Sie ein Paar tage verbleiben und so dan ferner sich nach dem Ohrt verfügen, wo Sie sich Ihr K. Maytt. ordre gemäss aufhalten soll an einem gewissen Ohrt in Seeland, alwo Sie sich die ubrige Zeit Ihres Lebens beständig aufhalten soll, wurdit geführet werden.

Copenhagen d. 19. May 1685.

Geh. Reg. 1685, 274. Konzept med talrige Rettelser.

II

Kgl. Order, so an den Herrn Gross Cantzler, Graff Friderich von Ahlefeldt, Hr. Geheime Rath Michael Vibe conjunctim abgangen.

P. S. auch Hoch und wohlgebohrner, und wohlgebohrne Rätthe, liebe Getreue, Nachdem die F. *Eleonora* gestern vermuthlich auß dem Blauen Thurm, Unserer allergnädigsten ordre gemäß, auff freyen fuß würde gestellet sein, So habt Ihr durch die Frl. von *Lindenou* deroselben anzeigen zu laßen, wie unsere allergnädigste meinung sey, daß Sie, die F. *Eleonora*, solche freyheit bloß für Ihre Persohn zu genießen, auch sich nicht in unserer Residentz-Statt Copenhagen, sondern an einem andern orth in der provintz Seelandt,

²² Francis Bull, Ludvig Holberg som Historiker, Kristiania 1913.

alß etwa zu Nestede oder Holbeck, biß weiterer verordnung auffhalten solle.
Datum ut in literis, Nieburg d. 20 May 1685.

Christian.

Geh. Reg. 1685, I, 274 m. Koncepter.

III

Svar paa foranstaaende kongelige Ordre:

..... Waß die *Dame Eleonora* anbetrifft, deren wir daßjenige, waß in Ew. K. M. allergnädigstem rescripto ihretwegen enthalten, durch die Baronesse von *Lindenaw* alsobald insinuiren laßen, und hat Sie sich darauf erkläret (vernehmen laßen), wie daß Sie von selbsten gewilliget gewesßen nicht alhier zu verbleiben, sondern sich auf daß Land zu begeben, weilen Sie schon vorhero erfahren, daß Ew. K. M. intention nicht gewesen daß Sie alhier wohnen (verbleiben zu lassen, obgleich) solte, unangesehen solches in dero ihrer Befreyung halber ergangenen allergnädigsten Befehl nicht enthalten, weswegen Sie dan noch heute oder morgen vor erst nach Husumb eine halbe Meil von hier zu sel. Lars Vhlefelden tochter, so alda wohnet, sich verfügen und so lange alda verbleiben wolte biß Sie entweder zu Nestedt oder Holbeck zu ihrer kunfftigen wohnung anstalt würde gemacht haben ..... Copenhagen d. 23ten May 1685.

Geh. Reg. 1685, f. 296.

Koncept paa brækket Folio med Kancellihaand. Det indklamrede udstreget, det spatierede Marginalindskud med en flydende spinkel Haand.

Skiftet efter *Anna Sophie Ulfeldt* (i Landsarkivet for Sjælland) indeholder adskillige personlige Oplysninger, bl. a. egenhændige Optegnelser om hendes Familieportræter. Hendes Morbroder Grev Christopher Parsbergs og dennes Hustrus (Birgitte Berte Skeel) skal tilfalde Roskilde Jomfrukloster som Erkendtlighed for at hun har tilbragt 12 Aar (fra 1686) hos sin Tante og efter dennes Død haft Ophold hos hendes Mand af 2. Ægteskab Knud Thott, samt ogsaa fordi Birgitte Skeels Søster var Klosters Stifterinde. I Københavns store Ildebrand 1728 blev A. S. Ulfeldt med Livsfare reddet ud af det brændende Hus, hun beboede. En Optegnelse, dateret faa Dage før hendes Død, bestemmer, at hun vil »klædes i Kisten i en Særk at have under Vokslagenet, hvorpaa staar i Brystet CAS, en dyrebar og kær Vens Navn, som først skal raadne paa mit Bryst«. Hun blev til sin Død understøttet af Grev Corfitz Anton Ulfeldt. Hele Indtægten af hendes Dødsbo beløb sig til 4 Rdl. 5 Mk.

ET BREV OM CHRISTIAN VII FRA HANS UDENLANDSREJSE.

Ved *Henny Glarbo*.

Den 6. Maj 1768 tiltraadte den 19aarige Christian VII sin store Udenlandsrejse. I de to Aar, han havde været Konge, havde han anvendt sin Magt og Frihed til at kaste sig ud i et løssluppet Nydelsesliv paa alle Omraader, ansporet og ledsaget af sin tidligere Page, senere Hofmarskal, Grev *Holck*. Nu satte hans Ministre deres Haab til den udviklende Indflydelse af en Rejse, hvor han nominelt færdedes incognito som Prinsen af Travendal, men reelt som Enevoldskongen. Rejsens Betydning betonedes ved, at han var ledsaget af sin Udenrigsminister *J. H. E. Bernstorff* og et stort Følge, hvoraf dog *Holck* var og blev den mest indflydelsesrige.

Rejsen gik gennem Tyskland over Utrecht til Amsterdam. I en Dagbog over Turen (udg. af *C. Olsen* 1837) staar der »Den 29. [Juni] ankom H. M. i allerhøieste Velgaaende til Amsterdam om Aftenen Kl. 8 paa en Jagt paa Vechtstrømmen og steg af i det gamle Herrn-Logement. Paa denne Vei besaae H. M. de paa begge Sider værende prægtige Haver og Sommerpladser.« Et af disse »Sommerpladser« var Slottet Termeer. Her aflagde Kongen et længere Besøg, hvad der fremgaar af efterfølgende Brev fra *Bella v. Zuylen*, Datter af Baron *Tuyll* til *Zuylen*, og senere i sit Ægteskab med den schweiziske Officer, *Mr. de Charrière*, kendt som en livlig og aandfuld Forfatterinde. Hendes skønne Fædrenehjem *Zuylen* stod aabent for Tidens frisindede Strømninger, og *Bella* var tidligt kommet i Forbindelse med flere betydelige Mænd indenfor kunstneriske og litterære Kredse, bl. a. Oberst *Constant d'Hermences* og hans Søn *Benjamin Constant*.

I et Brev til den førstnævnte af 30. Juni 1768 giver hun følgende Beskrivelse af det kongelige Besøg paa Termeer:*

»Nous avons vu hier le roi de Danemark. Il ressemble au prince *Adolphe de Hesse-Philippthal*, mais un peu plus joli, encore plus petit et plus mince. Il a l'air de n'avoir que quinze ans tout au plus, quoiqu'il en ait presque vingt. Il est blond et blanc à l'excès; je ne sais quelle physionomie il a, ni même s'il en a une. Il voudrait être poli, mais il ne sait que dire. Nous nous promenions avec lui dans les jardins de Termeer, chez ma tante de Lockhorst. Son favori, le comte de *Bolk* [*Holck*] joli courtisan fort délié, aurait voulu, qu'il m'entretînt. Il avait plu; je plaignais au riant le sort de mes souliers, qui étaient fort jolis. Sa Majesté ne regarda plus que mes souliers et ne me parla d'autre chose. On

---

* Godet: Madame de Charrière, Genève 1906.

dit qu'il a avec lui des filles habillées en pages; mais il ne boit jamais de vin, apparemment parce que le roi, son père, s'est tué à force de boire; celui-ci n'aurait pas besoin de faire de grands excès pour se tuer. Le comte de *Bernstorff*, qui est, je crois, son premier ministre, nous a paru un homme de mérite et du monde; il a d'autres personnages assez graves à sa suite, mais il ne peut les souffrir, à ce qu'on dit; il n'aime que ce jeune courtisan. Sa femme et ses sujets sont très malheureux, et ses maîtresses ne sont pas mieux traitées, car il fit mettre, il y a quelque temps, à la maison de force une femme qu'il avait aimée. Voilà ce que j'ai vu et appris de S. M. danoise. Je n'oserais peut-être vous envoyer toutes ces balivernes, si cette lettre vous pouvait trouver à Versailles, mais à Bastia,* cela se pourra souffrir. Songez que cet enfant mal élevé est tout puissant chez lui, que c'est un despote. J'aime fort à voir de mes propres yeux ces petits acteurs chargés des plus grands rôles .....«

---

* Ligesom Versailles repræsenterede Enevælden, stod Bastia, den daværende Hovedstad paa Corsica, der netop havde løsrevet sig fra Genua, som Symbolet paa Friheden.

OMKRING LUCILE GRAHN.

Af Robert Neiiendam.

Solodanserinden *Lucile Grahn* (1819—1907) var den eneste af August Bournonvilles Elever, som blev europæisk berømt. Men kun Genskinnet af hendes kunstneriske Færden ude paa de store fremmede Scener naaede Hjemlandet; en Skildring af hendes succesombruste Liv derude foreligger ikke, og det maa beklages, at Redaktionen af Værket »Danske i Paris« (København 1938) lod Opgaven ligge. En Afhandling om vore Danseres og da navnlig *August Bournonvilles* Virken i Paris havde været i høj Grad paa sin Plads, navnlig da Danmark paa dette Omraade indtager en smuk Stilling; vor Ballet hviler paa franske Forbilleder, og det var August Bournonville, som nationaliserede den. Men synes Lucile Grahn at være glemmt i sit Fødeland, bliver hun endnu mindet uden for Danmarks Grænser, hvilket det pragtfulde Værk »The Romantic Ballet in Lithographs of the Time« (London 1938) er det seneste Bevis paa. Værket bringer en Række Billeder af hende i Roller, som hun *ikke* dansede paa Det kgl. Teater, og som vi ikke tidligere har haft noget Kendskab til. Hendes Hovedpartier ude paa de europæiske Scener var Titelfigurerne i »Eoline ou la Dryade« og »Catharina ou la fille du Bandit«, begge skrevet og fremført af Balletmester Jules Perrot i 1845 og 1846. Hun gjorde umaadelig Lykke ved sin sjældne Forening af fremragende koreografisk Teknik og udtryksfuld Mimik. Hendes stolte Rejsning virkede imponerende, og man beundrede især hendes Evne til i et flyvende Spring at bemægtige sig hele Scenen. Glanspunktet i hendes kunstneriske Tilværelse var hendes sejrige Deltagelse i »Le Pas de Quatre« paa Her Majesty's Theatre i London 12. Juli 1845, hvor hun som den fjerde dansede sammen med de tre Stjerner paa Ballettens Firmament, Grisi, Taglioni og Cerrito, en Begivenhed, som det flegmatiske »Times« kaldte »den største Opvisning af Terpischores Kunst, som nogensinde er set i Europa«.

Lucile Grahns Historie ved Det kgl. Teater og hendes voldsomme Brud med Bournonville er skildret i en Afhandling, der bærer hendes Navn i Bogen »Omkring Teatret« (Kbhvn. 1919). Dens Indhold hviler paa Dokumenter i Teaterarkivet (Rigsarkivet)

og skal ikke gentages her, men senere fremkomne Breve har medført, at nogle Tilføjelser er nødvendige. Til Oplysningen om, at *Christian Molbech* var den eneste af Teatrets Direktører, som havde Forstaaelsen af, »at Teatret trængte mere til Lucile Grahn end Lucile Grahn til Teatret«, kan føjes, at han — ligesom i Stridighederne mellem Bournonville og »den sidste Blaataarnsfange«, *Madame Krætzmer* — var den unge Dames Ridder og ved enhver Afgørelse indtog en mæglende Stilling. Overfor disse nydelige Danserinders stridbare Væsen viste den lærde Mand en menneskelig Forstaaelse, som i mange Tilfælde fattedes ham, naar han bedømte sin Samtids literære Foreteelser. Af hans Papirer i Bakkehusets Arkiv¹ ses det, at han meget smukt anbefalede Lucile Grahn til Direktøren for den kongelige Opera i Paris, *M. Duponchel*, og indstillede hende til Gratifikationer, støttende sig til, at Frederik den Sjette »ved flere Lejligheder havde tilkendegivet, at han paaskønnede Jomfru Grahns ualmindelige Talent i sin Kunst og den Iver og Opofrelse, hvormed hun søgte at opnaa en højere Uddannelse af samme« — — Ord, som maa have skurret slemt i Balletmester Bournonvilles Øren, hvis han har erfaret dem, fordi han var af den stik modsatte Opfattelse. Molbech tog direkte Parti for hende mod Balletmesteren, raadede hende til mundtligt at fortælle den samlede Direktion, hvorledes han behandlede hende, og beklagede, at Bournonville i hende bestandig kun saa »sin fordums underordnede Elev, der, efter hans Mening og Ytringer, har h a m alt og sig selv intet at takke for«. Han forudsaa, at de mange pinlige Scener mellem dem vilde fortsættes, og at hun til sidst vilde drage bort, »dersom ikke Hr. Bournonville alvorligt foresætter sig eller tilholdes til at behandle denne Dandserinde uden den krænkende Superioritet og de uhøflige Former under Theatertjenestens Udøvelse, hvorved Jfr. Grahns Æresfølelse saa ofte ifølge hendes Klager har følt sig krænket«. Han paatalte ogsaa Bournonvilles Vægning ved at give hende Lektioner, hvorved han selv havde tvunget hende til at søge videre Uddannelse i Paris. Resultatet derfra viste, at hun kunde undvære ham.

Bournonville stod egentlig svagt i Striden. Hans Holdning overfor hende hvilede paa krænket Forfængelighed og Skuffelse over, at hun ikke gengældte hans Følelser. Men hun havde Publikum og Hoffet paa sin Side. Kabinetssekretær *J. G. Adler*, som var Medlem af Direktionen, sørgede i Forbindelse med Molbech for, at en Hjemkaldelsesordre fra en Permission til Optræden i Udlandet fik en mild Form. Det blev meddelt hende, at Kongen ønskede, at hun skulde komme tilbage til et forud bestemt Tids-

¹ Jeg takker Dr. Bobé for Henvisningen.

punkt, da han gerne saa, at hans Datter, Prinsesse *Wilhelmine*, Hertuginde af Glücksburg, skulde overvære en Opførelse af »Sylfiden«, medens hun opholdt sig i København. Og samtidig røbede Direktionen, at den agtede at indstille Lucile Grahn til en Benefice for Flid og Talent. Paa dette Brev svarede hun trodsigt, at hun allerede havde modtaget Engagement andet Steds. En ny Skrivelse fra Direktionen fastslog det ulovlige i hendes Fremgangsmaade og lod hende vide, at hvis hun ikke omgaaende vendte tilbage, vilde hun faa sin Afsked. Herpaa svarede hun den 23. April 1839 fra Hamburg, at hun havde taget sin Beslutning. Hun forlangte sin Afsked og undsagde Bournonville. Der er da heller ingen Tvivl om, at hun siden blev ham en haard Dommer ude i Europa, hvor hun, men ikke han, sejrede. Sikkert med blødende Hjerte maatte Molbech med sine Kolleger i Bestyrelsen derefter indstille hende til Afsked uden Pension. Kongen underskrev den 4. Juni 1839.

Dette er, hvad de officielle Skrivelser lærer os om Tabet af vor største Danserinde. Men der var én Grund til, rimeligvis den vigtigste, hvorfor hun besluttede ikke mere at vende hjem. Det viser sig, at hendes Forhold til Ritmester i Husarerne, Greve *Carl Otto Frederik von der Schulenburg* (1801—47), var af mere intim Natur end hidtil antaget. Den beundrede Danserinde havde forlovet sig med den flotte, men tomme Rytterofficer, som var kendt i Byen for sine liaisons. I et utrykt Brev,² dateret 22. Decbr. 1840, skrev hun til Kammeradvokat, Etatsraad *P. E. Sporon*, at det var Meningen, at Ægteskabet skulde have fundet Sted i Foraaret 1841, men at hun nu havde lært Grevens sande Karakter at kende og forstod, at det var de Penge, hun tjente paa sine Rejser, 1000 frcs. pr. Aften, han vilde have Fingre i. Hun havde med andre Ord gennemskuet ham. »Enhver i Kjøbenhavn veed,« skrev hun til Sporon,

»hvor megen Velvillie jeg altid har havt for Schulenburg; som en Følge deraf maae ogsaa enhver viide, at jeg ønsker, at det altid maa gaae ham godt i denne Verden. Maatte han blot være saa heldig, at et formuende Fruentimmer vilde forene sig med ham, saa kunde muelig hans Affairer, naar de ikke bleve førte af ham selv, komme i Orden. For Resten er det mig ubegribeligt, at den Fallit og Gjæld, som omtales, virkelig forholder sig rigtig ..... men han er desværre en meget daarlig Regnemester, og jeg frygter derfor, at Nogen har benyttet sig af hans liden Fatteævne for at narre ham .....

Da jeg veed, at Schulenburg har 1200 Rdlr. (4000 frcs.) i aarlig Indtægt, som er den Summa, hvoraf selv den talrigste Familie i Kjøbenhavn kan leve paa en endog brillant Maade, ja, saagar jeg, som det danske Theaters første Kunstnerinde,³ havde ikke saa mange Indtægter, saa har jeg bedet ham at tilbagebetale mig, hvad han har laant af mig, men han har svaret mig i de

² Arkitekt Valentiners Samling.

³ Lucile Grahn glemte Fru Heibergs Eksistens.

meest rørende og ynkelige Udtryk, at det ikke var ham mueligt nu, samt at han tværtimod ikke kan komme ud af det med de 1200 Rdlr. aarlig ..... Jeg vil ikke forlange min Eiendom tilbage fra Schulenburg, før han bliver i Stand til at kunne betale mig alt; jeg vilde gjerne skjænke ham det, men det staaer ikke i min Magt. Gid han altsaa snart maae blive saa heldig at gjøre et Giftermaal, som kan sætte ham i Stand dertil. Jeg vilde tillige hjertelig ønske, at hans tilkommende Kone maatte, foruden de Penge, hvorfor han tager hende, tillige gjøre ham til en lykkelig Ægtemand; men desværre! alle antage, at kun en Fruentimmer af tvetydige Grunde, hun være nu adelig eller ikke-adelig, vil forene sig med ham.«

Ordene i dette Brev er præget saavel af Afstandstagen som af Tiltrækning. Hun var aabenbart baade forelsket og bange for ham. Og det vidste han. Den 14. Marts 1841, ikke tre Maaneder efter at Brevet var skrevet, arrangerede han ved Hjælp af sin Sko-mager den herostratisk berømte Udpibning af Bournonville for derved at umuliggøre Balletmesteren og skaffe Banen fri for Lucile Grahns Hjemkomst. Men denne Affære i Teatret vilde have været helt betydningsløs, hvis ikke Bournonville selv, saaret i Forfængelighed, havde pustet den op ved fra Scenen at tiltale Christian den Ottende, som overværede Forestillingen. Nu blev Resultatet Stuearrest (Blaataarnsstraffen brugtes ikke mere) og temporær Forvisning i seks Maaneder. Men medens Opholdet i Italien inspi-rerede ham til Balletten »Napoli«, der opføres endnu, blev Af-færen negativ for Grev Schulenburg og Lucile Grahn.

Hendes Liv var en Tilværelse mellem dobbelt Ild, da hun besluttede at vove Forsøget paa at blive Verdensdanserinde. For-ude laa Haabet om Ære og Berømmelse, der opvejede Tabet af den kgl. Ansættelse og Pensionen. Men hjemme stod paa den ene Side Grev Schulenburg, som hun holdt af, men frygtede, paa den anden August Bournonville, hvis Følelser var hende mod-bydelige. Endnu i Breve fra Oldingealderen gav hun Udtryk for, i hvor høj Grad han var faldet hende til Besvær. Naar hendes Rædsel for den erotiske Plageaand Rübezahl i »Eoline« i de euro-pæiske Blade blev kaldt »fuldendt mimisk Kunst«,⁴ er der ingen Tvivl om, at det var Erindringen om Bournonvilles nærgaaende Væsen, som laa bag. Hendes Vrede mod ham kølnedes aldrig. Det var hendes Ærgerrighed at blive fejret i sin Fødeby, men efter at hun i Hamburg under den første slesvigske Krig havde optraadt til Fordel for saarede Holstenere, smykket med deres Farver, var en Genkomst umulig. Det var Hadet til Bournonville, som fik dette pinlige Udslag, der ramte hende selv. Naar hun siden pas-serede Rheden paa Rejse fra London til St. Petersborg, blev hun helst paa Skibet, hvor gamle Venner besøgte hende. Paa et af sine sidste Besøg lod hun »Berl. Tid.« meddele, at »hun ikke saa

⁴ For Eks. Times 10. Marts 1845.

sig i Stand til at efterkomme fleres Ønske om at optræde paa et af Theatrene«. ⁵ Der er ingen Tvivl om, at hun stadig stod i Forbindelse med sin Kammerat fra Balletten, *Louise Rasmussen*, som nu var gift med Danmarks Konge. Den unge østerrigske Maler *Eduard Young*, ⁶ en Tid Tegner paa Frederiksborg som Gæst hos Kongen og Grevinden, var Broder til Hofsangeren *Friedrich Young*, Lucile Grahns Mand. Han var smuk, men han havde næppe, hvad *H. C. Andersen* mente, var hendes Maal: »et Hjerte med Guld-Beslag«, medens den letfængelige Digtters kun var »beslaaet med Følelse og Poesi«. ⁷ I hvert Fald sad Young efter at være kommet til Skade paa Scenen i Würzburg tyve Aar lam og nedbrudt i en Stol. Vor stolte Danserinde vandt Guld og Berømmelse, men huslig Lykke blev hende nægtet. Højt bedaget vendte hun i Fantasien tilbage til Fødebyen og skrev det smukke Brudstykke af en Autobiografi, som blev trykt her i Tidsskriftet (6, II, 285 ff.). Hvis nogen af de meget faa Danske, der da kendte hende, havde foreslaaet hende i de sidste Aar at oprette et dansk Legat af hendes store Formue, vilde hun sikkert have fulgt Raadet. Hun søgte i 1902 Det kgl. Teaters Direktør, Forfatteren *Einar Christiansen*, da han tilfældig opholdt sig i München, men han anede næppe, hvem hun var, og morede sig over hendes Spørgsmaal om Personer, der forlængst var døde. Historiker var Einar Christiansen ikke. Ved hendes Død tilfaldt Formuen Münchens Kommune, der opkaldte en Gade efter hende.

---

⁵ Berl. Tid. 30. Maj 1853.

⁶ *Eduard Young* (1823—1883), hvis Navn ifølge Dr. Karl Madsen (Hist. Tidsskr. VIII, 6 R., pag. 112) »ikke er optegnet i Kunsthistorien«, faar ikke desto mindre en omfattende Karakteristik i All. Deutsche Biographie 44 Bind, pag. 606 ff. Det fortælles dør, at han modtog en livsvarig Pension fra Kong Frederik VII, men det er ikke rigtigt. Det var Grevinde Danner, som betænkte ham i sit Testamente.

⁷ Brev, dat. 4. Juni 1839, i Amtsforvalter Palsbos Samling. Hans Brix har ment, at Lucile Grahns var den Danserinde med Paillethjertet, *H. C. Andersen* hentyder til i »Den standhaftige Tinsoldat« (Kom. til Eventyrerne I, pag. 403).

TIL DANSK PRÆSTEHISTORIE.

OPLYSNINGER OM HELLUM HERREDS PRÆSTER c. 1600—1656.

Af *Hans H. Fussing*.

De følgende oplysninger om præster i Hellum herred i den første halvdel af det 17. aarhundrede er hentet fra Hellum herreds tingbøger 1630—56 og fra enkelte av naboherredernes tingbøger. Det er dels meddelelser, der supplerer Wibergs præstehistories oplysninger om præsternes familieforhold, dels nogle træk til belysning av tidens kulturhistorie. Sager, hvor præsterne kræver deres skyldnere — f. eks. tienderestanter — er i almindelighed ikke medtaget. Oplysninger om hr. Espen Jensen Velling i Brøndum er tidligere blevet meddelt i Personalhist. Tidsskr. 10. R. 5. Bd. s. 249 f. Sognene er opstillet efter Traps rækkefølge, men er stavet i overensstemmelse med Wibergs form, ligesom præsternes nummer i Wibergs præsterækker er meddelt. Sagerne er kun refereret ganske kort, og nogle av dem vil ved en fyldigere behandling kunne give et meget interessant billide av personer og tidsforhold.

Naar intet andet er angivet, gælder henvisningerne i ( ) Hellum herreds tingbog.

*Nørre og Sønder Kongerslev og Komdrup.*Wiberg nr. 3. *Christen Christensen*.

Var 1636 g. m. *Gertrud Christensdatter*, der overlevede ham. Han døde mellem 29. september og 2. december 1645 og efterlod sig børnene *Absalon*, *Vibeke* og *Kirsten*. Han fik 1644 1. oktober tgv. om, at han da havde ligget syg i et aar og mere, og hans kvæg og fæmon var ham frafaldet, saa han var forarmet. Efter hans død meddelte eftermanden, at Christen Christensen paa grund av »lykkens ustadighed« havde ladet præstegaarden forfalde, saa at den d. 1. januar 1646 var bygfældig for 300 rdl. og ingen besætning havde.

Fru *Rigborg Arenfeld*, g. m. Axel Juul til Kongstedlund gik fredag 12. august 1636 med sine piger og andre koner op i Kongerslev by for at opruske sin hør, da præstekonen Gertrud Christensdatter kom farende ud til hende, og bebrejdede hende, at hun havde sendt bud til sin moster fru Helvig Marsvin »paa Viborg sal« og sagt, at en av præstens døtre havde tjent hende, saa hun

ikke burde tjene nogen godt folk. Fru Rigborg søgte at berolige præstekonen og bad hende sidde hos sig, hvilket ogsaa skete. Gertrud Christensdatter benægtede senere at have sagt saadan, men der var mange vidner, og Axel Juul anlagde injuriersag mod hende for uretmæssigt at have beskyldt hans hustru for bagvaskelse. Gertrud Christensdatter blev dømt til at bevise sin paastand eller lide tiltale efter recessen.

(1636 23/8, 18/10, 29/11. 1644 1/10. 1645 2/12. 1646 12/5, 28/7).

Wiberg nr. 4. *M. Peder Byrgesen.*

Var g. m. *Maren Jensdatter*, datter av bonden *Jens Bloch*, der døde 1655, og hans efterlevende hustru *Karen Jensdatter*. Værge for hende var hr. *Jens Jensen Bloch* til Borup i Støvring h., saa han var formentlig broder til hende; skifte holdtes 6. september 1655.

Han tiltraadte sit embede 1. januar 1646 og klagede over at være forarmet p. g. a. præstegaardens slette tilstand (sml. ovf.). 1652 fæstede han sammen med to bønder en gaard i Kongerslev, der tilhørte *Erik Høeg* til Bjørnsholm og kom i strid om tienden av gaarden. 1656 holdt han en skolemester til sine børn, muligvis den nedennævnte kapellan. Samme aar blev han tiltalt av en mand, om hvem han paastodes at have sagt, at han havde omgaaedes med utroskab med *Erik Høegs* breve. Præsten erkendte at have hørt et rygte herom, men nægtede at have kolporteret det, idet han i et brev fuldt av tynde udflugter bl. a. skrev »mit besværlige embede faar mig andet at tænke paa end noget løs snak«. Han blev frifundet, men blev senere dømt til at opgive sin kilde, hvilket han gjorde, og sagen blev saa henvist til landstinget. Han synes at have været en noget stridbar person.

(1646 28/7. 1652 22/6, 7/9. 1656 8/1, 26/2, 22/4, 17/6, 1/7, 2/9, 18/11. Hindsted h. tgb. 1655 29/11).

Kapellan.

Jens Jensen Arden eller, som han skrev sig 1651, *Arrsenius* var medtjener her 1643, da han fik et godt skudsmaal av Hindsted herredsting og fik tgv. om, at hans endnu levende forældre var *Jens Jensen* og *Maren Christensdatter* i Arden. Moderen døde 1655, da en bonde iøvrigt overfaldt hans far. Den bolig, han havde 1650, og som maa være ham tildelt av sognepræsten, var forfalden, og han lod tage syn paa den. Hr. Peder Byrgesen mente, at han derved havde undladt at vise ham den lydighed og tjenstvillighed, som en kapellan burde at gøre. Der findes ingen avgørelse av sagen. 1652 blev han overfaldet av en fuld mand i Sønder Kongerslev.

(1650 17/9. 1651 9/12. 1652 13/4. Hindsted h. tgb. 1643 20/4. 1655 15/11).

Bælum og Solbjerg.

Wiberg nr. 3. *Christen Nielsen*. Var her 6. september 1631, men var død, da sønnen

Wiberg nr. 4, *Niels Christensen Knab* var her 12. august 1651 (nævnte dage).

Skibsted og Lyngby.

Wiberg nr. 3. *Anders Finck*.

Han døde kort før 22. maj 1627, da hans enke *Ane Jensdatter*, der var datter av forgængerens, og sønnen *Anders Finche* frasagde sig arv og gæld, hvorefter aktiverne blev fordelt til kreditorerne. Enken levede endnu i Skibsted 23. februar 1630.

(1627 22/5, 14/8. 1629 8/12. 1630 12/1, 23/2).

Wiberg nr. 4. *Peder Jensen Gjerding*.

Baade han og hans kone *Ide Nielsdatter* døde kort efter Mikeldsdag 1641 efterladende sig et meget rigt bo til fordeling mellem børnene: *Henrik, Ide, Dorte, Christen, Sidsel, Jens* og *Maren*. Skiftet holdtes 7. februar 1642, og børnene, der alle var mindreaarige, fordeltes rundt til præster og andre.

Han havde 1640 for en rdl. fæstet to sammenbyggede gadehuse i Skibsted av fru *Dorte Juul*, sal. Iver Krabbes til Albæk. Da de ved hans død var meget forfaldne, dømtes arvingerne til at betale bygfælden.

(1642 3/5, 14/6, 21/6. 1643 20/6, 26/6).

Wiberg nr. 5. *Peder Lassen Siim*.

Hans hustru *Anne* var datter av hr. *Poul Andersen* i Astrup.

Uvist hvorfor tiltraadte han først embedet ved Bartolomæi dags tid 1643; jorden var da ikke tilsaaet, præstegaarden var bygfældig og ganske uden besætning. Senere blev han udplyndret under Torstenssonkrigen og var forarmet. Degnens kone *Kirsten Jensdatter* trængte 11. april 1645 i fuldskab ind i præstegaarden, hvor hun dræbte en hund, slog forskelligt itu og bandede stærkt.

(1642 14/6. 1645 20/5 ff. 1646 4/8. Hindsted h. tgb. 1642 13/10).

Brøndum, Siem og Thorup.

Wiberg nr. 4. *Espen Jensen Velling*.

Se om ham Personalhistorisk Tidsskrift 10. R., 5. Bd., s. 249.

Wiberg nr. 5. *Anders Jensen Gjerding*.

Bestyrede en arv for sin brodersøn *Jens Pedersen* — senere præst i Hvidbjerg, Ørum og Lodbjerg —, der 1656 gav ham kvittering herfor. Vor Frue dag i fasten 1641 brød en drukken karl ind i præstegaarden, forjog præsten og hans kone og folk, slog en hund og ødelagde en dør og en messinglysestage.

(1641 11/5. 1656 1/4).

Gjerding og Blenstrup.

Wiberg nr. 3. *Jens Andersen.*

Erklærede 1639, at han havde været her i 40 aar. 1627 var han provst. Da kejserens folk kom hertil første gang — 1627 — blev han fuldstændig udplyndret, hans bohøve ødelagt og han selv med kone og børn forjaget i otte uger. Senere pressede en officer, ritmester *Hans Mand*, der havde kvarter paa Næs, og en anden »hopmand« *Lenhart*, der laa i Aalborg, store beløb ud av ham, foruden at andre fjender røvede store pengesummer fra ham, saa han 1631 var geraadet i stor gæld og kummer.

(1627 7/8. 1631 30/8. 1639 19/2).

Wiberg nr. 4. *Jens Christensen Mørk.*

Betalte 1641 det halve av Gunderup kirketiende for 1640 til kirkeværgerne, saa han maa formentlig have haft den i fæste. Herpaa tyder ogsaa, at han 1650 stævnedede en lang række bønder i Gunderup til betaling av tienderestancer for de sidste to aar.

(Fleskum h. tgb. 1641 22/2. 1650 16/12).

Skjørping og Frær.

Wiberg nr. 4. *Gisbert Balkenborg.*

Var 1635 gift med *Gertrud Rasmusdatter*, der endnu levede 1650, da hun krævedede en bonde for penge, hendes avdøde mand havde laant ham. Boet efter hende blev registreret og vurderet 4. juli 1654, skønt hun var død tidligere, men da arvingerne trak sagen ud, vilde man sikre sig mod, at møl ødelagde hendes efterladte klæder. En av hans karle blev 1636 dømt for skovhug i Buderupholms endelsskov. Hr. Gisbert stævnedede 1640 en bortrømt tjenestepige. Under den nedennævnte sag mod hans kapellan, blev han beskyldt for at have tilbageholdt et brev til denne.

(1635 13/1. 1646 24/3, 8/9. 1654 11/7. Hornum h. tgb. 1636 9/5, 23/5, 30/5, 13/6. 1650 21/10, 2/12. Fleskum h. tgb. 1640 13/1).

Wiberg nr. 5. *Erik Mortensen Kjær.*

Hans hustru *Kirsten Pedersdatter* var død før 21. juli 1655, da han forpligtede sig til at udbetale sin søn *Morten*, der vistnok var eneste barn, 300 sletdl. i mødrearv, naar han behøvedede den, og ikke at avkorte noget for hans latinske skolegang.

Hans søster *Maren*, for hvem han nogle aar havde bestyret en arv, var 1653 gift med *Gregers Jensen*, der 2. juni gav ham kvittering for arven.

(1653 13/9. 1655 25/9).

Kapellan.

Christen Svønningsen blev kapellan her c. 1641. Han var født i sognet av ærlige, ægte forældre og fik 1645 et godt skudsmaal om sit levned og sin lære av sognemændene. Da en pige udlagde ham til barnefader, fik han et vidnesbyrd om sædelig vandel av

nuværende og forhenværende tjenestefolk i præstegaarden, men han fortalte selv, at den nævnte pige var kommet til ham i hans kammer og havde bedt ham gøre hende et lidet barn, hvad han dog havde avslaet. Han frisvor sig med mededsmænd 10. februar 1646, skønt hun synes at have truet og lokket folk fra at sværge med ham. Hun dømtes til at betale sine lejermaalsbøder, men heller ikke han ser ud til at være sluppet helt uskadt, for 1649 meddeles, at han var kommet i en dele, som han havde avtinget med lensmanden, maaske er det dog for den ovennævnte beskyldning mod præsten, og samme aar kaldes han forhenværende kappellan.

(1644 15/10. 1645 1/4, 8/7, 15/7, 25/11, 2/12, 9/12. 1646 20/1, 3/2, 10/2, 17/2, 17/3, 24/3, 21/4, 28/4 21/7, 8/9. 1649 18/9. Fleskum h. tgb. 1649 20/8. Sml. Da. Kanc. Indk. br. 1646 5/8).

SLÆGTEN OBELITZ'S VAABEN.

Af *Bredo Obelitz.*

I nærværende Tidsskrift 6. IV. 64 anfører Dr. *Eiler Nystrøm* angaaende de danske Obelitz'ers Forhold til Pommern: »Slægtens »Vaaben er i Grundtrækkene overensstemmende med det Segl, »*Baltzer v. Obelitz* førte: en staaende Glente med udslagne Ving-»ger. Men selv mellem de Seglaftryk, der foreligger fra hans unge »Dage og fra hans Alderdom, er der væsentlige Forskelligheder, »og med det gamle pommerske Slægtsvaaben — en udfoldet Paa-»fuglevifte — er der slet ingen Lighedspunkter.«

Endvidere anfører Direktør *Th. Hauch-Fausbøll* i dette Tidsskrift 7. II. 350 angaaende Vaaben: »Der kendes jo i hvert Til-»fælde Undtagelser fra Reglen, f. Eks. Familien Obelitz, hvis »danske Gren fører et ganske andet Vaaben end den oprindelige »pommerske Slægt,« under Henvisning til det af Dr. *Eiler Nystrøm* ovenfor anførte.

I Betragtning af, at Dr. *Eiler Nystrøm* faktisk beviser, at den danske Gren gennem *Baltzer von Obelitz* var af den gamle pommerske Slægt, og at *B. v. O.* endogsaa var den sidste Mand, saaledes at den her i Landet levende Slægt af dette Navn virkelig er den direkte og den eneste Fortsættelse af den pommerske uradelige Slægt Obelitz, saa fandt jeg det ganske usandsynligt, at Slægten ikke i Virkeligheden havde det samme Vaabenskjold.

Jeg har liggende foran mig i den af mig udarbejdede Slægtsbog Fotografierne af Seglene, der blev benyttede 1444, samt Vaabenafbildningen i *Siebmachers Wappenbuch* med Viften og de to gyldne Stjerner og maa i Betragtning af, at min Slægt her i Landet bruger Glenten til Skjoldtegn samt de to gyldne Stjerner, søge at udfinde Grunden til, at der overhovedet ingen Lighedspunkter var mellem det gamle pommerske Skjoldtegn, som Slægten benyttede 400 Aar i Pommern og det gennem de næste 300 Aar i Danmark benyttede Skjoldtegn.

Ved at se, hvad der skrives i forskellige Adelslexica om Slægten og Vaabnet, bemærker man straks, at det kun er de Danske, der nævner Glenten, hvorimod: »*Micraeli* 1639 anfører »*Wether*«, »v. *Meding* 1788 anfører »*Weiber*«, *Fürstens Wappenbuch* an-

»fører »Feuerwedel«, v. Ledebour 1855 anfører »Federwedel« og »endelig Siebmacher 1901 »Pfaunenwedel«.

Jeg har imidlertid udfundet, at det pommerske Ord Weiher paa Tysk betyder »Feuerwedel«, hvorimod det tyske Ord Weiher paa Dansk hedder »Glente«, og formoder da at der heri ligger den sandsynlige Forklaring paa de manglende Lighedspunkter.

Ligesom den uddøde Slægt Stake (Adelsaarbogen 1920 Side 478) og akkurat som den gamle pommerske Slægt *Weiher* førte Obelitz'erne en »Feuerwedel«. Slægten Weiher — i 1676 kun repræsenteret ved eet Medlem, der døde som dansk »Felt-marskalk-Lieutenant« havde netop en Weiher = Feuerwedel i Skjoldet og Slægtens danske Navn var Weiher og ikke Glente for Skjold eller Slægtsnavn.

Jeg formener, at da min danske Stamfader, Slægtens sidste Mand i Pommern og første Mand i Danmark, der i sin Tid som ganske ung Mand forlod Pommern, har fremskaffet Beviser for, at Slægten var adelig, og samtidig faaet angivet hvorledes Slægtsvaabnet saa ud, da har man ved en Feiltagelse forvekslet det pommerske Udtryk for Weiher med det tyske Udtryk for Weiher, og derigennem har Glenten feilagtigt taget Plads i vort gamle Skjold. — Slægten, som nu bærer Glenten som Skjoldtegn her i Landet, bør selvfølgelig ikke lade denne udgaa af Skjoldet, men det eneste naturlige vilde være, at man eventuelt lod Skjoldet dele med det gamle og nye Skjoldtegn, for at markere at den pommerske og den danske Slægt er en og den samme. —

Er denne min Formodning rigtig, hvilket efter alt at dømme er den eneste naturlige Løsning af de manglende Lighedspunkter med Skjoldtegnet, saa meget mere som vi jo gennem Dr. Eiler Nystrøm har Beviset for, at Slægten i Pommern og Danmark er en og den samme, saa er der absolut ingen Tvivl om, at Skjoldtegnet i Pommern og Danmark er et og det samme.

Herved er Slægten ikke alene en direkte Fortsættelse af den pommerske uradelige Slægt, men Vaabnet er faktisk i fuld Overensstemmelse med det gamle Slægtsvaaben bortset fra den sproglige Forveksling af Skjoldtegnet.

NOGLE OPLYSNINGER OM EN HIDTIL UKENDT GREN AF SLÆGTEN SUHR FRA AALBORG.

Af *Anna Rosenstand Christensen*,
gift *Myrhøj*.

I mange Aar har jeg arbejdet paa at finde Forældre til *Jørgen Jensen Gleerups* Hustru *Else Hansdatter*, og jeg mener nu at turde sige, at hun er Datter af Handelsmand i Aalborg, Forpagter paa *Kyø Hans Andersen* og *Margrethe Lauridsdatter*.

Else Hansdatter er, ifølge Lengnick: Den Gleerupske Legatstamtavle og Klitgaard: Pers. Tidsskr. 1910 født i Aalborg 24/12 1661; hendes Daab findes ikke — saadan som det er Tilfældet med hendes formodede Søsken — i Budolfi Kirkebog, hun er maaske døbt i Frue Kirke, hvis Kirkebog først begynder 1715.

Dette er alt, hvad jeg har vidst om hende indtil hendes Bryllup paa Vaar, Farstrup S., Slet Hd. den 22/5 1683,¹ hvor hun kaldes *Rasmus Jensens* Stifdatter.

Af Konsumtions- og Folkeskat² 1672 og 1673 for *Kyø Hovedgaard*, St. Aistrup S., Slet Hd. ses, at Rasmus Jensen da var Fuldmægtig der, og at Forpagtersken hed *Margrethe Lauridsdatter*, sal. *Hans Andersens*.

Vi ved,³ at en Rasmus Jensen og Margrethe Lauridsdatter den 29/8 1674 faar Bevilling til Ægteskab uden Trolovelse og Lysning. Det ligger da nær at antage, at det netop er den Margrethe Lauridsdatter, der var Forpagterske paa *Kyø* i 1672 og 1673; desværre er der ingen Skattemandtal bevarede for Aalborg Amt fra 1674 til 1680.

Om Margrethe Lauridsdatter vides det fra Kirkebogen, at hun og Hans Andersen blev viet i Budolfi Kirke i Aalborg 14/6 1657. Præsten siger: »... Margrethe, Sal. Lauritz Lauritzens Daatter, som i mange Aar hafuer Verit i mit Hus«. Denne Laurids Lauridsen er formodentlig den i A. H. Nielsen: Emb. og Bestillingsmænd i Aalborg nævnte Raadmand No. 83, hans Hustru hed *Else Baggesdatter* og var af den kendte Baggesen-Slægt fra Ribe. For at faa endnu et Grundlag for, at Margrethe Lauridsdatter netop skulde være af denne Slægt, har jeg undersøgt Fadderne ved hendes Søster *Ingeborgs* Børns Daab i Ingstrup Kirke, Hvetbo Herred; Ingeborg var gift 1° *Ludvig Jonsen*, Spr. til Ingstrup, 2° *Jacob Ot-*

tesen, Spr. s. S. Som Faddere 1656 optræder af Slægten: Hæderlig oc hoilærde Mand M. *Niels Lauritzzøn Bech* udi Hiøring oc M. *Jacob Hansøn* i Aalborg. *Lauritz Lauritzzøn Aff* Aalborg, *Margrethe Chrestens Daatter*, S: *Lauritz Lauritzens. Karen Lauritzdaatter* Borgmester De-Hemmers. I 1668 er bl. Faddere: *Margret Lauritzdatter* og *Hans Andersen* i Aalborg. (Om disse Personer, med Undtagelse af Hans Andersen, se: A. H. Nielsen: Emb.- og Bestillingsmænd i Aalborg, S. 127 og 132).

Paa den Tid Margrethe Lauridsdatters Bryllup fandt Sted, hed Sognepræsten ved Bud. Kirke *Jacob Hansen Brunov*; han var gift med *Ingeborg Baggessdatter*,⁴⁾ Søster til Margrethes Mor. Margrethe mistede sine Forældre, da hun var ca. 9 Aar, hun er derfor nok opvokset i det Brunovske Hjem; hun er født i Aalborg 4/11 1640⁵⁾ som den yngste af 5 Helsøskende.

I Ægteskabet med Hans Andersen havde Margrethe følgende Børn: *Anders*, døbt 29/7 1659. — *Kirsten*, døbt 23/11 1660. — [*Else*, født 24/12 1661.] — *Thomas*, døbt 6/2 1663. — *Kirsten*, døbt 11/8 1665. — *Citzel*, døbt 26/8 1667.⁶⁾

Hans Andersen døde paa Kyø (se S. 69) 23/8 1671;⁵⁾ han var f. i Ribe 8/3 1622.⁵⁾ Stenen i Frue Kirke er forlængst fjernet.

I 1672 og 1673 er det, at Margrethe Lauridsdatter er Forpagterske paa Kyø, og som ovenfor nævnt findes der ingen Mandtal for de følgende Aar; det næste er for 1681, og da er hun allerede død.* Rasmus Jensen er i Tiden mellem 1676 25/3 og 1677 1/3 kommen til Vaar,⁷⁾ og den 11/8 1680 faar han og *Anne Lauridsdatter Høgholt* Bevilling til Ægteskab uden Trolovelse og Lysning.⁸⁾

Familie- og Folkeskattemandtal 1681 for Vaar oplyser, at de har Børnene: *Else Hansdatter* og *Kirsten Hansdatter*.

I Kop- og Kvægskat 1682 for Vaar meddeles: »Der paa Reviderer Velfornemme Mand, Rasmus Jensøn och Hans Elschelige Hustru Som gaarden hafuer forpagtet. Hafuer en liden Søn Hans. En Stifdatter *Else*«.

I samme Skat, samme Gaard 1683 den 1/1 »1 Stifdatter *Else*« og 1/7 »en Stifdatter *Kirsten Hansdatter*«. *Else* havde Bryllup i Maj. Hans's Skæbne kendes ikke.

Af Skattemandtal 1685 faar vi at vide, at han »har ikke flere Børn. Er ejheller formuende. Er beladet med en Del besværlige Værgemaalk«.

Af Margrethe Lauridsdatters øvrige Børn kendes kun *Sidsel*,

---

* Aarstallet paa Stenen (se Note 5) maa være læst forkert af Hopp; det skal maaske være 1680; Rasmus Jensen faar Ægteskabsbevilling 2' Gang 11/8 1680, saa Margrethe maa være død før dette Tidspunkt. Døden indtraf paa Vaar (se S. 64), men Tiden vides ikke.

der var gift med *Thomas Pedersen Muus* i Valsted, der paa sin Kones Vegne giver Afkald paa Arv hende tilfalden efter Forældrene, Arveafkaldet gives til Rasmus Jensen paa Vaar.⁹

I April 1686 dør Rasmus Jensen, og Sønnen, Hans, giver Afkald paa Arv efter Faderen.¹⁰ Rasmus Jensens 2' Hustru, Anne Lauridsdatter forlader 1686 Vaar for at holde Bryllup med *Peder Pedersen Brønsdorff*,¹¹ Ejer af Kongstedlund, død 1701.¹²

Kort efter bliver hun gift med *Bertel Langballe*, Ejer af Nebel i Thy,¹³ hvor hun dør 11/10 1709, 56 Aar gl.¹⁴

Hendes Afstamning kender jeg ikke. Der er ikke Skifte efter hende; hendes Mand faar Bevilling til at sidde i uskiftet Bo.¹⁵

Af Ting der styrker Antagelsen, at Margrethe Lauridsdatter ~ Rasmus Jensen er Hans Andersens Enke, tjener følgende:

Stifbørnene Else *Hansdatter* og Kirsten *Hansdatter* der nævnes i Mandtallene. Thomas Pedersen Muus giver Afkald paa Arv »hans kierre Hustrue Sidzel *Hansdatter* arfuelligen kunde verre tilfalden effter hendiss kierre nu sl: Forældre, hendiss Fader dend erlige nu salig Mand Hans Andersøn, fordom Borger och Handelsmand i Aalborrig och for pachter paa Kye och der døde, och hendiss kierre nu sl: Moder salig affgangne Margrethe Lauridsdatter, som lefde och døde paa Waar o. s. v.«

Afkaldet gives til Rasmus Jensen paa Vaar.⁹

At Else *Hansdatter* ~ Jørgen Jensen Gleerup er Datter af Hans Andersen og Margrethe Lauridsdatter kan ikke bevises, men hun er Stifdatter af Rasmus Jensen paa Vaar, der desuden har Stifdatteren Kirsten *Hansdatter* (en saadan findes bl. Hans Andersen og Margr. Lauridsdatters Børn), og da Sidsel *Hansdts.* Arveafkald bliver givet til samme Rasmus Jensen, maa man antage, at det er den Sidsel, der ogsaa findes bl. Hans Andersens og Margr. Lauridsdts. Børn, og naar Afkaldet netop gives til ham, er det vel, fordi han har været gift med Sidsels Moder og altsaa er Sidsels Stiffader. Desuden har Else i sin Børnerække Navnene: Margrethe, Hans og Bagge, (Moder, Fader og Morbroder, se N. 132). Hun kan ikke være Anne Lauridsdatters Barn i et tidligere Ægteskab med en Hans, da Anne Lauridsdatter er f. 1653, Else f. 1661. Else *Hansdatters* mødrene Slægt findes omtalt i Kinch: Ribe Bys Historie og i »Jyske Samlinger«, saa den er godt kendt.

Hendes Fader, Hans Andersen, der, som ovenfor nævnt ogsaa er Ripenser, er maaske af samme Slægt; hans Fødsel kan desværre ikke findes i Kirkebogen, der først begynder 1623.

Margrethe Lauridsdatters fædrene Slægt er fra Nordjylland. Raadmand Laurids Jensen (Suur el. Seehuus) N., S. 127, hendes Farfar, nedstammer ifølge Dyrskøt (se: P. Filtenborg: Sejer Olesen Leth og hans Slægt, S. 38) fra Skipper *Clement*, og hans Hustru

*Johanne Lauridsdatter Guldsmeds*¹⁶ Forfædre var Handels- og Embedsmænd i Aalborg.

Jeg har hermed forsøgt at give et Sandsynlighedsbevis paa, hvem Else Hansdatters Forfædre er og haaber, det maa interessere nogle af de mange, der lever som hendes Efterkommene.

Hendes Billede findes i Hjørring Amts Aarbog 1935, S. 39.

1. Pers. Tidsskr. [i det følgende: P. T.] 1910, S. 149.
2. *Margrethe Lauridsdatter*, Sal. *Hans Andersens*, Forpagterske. *Rasmus Jensen*, Husbondens, *Albert Itzens*, Fuldmægtig. Ligeledes i 1673 1/1, 1/4, 1/7 og 1/10. Alle Oplysninger fra disse Mandtal er mig meddelt af Kontorassistent *Anders Sørensen*, Kbh., uden hvis værdifulde Hjælp jeg ikke havde naaet noget Resultat.
3. P. T. 1914, S. 133.
4. A. H. Nielsen: Emb.- og Bestillingsmænd i Aalborg [i det følgende: N.], S. 109 og Tillæg I, S. 6 under Raadmand *Th. Lauridsen*, No. 87, der var *Margrethes Fars Broder*.
5. P. T. 1915, S. 234 (Gravskrifter fra den gamle »Vor Frue Kirke« i Aalborg og fra dennes nedlagte Kirkegaard. Ved C. Klitgaard). Der staar: »I den øverste Korsgang ligger en Sten over ..... Samme Sten og sted tilhører ogsaa ærlig og Velagtbare Mand *Hans Andersen*, fordom Borger og Handelsmand her udj Aalborg, barnefødt udj Riibe A^o 1622, d. 8. Martii, som hensov udj Herren A^o 1671, d. 23. Augusti med sin kiære Hustrue, ærlig og Gudfrygtige Qvinde *Margrethe Lauridsdatter*, barnefødt her udj Aalborg A^o 1640, d. 4. Novbr., død A^o 1683.«
6. Alle, med Undtagelse af Else, døbt i Bud. K.
7. Krigsstyrregnskab.
8. P. T. 1916, S. 43. — I selve Registranten staar udtrykkelig R. J. *paa Vaar*.
9. Slet Hds. Tingbog 4/3 1686, Fol. 129.
10. Slet Hds. Tingbog 21/4 1687, Blad 238.
11. Skattemandtal 1687, Vaar:

»Fra dend Hafuer Forpagterschen *Anne Lauridsdatter* den Velfornemme Matrone Sin middel forflyt og nu Andensteds Suarer med Kop-schat.«

Antegnelse til Kop- og Kvægskat 1687 5/2 »Paa Vore Hofued Gaard Angifuer Præsten Forpagterschen *Anne Larsdatter* som sine Midler der fra hafuer for fløt, huor paa bereignes ichon Allereniste Af et tienistefolch til Indtægt behøfuer derfor Amptschrfuerens bedre forklaring huor Forpagterschen for sin egen Persohn hafuer betalt.

»Hun fløtte til Kongstedlund og blev gift med *Peder Pedersen Brønsdorff*, og fløtte ved Paaske Tider fra Stedet, og ved Philippe Jacoby [1/5] blev Gaarden under forpagtning antaget af Hr. *Arnoldus Düssel* som boer paa Elkier udi Vensøssel.«
12. Trap V, S. 655.
13. Trap V, S. 376.
14. Kb. f. V. Vandet S., Hillerslev Hd.
15. Skifteprotokol f. Dueholm, Ørum og Vestervig Amter 1705—1722, Blad 139 b. og 153.
16. Aalborg Amts Aarbog III, S. 313 eller P. T. 1915, S. 226 sammenholdt med N., S. 125 og I, 5.

EN VENDSYSSELSK GREN AF ADELSSLÆGTEN BØRIALSEN.

Af *C. Klitgaard.*

I Danmarks Adels Aarvog 1890 findes en Stamtavle over den 1492 adlede Slægt *Børialsen* fra Rinds Herred, til hvilken Stamtavle der findes Tilføjelser i Adelsaarbogen fra 1891, 1893, 1897 og 1901, og Slægtens sidste Mand antages at være Poul Pors (*Børialsen*) til Frebjærggaard, der blev begravet i Farsø 2 Febr. 1707. Denne Antagelse er dog næppe rigtig, thi der levede paa hin Tid en vendsysselsk Gren, som dog var gaaet over i Bondestand paa Grund af Giftermaal med ufrige Kvinder.

Den i 1492 adlede *Poul Børialsen* i Romlund i Rinds Herred havde i Ægteskab med *Marine* ... bl. Sønnen *Anders Poulsen Børialsen* i Lund i Rinds H., som endnu levede 1573, da Kongen vilde mageskifte med ham;¹ men han, der da kaldes gammel, er antagelig død ved den Tid, og Magskiftet kom først i Stand med hans Søn. Hustruens Navn kendes ikke, og der kendes kun Sønnen *Poul Andersen* i Lund, som 26 Juni 1573 foretog det ovennævnte Mageskifte med Kronen, hvorved denne fik 1 Gaard og 2 Gadehuse i Skovby i Framlev Herred, medens Poul Andersen fik 1 Gaard og Herligheden af 2 Gaarde i Roum Sogn i Rinds Herred samt Kronens Rettighed i Lund og Lund Gods.² 1580 tilsagdes Poul Andersen til Hyldingen blandt Adelen i Viborg Stift og beseglede Hyldingen. Derefter hører vi ikke noget til ham før 1611, da han var Ridefoged til Otto Skeels Gaard Hammelmose,³ og da Otto Skeel 1631 blev Befalingsmands paa Aalborghus, blev Poul Andersen tillige Ridefoged til Aalborghus for Vendsyssels Vedkommende, hvilken Stilling han beklædte i nogle Aar. Han boede før 1612 i Ø. Hebelstrup i Hallund Sogn, der tilhørte Otto Skeel, og 1631 flyttede han derfra til Hvilshøjgaard i Ø. Brønderslev Sogn, der ogsaa tilhørte Skeel. 1628 blev han mistænkt af de kejserlige Tropper, der holdt Vendsyssel besat, for sammen med en Del vendsysselske Storbønder at have planlagt et Angreb paa Hals Skanse,

¹ Kancelliets Brb. 5 Marts 1573.

² Kancelliets Brb. 26 Juni 1573, jfr. Kronens Skøder 21 Decbr. 1574.

³ Børglum Herreds Tingbog 28 Maj 1611.

men synes dog ikke som de øvrige mistænkte at være blevet holdt i Fængsel i Sæby.⁴ Som Fuldmægtig for Otto Skeel førte han 1634 Proces med Niels Friis til Lundergaard i Hvetbo Herred.⁵ 22 Oktober 1621 nævnes han som Voldgiftsmand i V. Brønderslev Kirke i en Strid mellem Medlemmer af Selvejrbondeslægten Mørk fra Saltumgaard,⁶ og 1629 fæstede han Kongekorntienden af Øster Brønderslev Sogn.⁷

Han døde paa Hvilshøjgaard sidst i Aaret 1641,⁸ utvivlsomt i en Alder af ca. 85 Aar. I Tingbøgerne tituleres han aldrig »ærl. og velb.«, men »ærlige og velagede«, og det er heller ikke lykkedes mig at finde hans adelige Segl paa noget Aktstykke, men derimod Segl med Fingeraftryk.⁹ Arkivar Thiset har imidlertid i Danmarks Adels Aarbog identificeret Poul Andersen i Hvilshøjgaard som Poul Andersen Børialsen, og Thisets Hjemmelsmand var Rigsarkivar Secher, der havde beskæftiget sig meget med Aalborghus' Lens Regnskaber saa vel som med Hvetbo m. fl. Herreders Tingbøger, saa man tør næppe tvivle om Rigtigheden af Adelsaarbogens Angivelser,¹⁰ idet ogsaa det sociale Lag, Poul Andersen bevægede sig i, tyder paa »god Familie«. Han var gift I med *Anne Jensdatter*, f. 15. ..., død i Ø. Hebelstrup før 1631 (7 Børn), gift II o. 1630 med *Anne Jensdatter*, f. 16 ..., død efter 1648, Datter af Jens Sørensen i Hvilshøjgaard og gift II o. 1642 med Jørgen Jørgensen i Hvilshøjgaard, med hvem hun havde Børn. Hun fik 1639 Fæstebrev paa Kongekorntienden af Ø. Brønderslev Sogn efter hendes Mand,¹¹ og 27 Jan. 1642 fik hun Arvekald af Poul Andersens Børn af første Ægteskab,¹² med hvem hun 20 Jan. 1648 sluttede Forlig angaaende hendes Gæld til deres to Morbrødre Christen Jensen og Niels Jensen, der var døde uden Livsarvinger.¹³ I Ægteskabet med hende havde Poul Andersen 2 Børn. Børn 1—9.

1. *Maren Poulsdatter*, f. o. 1615, d. 16. ., gift o. 1634 med

⁴ Jyske Saml. 1 IX. 38.

⁵ Hvetbo H. Tgb. 8 Novbr. 1634.

⁶ Viborg Landst. Dombog A 1622 Bl. 422 b ff.

⁷ Aastrup Lens Regnskab.

⁸ Jerslev H. Tgb. 27 Jan. 1642.

⁹ Bilag til Aastrup Lens Regnsk. 1622.

¹⁰ En Genealog har næret Betænkelighed ved at identificere Poul Andersen i Hvilshøjgaard med Poul Andersen Børialsen i Lund paa Grund af Aldersforholdene; men antager vi, at han var født ca. 1555, vilde han være ca. 75 Aar, da han giftede sig sidste Gang. Hans samtidige og Omgangsfælle Lars Dyrskjøt var 78 Aar, da hans yngste Søn blev født, og N. F. S. Grundtvig var jo 77 Aar, da hans yngste Barn blev født, og mange lignende Eksempler kan anføres.

¹¹ Aastrup Lens Regnskab.

¹² Jerslev H. Tgb.

¹³ a. St.

- Peder Nielsen Kjærulf*,¹⁴ f. i Østbjerg i Hammer S. 1603, begr. Hallund 5 Marts 1669, Fæster af Ø. Hebelstrup. (En Søn af dette Ægteskab var Niels Pedersen Kjærulf, der 1656—1662 var Byskriver i Sæby).
2. *Anders Poulsen*, f. o. 1617, begr. Aasted 28 Decbr. 1702, 85 Aar. Gav 9 April 1640 sin Fader Afkald for Mødrene-arv¹⁵ og var fra ca. 1640 til sin Død Fæster af Gaarden Lindet (ca. 12 Tdr. Hk.) i Aasted Sogn i Vennebjerg Herred. 1653 var han tillige Ridefoged til Bangbo,¹⁶ og i mange Aar var han Fæster af Kirke-Korntienden i Øster Brønderslev.¹⁷ Han var gift med *Margrete Sørensdatter*, f. o. 1610, begr. Aasted 24 Novbr. 1693, 83 Aar, og havde vist med hende 2 Døtre: *Birte Andersdatter*, der 1686 boede i Gærum S., og *Karen Andersdatter*, f. o. 1646, begr. Aasted 16 Septbr. 1708, gift med *Lauris Pedersen*, Fæster af Lindet i Aasted S. Endvidere var der Sønnen *Poul Andersen*, f. o. 1651, begr. Aasted 23 Septbr. 1721, 70 Aar, gift Aasted 21 Maj 1678 med *Margrete Nielsdatter* af Overskoven i Aasted S. (ca. 10 Tdr. Hk.), hvilken Gaard under Aastrup Amt han havde i Fæste til sin Død. Dette Ægtepar ses at have haft 3 Døtre: *Anne*, f. 1680, *Karen*, f. 1682, og *Margrete*, f. 1686.
  3. *Jens Poulsen* (den ældre), f. 16 . . , levede 27 Jan. 1642, men var død uden Livsarvinger før 31 Aug. 1643.¹⁸
  4. *Christen Poulsen*, f. o. 1620, d. før 1688, tjente 1643 paa Bangbo og havde 1642 sin Svoger Peder Nielsen Kjærulf til Væрге, var 1657 og 1662 Ridefoged til Bangbo og 1661—62 Borger i Sæby. Var gift med *Katrine Rasmusdatter Wilsbech*, f. Sæby o. 1635, d. Hjørring St. Hans 22 Jan. 1698, 62¾ Aar, gift II (1688) med Christen Nielsen i Store Lundergaard, St. Hans Sogn. Hun var Datter af Borger i Sæby, Ridefoged til Asdal Rasmus Wilsbech, f. o. 1596, d. 1645, og Anne Jørgensdatter, f. o. 1604, d. 1682.
  5. *Anne Poulsdatter*, f. 16 . . , d. . . . , gift (1642) med *Anders Rasmussen*, Borger i Mariager.
  6. *Karen Poulsdatter*, f. 16 . . , d. . . . , var ugift 1642 og havde Svogeren i Mariager til Væрге.
  7. *Beate Poulsdatter*, f. 16 . . , d. før 1642, gift (1635) med *Iver Nielsen Ferslev*, f. Aalborg 1608, d. Skagen 19 April 1656, Tolder og Byfoged i Skagen 1630—1656. Han gav

¹⁴ C. Klitgaard: Kjærulfske Studier 346.

¹⁵ Jerslev H. Tgb.

¹⁶ Sæby Tgb. 23 Novbr. 1653.

¹⁷ Jerslev H. Tgb. 7 Jan. 1650, 31 Decbr. 1654, 8 Marts 1660.

¹⁸ Jerslev H. Tgb.

i Oktober 1635 Poul Andersen Afkald for hendes Mødrene-arv.¹⁹

8. *Anne Poulsdatter*, f. i Hvilshøjgaard 1631, død der 22 Septbr. 1676, 45 Aar 6 Mdr., ugift, Gravtræ i Ø. Brønderslev Kirke.
9. *Jens Poulsen* (den yngre), f. Hvilshøjgaard 163 . , d. . . . , var 1653 hjemme i Hvilshøjgaard.²⁰

---

¹⁹ Jerslev H. Tgb.

²⁰ a. St. 4 Aug. 1653.

ANMELDELSER.

Henry Ussing, Min Livsgerning, som jeg har forstaaet den. I. København 1939. 208 S. (G. E. C. Gads Forlag).

Selv anderledestænkende maa i Beundring bøje sig for den Aandskraft, der har tilladt Stiftsprovst Henry Ussing i sit 85. Aar at forfatte et Værk af en saadan Lødighed som de ovenfor nævnte Memoirer. Fra først til sidst er de præget af en forbausende Klarhed og Sindets Oplagthed, og de vidner om et Herredømme over Form og Stof, som just ikke er et almindeligt Kendemærke ved Flertallet af de Memoirer, der i vore Dage i stadig større Mængde har set Lyset herhjemme. Sammenligner man dem f. Eks. med to andre Gejstliges Livserindringer fra nyere Tid, *H. M. Fengers* »Erindringer fra mit Liv« og *Jul. Steens* »Et Liv under Guds Naade«, bliver Forskellen iøjnefaldende: den ukritiske Ophobning af Stof, vigtigt og uvigtigt, stort og smaat mellem hinanden, de panegyriske, lidet nuancerede Domme, den overfladiske Ræsonneren og den godmodige Passiaren om uvæsentlige Ting, og den ofte ubehjælpssomme, skødesløse Fremstilling er hos Henry Ussing afløst af Strenghed i Linierne, Stramhed i Kompositionen og en gennemarbejdet Prosa, der taler sit tydelige Sprog om Forfatterens Tilknytning til den klassiske Tradition. Resultatet af Læsningen bliver da heller ikke et kaotisk Indtryk af de mest forskelligartede Oplevelser og Foreteelser, men et virkeligt Helhedsbillede af en Aandsudvikling og et Livsarbejde.

Med den Titel, Forfatteren har valgt til sine Memoirer, har han tillige bestemt angivet det Synspunkt, under hvilket han ønsker, at de skal ses. Det er i første Række den Indsats, han har ydet i Udviklingen af de sidste Menneskealdres kirkelige Arbejde, der skal skildres, om dette Midtpunkt er Fremstillingen af andre Sider af Forfatterens Livsførelse grupperet og i Forhold hertil er den nøje afmaalt. Særlig kan i denne Forbindelse nævnes den velgørende Tilbageholdenhed, Forfatteren viser ved Skildringen af mange Smaa-træk af rent subjektiv Betydning, som ofte i Memoireværker optager kun alt for stor Plads.

Fra Naturens Side udrustet med rige Evner, ikke mindst i formel Henseende, modtog Henry Ussing en ypperlig og flersidig Uddannelse: i sit Barndomshjem, hvor Faderen Professor Johan Louis Ussing indplantede ham Kærlighed til de klassiske Sprog og udviklede hans medfødte Sans for Tankens og Ordets Klarhed, i Metropolitanskolen, ved Universitetet og paa lange Studierejser, paa hvilke især Opholdet i Rom og i England blev af varig Betydning for ham. Tidligt vandt han ogsaa Klarhed over sit Livsmaal — Præstegerningen —, og tidligt fandt han sit teologiske og kirkelige Stade. Under Paavirkning af saa forskellige Aander som Søren Kierkegaard, B. J. Fog, Erlanger-Teologen F. H. Frank og en Række engelske Kirkemænd blev Henry Ussing Repræsentant for en meget konservativ Form for Teologi, og i Modsætning baade til den Brandes'ske Frigørelsesbevægelse og til den halvt Mynsterske, halvt rationalistiske Religiositet, han havde mødt i sit Barndomshjem, saa han det som Opgaven at forkynde en Vækkelseskristendom med skarp personlig

Brod og paa Grundlag heraf at skabe et Menighedsliv, der kunde samle sig om Løsningen af herhjemme hidtil ukendte Opgaver af kirkelig, social og filantropisk Natur. I saa Henseende kom Henry Ussing til at danne det direkte Modstykke til en anden, aldeles samtidig, dansk Teolog af betydeligt Format, *F. C. Krarup*, der — som han bl. a. har skildret det i sine Memoirer »*Fra Romantisme til Realisme*« — netop paa en Gang baade vilde fastholde de værdifulde Momenter i det overleverede, især Mynstersk farvede, Kristendomssyn og imødekomme den liberale, af Nykantianismen paavirkede Teologi. En Sammenligning mellem disse to Mænds Livserindringer er i det hele i høj Grad lærerig bl. a. ved at vise, hvorledes nøjagtig de samme Fænomener har haft ganske modsat Virkning paa væsensforskellige Naturer.

Af de ovennævnte Synspunkter blev Henry Ussings første Præstegering — i Vejlbj ved Aarhus 1882—91 — præget. Ussings ualmindelige Virkestrang og Arbejdsevne, støttet af en klar, kølig Intelligens, der som hos saa mange af Slægtens Medlemmer udfolder sig med særlig Styrke i et juridisk farvet og organisatorisk Element, satte sig snart kendelige Spor. Han søgte at omdanne sit gammeldags Kirkesogn til en moderne Menighed og deltog samtidig med stor Kraft i almenkirkelige Foretagender som Bethesdamøderne, Missionssagen, den kristelige Studenterbevægelse o. l. Det var derfor naturligt, at den fremskudte Stilling, som den unge Licentiat Ussing efter kun faa Aars Forløb kom til at indtage i den danske Kirke, inden længe maatte føre ham tilbage til Hovedstaden. Dette skete 1891, da han blev ansat som Sognepræst ved den af Carl Jacobsen nybyggede Jesuskirke i Valby, og Resten af dette Bind af Ussings Memoirer behandler hans Præstetid her (1891—1915).

Efter samme Linier som i Vejlbj, men i en større Maalestok, optog Ussing ogsaa i Valby et kirkeligt Nybrydningsarbejde ofte af meget krævende Art, skabte og organiserede en Række Menighedsvirksomheder inden for sit Sogn og tog paa endnu mere indgribende Maade Del i Tidens almenkirkelige Udvikling. I Overensstemmelse med sine Idealer og i Modsætningsforhold til ikke faa af den ældre Præstetype blev han især en af Foregangsmændene inden for det københavnske Kirkefond, der skaffede Hovedstaden en helt ny Forsyning med Kirker og en væsentlig anderledes præstelig Betjening, og i de langvarige Forhandlinger i »det kirkelige Udvalg« 1904—07 optraadte han som en ivrig Talsmand for Indførelsen af en Kirkeforfatning.

Med Afslutningen af Valbytiden standser det foreliggende Bind, et følgende skal skildre Aarene efter 1915, da Ussing udnævntes til Stiftsprovst ved Vor Frue Kirke i København. Af de Antydninger, der er givet ovenfor, vil det formentlig fremgaa, at Stiftsprovst Ussings Memoirer er af betydelig Interesse til Forstaaelse af en vigtig Periode i moderne dansk Kirkehistorie. En Del Stof, især vedrørende den almindelige kirkelige Udvikling i København, fremtræder vel ikke længere som aldeles nyt for Læseren, men trods dette er det af ikke ringe Værdi at høre en af dem, der har været med fra første Færd til at hidføre en senere Tilstand, meddele sine Indtryk og Erindringer. For mange andre Punktets Vedkommende foreligger der derimod virkelig nye Bidrag.

En Svaghed ved Bogen er det, at skønt Forfatteren lægger Hovedvægten paa at skildre en historisk Udvikling, for saa vidt han selv har været inddraget i denne, saa er han kun i ringere Grad i Besiddelse af et egentlig historisk Syn. Herved tænkes ikke paa det stærkt subjektive Præg, Bogen bærer; thi netop ved Memoireskrifter i Modsætning til anden historisk Litteratur er Genspejlingen af Forfatterens Individualitet, af hans personlige Kampe og Sejre, af hans Sym- og Antipatier af en særlig Tiltrækning, men der tænkes paa, at man oftere savner en fyldigere Baggrundsskildring, en mere levende og konkret Opfattelse af den historiske Virkelighed. Det er tydeligt nok først og fremmest en Systematiker og Organisator, der her fører Ordet, og

det skorter især paa en Portrætering af de Personligheder, Forfatteren er kommet i Berøring med, og som ofte har baaret den Udvikling, der skildres saa indgaaende. Indirekte er det derimod lykkedes Henry Ussing at tegne et vel-lignende Billede af sig selv, af en inden for sin Begrænsning klar, fast og stærk Personlighed.

Bjørn Kornerup.

O. v. Munthe af Morgenstjerne, Feltmarskal Michael Numsen og hans Tid. Ejnar Munksgaard, Kbhvn. 1938.

I dette Tidsskrifts 1. Bind (1880) har G. L. Wad i sin Levnedsskildring af *Bolle Luxdorff* paapeget, hvorledes Enevælden nedbrød Skrankerne mellem Adel og Borgerstand ved at aabne Adgangen endog til de højeste Stillinger for Mænd af beskeden Herkomst, som gjorde sig bemærket ved Evner og Dygtighed. Feltmarskal *Michael Numsen* tilhørte saaledes en af hine Familier, der fra dunkel Oprindelse hævede sig op til de fornemste Ærespøster i Riget. Stamfaderen var Materialskriver ved Holmen; hans Søn *Mathias Numsen* tjente sig i Hæren op fra menig Soldat til General og døde som Geheimeraad og hvid Ridder; han var Fader til *Michael Numsen* (1686—1757), virkelig General med Titel af Feltmarskal, Geheimeraad og Elefantridder. Det er denne Mand, hvis Liv og Gerning belyses i en udførlig Monografi, udarbejdet af hans Ætling, Kammerjunker O. v. Munthe af Morgenstjerne.

Michael Numsens tidligste Biograf, Oberst *H. W. Harbou* giver ham det Skudsmaal, at han synes i det hele at have været en Mand med baade humane og forstandige Ideer, men at have savnet Kraft og Overlegenhed til at gennemføre dem under vanskelige Forhold. Gravskriften over Feltmarskallen tolker i stilfærdigt velgørende og sikkert tilforladelige Ord hans Ros: »han tjente sin Konge troligt, elskede Garnisonen inderligt og haandhævede Borgerskabet vældeligt«.

Kammerjunker Munthe Morgenstjernes Bog er den modne Frugt af et umiskendeligt dybtgaaende Arkivstudium og et grundigt Kendskab til den trykte Literatur. Den er helt igennem præget af den Samvittighedsfuldhed og de strenge Krav til Nøjagtighed, der udmærker hans tidligere fremkomne Arbejder paa det personalhistoriske Omraade. Biografien læses let ved sin overskuelige Leddeling og klare Sprog, ligesom dens ydre Fremtræden paakalder Interessen ved en Række ypperligt udførte Gengivelser af Familieportrætter. Forf. følger i en roligt overvejende Fremstilling Hovedpersonen i sin Bog gennem hans gradvise Forfremmelse til de højeste militære Poster, som Overkrigssekretær, i hvilken Egenskab han havde hele Hærens, baade den nationale og hvervede Hærs, Administration under sig, og senere ved hans Afgang, kort efter Tronskiftet 1746, som Kommandant i København. Gennem Benyttelsen af Arkivet paa Børringe Kloster har Forf. kunnet kaste nyt Lys over Krisen i 1743. Sikkert med Rette fremhæves Michael Numsens Dygtighed, Redelighed, utrættelige Virkelyst og frimodige Forsvar for hvad han ansaa for rigtigt. Pietetsfuld og overbevisende er Omtalen af Feltmarskallens ærlige og dybe Religiositet, der prægede hans Hjem og Familieliv.

L. B.

Danske Slægter Fabricius I—VI, udarbejdet af F. B. Fabricius og L. P. Fabricius. Kbh. 1929—40.

Den i 1908 stiftede Slægtsforening Fabricius, hvis Hovedformaal var at tilvejebringe en ny Udgave af A. C. Fabricius og P. C. B. Bondesen: *Slægten Fabricius fra Faaborg* (1884), havde for saa vidt allerede faa Aar senere løst sin Opgave ved Udsendelsen af 2. Udgave (1913), men Arbejdet hermed havde gjort det klart, at Antallet af Slægter med dette latiniserede Professions-

navn (af faber = Smed) var langt større end oprindelig antaget, og Op-gaven udvidedes da naturligt derhen, at man stræbte efter at tilvejebringe en Udredning af Slægtsforholdene for samtlige Personer af dette Navn.

Efter 20 Aars ihærdigt Samlerarbejde paabegyndte Lægen F. B. Fabricius, som Arbejdets primus motor, og Pastor L. P. Fabricius 1929 Offentliggørelsen af Serien Danske Slægter Fabricius med Bd. VI Hofjuvelerslægten Fabritius og Bd. V Slægten Fabricius fra Middelfart, som 1930 fulgtes af Bd. IV og III Slægterne F. fra henholdsvis Søby, Ærø og fra Marstal. Seriens Bd. II Slægten F. fra Ærø—Samsø udkom 1934, og Bd. I Slægten Fabricius fra Faaborg udgaves i Hæfter i Aarene 1933—40.

Ved denne foreløbige Standsning i Arbejdet vil der være Anledning til at henlede den genealogisk interesserede Offentligheds Opmærksomhed paa denne nyttige Publikation, der med sine tilsammen over 400 Sider i et anseligt Kvart-Format udreder Slægtsskabsforholdene indenfor de talrigste og bedst kendte F.-Slægter her i Landet. Alene i Kraft af det store Antal Personer (over 1300), hvis genealogiske Forhold saaledes er klarlagt, har dette Arbejde Interesse for en langt videre Kreds end den, der dannes af Navnets Bærere, bygget op som Arbejdet er paa dybtgaaende Arkivstudier.

Princippet for Stamtavlernes Ordning er Indrykningssystemet i en mere praktisk Form end almindelig anvendt, idet Personerne foruden de sædvanlige Generations- og Kuld-Betegnelser er forsynet med Løbenumre, hvortil der henvises under hvert Ægtepar og med Angivelse af Faderens Løbenummer i Parenthes bag de enkelte Personers egne Numre; herved er en af Systemets værste Ulemper paa heldig Maade afbødet. Den store Stamtavle over Slægten fra Faaborg frembyder ellers med sine 814 Individier et prægnant Eksempel paa Systemets uheldige Sider, idet f. Eks. de 18 Børn i Slægtens tredie Generation er spredt over Siderne 1, 23, 24, 30, 31, 34, 71, 133 og 134; uden den anvendte fortløbende Nummerering vilde Orienteringen i Stamtavlen have frembudt store Vanskeligheder.

De meddelte Oplysninger udmærker sig ved stor Fuldstændighed; at Stedsangivelserne findes skal kun noteres som en Selvfølgelighed, men ogsaa Daabs- og Begravelsesdata meddeles — Oplysninger, som ikke burde savnes i de moderne genealogiske Arbejder, men endnu alt for ofte udelades. Tillige har Forfatterne, aabenbart i klar Erkendelse af Ahnetavlestudiets Vigtighed, meddelt Data for de indgiftede Personers Forældre. Slavisk at følge Kirkebøgerne ved Gen-givelsen af Navnene er dog efter Anm. Skøn at vise den tilfældige Kirke-bogsførers vilkaarlige Stavemaader lidt for stor Respekt; en Normalisering kunde her uden Skade være foretaget.

En Tendens til nogen bibliografisk Unøjagtighed spores ogsaa, hvad der er saa meget mærkeligere som Kildehenvisningerne iøvrigt synes meget omhyggelige og er fortjenstfulde ved deres store Udførlighed. Fremhæves skal endvidere de i enhver Henseende fyldige Registre over Bærerne af Navnet, som er optaget under alle Fornavne. Kun maa det beklages, at Forfatterne ikke har viet de indgiftede Personer en lignende Interesse; Registerne her-over omfatter kun Slægtsnavnene, og dette turde — ved saa store Arbejder som de her omhandlede — afgjort være for lidt.

Bindene I, II og VI er udstyret med en Række Illustrationer i en gedigen Udførelse, der svarer til Publikationens udmærkede Bogtryk og behagelige Format. Der er god Grund til at gratulere de to Forfattere og Foreningen til det hidtil udførte store Arbejde og til at haabe, at de resterende Slægter — herunder den slesvigske og Familien Fabritius de Tengnagel — snart maa følge efter, saaledes at Foreningen kan fortsætte Arbejdet med det i 1925 paabegyndte Diplomatarium Fabriciorum og det paatænkte Værk om danske Fabricius-Vaaben og Bomærker.

Albert Fabritius.

SMAA MEDDELELSER.

FAMILIEN KLEE.

Ved et Ophold i Riga i August 1937 havde jeg Lejlighed til at undersøge Kirkebøgerne for at finde noget om den danske Familie Klees Oprindelse. Resultatet meddeles her.

Johann Gottlieb Klee, f. i Hamburg ca. 1756, kaldes 1784 Betjent i Riga, 1786 Parykmager og Frisør og fra 1797 Gæstgiver i Riga, † sst. 1. April 1810, 54 Aar gl., begr. 6. s. M. (Domk.). Gift Riga Sct. Jacobi K. 8. Februar 1784 med *Anne Maria Banger* (Bangern, Bangerinn, Banniger), f. ca. 1765, † hos sin Svigersøn paa Charlottendahl ved Riga 18. Marts 1833, 68¼ Aar gl., bgr. Riga 23. Marts (Domk.). — Børn:

1. *Heinrich Gottlieb*, f. Riga 4. April 1784, dbt. 14. s. M. (Domk.). — Dansk Sekondltnt., Major i russisk Tjeneste, † 26. Februar 1829 i Rusland; gift Rørvig 25. November 1808 med *Anna Elisabeth Fabritius* (F: Hofjuvelerer, Stadsguardein *Frederik F.* og *Catharina Maria Bruun*), f. Kbh. 2. Juni 1781, dbt. 22. s. M. (C. S.), † 17. Januar 1848. — Deres Søn var Justitsraad *Frederik Alexander Gottlieb Klee* (1808—64, se D. B. L., 2. Udg., XII, 1937, S. 507 f.).
2. *Johann Wilhelm*, f. Riga 6. Juni 1786, dbt. 14. s. M. (Domk.), † 17. Dec. 1787 sst., bgr. Domk.
3. *Peter Hermann*, f. Riga 3. Aug. 1787, dbt. 15. s. M. (Domk.).
4. *Anna Gerdrutha*, f. Riga 25. Sept. 1788, dbt. 3. Okt. (Domk.), † 16. Juli 1789 sst., bgr. 19. s. M. (Domk.).
5. *Friedrich Wilhelm*, f. Riga 4. Dec. 1790, dbt. 15. s. M. (Petri).
6. *Amalia Elisabeth*, f. Riga 29. Nov. 1794, dbt. 17. Dec. (Petri).
7. *Marie Elisabeth*, dbt. Riga 11. Jan. 1797 (Petri).
8. *Eduard Hermann Gustav*, f. Riga 24. Maj 1798, dbt. 13. Juni (Domk.).

Albert Fabritius.

TORDENSKIOLD.

I Kristianssand døde om Formiddagen Kl. 8 d. 9. Juli 1739 *Anne Christoffersdatter*, 56 Aar 2 Mdr. 5 Dg., nedsat i Hospitalet, begr. 13. Juli.

Om hende tilføjer Kirkebogen »en fattig Pige, som forud var besøvet af *Tordenskiold*«.

AARHUS KATHEDRALSKOLE.

Blandt Det kgl. Biblioteks Nyerhvervelser til Haandskriftsamlingen vil der være Grund til at henlede Opmærksomheden paa Ny Kgl. Saml. Nr. 3604 i 4° »*Personalhistoriske Bidrag til Aarhus Kathedralskoles Historie ved H. Friis-Petersen*«, Aarhus 1939, 432 maskinskr. Sider. Arbejdet omfatter Lærerpersonalet ved Skolen indtil 1939, Studenter fra Aarhus indtil 1611, Studenter fra Kathedralskolen og privat dimitterede 1612—1849, Supplement og Rettelser, Forkortelsesliste og udførligt Personregister. Værket indeholder fyldige Personalia om de paagældende og er forsynet med Kildehenvisninger. — Et Eksemplar findes ligeledes i Statsbiblioteket i Aarhus.

A. F.

SPØRGSMÅAL.

PETERSEN — HJORT.

Hvem var Degn *Ole Petersens* og Hustru *Ane Margrethe Hjorts* Forældre?
Ole Petersen døde i Tiirstrup, Mols, 12. Maj 1837, 79 Aar gl.. If. Kaldsbrev fra Høgholm 20. Juli 1797 var han tidligere Skoleholder i Glatved. Viet i Hyllested 30. Apr. 1795. Hans Efterfølger i Tiirstrup var Sønnen *Holger Ludvig Petersen*, der 17. Juli 1832 har en Søn i Kirke. En af Fædterne var Kirkesanger *Jens Peter Petersen* i Draaby, som muligvis kan være en Broder til *Ole Petersen*; han er næppe en Broder til *Holger Ludvig*, da han ikke nævnes sammen med denne i Skifte efter Moderens Død. Moderen, *Ane Margrethe Hjort*, døde i Tiirstrup 12. Juli 1827, 59 Aar gl.. (Min nylig udkomne Slægtebog findes i Universitetsbiblioteket).

Emil Balle-Petersen.

TIL MEDLEMMERNE.

Orlogskaptajn H. F. Kiær, Olfert Fischersgade 43, København K., der har udgivet en »Stamtavle over Efterkommere efter Rasmus Nielsen i Hedensted omfattende Slægterne Arvin, Baden, Jacobsen og Kiær«, har meddelt, at han ligger inde med et Restoplag af denne Stamtavle. Han vil være taknemmelig for at faa dem bortbyttet med lignende Publikationer, som Selskabets Medlemmer maatte ligge inde med. Henvendelse direkte til Orlogskaptajnen.

Samfundet staar i Bytteforbindelse af Publikationer med følgende Selskaber:
 Zentralstelle für Niedersächsische Familienkunde: Zeitschrift für Niedersächsische Familienkunde.
 Verein für Hamburgische Geschichte: Hamburgische Geschichts- und Heimatblätter.
 Zentralstelle für Deutsche Personen- und Familiengeschichte: Familiengeschichtliche Blätter.
 Verein für Sippenforschung in der Ostmark (Oesterreich): Monatsblatt Adler.
 Société suisse héraldique, Basel: Archives Héraldiques Suisses.
 Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde, s'Gravenhage: De Nederlandsche Leeuw.

	Kr. Ø.		Kr. Ø.
Saldo overført fra Regnskabsaaret 1938.....	1,107.64	Honorar for Bidrag til 1.—4. Hefte	1,070.00
Bidrag fra den danske Stat.....	390.00	Trykning.....	2,827.14
» » Julius Skrikes Stiftelse.....	200.00	Tryksager m. m.....	37.07
» » Carlsen Langes Legatstiftelse	300.00	Porto.....	109.55
» » Alfred Goods personalhistoriske Fond	200.00	Kontingent til Dansk-historisk Fællesforening	10.00
Indvundne Renter.....	197.40	Kommission.....	470.78
Medlemskontingent.....	3,344.00	Omkostninger ved Møder.....	50.00
Salg af ældre Aargange af Tidsskriftet.....	103.50	Diverse Omkostninger.....	6.00
		Indkøbt Kr. 300 4/0 Østifter. Kreditfor. Oblig.....	275.50
		Saldo overføres til næste Aar	986.50
	<u>5,842.54</u>		<u>5,842.54</u>

Samfundet ejer 31. December 1939 foruden Kassebeholdningen Kr. 986.50, som indestaar i Københavns Handelsbank:

Kr. 1,000	4 0/10 Jydske Landkreditforenings Obligation, testamentarisk Gave fra Hds. Majestæt Enkedronningen,
» 700	4 1/2 0/10 Vest- & sønderjydsk Kreditforenings Oblig.,
» 400	4 1/2 0/10 Fyns Kreditforenings Oblig.,
» 2,100	4 0/10 Østifternes Kreditforenings Oblig.,
<u>Kr. 4,200</u>	er Firetusindetohundrede Kroner

Desuden ejer Samfundet Kr. 2,700.00	4 1/2 0/10 Husejer Kreditkasse Oblig.,
» 2,700.00	4 1/2 0/10 Københavns Kreditfor. Oblig.
» 98.58	kontant
<u>Kr. 5,498.58</u>	indestaaende i Overfor-mynderiet,

ifl. testamentarisk Gave fra Overretssagfører Paul Hennings Enke Fru Lina Hennings, født Limpert. Kapitalen udleveres først ved en Legatars Død.

København, den 12. Februar 1940

O. H. Clementsen.

Ovenstaaende Regnskab har vi gennemgaaet og sammenholdt med de os forelagte Bilag, og vi har intet fundet at erindre. Formuen har vi befundet at være tilstede. Obligationerne lyder paa Samfundets Navn.

L. Bie,

Stefan Hetsch.

DE BRITISKE MENIGHEDER I HELSINGØR.

Af *7. W. G. Norrie.*

Efter Reformationens Gennemførelse betragtede Regeringen det som en af sine vigtigste Opgaver at sikre den lutherske Lære mod alle Angreb, det være sig fra katolsk eller reformert Side. Man vogtede derfor nøje over Landets Børn, og Præsterne førte et vaagent Øje med alt, der kunde føre bort fra den augsburgske Konfession. Men helt kunde man ikke sikre sig mod, at der føg Ugræs ind over Rigernes Grænser, dels kunde man ikke lukke Landet for de mange dygtige Haandværkere og Handelsmænd, der stadig¹ indvandrede fra Skotland, England, Nederlandene og Frankrig, dels var en meget stor Del af de hvervede Regimenters Mandskab reformert. Saalænge Frederik III's myndige Dronning levede,² blev der lagt de reformerte Borgere alle mulige Hindringer i Vejen, og der vaagedes strengt over, at kun den reformerte unge Dronnings Hoffolk overværede Gudstjenesten i hendes Kapel,² der foruden de¹ nederlandske og brandenborgske Gesandters Kapeller var det eneste reformerte, der taaltes i Riget. Soldaterne gik det lettere med, for normalt sendtes de til deres Hjemland, naar de afskedigedes, og opløstes et helt Regiment paa een Gang, lod man det føre over Grænsen, inden Mandskabet aftakkedes.

I anden Halvdel af det 17' Aarhundrede blev de Reformerte i Frankrig truet stærkt i deres Religionsfrihed^{1,2} af den franske Regering, og der begyndte derfor en stærk Udvandring til Nederlandene og Tyskland. Naar undtages Altona,² hvor Christian IV allerede 1641 havde givet de reformerte Religionsfrihed, var Grænserne til Riget dog lukket indtil 1681,⁴ da de første Tegn paa en ændret Kurs begyndte at vise sig, og det varede ikke længe, før der opholdt sig godt et Par hundrede Reformerte i København; men først 1685⁴ udstedte Kong Christian V en Række Forordninger, der indeholdt Privilegier for dem. Disse blev samlet og forøget under Frederik IV, der 23' April 1714³ udstedte en Forordning, der i 32 Punkter fastsatte dem, en Forordning, der ordret blev fornyet den 15' Maj 1747.⁵

Privilegierne indlededes med en Bestemmelse om, at de Re-

formerte skulde aflægge Troskabsed overfor Magistraten i den By, hvor de nedsatte sig, hvorefter der fulgte en Tilladelse til at holde særlige Skoler. Derefter kom en Del Bestemmelser om, at Prædikanterne ikke maatte angribe den augsburgske Konfession eller søge at vinde Proselytter; de skulde overholde de danske Bededage, og Gudstjenesten skulde finde Sted paa samme Klokkeslet som i de lutherske Kirker, thi de maatte vel have Seierværk ved Kirken, men ingen Klokker. Gudstjenesten maatte foregaa ikke alene paa Fransk eller Tysk men ogsaa paa Hollandsk eller Engelsk, saafremt der indvandrede saa mange af disse Nationer, at de kunde underholde Prædikanter. Disse sidste maatte Menighederne selv vælge, og der blev lovet dem Frihed for personlige Skatter som Indkvartering, Kopskat og Krigsstyr, ligesom de eller deres Enker maatte tage deres Bohave og Formue toldfrit med sig, naar de forlod Landet. De maatte dog ikke prædike, før de havde aflagt Troskabseden, idet dog fremmede Prædikanter og Gejstlige, der rejste gennem Rigerne, maatte prædike een og anden Gang uden at aflægge Eden, da de dog straks efter igen forlader Landet. Menighederne maatte ikke egenmægtigt afskedige deres Præster, men skulde indberette herom til Kancelliet, og forsaa en Præst sig saa groft, at han burde dømmes fra sit Embede, forbeholdt Kongen sig Retten til at nedsætte Domstolen; i det hele taget skulde alle alvorligere Tvistigheder paadømmes eller forliges ved en særlig af Kongen nedsat Kommission. De Reformerte, der vilde indvandre og nedsætte sig i Købstæderne, blev der lovet Skattefrihed i 20 Aar for dem selv og i 8 Aar for Værkhusene og Arbejderboligerne, og ligeledes fik de Toldfrihed for deres Bohave og Redskaber, de bragte med sig til Brug i deres Haandværk. Lavene skulde desuden straks optage dem, selv om de ikke kunde fremlægge skriftligt Bevis fra deres Hjemsted om, at de havde arbejdet som Mestre eller Svende.

Takket være disse vidtgaaende Privilegier opstod der snart en temmelig stor reformert Menighed i København, hvor der allerede fra 1685² blev præket baade paa Fransk og Tysk, som det sker den Dag i Dag, og 1730—40² blev der ansat Præster ved Menighederne i Glückstadt og Fredericia.

Den mest kosmopolitiske By i Danmark var uden Tvivl Helsingør. Straks fra Indførelsen af Sundtolden har der været en stor Koloni af Nedertyskere og Skotter, og snart sluttede de andre søfarende Nationer sig til, saaledes at der omkring Aar 1600 var en stor Repræsentation af Briter, Nederlændere, Tyskere og Fransk-

mænd. Det tyske Element var saa dominerende her imellem, at der blev prædikedet paa Tysk i Marie Kirke til langt op i det 19' Aarhundrede. Den britiske Koloni var derimod aldrig særlig stor; men paa Grund af sit Sammenhold og sin Dygtighed, og fordi de allerfleste Skibe, der passerede Kronborg, var britiske, kom den til at spille en meget fremtrædende Rolle i Byens Liv.

Fra Midten⁶ af det 18' Aarhundrede tog den tysk-reformerte Præst hvert Aar til Helsingør en Dag om Sommeren for at prædike og uddele Alterens Sakramente. I 1759² havde Pastor *Stubenrauch* prædikedet i Etatsraad *Hansens* Hus; men normalt fandt Gudstjenesten Sted i en Sal paa Kronborg,⁶ der blev stillet til Raadighed af Kommandanten, og dette skyldtes sikkert, at en ikke ringe Del af de Reformerte i Helsingør hørte til de hvervede Afdelinger; men Gudstjenesterne overværedes ogsaa af Byens civile Borgere, saavel Tyskere som Nederlændere og Briter.

Medens de Reformerte saaledes var ligestillet med Landets egne Børn i de allerfleste Forhold, ja endog i visse Tilfælde bedre stillet, var der et Punkt, hvor det gamle Skel var tydeligt, det var ved deres Begravelse. Da de ikke hørte til den lutherske Menighed, kunde de nemlig ikke blive begravet med Præken og Jordpaakastelse⁷ i Provinsbyerne, hvor der ikke fandtes en reformert Præst. Deres Begravelse kom derfor til at foregaa, som om de havde begaaet en svær Forbrydelse eller havde berøvet sig selv Livet, og dette gav Anledning til en hel Del Sladder i Befolkningen. Bestemmelserne om Begravelse, der var fastsat i Forordningen af 7/11 1682,⁸ var for øvrigt meget strenge, og det vrимlede med Ansøgninger om Tilladelse til en finere Begravelse, end der tilkom den afdøde efter hans Rang, og naar Enken efter Familien *Fenwicks* Stamfader her i Landet den 20/10 1747⁹ fik Tilladelse til, at han maatte begraves om Morgen, og at Kisten maatte være betrukket med sort, skyldtes det altsaa Forordningen af 1682, og ikke, at Fenwick var reformert. Denne Forskel paa de lutherske og de reformerte Dødes Begravelse »var til Anstød for den uforstandige Pøbel og opvakte mange utidige Fordomme i den Anledning«, som Stiftsøvrigheden skrev, og dette havde til Følge, at 7 britiske Borgere, *John Shuttelworth*, *Wm. Peatie*, *Wm. Brown*, *G. Fenwick*, *Wm. Cadday*, *John Diston* og *Walter Wood*, den 3' Januar 1780¹⁰ sendte en Ansøgning til Kongen om, at Briterne maatte blive begravet med de samme Ceremonier som de Lutherske. Stiftamtmanden og Sjællands Biskop anbefalede Ansøgningen, og 8' Marts 1780 blev Tilladelsen underskrevet af Kongen, idet der dog blev taget det Forbehold, at de ikke heraf maatte tage Anledning til at begære andre Udvidelser i de dem forundte Friheder.

Der havde i Midten af det 18' Aarhundrede været en Del Strid mellem Sognepræsterne ved St. Olai og St. Marie Kirker om Fordeelingen af Menigheden, og den var 1761¹¹ endt med, at den britiske Koloni var blevet knyttet til St. Olai, og Briterne var altsaa henviste til at gaa til dansk Gudstjeneste til daglig og den ene Gang om Aaret at høre en tysk-reformert Præst, og selv om Livet i Helsingør selvfølgelig førte med sig, at Briterne lærte Dansk, saa varede det altid en Del Aar, inden de lærte Sproget saa godt, at de kunde følge Gudstjenesten med det fulde Udbytte. Denne Ordning kunde naturligvis ikke tilfredsstillende Briterne i det lange Løb, og dertil kom Hensynet til de syge og døende britiske Sømænd, der blev bragt i Land fra Skibene, der skulde fortolde i Helsingør. Samtidigt maatte man ogsaa tænke paa Børnene, for der fandtes i Helsingør ingen, der kunde undervise tilstrækkeligt godt i Engelsk. Fædrene var optaget hele Dagen af deres Forretninger, og Mødrene manglede oftest de fornødne Kundskaber, og det var derfor Skik og Brug, at Børnene blev sendt hjem til Storbritanien, hvad der jo baade var kostbart og besværligt. Nu gav de Reformertes Privilegier jo Tilladelse til Oprettelse af særlige Skoler, og man besluttede derfor at finde en britisk Præst, der ved Siden af sin Præstegerning kunde paatage sig Børnenes Undervisning i Engelsk. Valget faldt paa *John Graham* fra Colinsburgh ved Edinburgh.¹² Han var blevet ordineret til Præst i Edinburgh den 25' Juni 1771,¹³ og havde derefter forrettet Tjeneste tre Steder i Storbritanien. Efter nogle Forhandlinger vedtog den britiske Koloni at udrede et »Stipendium«, der skulde underholde ham og en Kirke, og Forpligtelsen blev underskrevet af 12 Briter: *W. Wood, J. Chapman, J. Shuttleworth, J. Diston, Wm. Cadday, J. Good, G. Fenwick, Wm. Roman, Ro: Tillary, Robert Laybourn, Arch. Ferguson, Henry Perry, Wm. Peatie*, og hertil sluttede sig den preussiske Konsul *Thalbitzer* og *J. A. Späth*.

Graham flyttede saa i September 1781¹² til Helsingør, hvor han straks tog ind hos *Wm. Peatie*. Fra Michaeli Flyttedag havde man lejet Forhuset i Brygger *Ferslews* Ejendom paa Stengade, og Lejekontrakten var kautioneret af Købmand *Walter Wood* og Forpagteren paa Kronborg Ladegaard *Robert Laybourn*. Graham indrettede Salen som Kapel med en Prædikestol, og her holdt han Gudstjeneste med Prædiken og Salmesang hver Søndag og underviste Børnene i Engelsk om Hverdagen. Gudstjenesten besøgte ikke alene af de britiske Borgere i Byen, men ogsaa af en Del Briter, der boede udenfor Helsingør, af Skippere, der laa paa Reden, og af en Del tysk-reformerte. Han har sikkert passet sit Arbejde særdeles tilfredsstillende, for omkring Nytaar 1784¹³ blev der tilstillet ham en skriftlig Henstilling fra Menigheden underskrevet af *John*

Diston, Walter Wood, John Good, William Roman, John Chapman, R. Tillary & Son, H. Thalbitzer og James Davidson, hvori man bad ham søge Tilladelse til at administrere Sakramenterne og forrette Daaben paa Engelsk uden i nogen Maade at fornærme den danske Kirke. For at han ikke skulde støde an mod de danske Love, bad man ham om at fremsende Ansøgningen gennem den britiske Gesandt.

Graham var imidlertid kommet paa Kant med Sognepræsten ved St. Olai Kirke, *Alexander Schebye*.¹⁴ Han havde været Præst i Helsingør fra 1770 og var meget nidkær i sit Kald, og havde lært sig saa meget Engelsk, at han sikkert med fuld Føje kunde anføre, at han flere Gange havde berettet døende britiske Søfolk. Han blev meget ophidset ved Rygterne om, at Graham vilde administrere Sakramenterne. I Foraaret 1783¹⁴ var Grahams Familie blevet forøget med en Søn, som Graham selv døbte hjemme, men nægtede at lade fremstille i Kirken under Foregivende af, at han var syg. Dette sidste benyttede Schebye sig af, og 14' Februar 1784¹³ sendte han en Klage til Biskoppen. Medens Klagen er holdt i et meget voldsomt Sprog, holdt Biskop *Balle* nærmest med Graham i sin Fremsendelsespaategning. Kancelliet sendte hele Sagen til Magistraten i Helsingør til nærmere Undersøgelse. Her var der imidlertid sket det, at den britiske Menighed i Stockholm havde henvendt sig til Graham og bedt ham komme derop, og Magistraten trak derfor Sagen i Langdrag for om muligt at undgaa større Strid. Man indkaldte Graham til at møde med sine Papirer og lod dem oversætte. Dertil gik der megen Tid »siden de vare skrevne meget ulæselig, og i det Skotske Sprog«. Dernæst oplyste man, at Grahams Dreng nok skulde blive fremstillet i Marie Kirke, naar han var rask, og det kunde Graham gøre, fordi der 21' August 1782¹⁶ var kommet et Reglement, der tillod de fremmede at vælge, hvilken Kirke de ønskede at benytte. Men desuden meldte Magistraten, at Graham var rejst til Stockholm omkring 1' Juni og ikke mere vilde vende tilbage. Kancelliet besluttede derfor, at Sagen skulde henlægges.

Efter Grahams Afrejse til Stockholm var den britiske Menighed ret ilde stillet, fordi Pastor Schebyes Optræden havde gjort Forholdet mellem dem meget spændt. Samtidigt havde man mistet Engelsklæreren og blev igen nødsaget til at sende Børnene til Storbritanien, for at de kunde lære Sproget ordentligt. Man saa sig derfor om efter en ny Præst, og i Oktober 1791¹⁶ kom Pastor *William Jackson* til Helsingør. Han var født i 1750¹⁶ i Westmore-

land og var blevet ordineret til Deacon i 1774¹⁵ og Aaret efter til Præst af Ærkebiskoppen af York,¹⁵ og derefter havde han haft et Par Kald i Yorkshire.¹⁶ Han fandt straks en udstrakt Gæstfrihed¹⁶ hos de Reformerte i Byen og Omegnen og tog sig ivrigt af Arbejdet, prædikede for de voksne og læste med Børnene.

Den 25^e Februar 1792¹⁷ holdtes et Møde, hvori deltog *Arthur Howden, William Fenwick, Nicolas Brown, John Howden, John Smith Diston, John Daniel Belfour* og *Michael Lynd*, og hvor det blev besluttet at søge oprettet en Kirke. Man vedtog at skaffe de fornødne Midler dels ved Tilskud fra Menigheden selv, dels ved frivillige Gaver fra de Skibe, der passerede Sundet, og besluttede derfor at forhøje Afgifterne paa de saakaldte Port Charges med 24 Styver (3 Mark), og en af Posterne paa disse kom derefter til at hedde »Church, poormoney & Hospital«. Samtidigt fastsattes Jacksons Løn til 600 Rdl. + fri Bolig. I Marts skrev man til den fransk-reformerte Præst i København,²¹ F. L. Mourier, og bad ham om en Afskrift af de Reformertes Privilegier, og i de følgende Par Maaneder¹⁷ gik der Breve til Handelsforbindelserne i de store engelske Havne om økonomisk Støtte, og alene Det russiske Selskab i London stillede £ 500¹⁷ til Raadighed. Jacksons Løn blev endelig fastsat paa et Møde den 2^e Maj 1793,¹⁷ og her bestemte man yderligere, at han skulde have 25 Rdl. for hvert Barn, han underviste, hvilket kunde ske 4 Gange om Ugen, og der garanteredes ham mindst 8 Børn. Foruden de ovennævnte Briter underskrev *Henry Wright, David Brown* og *James Duncan* denne Protokol.

Efter at Sagen saaledes var blevet økonomisk underbygget, indsendtes 26^e Maj 1792¹⁵ en Ansøgning til Kongen om Tilladelse til at oprette egen Kirke med Jackson som Præst. Foruden af de ovenfor nævnte var Ansøgningen underskrevet af *J. Diston, T. Davidson, J. White, T. Williams, J. Chapman, T. Bryan* og *J. Carmichael*. Desuden bad man om selv at maatte bestemme Tiden for Gudstjenestens Afholdelse, om Skattefrihed for Kirke og Præstebolig, Præst, Kirkebetjente og Skolelærere, om Tilladelse til at maatte bede for Hans storbritaniske Majestæt og Hans Hus efter Bønnen for den danske Konge og Hans Hus, og endelig om Tilladelse til at maatte indrette egen Kirkegaard uden for Byen, naar man fandt en passende Grund.

Kancelliet sendte Ansøgningen til Stiftsøvrigheden, der lod den gaa videre til Præsterne og Magistraten i Helsingør. Pastor Schebye satte sig stærkt mod Ansøgningen, dels kunde alle Ansøgerne udmærket godt Dansk, dels kunde han selv Engelsk, og dels stred det mod de Kgl. Reskripter af 3^e Juli og 13^e November 1761, der bestemte, at Briterne skulde høre under St. Olai Kirke. Biskoppen

kunde ikke give ham Medhold heri, men henviste til de Reformertes Privilegier af 1747 § 8, der udtrykkelig bestemte, at de maatte antage engelsk Præst, og hvad Sprogkundskaben angik, kunde ikke alle de nyankomne tilstrækkeligt Dansk eller Tysk til at kunne faa Udbytte af en Prædiken paa disse Sprog, og det gjaldt naturligvis alle de syge Søfolk, der særlig trængte til Opbyggelse, og selv om Pastor Schebye talte godt Engelsk, var det ikke sikkert, at hans Eftermand kunde Sproget. Hvad Skattefriheden angik, var alle Myndighederne Modstandere deraf, ligesom de var enige om, at der maatte skaffes Byens Præster og Latinskolens Lærere en Erstatning for det eventuelle Pengetab. Sagen gik derefter til Rentekamret, der heller ikke kunde anbefale Skattefriheden. Før Cancelliet ønskede at træffe en Afgørelse, besluttede man at se de Privilegier, den danske Menighed i London havde faaet allerede i 1695, og disse talte stærkt til Gunst for Briterne i Helsingør.

Endelig den 7^e Juni 1793 udstedtes et Kgl. Rescript, der bestemte:

1. at Briterne maatte offentlig holde deres egen Gudstjeneste i den, paa deres egen Bekostning dertil indrettede Kirke, og underholde til dette Øjemed en Præst, som af Menigheden skulde vælges og af Kongen konfirmeres; dog at de ved ministerielle Forretninger, skøndt de dertil benytter sig af deres egen Præst, skal svare til de nuværende Præster, Kapellaner, samt Skole- og Kirkebetjente (den nylig ved St. Olai Menighed beskikkede Sognepræst undtagen) alt, hvad tilforn Brug haver været at erlægge til dem.

2. at de foruden i deres Kirkebønner at bede for den danske Konge og hans Hus ogsaa maa bede for den stor-britanske Konge og hans Hus.

3. at de maa bestemme Tiden af Dagen til Gudstjenestens Holdelse, dog at de ligesom de Reformerte i Hovedstaden, skulde helligholde Søn- og Helligdagene samt de overordentlige Bede- og Taksigelsesfester.

4. at deres Kirkebetjente og Skolelærere maa fritages for Gageskat, og Præsterne med deres Hustruer og Børn samt efterlevende Enker for Ekstraskat.

5. at de maa indhegne og indrette en Begravelsesplads uden for Byen til Kirkegaard for deres Menighed under den i første Post bestemte Betaling til vedkommende Kirkebetjente.

Kirken havde allerede været færdig i Midten af April 1793, og da nu det Kgl. Reskript var meddelt, søgte Kirkeværgerne, *John Daniel Belfour* og *John Smith Diston*, om Konfirmation for Pastor Jackson. Den 17^e Juli 1793¹⁸ fik Jackson derefter Indfødsret, og hans Valg til Præst blev konfirmeret, og endelig den 25^e August 1793¹⁶ foretog han den højtidelige Indvielse af den nye Kirke i Overværelse af en stor Forsamling, der baade bestod af Briter og andre Reformerte i Helsingør.

Saasart man i 1792 var blevet enige om ikke alene at genoprette Menigheden, men ogsaa om at bygge en rigtig Kirke, begyndte man at lede i Byen efter en passende Bygning. Den fandt

man i *Claus Plums* nedlagte Garveri No. 444 i Søstræde,¹⁹ der dels bestod af et brugeligt Beboelseshus og dels af nogle daarlige Sidebygninger. Ved Skøde af 22' Juli 1792 (læst 12' Oktober) købte John Daniel Belfour derefter hele Ejendommen. Medens Hovedbygningen blev gjort ordentlig i Stand, blev alle Sidebygningerne revet ned, og i Stedet blev det nye Kapel opført. I Hovedbygningen indrettedes Præstebolig m. m. Den²⁰ var en 26 Alen og 15 Tommer lang, toetages Bygning med Mansard Tag og Kælder. I Stuen var der Port, Forstue, 5 Værelser og Køkken og paa 1' Sal 2 Kabinetter, Pulter- og Pige-kammer. Det nye Kapel var 30 Alen og 6 Tommer langt og ligesaa højt som Hovedbygningen. Det indeholdt en Forstue og selve Kirkesalen. Denne havde Prædikestol, Alterbord, 25 lukkede Stole paa Gulvet. I den ene Ende var et Pulpitur med Orgel med 6 Stømmer, som var forfærdiget af den bekendte Orgelbygger *Wroblewsky* i København.²¹ Prædikestol og de lukkede Stole var beklædt med Klæde og Frynser, og for Vinduerne hang store, grønne Raskesgardiner med Snore og Kvaster. I Væggene var anbragt 2 4-Etagers Jern Vindovne. Til Gaardspladsen var der et Skur, og op ad Plankeværket til Kancelliraad Hansens Ejendom var en Portion fersk Springvand, som de var fælles om, bag Gaarden laa en Have med en Del Frugttræer.

Ved Siden af sin tidligere omtalte Løn havde Jackson en Del løse Indtægter som Betaling for forskellige Accidentier, og dem blev man den 16' April 1794²² enige om at erstatte med et fast Løntillæg paa 100 Rdl., saaledes at Jacksons Løn fastsattes til 700 Rdl. + Fribolig.

Indtil dette Øjeblik var alt gaaget udmærket. Pastor *Mourier* fortalte senere,¹⁶ at han havde overværet en af Jacksons Gudstjener, og at den havde gjort et dybt Indtryk paa ham. Men i Midten af 1794²³ opstod der Uenighed mellem Jackson og en af Familierne om Betalingen af Skolepengene, idet man hævdede, at Jackson ikke passede Timerne, efter at han havde faaet sin Kgl. Konfirmation. Jackson var en hidsig Mand og hjemmefra vant til Kirkens store Magt over Menigheden, en Magt, han jo ikke havde i Helsingør. Han beskyldes for at have stiklet til en og anden fra Prædikestolen, og hvad nu Grunden end kan være, i Løbet af utrolig kort Tid var han i aaben Krig med saa godt som hele Menigheden. Den 15' Juli 1794²⁴ henvendte Belfour sig til ham og søgte at overtale ham til frivilligt at trække sig tilbage, og Belfour har vel ikke tænkt sig Muligheden af, at Jackson ikke gik ind paa Forslaget, for samme Dag sendtes der ham to Skrivelser, den første er underskrevet af Kirkeværgerne Belfour og Diston og indeholdt en Udtalelse om, at man havde modtaget Jacksons Op-

sigelse og tilbød ham hans Løn ubeskaaret indtil Aarets Udgang samt 500 Rdl. i Rejsepenge. Den anden Skrivelse var yderligere underskrevet af *J. Davidson*, Clerk of the Church, *A. Howden*, *Wm. Fenwick*, *Lund & Chapman*, *Thomas Ellah*, *Wm. Webster*, *Tho. Bryan*, *John White* og *Thomas Sime*, og denne Skrivelse indeholdt en Anbefaling til Brug ved Ansøgning om et nyt Kald i England. Men Jackson opgav ikke Kampen, der førtes med megen Voldsomhed fra begge Sider, og dette havde til Følge, at Menigheden efterhaanden blev borte fra Kirken, og med Udgangen af Marts 1795 holdt en Del af Familierne endog op med at betale deres Part af hans Løn. Han skal blandt andet have svaret med at nægte at hjemmedøbe²³ Thomas Ellahs Barn, som det var almindeligt her i Landet, saa dette maatte ske ved en luthersk Præst. Under Retssagen hævdede Jackson, at Grunden til hans Afslag var, at Hjemmedaab efter engelsk Ritus kun maatte ske, naar Barnet var sygt, hvad ikke var Tilfældet med Ellahs Barn. Saa brød Menigheden helt med ham og standsede alle Udbetalinger fra 1° Oktober 1795^{16, 22}. Han slog nu en Plakat op paa Kirkedøren,²³ hvori han skrev, hvad Menigheden skyldte ham, og skal have skrevet til Kirkeværgerne, at han udelukkede dem, der ikke vilde betale, af Kirkens Samfund, saa de ikke kunde komme i kristen Jord, før de havde forliget sig med ham. Helt Enighed om den rette Optræden overfor Jackson har der nu ikke været i Menigheden, og det var maaske Grunden til, at Belfour og Diston traadte tilbage som Kirkeværger og blev erstattet med Nicolas Brown og Arthur Howden, der ogsaa 13° November 1795²⁰ købte Præstebolig og Kirke af Belfour.

Sagen blev indberettet til Regeringen, og 8° Juli 1796 blev der nedsat en Forligelseskommission bestaaende af Auditor *Estrup* og Provst *Schrøder*; men allerede 20° Juli²² meddelte Menigheden Kancelliet, at den betragtede Kirken som vakant fra 31° December. Kommissionen forsøgte paa alle Maader at forlige Parterne; men det lykkedes ikke, og 4° Januar 1797²² forlangte Kirkeværgerne en Regning fra Jackson, som de lovede at betale, hvis han fratraadte sit Kald. Han sendte 7° April²² sin Regning, men nægtede at fratræde, hvorimod han søgte om Bevilling til fri Proces. Denne fik han 5° Maj 1797,²⁶ og han forlangte nu Kirkeværgerne dømt til at betale ham Løn for Tiden fra 1° Oktober 1795 til 31° Marts 1797 med 1050 Rdl. Kirkeværgerne forlangte Sagen afvist; men Fogeden bestemte 7° August, at den skulde nyde Fremme, og 14° August afsagde han saa Dom, der gav Jackson fuldt Medhold.²⁷ Sagen blev appelleret til Landstinget; men det gav ogsaa Jackson Medhold den 17° Januar 1798.²⁸ Jackson lod derefter ved en Notarialrekvisition høre hos Howden og Brown, om de vilde

betale hans Tilgodehavende og ligeledes for Fremtiden tilstaa ham hans Løn; men de svarede 26' Januar 1798, at Sagen var dem uvedkommende, og derefter besluttede Menigheden at opløses og sælge Kirken, der havde staaet tom fra Begyndelsen af 1796, naar undtages at den engelske Legationspræst *James Webber*¹⁶ havde meddelt Kommunion i Februar 1797. Kirken blev altsaa udbudt til Auktion,²⁰ og Jackson protesterede; men Auktionen nød Fremme under Reservation af Jacksons og Kirkebetjentenes Rettigheder. Der var ikke mange Bud, og først ved 7' Auktion købte John Good den for 4100 Rdl. den 27' September 1798. I Auktionsvilkaarene opgøres Kirkens Gæld til 7625 Rdl., nemlig til Hospitalet 2800, Det russiske Kompagni 2500, Howden & Co. 1028, Belfour & Co. 989 og Brown, Duncan & Co. 308. Paa Howdens og Browns Meddelelse om Menighedens Ophævelse erklærede Kancelliet 7' Juli 1798,²⁹ at det intet havde at erindre mod Opløsningen, mod at Præstens og Kirkebetjentenes Ret forbeholdtes.

Jackson appellerede Sagen til Højesteret; men den trak ud, og først 28' August 1800 faldt Dommen,²² der stadfæstede Landstingsdommen og yderligere tilkendte Jackson Løn til den 7' Juli 1798, den Dato Kancelliets Godkendelse af Opløsningen af Menigheden var udstedt, idet en ikke eksisterende Menighed hverken in corpore eller viritime kan forpligtes, og Jackson ikke havde stipuleret sig Løn perpetuerit, som Højesterets Justitiarius *Colbiørnsen* skrev i sit Votum.

Da Højesteretsdommen ikke udtalte sig om Lønningsspørgsmaal efter 7' Juli 1798, søgte Jackson Tilladelse til igen at maatte anlægge Sag, og Kancelliet bevilgede dette den 28' November 1800;³⁰ men han benyttede sig ikke straks af Tilladelsen. Derimod søgte han gennem Forligelseskommissionen at faa Sagen ordnet; men da det ikke lykkedes, og Good den 24' Januar 1801³¹ havde ladet Jackson sætte ud af Præsteboligen, blev Sagen 10' Februar 1802 henvist til Rettergang. Byretten afviste imidlertid Sagen ved en Kendelse af 12' April 1802,³¹ fordi Jackson ikke kunde fremkomme med nye Momenter, og denne Kendelse stadfæstede Højesteret 12' Juni 1802.³¹ Denne Dom var et meget haardt Slag for Jackson, da den gjorde ham brødløs, og han indsendte derfor en Ansøgning om Erstatning for den mistede Løn; men Kancelliet svarede 11' December 1802,³² at det ikke vidste nogen Udvej til at forskaffe ham en saadan Erstatning.

Den daværende franske Konsul i Helsingør *Simon de Brosse-ronde*¹⁶ omtalte den sørgelige Tingenes Tilstand for den fransk-reformerte Præst i København, Mourier, og han skrev derfor 5' Juli¹⁶ til en engelsk Dame i Helsingør, Mrs. *Mullens* født *Trevor*, og tilbød at komme derop for at prædike for de Reformerte, men

fik intet Svar. Kort efter sendte John Good,³³ der jo havde købt Kirken ved Auktionen i 1798, en Ansøgning til Kancelliet om Til-ladelse til for egen Regning at maatte antage en Præst til at forrette Præsteembedet og Ministerialia for ham selv, hans Familie og øvrige Briter i Helsingør, samtidigt skulde han være Lærer for Børnene. Ansøgningen blev sendt til Udtalelse hos de forskellige Myndigheder, og Helsingørs Magistrat gik meget haardt mod den; idet den i Ansøgningen saa et Forsøg paa at faa Kancelliet til at stadfæste Jacksons Afsked. Stiftamtmanden og Biskoppen sluttede sig nærmest hertil og foreslog, at Ansøgningen skulde bevilges paa følgende Betingelser:

1. at Gudstjenesten m. m. skulde holdes ved Hr. Jackson, indtil Menig-heden havde affundet sig med ham om Fratrædelsen eller bevist hans Uvær-dighed, saa han kunde dømmes fra Embedet.
2. at Præsten a) skulde føre de reglementerede Protokoller, b) bære alle Byrder lige med andre Præster og staa under samme Øvrighed, c) ikke at forrette nogen Vielse eller Daab uden i Overensstemmelse med Danske Lov.
3. at den latinske Skole og dens Hørere nu og i Fremtiden forbeholdtes samme Indtægt som af Olai Kirke ved Huscopulationer og Ligsang.
4. at Præsten og Kordegnen ved Olai Kirke faar henholdsvis 4 Rdl og 2 Rdl for hver engelsk Familie.

Kancelliet afviste som Følge af disse Udtalelser Ansøgningen den 17^e September 1803; men jeg kender ikke dens Ordlyd, da der kun findes en blank Side i Brevbogen ved Sag No. 1179.

Den fransk-reformerte Præst i København, Mourier, skrev i Januar-Nummeret af Theologisk Tidsskrift for Fædrelandets Re-ligionslærere 1804¹⁶ en længere Artikel om Forholdene i Helsingør og aftrykte heri det Brev, han havde sendt til Mrs. Mullens. Han tilføjede, at han ikke vidste hvad Brug, der var gjort af det, men benyttede Lejligheden til at gentage Tilbudet. Det førte i Marts-nummeret til et hvast Angreb paa ham af den tysk-reformerte Præst *v. Gehren*, der mente, at det burde være den tysk-reformerte Præst, der foretog Rejserne til Helsingør, da det havde været ham og hans Forgængere, der havde prædiket for de Reformerte der, før Jackson blev ansat i Embedet. I April-Nummeret findes endelig et Brev fra Pastor Jackson, hvori findes en Afskrift af et Brev, han i 1798 sendte Udgifveren af Collegialtidende, Etatsraad *Knudsen*, med sin Fremstilling af Striden, og et Brev til Redaktøren af Theologisk Tidsskrift, hvori han blandt andet aftrykker visse Dele af den britiske Kirkes Protokol.

Jackson maatte imidlertid ernære sig ved tilfældig Timeunder-visning i Engelsk. Han havde under sit Ophold i Helsingør lært et meget godt Dansk, men talte med stærk Accent.³⁴ Det fortælles, at hans Morgenhilsen ofte lød: »Good Morning, det blæser

kaal i Dag!«, og at Drengene saa svarede: »Tak, Mr. Jackson, det vil blæse Ærter eller Grød i Morgen, I hope!« Han havde Ry for at være en hidsig og stivsindet Krabat, der var ivrig Jæger efter Kramsfugle; men Drengene drillede ham med at tømme hans Doner, inden han naaede at faa hentet Fangsten hjem.

I 1804³⁵ sendte han en Ansøgning om Hjælp, og Kancelliet anbefalede den, men anførte, at han vel ikke efter den strenge Ret havde noget at fordre af Staten. Den 23' November 1804 blev den bevilget saaledes, at han fik en Understøttelse paa 600 Rdl. at udbetale med 75 Rdl. hvert Fjerdingaar i 1805 og 06, »medens han hos de vedkommende søger sin formentlige Ret«. Han søgte som Følge heraf om Tilladelse til paany at anlægge Sag; men Kancelliet blev under Behandlingen af Ansøgningen klar over, at det var haabløst, og den blev derfor afslaaet.³⁶ Senere sendte Jackson en ny Ansøgning,³⁷ og hermed fulgte en Del Port Charges, der viste, at Skibsklarererne stadig indkasserede de 24 Styver, der var bevilget til Kirken i 1792, og det blev derfor paa-lagt det Kommissorium,³⁸ der som nedenfor omtalt skulde undersøge Pastor *Hendersons* Forhold, ogsaa at skaffe dette Punkt opklaret. De forskellige Handelshuse forklarede imidlertid, at Bidraget var frivilligt fra Skippernes Side, og alle Pengene virkelig gik til Hospitalet og Understøttelse af fattige eller forliste Sømænd, ligesom det nu hed »British Poor-money & Hospital«. Alle Muligheder syntes derved udelukkede, og Kancelliet indstillede derfor til Kongen, at der gaves ham en aarlig Pension paa 400 Rdl. Dette kunde man ikke gaa ind paa straks; men 24' Marts 1809³⁶ fik han bevilget et Gratiale paa 500 Rdl., og Kongen bestemte, at han skulde indstilles ved næste Pensionsuddeling. Jackson sendte imidlertid den ene Ansøgning efter den anden frem til Kongen, idet hans Timer i Engelsk var gaaet meget tilbage, efter at Krigen med England var brudt ud. Endelig den 12' November 1811³⁶ bevilgedes der ham et Gratiale paa 600 Rdl. og en aarlig Understøttelse paa 400 Rdl. Aaret efter gav Kongen Briterne Tilladelse til at rejse til Storbritanien for at besøge Anliggender af Vigtighed, og Jackson søgte derfor 18' Juli 1812³⁹ om et Aars Pension i Forskud, og Kongen gav ham 28' Juli 500 Rdl. i Forskud til Rejsen. Disse Penge forpligtede han sig ved en Obligation af 8' August 1812⁴⁰ til at forrente og tilbagebetale med 100 Rdl. Kvar-talet. Den 5' Januar 1813⁴¹ indtraf Statsbankerotten, og Kongen udstedte en Forordning, hvorved der oprettedes en Rigsbank, hvis Penge — Rigsbankdaler — sattes lig 6 Rigsdaler dansk Courant, og heri gaves desuden bestemte Regler for, hvordan Gæld skulde omskrives fra den gamle til den nye Mønt, og Resten af Jacksons Gæld⁴⁰ blev herefter nedskrevet fra 306 Rdl. 90 ß d. C. til 51 Rbdl.

15 ß ny Værdi. Samtidigt bestemte Kongen, at Gager og Pensioner skulde udbetales med Daler for Daler.

Jacksons ændrede Obligation blev sendt til Magistraten i Helsingør, for at denne kunde sørge for, at han underskrev; men den svarede, at Jackson var i England, og at hans Tilbagekomst efter Rygtet ikke formodedes. Som Følge heraf standsede Finans Collegiet Anvisningen af hans Pension, efter at den sidste Del af Gælden var dækket. Det maa herefter anses for rimeligt, at Jackson, der jo nu var en ældre Mand, blev i England, og ikke mere vendte tilbage til Danmark.

I Efteraaret 1805⁴² vaagnede den britiske Kirke igen for en Tid, idet en af de betydeligste Mænd i den nyere Missionshistorie, *Ebenezer Henderson*, kom til at puste Liv i den paa en ret eventyrlig Maade. Han var født under meget fattige Forhold uden for Dunfermline i Skotland den 17^e November 1784, og 1799 kom han i Skomagerlære. Hjemmet var meget religiøst, og da nogle fremragende Prædikanter paa den Tid oprettede Søndagsskoler rundt om i Skotland, er det meget naturligt, at han allerede 1798 var Elev i en saadan, 1803 maatte han ganske uforberedt lede et Vækkelsesmøde, og hans hele Optræden og Prædiken gjorde et saa dybt Indtryk paa Tilhørerne, at han straks blev optaget paa Robert Haldanes Præsteseminarium i Edinburgh, hvor han gjorde meget hurtige Fremskridt.

Et Par Missionssselskaber i Edinburgh havde imidlertid besluttet i 1805 at udsende to Missionærer til Ostindien; men i sidste Øjeblik maatte den ene af dem trække sig tilbage, og man valgte saa at sende Henderson med i Stedet. Der var ogsaa andre Vanskeligheder at overvinde, idet det Britiske Ostindiske Selskab ikke vilde transportere Missionærer paa sine Skibe, og de maatte derfor sendes derud med et dansk Skib.

Efter at være blevet præsteviet den 28^e August 1805, rejste Henderson og *John Paterson* saa Dagen efter fra Leith til Danmark paa Skibet »Fame«, der sammen med en Del andre Skibe blev konvojeret af en Fregat. Natten mellem den 5^e og 6^e September blev Konvojen splittet af Storm, og ved Daggry befandt de sig nær den norske Kyst. De forsøgte først at finde de andre Skibe; men da det ikke lykkedes, sejlede de direkte til Helsingør, hvor de ankrede op den 13^e September. Næste Dag kørte de til København, hvor de blev modtaget af en Skotte. De begyndte straks at prædike og uddele Traktater. Imidlertid trak det ud med at faa Skibslejlighed, og da de midt i Oktober fik at vide, at de ikke kunde komme af Sted før om Foraaret, slog de sig ned her for Vinteren. Noget senere besluttede de ogsaa at holde Møder i Helsingør. De første Gange, de prædikede der, var der kun et Dusin

Tilhørere, og da der den første Søndag i det nye Aar endog kun var 7, var de ved at tabe Modet; men saa kom Omslaget. 12' Januar var der saa mange, at der ikke var Plads nok, og skønt Vejret den næste Søndag var overordentlig slet, var der dog over 50 Tilhørere. Fra København havde de skrevet hjem, at naar de rejste til Indien, maatte man sende et Par andre til Danmark, hvor der var stor Trang til dem. Dette havde til Følge, at det i Edinburgh blev bestemt, at de selv maatte afgøre, om de vilde rejse til Indien eller blive her. Hidtil havde de skiftedes til at prædike i København og Helsingør; men da det var for kostbart at rejse frem og tilbage og ogsaa tog megen Tid, ordnede de sig i Slutningen af Januar saaledes, at Paterson blev i København, medens Henderson overtog Helsingør.

I Helsingør fik Henderson særlig Støtte af *John Good*, *William Clark* og *James Fife*, og Good overlod ham den gamle Kirkebygning til fri Afbenyttelse. Medens Arbejdet gik roligt og støt om Vinteren, blev det uroligt, men meget interessant om Sommeren. Naar der blev meldt en større Mængde Skibe, maatte de fleste af Menigheden nemlig ofre sig for Forretningerne, saa de ikke kunde møde i Kirken; men til Gengæld blev hans Kapel fyldt med Søfolk, og han kunde faa Lejlighed til at gaa ombord paa Skibene og udlevere Traktater til dem, der ikke kunde komme i Land, og han fik her Lejlighed til at hjælpe en Mængde, der enten havde svært ved at læse eller slet ikke kunde den Kunst.

I April 1806 skrev Paterson til Edinburgh, om de maatte undervise i Engelsk mod Betaling, idet en Del af deres Tilhørere havde bedt dem tage sig af Børnenes Undervisning, og han forklarede, at de derved kunde tjene saa meget, at det kunde lette de Udgifter, Kirkerne i Skotland havde ved deres Ophold i Danmark, og han nævner, at dette særligt var ønsket i Helsingør. Da Tilladelsen straks blev givet, fik Henderson Lejlighed til at undervise ikke blot privat, men ogsaa paa Latinskolen. Den Tid han fik tilovers, benyttede han til at lære Dansk, Hollandsk og Fransk, som netop i Helsingør kunde spille saa stor Rolle for hans Arbejde og forøge hans Tilhørerskare betydeligt.

Henderson ønskede imidlertid ikke kun at virke i Helsingør, og efter at have vekslet en Del Breve med de theologiske Professorer i Lund, foretog han i Juni en Rejse til Skaane sammen med Dr. Paterson. Senere foretog de i August en Rejse over Odense til Christiansfeldt, hvor de blev en Uge. Herunder blev hans Opmærksomhed henvendt paa Island, idet Fynske Evangeliske Selskab tilbød at lade 2000 Bibler trykke paa Islandske, og dette kom senere til at spille en stor Rolle for Henderson, der i 1814—15 foretog en lang Rejse til Island.

Vinteren 1806—07 tilbragte Henderson igen i Helsingør, hvor hans Arbejde var ligeligt delt mellem hans Gerning som Præst og Lærer, samtidigt med at han selv drev Sprogstudier med saa godt Resultat, at han kunde præke paa og oversætte religiøse Bøger til Dansk. Arbejdet i Helsingør var alligevel ret utilfredsstillende.

I Sommeren 1807 kom det som saa ofte til et Slagsmaal ved Havnen mellem en engelsk og en dansk Sømand; men Ulykken vilde, at den danske blev dræbt. Englænderen blev arresteret og dømt til Døden. Henderson fik Lov til at besøge ham, og kom mange Gange til ham i Fængslet. Saa nærmede Eksekutionsdagen sig, og Henderson fik at vide, at han ikke kunde faa Lov til at følge sin Landsmand til Skafottet, hvilket naturligvis var ham en stor Sorg; men Natten før Henrettelsen lykkedes det Fangen at flygte. Henderson antyder i sine Erindringer, at den danske Regering ikke havde noget derimod, fordi man ikke ønskede at faa Strid med den britiske Regering.

I Løbet af Sommeren 1807³⁸ blev der klaget til Kancelliet over Hendersons Prædikener, der vel nok gik lidt videre, end de Reformertes Privilegier tillod, og Kancelliet beordrede derfor Cancelliraad *Schouboe* og Provst *Jørgensen* til at undersøge Sagen. Den 17^e Juni holdt de deres første Møde, og her mødte »*Hr. Hendrichsen*« og forklarede, at han vel havde prædiket fra Prædikestolen; men han havde ikke udøvet nogen af de ministerielle Forretninger og havde ikke taget mod nogen Betaling derfor.

En Ugestid efter dette Retsmøde fandt de skæbnesvangre Forhandlinger Sted i Tilsit mellem Napoleon og Alexander I af Rusland, hvor man blev enige om at tvinge Danmark ud af sin Neutralitet og ind i Krigen mod Storbritanien. Store britiske Transportflaader ankrede op ved Helsingør i Begyndelsen af August, og i de første Dage haabede man, at det kun drejede sig om Transporter til Østersøen; men efterhaanden blev man klar over, at det førte mod Krigen. De britiske Skibskaptajner nægtede at betale Sundtold, og Forholdet blev mere og mere spændt. Den 10^e August skrev Direktøren for Øresundstolden, Geheimeraad *Numsen*:⁴³ »Af dette samt af hvad man har i Øyne er det temmelig tydeligt hvad man kan have i vente.«

Henderson var den første af de to Missionærer, der indsaa, at deres Arbejde vilde blive ødelagt, hvis Krigen brød ud. Paa lange Spadsereture søgte han at blive klar over, hvad han burde gøre. Mellem hans Efterladenskaber fandtes et presset Blad, hvorpaa der stod »*Elsineur*, August 10, 1807«. To Dage senere sendte han et Brev til Paterson og opfordrede ham til at komme til Helsingør hurtigst muligt, for at de eventuelt kunde rejse til Sverige og der afvente Begivenhedernes Udvikling. Paterson var ikke klar over,

hvor alvorlig Situationen var, og blev i København, og kom derved til at gennemgaa Belejringen og Bombardementet. Henderson derimod rejste til Gøteborg, hvor han slog sig ned i den følgende Tid, og hvor han fik Lejlighed til at prædike for de internerede danske Sømænd. I 1812 vendte han tilbage til Danmark med en særlig kongelig Tilladelse, men kom kun til Helsingør paa korte Besøg for at hilse paa gamle Venner.

Som sagt foretog han senere en lang og meget betydningsfuld Rejse til Island i 1814 og 15 efter kort i Forvejen at have startet Det danske Bibelselskab; men ellers slog han sig mest ned i Storbritanien, hvor han virkede som Professor ved Highbury College ved London. Han besøgte dog Danmark flere Gange i de følgende Aar, og 1840 blev han kreeret til Dr. theol. hon. causa ved Universitetet her. Han døde den 17^e Maj 1858 i Mortlake i England.

Da Krigen med England endelig var afsluttet i 1814, og den diplomatiske Forbindelse genoptaget, indsendte *William Avison*,^{44, 45} der var Agent for The Russia Company i London, en Ansøgning til den britiske Regering om at foranledige, at det igen blev tilladt den engelske Menighed i Helsingør at holde egen Kirke. Anmodningen blev 1^e September 1814 overrakt den danske Regering af den britiske Minister i København Sir *John Foster*. Kancelliet sendte Sagen dels til Biskop *Münter* og dels til Magistraten i Helsingør.

Biskoppen svarede 24^e September, at Anerkendelsen vilde saa meget mindre volde Vanskeligheder, som det allerede tidligere havde været Briterne tilladt at have egen Gudstjeneste. Forskellen mellem den Anglikanske Kirke og den Lutherske maatte anses for at være meget lille, og Direktionen for den Halliske Missions Anstalt plejede at bede Sjællands Biskop ordinere de tyske Missionærer, som det engelske Missionsselskab sendte til Indien. Desuden gjorde han opmærksom paa, at de Danske i London havde deres egen Kirke. Biskoppen anbefalede derfor, at Ansøgningen ikke alene bevilgedes saaledes, at det engelske Kapel i Helsingør fik samme Rettigheder som det Danske i London; men indstillede, at der blev tillagt Kapellet Navn af Kirke, ligesom dette var tillagt den tysk- og fransk-reformerte Kirke i Hovedstaden, for derved at fremhæve den i Modsætning til de blot tolererede Religionspartiers Kapeller, at ikke een Familie, men alle britiske Indvaanere skulde være ansvarlige for deres Kirkevæsen, at den britiske Minister skulde være Patron for Kirken, ligesom den danske Gesandt var det i London, at deres Præst ikke maatte være helt afhængig af Menighedens Forgødtbefindende; men naar han havde forevist den ham af Biskoppen af London som hans gejstlige Fore-

satte givne Kollats, skulde han staa under den danske Øvrigheds Beskyttelse.

Helsingør Magistrat anbefalede Sagen den 11' Oktober under den Forudsætning, at alle foranførte Omstændigheder ikke i Henseende til Forholdet mellem Menigheden og dens tidligere Præst skulde grundigen foranledige nye Tvist mellem ham og dem. Her-til føjede Amtmanden 15' Oktober, at Sagen mellem Jackson og Menigheden var en privat Sag. Begge Myndigheder fordrede derimod Pengeerstatning til Præster, Skoler m. m.

Den 14' Februar 1815 sendte Departementet for de udenlandske Sager en lang Udtalelse fra Forstanderne for den danske Kirke i London med en Afskrift af deres Privilegier til Kancelliet.

Kancelliet sendte nu Sagen til Udtalelse hos Avison, der satte et Svar op og samlede de britiske Borgere i Helsingør, for at de kunde bifalde hans Udtalelser, hvilket de gjorde i en Skrivelse af 24' Maj 1815, der er underskrevet af *Charles Fenwick, John Mullens, Wm. Clark, J. Mullens sen., George Knox, Nicolas Brown, Thomas Ellah, Thomas Belfour, Lars Lindberg, James Duncan, Joseph Berridge, John Williamson Good og Henry Wright*. I sin Skrivelse tiltræder Avison helt Kancelliets Udkast, kun beder han om, at den danske Konges Stadfæstelse af Præstens Valg blot maa betragtes som en Erkendelse af Kongens allerhøjeste Myndighed og Magt til at forkaste en uværdig Person, men at den iøvrigt kun bliver en Konfirmation af den borgerlige Kontrakt mellem Menigheden og dens Præst, saaledes at Menigheden selv kunde afskedige ham, uden at behøve at spørge paa højere Sted. Kancelliet havde indført en Bestemmelse om, at den britiske Minister skulde være Patron, dette ønskede man ogsaa slettet, dog saaledes at Stridigheder mellem Menighed og Præst skulde indankes til hans Afgørelse.

Sagen forelagdes derefter Kongen af Kancelliet, der gjorde opmærksom paa, at ganske vist havde Kancelliet i 1798 billiget at Menigheden ophævedes; men det kongelige Reskript af 1793 bestod selvfølgelig stadigt, og denne Sag drejede sig derfor kun om visse Ændringer deri. At yde Præsterne, Skolerne o. s. v. en Erstatning kunde der heller ikke være Tale om, for i 1793 blev det bestemt, at kun de, der dengang var i Embede, skulde have Erstatning for Tabet af de Indtægter, de havde, før den britiske Kirke blev oprettet.

30' Juni 1815⁴⁴ underskrev Kongen derefter et Reskript af følgende Indhold:

1. at de engelske Indvaanere i Helsingør, der bekender sig til den evangelisk reformte Lære, maa, som en særskilt Menighed der paa Stedet, holde

offentlig Gudstjeneste i deres Fædrenesprog, efter den engelske Kirkes Liturgi, og i den Bygning, som de paa egen Bekostning indretter til Kirke.

2. Denne Kirke, samt dens Betjente, vil Vi have tilstaaet lige Friheder for Skatter og Afgifter, som de, der nu er, eller herefter bliver tilstaaet den danske Kirke i London, og de ved samme ansatte Betjente.

3. Bestyrelsen af Menighedens Kirkevæsen overdrages et Forstanderskab eller Presbyterium, bestaaende af de Mænd, som Menigheden dertil vælger, blandt hvilke de udnævner en til Formand. Til dette Forstanderskab bør alle Meddelelser ske, som angaar Kirkevæsenet, for hvilket Forstanderne i Særdeleshed, og alle Menighedens Lemmer i Almindelighed skal staa til Ansvar.

4. Den engelske Menighed i Helsingør bør ligesom den reformerte i København, med offentlig Gudstjeneste helligholde Søn- og Helligdagene, samt de overordentlige Bede- og Taksigelsesfester der nu er eller i Fremtiden kan blive anordnede. Men paa hvilken Tid af Dagen, som den Gudstjeneste skal holdes, har Menigheden selv at fastsætte, som den agter bekvemmost. I Kirkebønnen bedes først for Os, som Landets Herre, og for de øvrige Personer af det danske Kongehus. Derefter bedes for Hans Storbritaniske Majestæt og for det Storbritaniske Kongehus.

5. Menigheden forundes Ret til selv at antage og efter Omstændighederne igen at afskedige dens Præst, hvilken dog, saalænge dette Embede ham betroes, har, saavel i Almindelighed at rette sig efter hvad de danske Love foreskriver Landets Gejstlighed, som i Særdeleshed nøjagtig at holde de fornødne Ministerialbøger indrettede efter den overalt i Riget anordnede Form. Forinden Præsten tiltræder sit Embede har Menigheden med ham at affatte en Kontrakt, hvori bestemmes de Vilkaar, under hvilke han antages, samt hvad Forsørgelse, der i Tilfælde af Fratrædelse eller Dødsfald tilstaaes ham eller hans Efterladte. Denne Kontrakt vil Vi efter derom gjørende Ansøgning allernaadigst stadfæste.

6. Naar den engelske Menighed i Helsingør i Fremtiden har erhvervet sig og indhegnet en bekvem Plads uden for Byen til Begravelsesplads, bliver samme at hævde, som denne Menigheds særskildte Kirkegaard. Indtil saadant iværksættes, kan Ligene, som hidtil, stædes til Jorde paa Byens almindelige Kirkegaard.

Da Sagen var kommet i god Gænge, henvendte⁴⁶ man sig til Good om Leje af Kirken og Præsteboligen; men det lykkedes ikke at komme til en tilfredsstillende Ordning, og Forhandlingerne blev afbrudt. Samtidigt søgte Avison Guvernøren for British-Russia Company i London *Samuel Thornton*, om en Understøttelse paa 4 Shilling af hvert britisk Skib, der passerede Sundet. Han anførte i Ansøgningen, at paa Grund af Konkurrencen fra Amerika kom der hver Vej ikke mere end 1000 Skibe gennem Sundet om Aaret, og Afgiften vilde derfor højst indbringe £ 400, forudsat, at hvert Skib virkelig betalte. Hertil skulde Briterne i Helsingør saa bidrage mellem £ 60 og £ 80 og sørge for en sømmelig og velegnet Plads for den offentlige Gudstjeneste. Han udtalte i Ansøgningen, at man maatte have en værdig og støt Gejstlig, som vilde paatage sig Opdragelsen af den opvoksende Slægt, og at den forrige Præsts upassende Optræden gjorde det absolut nødvendigt, at den, der blev ansat, underkastede sig Menighedens Kontrol. Ka-

pellanen burde lønnes med £ 200 og saadanne Bekvemmeligheder, som Omstændighederne tillod, naar Kapellet blev færdigt, og endelig ønskede man kun at binde sig for 2 eller 3 Aar ad Gangen. Thornton stillede sig meget velvilligt til Ansøgningen, og dette meddelte Avison Menigheden i en Skrivelse den 14^e September 1815.

Samtidigt gav man sig til at søge efter Inventaret fra den gamle Kirke, og der førtes en længere Korrespondance⁴⁷ herom. Konsul Charles Fenwick mente først, at det maatte være hos Mr. *Garlike*, der var Gesandt til 1807; men denne kendte overhovedet intet til Sagerne. I et følgende Brev forklarer Fenwick, at det var muligt, at de hellige Kar var kommet til England allerede i 1801. Hans Broder, Nicolas Fenwick, var dengang Privatsekretær hos Sir *William Drummond*, der var sendt hertil for at tvinge Danmark ud af det Væbnede Neutralitets Forbund med Sverige og Rusland, og ved hans Afrejse pakkede Charles Fenwick hele Gesandtskabets Arkiv ned i en stor Kiste, som kom med ombord paa Korvetten »Kite«, der førte Sir William, Fenwick og Avison⁴⁸ til England, og Kisten maatte derfor være kommet til Downing Street i Løbet af April Maaned. Nicolas Fenwick forklarede, at i hans Tid var de hellige Kar kun blevet brugt een Gang, og det var da den britiske Legationspræst *James Webber* i 1797 holdt Guds-tjeneste i Overværelse af Gesandten, Lord *Robert Fitzgerald*.

Krigen havde imidlertid ødelagt Danmarks Finanser i Bund og Grund, og det ene efter det andet af de britiske Handelshuse i Helsingør gik fallit eller maatte gennemgaa meget alvorlige Rekonstruktioner, og indtil videre fik Reskriptet derfor ingen praktisk Betydning.

Tiderne bedredes langsomt, og omkring 1830 opstod Ønsket igen om at faa oprettet en engelsk Kirke i Helsingør. *John Williamson Good* omtalte i et Brev til sin Broder *William Cadday Good* i Hull, at der var en Del Uenighed indenfor den britiske Koloni, og mellem Modstanderne af en særlig engelsk Kirke nævnede han *Chapmans* og *Norrie*. Det endte imidlertid med, at Kirkevennerne gik af med Sejren og sendte en Ansøgning til den britiske Regering.

I 1826⁵⁰ var der vedtaget en Parlamentsakt, i hvis § 87 den britiske Udenrigsminister bemyndigedes til i Regeringens Navn at yde Understøttelse til engelske Kirker og Kapeller i fremmede Havne og Stæder, naar de derværende britiske Undersaatter forpligtede sig til at bære deres Del af Udgifterne, hvorimod Patronatet skulde gaa over til den britiske Regering.

Efter at Briterne i Helsingør havde forpligtet sig til at dække Halvdelen af Udgifterne til Kirken og Præsten, sikrede⁵⁰ den bri-

tiske Udenrigsminister, Lord *Palmerston*, Resten af det økonomisk nødvendige dels til Lønningen for Præsten, dels til nyt Betræk paa Kirkestolene. Præsten fik herefter en aarlig Gage⁵⁵ paa £ 250, hvoraf de 200 var beregnet paa ham selv, og de 50 skulde bruges til Bestridelse af Udgifterne ved Gudstjenesten m. m., og derefter udnævntes *Nugent Wade* til Kapellan ved Kirken. Han var født^{51, 52} 1808 i Dublin, blev 1824 Pensioner ved Trinity College der, 1827 Scholar, 1829 Bachelor of Arts og 1832 Master of Arts ved Universitetet i Oxford.

Efter at Wade var blevet ordineret af Biskoppen af London, rejste han til København, hvortil han kom i de første Dage af Juli 1833. Den britiske Chargé d'Affaires, *Peter Browne*, skrev til Sjællands Biskop, *P. E. Müller*,⁵³ og bad om Tilladelse for Wade til at prædike m. m. Biskoppen var imidlertid taget paa Inspektionsrejse til Bornholm, og Browne traf ham derfor ikke. Da der var gaaet 14 Dage, uden at der kom Svar, skrev Browne 23' Juli⁴⁵ til Departementet for de udenlandske Affairer og bad det snarest muligt skaffe Tilladelsen. Departementet sendte Sagen til Danske Cancellie, der den 30' Juli skrev til Biskoppen, at Wade foreløbig maatte fungere som Kapellan; men at han ikke maatte anses for fast ansat, før den i Resolutionen af 30' Juni 1815 § 5 omtalte Kontrakt var indsendt og stadfæstet. En Afskrift af denne Skrivelse blev samme Dag sendt til Departementet, der den 6' August skrev herom til Gesandtskabet, der svarede 26' August. Tre Dage senere sendte Departementet saa en Skrivelse til Cancelliet, hvori der blev gjort Rede for Parlamentsakten og gjort opmærksom paa, at *Wade* som Følge heraf var ansat af den britiske Regering og ikke antaget af Menigheden, som han heller ikke havde afsluttet nogen Kontrakt med.

Cancelliet indstillede derefter, at han anerkendtes, og 4' December 1833 resolverede Kongen,⁵⁴ at den af den britiske Statssekretær for de udenlandske Sager, Lord *Palmerston*, udnævnte Kapellan *Nugent Wade*, allernaadigst maa blive anerkendt som engelsk, biskoppelig Kapellan for den engelsk-reformerte Menighed i Helsingør med Ret til at udføre de til dette Embede hørende gejstlige Forretninger, navnlig med Hensyn til Daab, Vielse og Begravelse, uagtet der ikke, saaledes som i det allerhøjeste Reskript af 28' Juli 1815 § 5 er bestemt, er oprettet nogen Kontrakt imellem ham og Menigheden, angaaende hans Lønning og hans Families Forsørgelse i Tilfælde af Fratrædelse eller Dødsfald, og at det iøvrigt maa have sit Forblivende ved det ovennævnte allerhøjeste Reskript af 28' Juli 1815. Denne Resolution blev meddelt Departementet og Sjællands Biskop⁵⁵ den 14' December 1833. Departementet sendte 8' Januar 1834 *Browne* en Skrivelse, hvori det

meddelte ham Anerkendelsen og bad ham instruere Wade om hans Pligter.

Den britiske Konsul i Helsingør, *Francis Coleman Macgregor*, indkaldte Bidragyderne til en Generalforsamling i Kirkens Sakristi den 3^r April 1834. Mødet blev imidlertid udsat til den 10^r April, og Dagen efter foretog Wade den eneste vielse,⁵⁷ der har fundet Sted i Kirken, hvorved *Caroline Ellah* blev viet til Købmand *Johannes Daniel Plitt* fra Lübeck. De 3 andre Vielser, der er indført i Kirkebogen, blev foretaget i Gesandtskabshotellet i København. Dette var imidlertid ikke den første gejstlige Handling, han havde foretaget, idet han 16^r September 1833 havde døbt *Ernest* og *Amelia le Pelley's* Datter *Amelia* og 2^r November begravede en Skibskaptajn *Storm*.

Wade stod sig godt med sine Sognebørn og blev 11^r April 1836 viet⁵⁷ til Konsul *Fenwicks* Datter *Louise* af den britiske Gesandtskabspræst i København, *Ellis*, hvorefter de foretog en Bryllupsrejse,⁵⁸ der varede flere Maaneder, og imens vikarierede Rev. *John Godfrey* for ham i Helsingør. Denne var født⁵² 1803 paa Kilcoleman ved Miltown, Kerry, Irland, blev Bachelor of Arts 1826 fra Universitetet i Oxford, 1826 of Lincoln's Inn og døde 1851. Aaret før havde Spørgsmaalet, hvorvidt Wade skulde betale Fattigskat,⁴⁵ været fremme, idet Fattigkommissionen i Helsingør havde rejst Spørgsmaalet; men Departementet for de udenlandske Affairer sendte 13^r Februar det Svar, at han ikke kunde fritages, da Præsten ved den danske Kirke i London maatte svare alle kommunale Afgifter.

Midt i 30-erne kom der en økonomisk Nedgang,⁵⁹ der mærkedes temmelig stærkt i Helsingør, og dette havde til Følge, at en Del af de bedste Bidragydere til Kirken udvandrede. Allerede i 1836 var saaledes den britiske Vicekonsul *William Chapman* rejst bort, og i 1837 udvandrede *Edward Brown*⁵⁹ og hans Svigersøn *George Fenwick* til New South Wales. Paa Grund heraf frygtede man for, at det vilde blive nødvendigt at fordoble Tilskudene fra de resterende Medlemmer af Menigheden, og Macgregor⁶⁰ fortalte i et Brev til Mr. Browne, at man syntes ret tilbøjelige til at opgive Institutionen, om end man ikke havde noget imod at fortsætte et halvt Aar for at give Wade Tid til at se sig om efter et nyt Embede, og dette fik han i Efteraaret 1838,⁶¹ idet han fulgte efter sin Svoger *George Fenwick* til New South Wales, efter at han havde døbt sin Datter *Sousanna Eliza* den 11^r November 1838.

Macgregor indkaldte nu Menigheden til et Møde i Kirkens Sakristi^{61, 61} den 17^r December, og her gjorde han rede for den vanskelige Situation, idet adskillige Briter havde trukket deres Bidrag tilbage, saaledes at der kun var tegnet £ 78. Disse Penge

var tegnet af *J. C. Macgregor, P. Browne, E. le Pelley, W. Brown, M. Wright, J. Ellah, Sir W. Lorraine, C. Fenwick, Mrs. Fenwick, Mrs. Marassin, Miss Avison, Mrs. Good, Mrs. Ellah og Mrs. Weise*, og heraf boede en Del jo udenfor Helsingør. Da Udgifterne i Aarene 1836—38 havde været £ 306, £ 291 og £ 253, hvoraf Briterne skulde betale Halvdelen, var det klart, at de £ 78 ikke slog til, og Macgregor foreslog derfor, at man skulde ophæve Kirken. Der blev imidlertid vedtaget en Resolution om, at der skulde ansættes en ny Præst. Dette meddelte han 19^e December 1838⁰¹ den britiske Gesandt i København Sir *Henry Wynn* og tilføjede, at han vilde gøre nærmere rede for sine Synspunkter i en Indberetning til Lord Palmerston. Sir Henry bebrejdede ham hans Optræden i et Brev af 1^e Januar; men derpaa svarede han den 3^e⁰² meget bestemt, at Sagen maatte gaa sin Gang, *alea jacta est*, men hvor ubehagelige Følgerne end maatte blive for ham, vilde det være ham en Trøst, at han vidste, at han havde gjort, hvad han ansaa for sin Pligt.

Nogen ny Præst blev imidlertid ikke ansat, og i den følgende Tid afvikledes Kirkens Forhold, og 18^e November 1839⁵⁶ afholdtes det afsluttende Møde i det britiske Konsulat.

Den følgende Tid var økonomisk særdeles fordelagtig for Helsingør. I den lange Fredsperiode efter Napoleonskrigene var Landenes Handel i stadig Stigen, og Sejladsen paa Østersøen gik jævnt fremad; men der viste sig forskellige Varsler om, at Grundlaget for Byens Rigdom var ved at glide bort. De første Tegn paa denne Ændring var Indførelsen af Dampskibene, idet deres større Hastighed og Sikkerhed medførte, at de ikke i den Grad som Sejlskibene var nødt til at proviantere ved den første Havn, de naaede efter Afrejsen fra Hjemlandet; men kunde sejle videre til deres Maal. Medens Klareringen af Øresundstolden derfor tidligere uden Spor af Gene kunde foretages samtidig med Provianteringen, blev det nu efterhaanden kun en ubehagelig Afbrydelse og Forhaling af Rejsen. Ved Siden heraf begyndte de langt bedre Havneforhold i København at træde frem ved Omladning af Varer, der skulde til andre Havne, end det oprindelige Skib skulde anløbe. I Slutningen af denne Periode begyndte der derfor i de forskellige Lande i stigende Grad at lyde Røster for Afskaffelsen af Sundtolden.

Da derfor Proprietær *B. J. Bertelsen*, der i 1854 havde købt Borupgaard udenfor Helsingør, igen rejste Spørgsmaalet om en engelsk Kirke i Helsingør, faldt det til Jorden som uigennemførligt. 28^e og 30^e Oktober 1854⁶⁴ indrykkede han et Avertissement i Helsingør Avis, i hvilket han opfordrede de britiske Familieoverhoveder til at sætte sig i Forbindelse med ham, for at man kunde undersøge, hvorvidt der var Stemning for igen at søge Menigheden

oprettet; men Avertissementet fremkom kun disse 2 Gange og Sagen døde hen,⁶⁵ uden at der findes mere om den.

En Grund hertil kan vel ogsaa være Forholdene i København. Her havde der allerede fra 1728 fra Tid til anden været engelske Præster knyttet til Gesandtskabet; men Aaret efter at Mr. Wade var blevet ansat i Helsingør som engelsk Præst, blev *Robert Stevenson Ellis*⁵⁰ kaldet til Præst i København, og i Oktober 1834 indviedes den første Kirke i en Bagbygning til St. Kongensgade No. 51 med Mr. *Peter Browne* og Mr. *Alfred Mansell* som Forstandere. Mellem dem, der straks tegnede sig for et større Beløb, var *George Fenwick* i Helsingør, der derfor havde sin egen Stol i Kirken. Paa den Maade havde den helsingoranske Menighed straks fra Begyndelsen Forbindelse med København, og denne blev naturligvis forøget stærkt efter Wades Afrejse. Det var derfor ganske rimeligt, at der i 1854⁶⁶ averteredes i »Helsingør Avis«, at der den 19^e November vilde være Kollekt i Kirken i København for Enker og Børn efter britiske Soldater og Sømænd, der var faldet i Krimkrigen, en Indsamling, der efter en Meddelelse i Avisen gav et stort Udbytte. Men i de samme Numre fortaltes om voldsomme Angreb paa Sundtolden fra amerikansk Side, og 1857 blev den ophævet. Derved mistede den britiske Koloni sin vigtigste Indtægtskilde, og den svandt hurtigt stærkt ind, saaledes at Grundlaget for en særlig Kirke ikke længere fandtes.

De britiske Menigheder i Helsingør har altsaa aldrig bestaaet mere end nogle faa Aar af Gangen, og *Henderson*⁴² har sikkert givet en god Forklaring herpaa i sin Bog om Rejsen til Island, hvori han skrev, at som Følge af den stadige Indvandring af fremmede fra alle Egne af denne travle Verden, af hvilke de fleste kun havde til Formaal at tjene jordiske Rigdomme, plejede Helsingør kun at vise Ligegyldighed for de religiøse Anliggender, og Dr. *John Paterson*⁴² skrev i »Book of every Land«, at Helsingorarnes Gæstfrihed mod dem var stor, næsten grænseløs; men han og *Henderson* havde for megen Grund til at beklage, at man viste dem større Hengivenhed end deres Herre og Mester.

Hvad Kirkebygningen angaar, blev den efter *John Goods* Død solgt⁶⁷ af hans Søn, dansk Generalkonsul i Hull, *William Cadday Good* den 24^e September 1832 til Færgemand *Jens Olsen Møller*. Good havde dels benyttet Præsteboligen til Auktionslokale og dels lejet den ud. Selve Kirken stod derimod ubenyttet i denne Periode. Et Par Aar efter Wades Afrejse blev Kirken lavet om til en Dansbod,⁶⁵ der takket være Barber *Lunds* æggende Musik hurtigt blev meget søgt; men, da Kvarteret vrimlede med Beværtninger af den letteste Art, varede det ikke længe, før den sank saa dybt i Anseelse, at Beskyldningen for at have danset i »Engelsk Kirke« var

absolut kompromitterende for en ung Pige, og Folkevittigheden gav den med Allusion til Musikanten Navnet Babylon. Senere blev den købt til Forsamlingsbygning og bruges nu som Sommerteater.

I Modsætning til det urolige og stundesløse Liv i Helsingør, var Livet i København roligt og stabilt, og da Pastor Ellis vedblev at være Præst der lige til 1883, lykkedes det for ham at bringe Menigheden over de første vanskelige Aar og ind i det rolige Leje, som det aldrig lykkedes Menigheden i Helsingør at naa.

HENVISNINGER.

1. Carl Christian v. Gehren: Kurze Darstellung der Reformierten in Dänemark, i Magazin für Kirchengeschichte und Kirchenrecht des Nordens, Bind II, 2' Stk. Altona 1794. Optrykt i Deutsch-reformierte Kirche, Mitteilungen aus der Gemeinde. Kbhvn. 1935.
2. Børge Janssen: De reformerte i Danmark. Kbhvn. 1922.
3. F. IV's Forordninger m. m. 1714.
4. Fogtmans Samlinger af Rescripter m. m.
5. Sjællandske Registre 15/5 1747.
6. C. C. v. Gehren i Theologisk Maanedsskrift for Fædrelandets Religionslærere (T. M.). Marts 1804.
7. Danske Lov 2 — X — 4.
8. C. V's Forordninger 1682.
9. Sjæll. Reg. 20/10 1747.
10. Sjæll. Reg. Nr. 132/1780.
11. Sjæll. Reg. 1761.
12. Helsingør Bys Arkiv. Udgaende Copiebog. 13/12 og 17/12 1781 samt Sjællands Bispearkiv (S. B.) Provstebreve 1771—89.
13. Suppliqueprotocol A/1784 Nr. 799.
14. S. B. Provstebreve 1771—89.
15. Sjæll. Reg. Nr. 557/1793.
16. T. M. Januar 1804.
17. T. M. April 1804.
18. Sjæll. Reg. Nr. 652/1793.
19. Helsingørs Brandtaxation af 3' October 1791.
20. Helsingørs Auctions Protocol 1796—1803, pag 374—76.
21. Indberetning fra Pastor Schebye. 1793.
22. Højesterets Voteringsprotokol 1800, pag. 541—46.
23. Cancellie Raad Hansens Indlæg for Sjællandsfar Landsting, dat. Meulenburg den 3' October 1797, produceret 4' Oktober 1797. (Landsarkivet).
24. Ansøgning fra Jackson af 6/4 1809, ligger ved Nr. 44.
25. Sjæll. Reg. 1796.
26. Sjæll. Reg. 1797.
27. Helsingør Bytingsdom 14/8 1797.
28. Sjællandsfar Landstings Justitsprotocol 1796—1805. fol 54.
29. Danske Kanc. Brevbog B/1798, Nr. 313, pag. 595.
30. Sjæll. Reg. 28/11 1800.
31. Højesterets Dom 12/6 1802.
32. Danske Kancelli. 1' Departement (1' D.) 11/12 1802.
33. Danske Kancelli. 1' D. Suppliquer. 1803, 4' Del, Nr. 139.

34. Memoirer og Breve II. Den helsingørske Færgemand Lars Bache. Hans Søns Optegnelser. Kbhvn. 1905, pag 36 og 50.
35. D. C. 1' D. Forestillinger 1804, pag 212.
36. Finants Collegiet (F. C.) Nr. 4254, Journal 1811.
37. Ansøgning fra Jackson af 6/4 1809, ligger ved Nr. 44.
38. Kommissionsberetning af 10/1 1809 ved 44.
39. F. C. Missive Protocol Nr. 1620 J. 1812 A.
40. F. C. Nr. 2260 J. 1813 A.
41. Schous Forordninger 1813.
42. Thulia S. Henderson: Memoir of the Rev. E. Henderson, London 1859, Dansk Biografisk Lexikon, og Dictionary of National Biography.
43. Koncept til Brev fra Geheimekonferensraad Numsen til Det Kongelige Told Cammer i Øresunds Told Cammers »Breve og Documenter 4' Bind«.
44. D. C. 1' D. Forestillinger 30/6 1815.
45. Departementet for de udenlandske Affairer (U. D.). Pakke 45. England I. e. Korrespondancesager vedr. det engelske Kapel i Helsingør 1814—35.
46. Public Record Office, London (P. R. O.). Elsinore, Consular letters, P. R. O. F. 211. bn. 22. Velvilligt meddelt af Mr. J. Harvey Bloom.
47. P. R. O. F. O. 210, bn. 10.
48. Øresunds Told Cammers Breve og Documenter 29' Bind, Nr. 28. Skrivelse af 30/4 1801 fra Numsen til General Toldkammeret.
50. Alec. C. Jarvis: Some Accounts of the English Episcopal Church in Denmark. Kbhvn. 1934.
51. Burtchaell & Sadleir: Alumni Dublinenses. Velvilligt meddelt af Dr. R. R. James, London.
52. Foster: Alumni oxonienses, ved Dr. R. R. James.
53. Bispearkivet.
54. D. C. 1' D. Forestillinger Nr. 170/1833.
55. D. C. 1' D. Skrivelse Nr. 3092 af 14/12 1833.
56. Avertissementer i Helsingør Avis: 26/3 og 2/4 1834, 11/1 1835, 18/1 og 7/12 1836, 8/12 1837, 14/12 1838 og 15/11 1839.
57. Register of the British Church in Elsinore i Landsarkivet.
58. S. B. Henlagte Sager. Brev fra Wade af 7/4 1836.
59. Th. Hauch-Fausbøll: Af Slægten Browns Historie. Kbhvn. 1918.
60. P. R. O. F. O. 211, bn. 27. Brev af 16/9 1837.
61. do do Brev af 19/12 1838.
62. do do Brev af 3/1 1839.
63. P. R. O. Letter Book F. O. 212, Nr. 19. Breve fra Helsingør af 18/1 1836, 24/12 1836, 16/12 1837 og 18/12 1838.
64. Avertissement i Helsingør Avis: 28/10 og 30/10 1854.
65. M. Galschiøt: Helsingør omkring Midten af forrige Aarhundrede. Kbhvn. 1921.
66. Avertissement i Helsingør Avis 15/11 1854 og Tekst for 30/11 1854.
67. Helsingør Pante- og Skødeprotokol Nr. 13, fol 508.

NAVNEFORTEGNELSE.

- Avison, Elizabeth*, f. 1776 i Rusland, † 1856 i Helsingør. Datter af W. A. — *William*, f. 1746 i England, † 1821 i Helsingør. Agent for British-Russia Comp. 1800 i Comp. med *Charles Fenwick* i »Avison & Fenwick«, opløst 1802. I England 1801 og 1807—14.
- Arctander, Hans Nicolai*, f. 1757, † 1838. Amtmand over Frederiksborg Amt, Konferensraad.

- Baildon, Alice*, f. 1751 i Hull, † 1787, gift 1773 med *Johan Andreas Späth*, Købmand i Helsingør.
- *Ann*, f. 1749 i Hull, † 1786, gift 1769 med *Christian Ferslew*.
  - *Thomas*, f. 1724, † 1782 paa Vintappergaarden. 1752 Købmand i Helsingør, Borgerkaptajn, 1770 Ejer af Vintappergaarden.
- Balle, Nikolai Edinger*, f. 1744, † 1816. Biskop over Sjællands Stift.
- Belfour, John Daniel*, f. i Nightingale Lane, Middlesex, † 1805 i Helsingør. 1787 Købmand i Comp. med *John Shuttleworth*, 1799 med *Thomas Ellah*, 1800 optages *John Rainals* i Firmaet: Belfour, Ellah, Rainals & Co. 1792 anlagdes Geneverbrænderi Shiedam, heri optaget *Johan Andreas Pflock* i »Belfour & Pflock«. Udtog 1793 et vigtigt Patent vedrørende Rebslagning, forbedret 1798 og 99 i Samarbejde med hans Svoger *Jean Jacob Claessen*. Anlagde en Ankersmedie og et Garveri. Kirkeværge.
- *Thomas Wright*, f. 1785 i England, † 1818 i London. 1804 Købmand, Associé i Belfour, Ellah, Rainals & Co.
- Berridge, Joseph*, Købmand. Associé i »John Good & Son«.
- Bertelsen, Bertel Johannes*. Ejer af Borupgaard 1854.
- Brockenhuus, Henrik Adam*, f. 1720, † 1803. Stiftamtmand, Geheimkonferentsraad.
- de Brosseronde, Simon*. Fransk Konsul i Helsingør.
- Brown, David*, f. 1734 i Dalkeith i Skotland, † 1804 i Helsingør. Russisk Agent, Guvernør i Tranquebar, Grosserer i Kbhvn., Stempelforvalter og Arkivar ved Øresunds Toldkammer, Ejer bl. a. af Gurrehus.
- *Edward*, f. 1787 i Kbhvn. Søn af D. B., Købmand i Bengalen, Ejer af Gurrehus, udvandrede 1837 til New South Wales.
  - *Melior*, f. 1815, Datter af E. B., † 1846 i New South Wales, gift 1835 med *George Thomas Fenwick*.
  - *Nicolas*, f. 1766 i Kbhvn., Søn af D. B., † 1834 i Helsingør. Associé i »Brown & Duncan«, »Chapman, Brown & Duncan« og »Chapman, Brown & Co.«, Kirkeværge.
  - *William*, f. 1729 i Edinburgh, † 1796 i Helsingør. Broder til D. B., først Købmand i Skotland, 1754 i Helsingør.
  - *William*, f. 1799 i Arbroath i Skotland, † 1844 i Helsingør. 1824 Skibsklarerer, i Kompagni med *Robert Burd* i »Brown & Burd«.
- Browne, Peter*. Britisk Legationssekretær i Kbhvn.
- Bryan, Thomas*, f. 1760 i Epsom, † 1834 i Helsingør. 1786 Lysestøber, 1790 anlagde han et Sæbesyderi.
- Cadday, William*, f. 1737 i England, † i Beverley i Yorkshire. 1766 Købmand i Helsingør.
- Carmichael, James*, f. 1749, † 1793 i Helsingør. Anlagde Hotel d'Øresund.
- Chapman, John*, f. 1749 i London, † 1803 i Helsingør. Købmand 1778 »Lund & Chapman«.
- *Thomas*, f. 1766, † 1844. Neveu af J. C., 1792 Associé i Brown, Duncan & Co., 1815 skifter det Navn til Chapman, Brown & Duncan, 1825 til Chapman, Brown & Co., 1832 til Thomas & William Chapman, 1836 til Chapman, Norrie & Co., udtraadt 1843 og rejst til England.
  - *William*, f. 1799 i Helsingør. 1825 Associé i Chapman Brown & Co., 1832 i Thomas & William Chapman, 1836 udtraadt og udvandret. Britisk Vicekonsul. Søn af T. C.
- Clark, William*, f. 1783 i Dundee, † 1830 i Helsingør. 1803 Købmand i Kompagni med *Thomas Sime* i »Clark & Sime«, 1815 alene, 1817 i

- Kompagni med *Gordon Norrie* i »Clark & Norrie«, udtraadt 1822. Siciliansk Vicekonsul.
- Colbiørnsen, Jacob Edward*, f. 1744, † 1802. Justitiarius i Højesteret.
- Davidson, James*, f. 1754 i England, † 1802 i Helsingør. 1783 Skrædermester i Helsingør, Clerk of the Church.
- Diston, Elizabeth*, f. 1775 i Helsingør. Datter af J. D., gift med *Thomas Williams*.
- *John*, f. 1733 i England. 1775 Bevilling til at holde Skipperhus, 1787 Købmand i Kompagni med *Carsten Meulengracht* i »Diston & Meulengracht«, senere med Sønnen i »John Diston & Son«.
  - *John Smith*, f. 1762 i Helsingør. Søn af J. D., Købmand 1787, Kirkevæрге 1794—97, gift med *Elizabeth Roman*.
- Duncan, James*, f. 1762 i Dundee, † 1826 i Helsingør. Bogholder i »Godenius & Fenwick«, 1790 Købmand i »Brown & Duncan«, 1792 i »Brown, Duncan & Co.«, 1815 i »Chapman, Brown & Duncan«, udtraadt 1825.
- Drumond, Sir William*. Britisk Gesandt 1801.
- Ellah, Caroline*, f. 1812 i Helsingør. Datter af T. E., gift 1834 med *Johannes Daniel Plitt*.
- *James Marshall*, f. 1795 i Helsingør. Søn af T. E., 1831 Chef for »Belfour, Ellah, Rainals & Co.«. Nordamerikansk Konsul.
  - *Thomas*, f. 1765 i Market Weighton i England, † 1831 i Helsingør. 1799 i »Belfour, Ellah, Rainals & Co.«.
- Ellis, Robert Stevenson*. Engelsk Præst i Kbhvn. 1834—83.
- Estrup, Lauritz Christian*, f. 1758, † 1826. Auditør og Raadmand, senere By-skriver og Etatsraad.
- Fenwick, Charles*, f. 1775 i Helsingør. Søn af Generalkonsul N. F., 1800—1802 i Kompagni med *William Avison* i »Avison & Fenwick«, derefter alene til 1826, † 1832 i Helsingør. Britisk Konsul, Ejer af Fairyhill ved Nyrup. Gift med *Susanna Johanne Berner*, f. 1788 i Helsingør, † 1871 i England.
- *Charles Lewis Clayton*, f. 1808 i Helsingør, Søn af C. F., † 1875 ved Cap Horn. Hannoveransk Generalkonsul, 1826 i »Nich. & Ch. Fenwick & Co.«, udvandrede til New Zealand, Ejer af Montebello, gift med *Ann Gordon Norrie*.
  - *George*, f. 1744 i Helsingør, Søn af N. F., † 1787 i Kbhvn. I Kompagni med Agent *Godenius'* Enke i »Godenius & Fenwick«.
  - *George Thomas*, f. 1809 i Helsingborg, Søn af C. F., † i Australien. Sardinsk Vicekonsul, Ejer af Claythorpe ved Nyrup, udvandrede 1834 med sin Svigerfader *Edward Brown* til New South Wales, vendte hjem 1846, tog igen til Australien c. 1865 med sine Brødre.
  - *Louise*, f. 1817 i Helsingør, Datter af C. F., gift 1836 med Rev. *Nugent Wade*.
  - *Nicholas*, f. i Hull, † 1747 i Helsingør. 1743 anerkendt som Agent for British-Russia Co.
  - *Nicholas*, f. 1729 i Stockholm, Søn af N. F., † 1799 i Helsingør. Fortsatte Faderens Forretning. Britisk Generalkonsul. Fader til W. F., C. F. og N. L. F.
  - *Nicholas Lewis*, f. 1779 i Helsingør, † 1844 i England.
  - *William*, f. 1762 i Helsingør, † c. 1803 i Masulipatnam ved Madras. Associé i »Godenius & Fenwick«, gift med *Anne Kierstine Meulengracht*.
- Ferguson, Archibald*.
- Ferslev, Christian*, Købmand og Brygger i Helsingør, † 1802. Gift med *Ann Baildon*.

- Fife, James*, Vognfabrikant i København.
- Fitzgerald, Lord Robert*, britisk Gesandt i København 1796—1801.
- Foster, Sir Augustus John*, britisk Gesandt i København 1814—24.
- Garlike, Benjamin*, britisk Gesandt i København 1805—07.
- v. Gehren, Carl Christian*, f. 1763, † 1832, tysk-reformert Præst i København.
- Godfrey, John*, f. 1803 paa Irland, † 1851 i England, B. A.
- Good, Alice*, f. *Walker*, Enke efter *Daniel Good*, Broder til *John Good*.
- *Caroline Mathilde*, f. 1785 i Helsingør som Datter af *John Good*, † 1836 sst. Gift 1814 med *Lars Lindberg*.
  - *John*, f. 1755 i Hull, † 1832 i Helsingør. Uddannet hos *William Cadday*, 1786 Købmand i Helsingør, Grosserer i København, Ejer af Gurrehus og Borsholmgaard.
  - *John Williamson*, f. 1780, Søn af *John Good*, † 1835 i Helsingør. Købmand i Helsingør, »John Good jun. & Co.«.
  - *Mary Ann*, f. 1787 i Hull som Datter af *John Good*, † 1855 i Helsingør. Gift 1830 med *Gordon Norrie*.
  - *William Cadday*, f. 1799 i Helsingør, † 1859 i Hull som dansk Generalkonsul.
- Graham, John*, f. i Skotland. Præst i Helsingør 1781—84, derefter i Stockholm.
- Haldane, Robert*, f. 1764, † 1842. Skotsk Missionær.
- Hansen, Hans Georg*. Købmand i Helsingør, Etatsraad, fransk Generalkonsul.
- *Niels*. Prokurator i Helsingør.
- Harboe, Ludvig*, f. 1709, † 1783. Biskop over Sjællands Stift.
- Henderson, Ebenezer*, f. 1784 i Dunfermline, † 1858 i Mortlake ved London. Missionær i Helsingør, Dr. h. c. ved Kjøbenhavns Universitet.
- Howden, Arthur*, f. 1743 i Skotland, † 1808 i Helsingør. Indkaldt 1772 til den almindelige Plejeanstalt i København som Heglemester, Købmand i Helsingør, først associéret med *Walter Wood* fra 1787, derefter alene i »Howden & Co.«. Kirkeværge 1794—1797.
- *John*, f. 1766 i Skotland som Brodersøn af *Arthur Howden*, † 1802 i Fredensborg. Ansat i »Howden & Co.«.
- Jackson, William*, f. 1750 i Westmoreland. Præst i Helsingør.
- Jørgensen, Knud*, f. 1760, † 1819. Provst, Sognepræst til St. Olai.
- Knox, George*, f. 1779 i Edinburgh, † 1830 i Helsingør. Søstersøn af *Arthur Howden*. Borgerskab 1803, »Mullens & Knox«, senere »Mullens, Knox & Howden«. Gift med *Elizabeth Frances Mullens*.
- Knudsen, Christian*, f. 1752, † 1813. Conferentsraad, Udgiver af »Collegialtidende«.
- Laybourn, Robert*. 1774 Forpagter af Kronborg Ladegaard, 1788 Købmand i Helsingør.
- Lindberg, Lars*, f. 1787 i Sverige, † 1832 i Helsingør. Købmand, svensk Konsul. Gift med *Caroline Mathilde Good*.
- Lorraine, Sir William*, Baronet, f. 1801 paa Kirke-Harle i Northumberland, † 1849 i Helsingør.
- Lund, Joachim*, f. 1741. Købmand i Helsingør, »Lund & Chapman«.
- Lynd, Michael*, f. 1750, † 1792 i Helsingør. 1787 Købmand.
- Macgregor, Francis Emanuel Coleman*, f. 1783 i Hamborg. Britisk Konsul i Helsingør, Ejer af Gurrehus.
- Mansell, Alfred*. Kirkeværge i København.
- Mourier, Ferdinand Louis*, f. 1754, † 1831. Fransk-reformert Præst i København, Professor.

- Mullens, Elizabeth Frances*, f. 1783 i Bordeaux som Datter af *John Mullens*, † 1855 i Helsingør. Gift med *George Knox*.
- *Jane Rebecca*, f. *Trevor*, f. 1766 i Bridge Water i Sommersetshire, † 1847 i London. Gift med *John Mullens*.
- *John*, f. 1756 i Portsmouth, † 1820 i Helsingør. Skibskaptajn, 1803 Købmand i Helsingør, »Mullens & Knox«.
- *John Trevor*, f. 1805 i Helsingør som Søn af *John Mullens*, † i England. Associé i »Mullens, Knox & Howden«.
- Meulengracht, Carsten Werchmeister*, f. 1738, † 1786. Købmand i Helsingør, »Meulengracht & Diston«.
- *Anne Kierstine*, f. 1771 i Helsingør som Datter af *Carsten Meulengracht*, † i Indien. Gift med *William Fenwick*.
- *Hedevig*, f. 1768 i Helsingør som Datter af *Carsten Meulengracht*, † 1821 sst. Gift med *Henry Wright*.
- Müller, Peter Erasmus*, f. 1776, † 1834. Biskop over Sjællands Stift.
- Münter, Friederich Christian Carl Hinrich*, f. 1761, † 1830. Biskop over Sjællands Stift.
- Norrie, Gordon*, f. 1790 i Montrose, † 1874 i Helsingør. 1817 i »Clark & Norrie«, 1822 alene, 1836 i »Chapman, Norrie & Co.«, Acting British Consul 1841 og 43, 1833—41 elligeret Borger og Borgerrepræsentant, Medlem af Sparekassens Bestyrelse.
- Numsen, Christian Frederik*, f. 1741, † 1811. Geheimekonferentsraad, Direktør for Øresundstolden.
- Palmerston, Henry John Temple, Viscount of*, f. 1784, † 1865. Britisk Udenrigsminister.
- Paterson, John*, f. 1776, † 1855. Skotsk Missionær.
- Peatie, William*, f. 1736, † 1796 i Helsingør. 1767 Købmand (Tømmerhandler).
- Le Pelley, Amelia, f. Carey*, f. 1808. Gift med *Ernest Le Pelley*.
- *Amelia*, f. 1833 i Helsingør.
- *Ernest*, f. 1802 paa Guernsey. Skibsklarerer »Le Pelley & Marcussen«, belgisk Konsul, udvandret 1839.
- Perry, Henry*, f. 1739, † 1787 i Helsingør. 1782 Hus- og Skibstømmer.
- Plitt, Johannes Daniel*. Købmand i Lübeck. Gift med *Caroline Ellah*.
- Roman, Elizabeth*, f. 1769 som Datter af W. R. Gift med *John Smith Diston*.
- *William*, f. 1723, † 1790 i Helsingør. 1779 Skipperhus, 1788 Købmand.
- Schebye, Alexander Hansen*, f. 1738, † 1793. Sognepræst til St. Olai.
- de Schouboe, Oluf Borch*, f. 1777 i Bergen, † 1844. Byfoged i Helsingør, senere Stiftamtmand i Christianssand og norsk Statsraad.
- Schröder, Christopher Johansen*, f. 1743, † 1813. Provst, Sognepræst til St. Olai.
- Shuttleworth, John*. 1787 i Kompagni med *J. D. Belfour*.
- Sime, Thomas*. Købmand i København, 1803 i Helsingør i »Clark & Sime«, udvandret 1815.
- Späth, Johan Andreas*, f. 1742 i Helsingør, † 1787 sst. Købmand. Gift med *Alice Baildon*.
- Stubenrauch, Hans Lebrecht*, f. 1707, † 1776. Tysk-reformert Præst i København.
- Thalbitzer, Heinrich Albert*, f. 1737, † 1787. Preussisk Konsul i Helsingør. Gift med *Rebecca Pinsum*, f. 1743 i England, † 1798.
- Thornton, Samuel*, f. 1755, † 1838. Guvernør for British-Russia Company.
- Tillary, Robert*. 1779 Skrædermester i Helsingør.
- *Robert*, Søn af foregaaende. Skrædermester.
- Wade, Nugent*, f. 1802 i Dublin. 1832 M. A. fra Oxford, 1833—38 Præst i Helsingør, 1838—43 i N. S. Wales, 1843 ved Oxford, 1846 Sogne-

præst til St. Anne's, Soho, London, 1872 Canon of Bristol. Gift med *Louise Fenwick*.

Webber, James. Engelsk Præst i København 1791—97.

Webster, William, f. 1763, † 1821 i Helsingør. 1790 Skrædermester.

Weise, Mary, f. *Skinner*, f. 1772 i Essex, † 1852 i Helsingør. Gift med Etatsraad, Translatør ved Øresunds Toldkammer *Johan Mathias Weise*.

White, John, f. 1739, † 1808 i Helsingør. Fuldmægtig.

Williams, Thomas Smith. Bogholder. Gift med *Elizabeth Diston*. Bortrejst 1815.

Wood, Walter, f. 1742 i Edinburgh. 1787 Købmand i Helsingør, 1804 Ejer af Kronborg Ladegaard, udvandret under Krigen.

Wright, Henry, f. 1750 i Hull, † 1825 i Helsingør. 1778 Købmand i Helsingør. Gift med *Hedevig Meulengracht*.

— *Major*, f. 1802 i Helsingør som Søn af foregaaende, † 1878 sst. Købmand, »Major Wright & Co.«.

Wynn, Sir Henry Watkins William. Britisk Gesandt i København 1825—53.

Wroblewsky, Daniel, f. 1744, † 1818. Orgelbygger.

NOGLE BREVE FRA DANIEL BRUHN 1864—1872.

Ved *Waldemar Westergaard*.

Jørgen Daniel Bruhn var en ung Mand paa enogtyve Aar, da han i Marts 1864 gik i Land paa Als som Officersaspirant i Tredje Infanteri-Regiment, der skulde deltage i Krigen mod Prøjsen og Østrig, og syv Aar senere træffer vi ham som Cowboy paa Amerikas Prærier. Efter denne ret eventyrlige Start i Livet, og efter at han havde fundet sig en norsk Brud i San Francisco, vendte han tilbage til Danmark, hvor han endte som Slots- og Akademiforvalter paa Charlottenborg, Ridder af Dannebrog og Dannebrogsmænd.

De følgende nitten Breve falder i tre Grupper og belyser kun Daniel Bruhns unge Aar. De første seks dækker Perioden Marts—Juni 1864 og fortæller om Brevskriverens Oplevelser under Kampene ved Dybbøl; Brevene 7—10 er skrevet fra Lejren ved Hald i Juni—Juli 1869 og giver et Indblik i Forholdene i denne Lejr i Aaret før Udbrudet af den fransk-tyske Krig,¹ og den tredje Gruppe, bestaaende af ni Breve, er skrevet fra Californien og Nevada i Tiden Juni 1871—Juli 1872.

De Breve, hvori han beskriver Tiden før, under og efter de skæbnesvangre Dybbøldage, har deres Interesse, ikke fordi de i og for sig kaster nyt Lys over de større Begivenheder, men fordi Læseren her faar Lejlighed til at følge Kampen med en ung Officers Øjne — en velbegavet og dygtig Iagt-tager, der havde foresat sig at fortælle sine Forældre, til hvem alle Brevene er stiledede, »fra Ende til anden, hvorledes jeg har tilbragt Tiden«. Der er noget friskt og naturligt over disse Breve med deres Beretninger om Enkeltheder fra Felttoget, og disse Enkeltheder bidrager for Nutidslæseren til at udfylde det Billede, som tegner sig i store Træk i de mere officielle og formelle Rapporter. De to sidste Breve i den første Gruppe blev skrevet under den Vaabenstilstandsperiode, der fulgte paa Krigens første Fase. Det Pres paa Nerverne, som Ventetiden medførte, Usikkerheden med Hensyn til, hvad der derefter vilde ske, de venskabelige Tilmærmelser fra de præjsiske Soldater paa den anden Side af Als Sund, og da især Episoden med den danske Kap-tajn, som ved Midnatstid hørte og besvarede et Trompetsignal, der anmodede om en Parlamentær, og da han gik i Land fra sin Robaad opdagede, at den præjsiske Officer, der kom ham i Møde, var en nær Slægtning af ham — det er den Slags Træk, der bidrager til at give det allerede kendte Billede Liv og Virkelighed.

De fire Breve, der er skrevet fra Lejren ved Hald i 1869, viser os Bruhn som Sekondløjtnant i Fredstid, med Haab om hurtigt Avancement. Det maa antagelig formodes, at han har været i Tjenesten lige siden Krigens Afslut-ning, men helt klart er det ikke paa Grund af Beretningens brudstykkeagtige

---

¹ Halds Anvendelse til Manøvrer fortsattes indtil 1880. Oplysning fra Krigsarkivet.

Karakter. I hvert Fald var han nu »personnel Adjudant« hos General Wilster, der, skønt han var »Elskverdigheden selv« og »den mest populære Mand i Lejren«, var »meget ilter« under de »større Brigadeøvelser« — en »vanskelig Mand, der skal behandles med den yderste Delicatsse og Varsomhed og holder strengt paa Formerne«. Bruhn beretter om sine nye og anstrengende Pligter med hele den Begejstring og livlige Fortælleevne, der er ham egen. I det sidste Brev fra Hald omtaler han de Forhold, som omsider, mod hans Vilje, har faaet ham til at forlade Hæren og prøve sin Lykke paa andre Arbejdsfelter. De Udgifter, der var forbundne med at holde sig selv med Ridehest og andet nødvendigt Udstyr, viste sig nemlig at overstige hans knappe Indtægter. Han maatte gøre Gæld, og Tanken om, at hans Ven *Congelman* skulde komme til at være alt for længe paa de Penge, han havde laant ham, var antagelig en medbestemmende Faktor til den saa betydningsfulde Beslutning, som han ved den Tid traf — at prøve sin Lykke i Amerika. Før Bruhn forlod Danmark, blev han iøvrigt forfremmet til Kaptajn, men aabenbart for sent til, at det kunde gøre nogen Forandring i hans Planer.

Det tredje og sidste Afsnit bestaar af ni Breve skrevet fra Amerika inden for et Tidsrum af tretten Maaneder (1871—72). I et af disse Breve hentyder han til de Bekymringer, han havde næret for sin Fremtid i de Maaneder, der hengik mellem at han var gaaet ud af Hæren og selve Afrejsen til Amerika. Da den fransk-tyske Krig udbrød, havde han som saa mange andre fædrelandssindede Danskere været overbevist om, at Danmark vilde slutte sig til Prøjsens Fjender i Haab om at genvinde de tabte Landsdele. Da det Haab viste sig at være omsonst, prøvede han at gaa med som Frivillig, men fik den Besked af den franske Konsul, at Frankrig havde Soldater nok! Han fandt kun en kortvarig Trøst i at overvære tyskfyndtlige Protestmøder. Arbejde kunde han ikke skaffe sig, og hans lille Pengebeholdning svandt stadig mere og mere ind. Blandt de »vilde Planer«, som han i den Tid tumlede med, var den at rejse til Sandwich Øerne, til Kina eller Japan; han spekulerede ogsaa paa at »fægte sig frem efter bedste Evne Jordan rundt«, og en kort Tid overvejede han et Forslag, som en forhenværende mexikansk General havde gjort ham, om at tage til Mexico — for egen Regning — og slutte sig til en eller andens Stab. Men ingen af disse Planer blev bragt til Udførelse, og til sidst besluttede den forhenværende Kaptajn sig som nævnt til at rejse til Amerika. I Juni 1871 var han Cowboy i de vestlige Stater og tjente en Dollar om Dagen — og saa maatte han endda betale for sin egen Sadel, hvad der var ensbetydende med seks Ugers Løn.

Det alt andet end lette Arbejde, som Daniel Bruhn og de andre Cowboys havde paataget sig, var at samle 3000 vilde Heste i Californiens indre Dale og føre dem over Sierra Nevadas Bjergpasser, gennem den store amerikanske Ørken, som den kaldtes i de Dage, og over Denver til Texas. Hvad den store Mængde Heste skulde bruges til, fremgaar ikke af Brevene, men det er rimeligt at antage, at Bønder og Kvægdrivere paa deres Vandringer mod Vest og Sydvest over Prærierne manglede Heste, og at den Expedition, som Bruhn deltog i, var et Forsøg paa at afhjælpe et saadant Savn. Transport af Heste, Kvæg og Faar fra Øst til Vest omtales jævnlige i samtidige Beretninger, men den modgaende Bevægelse er saa sjælden, at disse Bruhns vest-amerikanske Breve herved faar en særlig Interesse. Det var imidlertid et meget kostbart Forsøg, for da han, efter at have tilbagelagt en Fjerdedel af den Vej, der skulde tilbagelægges, forlod Expeditionen, var 800 af de 3000 Heste døde, idet kun de alleryngste og stærkeste Dyr havde kunnet overleve Manglen af Vand og Foder og de haarde Strabadser paa de næsten ufarbare Veje. Man kan vel næppe heller undre sig over, at denne Form for Transport fra Vest til Øst har efterladt sig saa ringe Spor i de vestlige Staters Historie.

Bruhn ombyttede kort efter sin Cowboy-Saddel med en Minearbejders Hakke og Skovl. I sine sidste Breve fortæller han om sit Møde med en Landsmand, *Lerche (Lark)*, som ligeledes havde været Minearbejder, og som sammen med sin Hustru gav ham den første Følelse af Hjemliv, han havde kendt i mange Maaneder. Han beskriver de primitive Guldgraver-Metoder, som anvendtes i de vestlige Stater, forskellige Indianere, saasom Diggere og Payoter, som han fra Tid til anden saa paa nært Hold, og han viser os saaledes Glimt af et uciviliseret Samfund, som dog allerede var ved at antage en fastere Form.

Endnu et Par Ord om selve Brevenes Fremkomst. De befinder sig i Daniel Bruhns Datters Eje — Fru Alice Bruhn Tvede — gennem hvem undertegnede har erhvervet forskellige Oplysninger vedrørende hendes Fader og Tilladelse til at offentliggøre dem. Bruhn, der er født i 1843, nedstammer fra Kgl. Over-Parforcejæger *Heinrich Bruhn (1715—1795)* og *Johanne Marie Sofie Claudi (1714—1788)*. Hans Bedstefader *Daniel Bruhn* var kongelig Skovrider i Skovfryd ved Nøddebo, hvor hans Fader *Sigismund B.* blev hans Efterfølger. En kort Beretning om hans Liv, skrevet af hans Søn Kaptajn Daniel Bruhn, findes i Kgl. Over-Parforcejæger *Heinrich Bruhns Efterkommere (København, 1933, S. 33—34)*.

Kaptajn Daniel Bruhns Hustru, som han traf i et Pensionat i San Francisco, efter at han var færdig med sin Cowboy- og sin Minearbejdervirksomhed, hed *Anna Sophie Knutsen (1853—1919)*. Hendes Slægt hørte hjemme i Hedemarken i Norge, men da det gik tilbage for den, var Anna Sophies Moder rejst til Holmestrand, hvor hun var bleven gift med en Fisker, *Hans Knutsen*. Det var fra dette Hjem, at den atten-aarige Anna Sophie i 1871 var rejst til San Francisco. Her blev hun gift med Daniel Bruhn, og de levede nu en fem, seks Aar i de Forenede Stater, indtil Længslen efter det gamle Hjem blev ham for stærk, og han overtalte sin unge Hustru til at følge med sig til København.

Den 1. November 1914, da han fejrede sit 25-Aars Jubilæum som Slotsforvalter ved Charlottenborg og Forvalter ved det kgl. Akademi for de skønne Kunster, lod 169 taknemmelige Medlemmer af Akademiet ham overrække en smukt indbunden Adresse. Paa det Tidspunkt var han alvorlig syg, og den 19. December 1914 døde han.

Brevene gengives med Bruhns Ortografi, men Tegnsætningen er moderniseret.

1.

Dybbøl d. 26 Marts 1864.

Mine kjære Forældre!

Efter lykkelig at være ankommen til Krigsskuepladsen antager jeg, at et Par Ord ikke ere uvelkomne. Reisen til Korsør gik godt. Vi bleve paa mange Stationer modtagne med Hurraraab, der rigeligt bleve gjengjældte. I Korsør gik vi strax ombord paa Dampskibet. Det var en ganske deilig Tour. Vi passerede det deilige Langeland, Ærø og mange andre Smaaøer. Det smukkeste af Alt var dog Sundet mellem Fyen og Thorsinge til Svendborg, hvor

Dampskibet lagde an. — Paa Kysterne som vi vare ganske nær bleve vi modtagne af Damer, der viftede med Lommetørklæder o. s. v., og som til Gjengjæld bleve modtagne med een eller anden Nationalsang. Om Aftenen ved Solnedgang naaede vi det deilige Als. — Da Fjenden kan beskyde Alssund maatte vi gaae i Land paa Østkysten. — Paa Landingsstedet begynder allerede den brogede Vrimmel, som en Krig medfører. — Herfra marscherede vi en god Miil i Mulm og Mørke gjennem nogle Smaaskove til Sønderborg. Her var det omtrent som man kom ind i en Bikube. Tusinder af Soldater bølgede igjennem Gaderne. Jeg havde ikke Idee om, hvor jeg skulde hen, indtil jeg og 2 andre, der skulde til samme Regiment stødte paa en gammel prægtig Underofficeer, der tog sig af os som sine Børn. Han viste os hen til alle de forskjellige Autoriteter og viste os herover i Slesvig til Skandserne, hvor Regimentet laae, men da det var saa seent, traskede vi til Sønderborg igjen. — Her var naturligviis ikke Tale om at faae saa meget Halm man kunde ligge i, hvor[paa] han tilbød os at disponere over et deilig stort Værelse, hvor han havde sit Contoir. Her tilbragte jeg saa Natten paa nogle Stole med Tornysteren under Hovedet og Kappen over mig, efterat han først havde forsynet os med Aftensmad. — Næste Morgen spadserede jeg en Tour ud af Byen og saae lidt af den deilige Omegn og meldte mig derpaa om Formiddagen til Regimentet, der laae som Reserve ovre i nogle Barakker paa Dybbøl Bjerg. Man er her indquarteret i nogle Hytter, hvori der er udbredt Halm til at sove paa. Jeg er sammen med en Deel Officerer af mit Compagni, der lade til at være vakkre Folk. Granaterne hvine uafsladeligt i Luften og springe med et forfærdeligt Knald. Men ingen er endnu sprungen i Nærheden af det Sted, hvor jeg har været. — Hvis der intet Angreb skeer, hvilket godt kan være, da i dette Øieblik hele Linien beskydes, saa marcherer Brigaden iaften til Als for at hvile 3 Dage. Den har nu nemlig været paa Forpost i 7 Dage. Jeg var imorges henne i nogle af Skandserne, hvorfra jeg med min Kikkert tydeligt kunde see Preusserne. Dette er alt hvad jeg endnu har oplevet siden jeg igaar forlod Kjøbenhavn. Det næste Brev som I faae haaber jeg vil blive mere indholdsrigt. — Dette skeer vist neppe før om en halv Snees Dage. — Jeg har det forøvrigt godt og er ved rigtigt godt Mod. Da Alt her er saa umaadelig dyrt, saa saae jeg gjerne, om I vilde sende mig lidt Smør og maaskee lidt salt Kjød og holsteensk Ost. Det maa være forsvarligt indpakket og baade Brev og Pakke mærket:

Til

Hr. Officeersaspirant J. D. Bruhn,
3 Inf.reg. 2 Comp.

pr. Sønderborg.

Lev nu vel mine inderligt elskede Forældre og lad mig snart høre fra Eder. —

Eders hengivne Søn

Daniel Bruhn.

Hils Alle, Slægt og Venner.

2.

Hørup d. 5te April 1864.

Mine elskede Forældre!

Mit sidste Brev, som jeg skrev i Lørdags Ottedage haaber jeg, at I have modtaget. — Jeg har allerede i lang Tid ventet at høre fra Eder; men da en Post paa Grund af Sønderborgs Brand er gaaet tabt, antager jeg, at der muligvis kan være brændt et Brev til mig og maaskee andre Sager, som I have sendt herover. — Den Efterretning jeg veed I sætte meest Pris paa er, at jeg har det godt efter Omstændighederne. — Uagtet jeg endnu ikke har været med i nogen aaben Bataille, har jeg dog allerede prøvet Feltlivets Besværligheder og seet en Deel af Krigens Rædsler. — Officererne ved mit Compagnie ere særdeles vakkre Folk. — Compagniecommandeuren, Capitain *Moltke*¹ er en særdeles brav Mand. — Han er min nærmeste Foresatte og tager sig af mig som jeg var hans Søn, idetmindste hvad mine materielle Fornødenheder angaae. — Han veed ikke alt det Gode han vil gjøre mig. — Jeg troer jeg har gjort et godt Indtryk paa ham, da han har lovet mig, at jeg snart skal blive Officer. — For Øieblikket har jeg kun Commandoen over 25 Mand og 2 Underofficerer eller er med andre Ord Halvdelingsfører. — Capitainen er en Brodersøn af Hofjægermester Moltke paa Egelund, men er dog en Mand paa henved 50 Aar. —

Forat I kunne faae Alting med, vil jeg fortælle Eder fra Ende til Anden, hvorledes jeg har tilbragt Tiden, siden jeg skrev — Lørdag Aften marscherede jeg med 2 Brigader (c. 6000 Mand) ind paa Als, hvor de skulde hvile et Par Dage efter 7 Dages streng Forposttjeneste — Mit Compagnie blev indquarteret i Hørup og Omegn omtrent 1 Miil fra Sønderborg — Jeg tilligemed

¹ Kaptajn A. A. F. *Moltke* kommanderede 2. Kompagni, Batteri I, i 3. Regiment, under Oberst-Løjtnant H. W. Mathiesen. Cf. Generalstabens *Den dansk-tydske Krig 1864*, 3. Del, Bilag, S. 18.

2 Officerer fik Qvarteer paa en Bondegaard, hvor jeg forresten havde det godt, da jeg fik Officeerqvarteer; men hvor jeg iøvrigt tilbragte 2 meget kjedelige Paaskedage, da jeg jo ingen Mennesker kjendte — Anden Paaskedags Morgen var den store Storm paa Dybbøl — Vi bleve allarmede tidligt om Morgen og begave os paa Marschen idet vi bestandigt hørte de tunge Kanoners Drønen paa den anden Side af Sundet; men inden vi naaede Sønderborg kom der Budskab om, at Stormen efter et 4 Gange mislykket Forsøg var tilbageslaet — Vi affyrede da Geværerne og gik tilbage til vore Qvarterer — Den næste Dags Eftermiddag mødte vi til Afmarsch og naaede om Aftenen Dybbøl, hvor vi mødte flere Regimenter, der med Musik og Sang droge tilbage for at afløses af os — Jeg blev placeret i Løbegravene paa Stillingens venstre Fløi, der er meest udsat for Fjendens Ild — Løbegravene ere ikke andet end store Grøfter, hvor Fylden for Dækningens Skyld er kastet op til den fjendtlige Side — Her var jeg i noget over 24 Timer — Det er en drøi Tid at tilbringe i saadan en Grav, kan I troe, og stikker man engang imellem Hovedet op, risicerer man, at det bliver taget bort — Natten var usædvanlig roelig — Der hørtes ikke et Skud — Først Kl. 10 om Formiddagen, da Solen begyndte at opvarme de stive Lemmer lidt, begyndte de fjendtlige Granater at spille — Det var strax lidt uhyggeligt at høre disse hvinende og brummende Uhyrer suse i Luften; men de ere i Grunden ikke saa farlige, som man skulde troe, da de bruger omtrent 10 Secunder om at komme herover, og der altsaa er rigelig Tid til at dække sig — Jeg vænnede mig derfor meget snart til dem og kunde gandske roeligt ryge, spise, drikke o. s. v. uden at lade mig genere — En Mand, der staaer Vagt oppe paa Brystværnet, raaber »Dæk«, naar han seer Røgen eller om Natten Glimtet af de fjendtlige Kanoner, og i en Fart smider man sig da fladt ned i Skidtet paa Maven eller Ryggen, ligesom det kan træffe sig — Om Aftenen seent bleve vi endelig afløste og marscherede da til Sønderborg, hvor jeg fik et ret godt Qvarteer — Næste Aften kom vi paa Forpost paa høire Fløi — Jeg kom ud paa Feltvagt og stod her hele Natten omtrent 1000 Alen fra den fjendtlige Forpostkjæde — Det var en mørk regnfuld Nat, og vi maatte staae op hele Natten paa aaben Mark uden det mindste Ly — Man kunde tydeligt see Fjendens Vagtild og høre ham arbeide og undertiden tale — Hele Natten hørte vi Rumlen af Kanoner, der bleve kjørte op, men desuagtet var, med Undtagelse af nogle Kanonskud og en lille Patrouillefægtning, alt roeligt — Om Morgen bleve vi afløste og stode hele Dagen under Gevær i nogle Barakker ved een af Skanserne — Om Aftenen gik vi tilbage til en Barakleir, der ligger længere tilbage — Her sov jeg om Natten paa noget Halm

med min Tornyster under Hovedet — Om Formiddagen begyndte en voldsom Kanonade fra vor Side, der snart besvaredes af Fjenden — Henad Eftermiddagen begyndte han anden Gang at bombardere det ulykkelige Sønderborg, og inden Aften brændte det der paa flere Steder — Om Aftenen stillede vi atter for at gaae paa Forpost — En forunderlig Stemning greb mig ved at see det storartede Fyrværkerie i den mørke Aften — Det brændte alle vegne omkring mig — Istedetfor Rakterne saae man Granaterne, der om Natten omtrent see ligesaadan ud — Mange Saarede saae jeg blive bragt bort — Folkene vare iøvrigt ved godt Mod, da man ventede et Angreb, og den ene Fædrelandssang afløste den anden — Paa vor Marsch ud til venstre Fløj, hvor vi atter skulde tilbringe 26 drøie Timer vare vi stærkt udsatte for Granatilden, men slap dog lykkeligt derud — Fjenden vedblev hele Natten og hele Dagen at beskyde os ganske forfærdeligt — Der kom i den Tid 2500 Granater herover — Vi havde dog gudskelov ikke mange Saarede — 2 Mand, der stode ved Siden, bleve trufne af Granatstumper; dog blev kun den ene haardere saaret — Jeg slap med nogle Smaabuler i Hovedet af Smaastenene, som blive kastede iveiret, naar Granaterne springe — Engang havde jeg faaet min Madpose frem og skulde spise; men Preusserne vilde ikke lade mig have Madroe engang; thi en Granat slog ned ved Siden af mig og oversprødede mig og mit Smør i den Grad, at jeg maatte skrabe det reent først — Hele Natten regnede det stærkt, saa jeg blev aldeles gjennemblødt, og dertil stod man i Ælte til op over Anklerne — Om Dagen tørredes jeg lidt igjen af Blæsten — Naar I tænke Eder mig sort i Ansigtet af Kanonrøg og dernæst dypet ned i et Leerælte, faae I et svagt Begreb om, hvorledes jeg saae ud — Efterat have tilbragt 26 Timer paa denne Maade bleve vi afløste og skulde have været til Sønderborg for at hvile den Nat; men det blev der ikke noget af; thi Fjenden havde hele Dagen beskuddt den ulykkelige Bye, der nu stod i lys Lue — Vi fik da fat i nogen gammel vaad Halm for at sove i udenfor Byen paa en Mark. De trætte Soldater havde knapt begyndt at leire sig, før der blev blæst Generalmarsch — Enhver stillede sig uden Knurren paa sin Plads; men snart kom der Underretning om, at det var blind Allarm. Da vi kom tilbage, var det Meste af Halmen naturligviis væk — Jeg gik ind i et nærliggende Huus, hvor jeg krøb op paa et Loft — Her lagde jeg mig paa noget Tørvesmuld med Hovedet op til en Skorsteen og sov her den sødeste Søvn, jeg længe har sovet. Om Morgenen var jeg rigtignok lidt forfrussen; men da Vejret var godt, gik jeg ud og slikkede lidt Solskin, hvorpaa jeg gjorde mit Toilette i en Baad, der laae lige derved — Om Aftenen marcherede vi atter herud paa Landet,

hvor jeg nu for Øieblikket er og haaber at have Ro et Par Dage — Inde i Sønderborg seer det rædsomt ud, kunne I troe — Halvparten af Byen ligger i Aske, og det brænder endnu stærkt — Næsten alle Indvaanerne have samlet, hvad de kunne af deres Stumper og ere reiste — Mange ere desværre slaede ihjel eller saarede, og man hører kun Forbandelser mod den skjændige Fjende, der saaledes mod al Krigsret har ødelagt en aaben By — 2 Aspiranter, den ene var Forstcandidat *Schou*, der kom over med mig, ere i den Grad blevne lemlæstede af Granaterne derinde, at jeg ikke vil beskrive det. Den ene vil forhaabentlig snart ende sine Lidelser, hvorimod *Schou* nok kan reddes ved en Amputation — Det er ogsaa et stort Tab for Armeen, der her havde sit Støttepunkt og alle sine Contoirer —

I dette Øjeblik modtog jeg Eders kjærlige Brev og de gode Sager, I have sendt mig, og det kan vel ogsaa være paa Tiden at holde op med den Beskrivelse af Feltlivet, som I nu vil have lidt Idee om —

Tusind Tak for Eders kjærlige Ord og Ønsker for mig — Det vil blive Glandspunkterne i mit Liv herovre at høre fra Eder. Lad det derfor skee ret ofte, om jeg ogsaa ikke altid kan svare strax — Jeg haaber, at mit Brev vil træffe Eder Alle raske og glade derhjemme; thi det kan jeg forsikre, at jeg er, og jeg mangler hverken Tillid til Gud eller Lyst til mit Kald — Hils de kjære Søstre og Alle i det kjære Hjem fra mig og lad mig i næste Brev vide, hvorledes Alt staaer til der — Hils alle Venner og Bekjendte paa Landet og i Kjøbenhavn; thi jeg faaer neppe Tid til at skrive til nogen Anden — *G l e m i k k e B r u h n s i F r b g*, som jeg veed tænke paa mig — Bed *Masine*¹ faa min Adresse ind, om hun eller Nogen vil sende mig et Par Ord — Bed hende at hilse Onkel *Emils*, Tante og lille *Petrea* og alle de *Andre* fra mig — Lev nu vel mine inderligt elskede Forældre og vær kun ved godt Mod, hvad mig angaaer — Mine Tanker ere stedse ved det velsignede Hjem — Tusinde Gange Farvel

Eders hengivne Søn

Daniel Bruhn.

Fra *Hans* (*Hannes Mand*) og fra *Ole Petersen* skal jeg hilse mange Gange — *Markusses Sønner* har jeg endnu ikke kunnet træffe, da *Jørgen* er ved et andet Regiment og *Erik* er qvarteer-syg — *Carl Willebeck* har ogsaa bedet mig hilse mange Gange — *Madæskan* beholder jeg foreløbigt herovre, da der mueligviis kunde være Et eller Andet at sende hjem — Forøvrigt skal I ikke sende mig noget over mere, da det vidst er meget dyrt —

¹ D. B.s Søster Forfatterinden *Masine Steinon Bruhn* (1845—95).

Dybbøl Skandse d. 12' April 1864.

Mine elskede Forældre!

Igaar Aftes, da vi skulde stille for at gaae paa Forpost mødte jeg *William Bruhn*¹ her af Regimentet — Han havde lige faaet et Brev hjemme fra, hvori blandt Andet stod, at Rygtet i Kjøbenhavn gik, at jeg skulde være haardt saaret — Af Frygt for, at dette gudskelov ugrundede Rygte skulde komme Eder for Øre, fandt jeg det at være min første Pligt at meddele Eder dette, skjøndt her ikke er megen Leilighed til at skrive, da jeg ligger i en Leergrav og desuden er saa kold om mine Fingre; men jeg veed jo, at I ville tage det, som det falder sig — Uagtet jeg siden jeg skrev sidst mange Gange har seet Døden under Øinene, er jeg gudskelov aldeles frisk og uskadt, hvilket forresten er et Guds Under — I Forgaars havde vi især en meget varm Dag — Fjenden havde om Natten kjørt sit Skyts op foran vor Stilling og gav os som sædvanligt sit glatte Lag hele Dagen igjennem — Jeg saae denne Dag megen Elendighed, som jeg ikke vil beskrive — Vi mistede mange Folk af vort Regiment — Flere faldt lige ved Siden af mig — Der er ikke noget gyseligere Syn end at see Folk saarede af disse fatale Granater, da de blive aldeles masacarerede — En Kanonkugle derimod tager bort, hvad den træffer paa, og en Riffelkugle saarer kun, hvor den træffer — Der faldt et Stk. Jern paa c 50 Punds Vægt saa nær ved mig, at jeg vilde være blevet slaaret ihjel, hvis jeg ikke ganske tilfældigt havde flyttet mig en Alen bort derfra — En Granat sprang ogsaa midt i en lille Klynge, hvori jeg med nogle Andre sad og spiste, men mærkelig nok uden at saare en Eneste af os — Jeg blev kun lidt døv paa det ene Øre af det forfærdelige Lufttryk, som en saadan Explosion fremkalder — Det er imidlertid taget af hver Dag, saa jeg haaber ikke, det skal skade mig — Vore ellers saa taalmodige Folk ere meget kjede af denne Beleiringskrig — De ville ud og slaaes med Fjenden, sige de, og da ville de gjerne offere Liv og Blod, men de ville ikke ligge stille og lade sig slaae ihjel uden at kunne gjøre Noget igjen — Vi ere nu intetsteds sikke mere, da Fjenden paa Grund af de mange Overløbere kjender vore Smuthuller — I Sønderborg, der er aldeles ødelagt, kunne vi jo nu ikke være mere — Vort eneste Tilflugtssted herovre var da Barakkerne bagved Stillingen, hvor vi engang hver 3die eller 4de Dag kom under Tag; men for nogle Dage siden slog en Granat ned og dræbte endeel Folk, der trygt laae herinde, og idag har det endelig lykkedes dem at stikke Ild paa dem

¹ Formentlig *Adam Christian William Bruhn*, f. 1843, død 1901 som afsk. karakt. Kaptajn.

— Igaarnat bleve vi vækkede ved at høre de afskyelige Hyl, som Preusserne udstøde, før de skulle gaae paa, og som skal være en Efterligning af vort »Hurrah« — Nogle Salver fra vore Forposter bragte dem imidlertid efter nogle Timers Forløb til at gaae tilbage — Jeg stod i Reserve og saae ikke noget til det — Jeg hørte kun nogle matte Kugler pibe forbi Ørene — Igaar faldt den gamle stolte Dybbøl-Mølle, der syntes at skulle trodse Fjenden til evig Tid — Den har maaskee kostet Fjenden flere Hundrede Tusinder, da de lige siden de begyndte at beleire Stillingen have moret sig med at skyde til Maals efter den —

I Haab om en af Dagene at høre fra Eder vil jeg slutte disse tarvelige Linier med tusinde og atter tusinde kjærlige Hilsener — Hils Sødskende, Venner og Familie, da jeg ikke skriver til Nogen uden til Eder — Lev vel

Eders hengivne Søn
Daniel Bruhn.

Bring ved Lejlighed Ole Larsen i Gadehusene en Hilsen fra sin Søn, som jeg igaar første Gang talte med — Han har det godt.

4.

Als d. 19. April 1864.

Mine kjære Forældre!

Den foregaaende sørgelige Dags Besværligheder har jeg lykkeligt overstaet. Naar I af Bladene see nævnet iblandt de mange Saarede Officeraspirant Bruhn af 3die Reg. saa er det *W. Bruhn*, Berider Bruhns Søn — Han er dog Gudskelov saa let saaret, at han selv kunde flygte og derved undgaae Fangenskabet, hvori Officererne af hans Compagnie tilligemed de fleste af Folkene befinde sig — Efter i 14 Dage ikke at have været iseng og efter at have tilbragt flere Nætter og Dage under aaben Himmel laae vi igaar Formiddags i det deilige Veir og varmede os i Solskinnet samt fik en Smule Søvn, som vi saa længe havde savnet — Jeg skulde for første Gang i lang Tid have nogen god varm Mad, stegt Flæsk og Kartoffler; men just som Kokken kom med Maden, blev der blæst Allarm — Kuglerne peb allerede om Ørene paa os — I en Fart kom Compagniet paa Benene og rykkede frem under en voldsom Regn af Spidskugler og Granater — Preusserne havde da allerede taget Skandserne og rykkede rask frem imod os — vi besatte de nærmeste Hegn og forsvarede os, saa godt vi kunde fra Hegn til Hegn og fra Gaard til Gaard — Folkene vare ikke gode at faae frem — Jeg maatte bruge alle

Kneb for at faae dem frem — Endelig blev der blæst Retraite, da vi næsten vare afskaarne — Imidlertid løb min Lieutenant og med ham Folkene tilbage — Da jeg saae, jeg var alene, sluttede jeg mig til en anden Deling, der tappert holdt Stand. Imidlertid saae jeg Pikkelhuerne myldre frem fra alle Kanter i c 50 Skridts Afstand — Da jeg hellere vilde skydes end tages tilfange, gav jeg mig paa Flugten, som Gud være lovet lykkedes imod al Forventning, uagtet Preusserne sendte Kugler i Masse efter mig — Det var underligt at løbe imellem de stakkels Døde og Døende uden at kunne hjælpe dem — Jeg naaede lykkeligt Brohovedbatteriet, som vi en Tidlang holdt forat dække Armeens Tilbage- tog — Her blev jeg strax taget i Beslag af en ubekjendt Officer, af hvem jeg fik Ordre til at samle Resterne af 9^e Regiment, hvor- med jeg da besatte Brystværnet — Da vi gik tilbage herfra, kom jeg igjen til mit Compagnie, der omtrent havde mistet Halv- delen af sine Folk — En svensk frivillig Officer, *Nordenfalk*,¹ der førte den ene Deling af Compagniet, var ogsaa falden, og jeg gik saa ind i hans Plads og gjør nu saaledes Officeerstjeneste — Vort Tab, som vi endnu ikke kjende, har været umaadeligt stort — vi ere nu ovre paa Als, som det nu gjælder at forsvare — Fjenden idag ikke beskudt os stærkt, men naar han kommer lidt i Orden, begynder nok den gamle Vise — Jeg troer at kunne glæde Eder med, at jeg har gjort min Pligt, og jeg var under det Hele aldeles roelig — Jeg troer derfor at kunne betragte det som en Paaskjønnelse fra Capitainens Side, at jeg er bleven De- lingsfører —

Alle Kulsvierne, som vi kjende, Hans, Ole Petersen osv. ere saavidt jeg veed ilive — Af 2det Regiment paa c 1600 Mand ere kun 180 tilbage. Jens Carlsens Søn, som stod ved dette Re- giment, har jeg ogsaa talt med efter Affairen —

Jeg haaber, I kunne læse dette Kradserie — Mit Skrivebord er som sædvanligt den bare Jord, da vi i den senere Tid be- standigt ligge paa Marken —

Tusind Tak for Eders kjære Brev og for Moders Portræt, som jeg dagligt seer paa —

Hils *Rung* mange Gange og tak ham for hans Brev —

Lev nu vel mine elskede Forældre og hils Alle fra Eders hen- givne Søn

Daniel Bruhn.

---

¹ *O. Nordenfalk* nævnes iblandt de saarede i Generalstabens Den dansk- tyske Krig, 1864, 2. Del, Bilag, S. 112.

Mummark d. 24de Mai 1864.

Mine kjære Forældre!

Moders kjærlige Brev modtog jeg igaar, og skjøndt jeg har ligesaa lidt at skrive om som Moder, vil jeg ikke tage i Betænkning at lade Eder vide, at jeg har det i bedste Velgaaende herovre paa det deilige Als. Siden Vaabenstilstanden indtraadte, have vi flakket fra den ene Bondebye til den anden — De sidste 5 Dage har jeg ligget paa en gammel Bondegaard i Nærheden af Alsens Østkyst hos nogle flinke gamle Bønderfolk — Jeg har her et rart lille Værelse og en god Seng — Med Undtagelse af nogle faae Timers Exercits har jeg næsten intet at bestille, hvorfor Tiden er mig forførdelig lang — Min Middagsmad, der bestaar i god jevn Landsbykost, faaer jeg her paa Gaarden — Jeg var, da Vaabenstilstanden indtraadte, paa Vagt i Sønderborg — Der herskede en underlig Stilhed i den store mennesketomme Bye, der nu for Størstedelen ligger i Ruiner — Man saae foruden Soldaterne ikke andre levende Væsener end en forførdelig Mængde Rotter og som Følge deraf ogsaa Katte, der om Natten i talrigt Chor istemmede deres uhyggelige Concert — Kl. 12 den sidste Nat hørte vi de livlige Toner af et Horn paa den anden Side af Sundet, hvilket er Tegnet til, at en Parlamentair ønskes over — Det blev strax besvaret fra vor Side, og strax efter roede vor Kapitain over til den fjendtlige Officeer, der mærkeligt nok var en nær Slægtning af ham — Han kom tilbage med det Budskab, at Preusserne betragtede Vaabenhvilen som begyndt — Jeg fik da Lov til at trække mine Folk ind, paa nogle faae Poster nær, og Resten fik da Lov til at sove, hvor de kunde finde en Plads, hvilket ikke behøvede at siges 2 Gange — Om Morgenen var Kysterne paa begge Sider fulde af nysgjerrige Soldater — Preusserne vare især meget oprømte og opfordrede paa det Kraftigste vore Soldater til at komme derover, idet de vinkede til dem med deres Feltflasker — Vore Soldater besvarede Invitationen med deres ægte Kulsviervitzer, som de altid have paa rede Haand — Længere hen paa Dagen tog en Preusser sig endog den Frihed at roe herover og aflægge os en Visit — Om Aftenene bleve vi afløste og marscherede da nogle Mile op i Landet, hvor vi siden den Dag have ligget — Der har været stærk Tale om, at vi skulde forlægges til Kjøbenhavn under Vaabenhvilen — Om det bliver Tilfældet veed jeg ikke, da jeg herovre lever i den største Uvidenhed om Alt, hvad der foregaar udenom — Om vi faae Krig eller Fred, skal jeg heller ikke have nogen Mening om — I hvad Vorherre saa bestemmer skal jeg med Glæde være parat — Skulde jeg have den Lykke at komme

til Kjøbenhavn, haaber jeg at see mine kjære Forældre der som nogle af de Første — I det Haab, at vi altsaa snart sees slutter jeg mit Brev med tusinde kjærlige Hilsener —

Eders hengivne Søn

Daniel Bruhn.

Hvis den Pakke, som Moder skrev, om jeg havde modtaget, var den, hvori der fandtes et Par Underbeenklæder samt endeel Fødevarer, saa har jeg modtaget den —

6.

Sundsmark Barakker d. 9' Juni 64.

Mine elskede Forældre!

Igaareftermiddags modtog jeg Faders kjære Brev just som jeg kom hertil — Undskyld at jeg svarer med Blyant, det er af Mangel paa Blæk; thi nu lader Feltlivet til at tage sin Begyndelse igjen — Inat er saavidt jeg veed Vaabenstilstanden forbie, og Krigen tager rimeligviis saa sin Begyndelse igjen — Forhaabningerne om at komme til Sjælland ryge saaledes i Vadsken — Tusind Tak for Lykønskningerne i Anledning af min Udnævnelse, som jeg saalænge har maattet vente paa — Dog har jeg været heldig, eftersom kun Halvdelen af det søgte Hold er bleven Officerer — Min Gage vil ikke blive synderligt større; den var som Aspirant 36 rd om Maaneden, hvilket jo ogsaa er udmærket, men min Stilling vil jo blive meget behageligere — Til Oppasser vil jeg rimeligviis faae en Trainkudsk, da der jo er Brug for alt det vaabenøvede Mandskab — Jeg troer, jeg er saa heldig at faae Lov til at blive ved Compagniet, hvilket jeg ikke havde ventet — Det er længe siden, jeg har hørt noget fra Eder, men nu haaber jeg vi kunne correspondere noget hyppigere, og fra nu af bliver her vel noget Mere at skrive om — Til Middag skulle vi første Gang paa Forpost efter Vaabenstilstanden — Jeg traf imorges to gode Bekjendte, som jeg ikke vidste vare herovre, nemlig *Grønbech* og *Ludvig Bruhn*, begge ved 18' Regm. Grønbech var inderlig kjed af Soldaterlivet — De bade begge at hilse — Fra Hans skal jeg ogsaa hilse mange Gange samt takke for Daleren — Han har det godt —

Saasomt I faae mit Brev, vilde jeg gjerne have sendt min Vadsæk herover — Indeni Vadsækken maatte der gjerne være nogle Strømper samt min Kaskjet, og hvis der ellers er Et eller Andet, I ville betænke mig med — Der er vel en ordentlig Laas for den — Et lille Haandklæde eller to kunde jeg ogsaa behøve

— Med Pakken følger vel et lille Brev — I skulle da snart høre fra mig igjen — Indtil videre ønsker jeg Eder et Levvel mine kjærlige Forældre — Hils Alle derhjemme fra Eders hengivne Søn Daniel Bruhn.

7.

Lejren ved Hald den 20de Juni 69.

Kjære Forældre!

Skjøndt jeg endnu ikke har hørt Noget fra Eder, vil jeg dog ikke betænke mig paa atter at sende Eder nogle Linier, da jeg veed, I længes efter at høre fra mig — Hvad der er det Bedste er, at jeg er godt fornøjet med mine Foresatte og saavidt jeg veed er det gjensidigt. Baade Generalen og Capitainen ere Folk, som man jo paa Grund af deres velbekjendte Tapperhed og Dygtighed allerede maa have stor Agtelse for, og dertil kommer, at de begge ere meget humane og behagelige Foresatte, der vise mig megen Opmærksomhed — Jeg har foretaget en Deel længere Ridetoure sammen med dem, og Terrainet er ikke fuldt saa slem, som jeg havde ventet det, da Lyngen ikke er meget høi — Bakkerne derimod ere meget steile herovre — Naturen heromkring er trods sin Ufrugtbarhed saa storartet smuk, som man intet Begreb kan gjøre sig om — Med min Hest er jeg efter Omstændighederne godt fornøiet — Jeg har selv efter min Smule Hesteforstand valgt den iblandt en halv Snees Skoleheste fra Officeersskolen — Lieutenant *Georg Rung*, der er ansat ved Trainafdelingen, har udleveret den — Den er sine 13 Aar gammel, men seer rigtig godt ud, rød, og har gode Been — Den er godt tilreden og lydig, men kan hverken følge Generalens i Skridt eller stærkt Trav, hvorfor den gaaer i een Dands hele Tiden, naar han skridter, og i Galop naar han traver til — Musikken kan den endnu ikke rigtig forsones sig med, og hvorledes den staaer for Skud, har jeg endnu ikke havt Leilighed til at erfare; men jeg troer nok, jeg kan tumle den —

Alle Afdelinger ere nu ankomne i Leiren, saa I kan tro, der er Liv — Jeg maatte ud med Generalen og tage imod dem, hvergang der kom en — Den ligger smukt omgiven af en Egeskov og afgiver et storartet og broget Skue — Vi har lidt forfærdeligt af Kulde om Natten, da det har frosset herovre, men inat var det gudskelov lidt mildere — Kl. 4 om Morgenen er man paa Benene, saa trækker den vagthavende Bataillons Musikkorps 2 Gange igjen Leiren med fuld Musik — Uagtet det er en ret behagelig Maade at blive vækket paa, ønsker man den dog gjerne Pokker ivold — Jeg har fuld Kost i Messen No. 2 og giver herfor 7 om Dagen — Det er formeget, for en Secondlieutenant; men jeg

er aldeles nødt dertil ifølge min Stilling. I denne Messe spiser noget over 100 Officerer, (der er 3 Messer), og man lever udmærket godt — Jeg har idag været til en fiin Middag hos General Steinmann; men hverken den fine Mad eller de fornemme Omgivelser smagte mig — Jeg var den eneste Secondlieutenant med Undtagelse af Generalens egen Søn — Et stort Musikkorps spillede under Taflet, og ved hver Couvert fandtes et Concertprogram — Med Forretningerne gaaer det ret godt — Jeg har meget at bestille paa Contoiret og er fordetmeste enten ved Skrivebordet eller paa Hesteryggen, hvorfor det er en tvungen Stilling — Det er derfor kun lidt engang imellem om Aftenen, at jeg kan være sammen med mine Kammerater — I Haab om, at jeg snart hører fra Eder vil jeg for denne Gang slutte med kjærligst Hilsen til Eder Alle —

Daniel Bruhn.

I Hast.

8.

Leiren ved Hald den 27de Juni 69.

Kjære Forældre!

I dette Øieblik modtog jeg Faders kjære og velkomne Brev og den gode Trøie, som jeg haaber at have megen Nytte af — Tak for alle kjærlige Tanker, I sende mig, og Tak for alt det Arbeide de kjære Søstre og Moder formodentlig har havt med Trøien — At Tante Jette var død, har jeg ikke før nu hørt; men det var hun vidst bedst tjent med, den Stakkel — Jeg har i Formiddag ligesom forrige Søndag været til Gudstjeneste med min lille General — Det er en meget smuk og høitidelig Gudstjeneste, der holdes 2 Gange hver Søndag paa en stor grøn Plads omkring en med Grønt og Blomster smykket Prædikestol — Præsten, der er en gandske ung Mand (hans Navn er *Scheppelern*,¹ Capellan ved Kirkehelsing og Drøsselberg Menigheder i Sjælland) forkyn-der Guds Ord med en saadan Varme og Inderlighed og i et saa kraftigt og veltalende Foredrag, som jeg endnu aldrig har hørt Mage til — Et Musikkorps udfører Psalmemelodierne, der i For-ening med et Chor paa adskillige Tusinder af Stemmer tager sig godt ud — Soldaterne, der ikke som ifjor kommanderes, møder saa talrigt som mueligt og i deres bedste Pynt — Tonen i det hele taget herovre er meget god — Leirens Udstrækning er for stor til, at der kan blive Tale om noget egentlig Samliv for det Heles Vedkommende; men indenfor de enkelte Brigader og for de andre Vaabenarters Omraade er Tonen meget god —

---

¹ *Georg Frederik Sophus Scheppelern*, f. 1839, senere Sognepræst ved Trinitatis Kirke i København.

Da Varmen nu er indtraadt, ere Øvelserne meget anstrengende — Varmen paa en saadan Lynghede, der kaster Solstraalerne tilbage, er utaalelig — Det er storartet Syn at see, naar om Morgenen alle Afdelingerne rykke ud ad de forskjellige Veie til Øvelsespladserne — Kl. 6½ hver Morgen rider jeg ud med Generalen og kommer i Regelen hjem Kl. 11½ for at tage fat paa Adjudantforretningerne — Til Frokosten Kl. 9 samles saavidt mueligt Brigadens Afdelinger for at hvile ½ Time medens Brigadens Musikkorps c. 50 Musici spiller for os — General *Wilster*,¹ der er meget musikalsk, interesserer sig særlig for Musikken, der ledes af en meget dygtig Mand ved Navn *Colard* — Om Eftermiddagen, naar Tiden tillader det, er jeg i Regelen ude paa Recognosering — Min stakkels Røde har det strengt, og jeg troer ikke, den holder ud med mig, uagtet baade min Hestepasser og Stabschefen forsyner den med Brød foruden den rigelige Ration, den hver Dag faaer af Havre og Hø — Jeg troer mærkværdig nok, at jeg ikke rider saa galt — Idetmindste bliver jeg ofte complimenteret for mit Ridt, endogsaa af Husarofficererne — General *Wilster* er en vanskelig Mand, der skal behandles med den yderste Delicatesse og Varsomhed og holder strengt paa Formerne, ligesom han ogsaa stiller store Fordringer til sine Undergivne; men da jeg endnu ikke har stødt an mod Noget af dette, troer jeg endnu, at jeg staaer i høi Gunst hos ham — Forøvrigt Intet uden de kjærligste Hilsener fra Eders hengivne

Daniel Bruhn.

I Hast.

Skriv snart.

9.

Leiren ved Hald den 5te Juli 69.

Kjære Forældre!

Uagtet jeg kun saa sparsomt hører fra Eder derhjemme, vil jeg dog ikke deraf slutte, at I tænker mindre paa mig og antager derfor, at I ligegodt længes efter at høre fra mig, idet jeg vil benytte et Øiebliks Ro til at skrive — Efter Eders sidste Brev staaer jo Alting vel til derhjemme — Havde der været gode eller daarlige Efterretninger derhjemme af Betydning, havde jeg ved hørt Noget — Af Bladene seer I vel, hvad der kan være af Smaating herovrefra at bemærke — Vi maae gjerne derigjennem erfare, hvad der foregaaer af Nyheder her — Jeg har nu gjordt mig fortroelig med min Stilling og havde ikke Noget imod at beholde den, skjøndt

---

¹ *Ernst Henrik Claude Wilster*, Generalmajor. 1808—1881.

den ogsaa kan medføre mindre behagelige Sider — Jeg har nu først egentlig faaet at vide, hvad det vil sige at være Ordonants-officeer, siden de større Brigadeøvelser ere begyndte — Generalen, der ellers er Elskværdigheden selv, er under disse meget ilter — Det er heller ikke nogen let Sag at haandtere en Samling af halvfemte Tusinde Mennesker undertiden af flere Vaabenarter — Han gjør ingen Forskjel mellem sine Oberster eller sine Lieutenanter, enhver faaer sit efter Fortjeneste; men har han været hidsig mod En eller Anden, skal han aldrig glemme ved første Leilighed paa den elskværdigste Maade at bede om Forladelse derfor — Han er ubetinget den meest populære Mand i Leiren. Han kan tale med den menige Mand, smage paa hans Mad, spørge til Kone og Børn og see til de Syge, bringe dem Trøst og Opmuntring som Ingen Anden — Ligeoverfor den dannede Klasse er han complet Hofmand — Jeg troer, jeg er stærkt i hans Kridshuus — Jeg maa hver Dag ind og drikke et Glas Vin med ham til Tak for min Assistance, som han er meget tilfreds med — Jeg følger ham ogsaa som en Skygge og farer paa hans mindste Vink i Karriere fra Bataillon til Bataillon med hans Ordre, som jeg heldigviis troer, jeg baade har Evne til at forstaae og opfatte og tillige gjengive paa en folkelig Maade — Man skal rigtignok passe paa at være aarvaagen, naar man i dette farlige Terrain skal fare afsted over Stok og Steen, maaskee med Kortet i den ene Haand og Hovedet fuldt af Ordre og samtidig følge alle Afdelingers Bevægelser, som jeg altid maa vide Besked om — Dertil maa jeg vide god Besked med Reglementet, som Generalen ikke er stiv i og ofte tager fejl i — Alle Officerer i Brigaden kjende Wilsters Adjudant og rette stadig deeltagende Spørgsmaal til mig og min stakkels Hest's Befindende — Jeg skal imidlertid nok holde det ud, og jeg troer ogsaa, der er en god Natur i Hesten, som jeg sørger for bliver proppet tidlig og sildig, naar vi ikke ere ude, og da lader jeg ogsaa een af Ordonnantserne hver Dag tage Brød med til den — Min Hestepasser, der er en skikkelig Jyde, strigler, vadsker og pudser den, naar der er Tid og holder min Rideeqvipage i en smuk Orden. Øvelserne ere meget anstrengende; men Folkene ere ved godt Humeur — Om Aftenen kan man see store Optog med de latterligste Costumer drage gennem Leirgaderne — Sangforeninger, Mester Jakel og andre Dyrehavsfolk kan man finde ved næsten alle Afdelinger — Det er især militaire Skuespil, der foretages. De stærkeste Jenser ere Heste og de mere fiffige fungere som Generaler, Oberster osv. At der ved disse Leiligheder kan gjøres enkelte Udfald mod en eller anden Høierestaaende, sees der naturligviis igjennem Fingre med. Igaar Aftes blev Leiren uventet alarmeret. Jeg kom heldigviis i rette Tid hjem fra en lille Tour udenfor Leiren og var paa et Par Minutter i Sadlen — Paa 8½ Minut stod 10,000 Mand

opstillet i marschfærdig Stand — Iaften er der deals for Officerer og deals for Uofficerer og Mandskab arrangeret en stor Fest i Anledning af Fredericiaaffairen — Jeg slutter hermed af Mangel paa Plads med hjerteligst Hilsen til Eder Alle og haaber snart at høre fra Eder.

D. Br.

10.

Leiren ved Hald den 13de Juli 69.

Mine kjære Forældre!

Mangfoldig Tak for Faders sidste kjære Brev. I Tiden siden jeg sidst skrev har jeg havt saa meget at bestille, og været saa udmattet, at jeg bogstavelig ikke har kunnet skrive. 10 Timer paa Hesten om Dagen, 4 a 5 Timer paa Contoiret og 5 Timers Søvn er det Reglementerede — Jeg var idag ude at modtage Kronprindsen, der under de opstillede Troppers Jubelraab red igjennem hele Leiren — Af den Grund er jeg idag kommet tidligere hjem og seer mig saaledes istand til at skrive disse Linier — De større Maneuvrer, der allerede for længere Tid siden ere begyndte, lægge stærkt Beslag paa Tid og Kræfter; hvilket dog kunde være det Samme, naar blot min stakkels Hest kunde holde det ud. Jeg har i den sidste Tid maattet bruge Sporerne mere end ønskeligt, og tilsidst kunde den ikke mere og gik reent fra Foderet — Dyrlæggen erklærede, at det var af Udmattelse, og anbefalede Hvile, hvorfor jeg har maattet ride en anden Hest, som imidlertid allerede den første Dag blev træt for mig — Idag paraderede jeg paa min Røde igjen i Prindsens Følge og jeg haaber nu, at den kan holde ud en Tour igjen — Den Tjeneste, der er mig ubehageligst er det, at være Generalens personelle Adjudant — Jeg maa ofte midt under mit Arbeide i en gruelig Fart i Pynten for at gaae med Generalen paa Visitter hos de mange Generaler, der i denne Tid komme og gaae her i Leiren — Igaar Aftes vare vi hos Krigsministeren, hvor vi bleve indbudte til Thee — General Wilster var saa god at tale med ham om min Stilling og mit Ønske om at blive fast Officeer — Han svarede naturligvis, hvad jeg havde ventet herpaa, at jeg jo kunde forsøge paa at gaae op til næstældste Klasse til Foraaret — At dette vilde være uklogt af mange Grunde, har jeg jo forklaret Eder — Den eneste Udvei der er, er den fremdeles at gjøre Tjeneste og see Tiden an, der vidst vil bringe Noget med sig; men dette kan jeg jo heller ikke paa Grund af de trykkende pecuniaire Omstændigheder indlade mig paa. Gjør Eder derfor intet Haab i den Retning — Alene her kommer jeg naturligviis fra med ikke saa lidt Gjæld — Hvad der gaær til her af

Handske, Sporer, Sabelqvaster er betydeligt og har allerede forvoldet mig store Udgifter — Idetheletaget er den Ære, jeg her nyder, temmelig dyrt betalt, og jeg længes derfor efter, at det snart skulde være forbi — En af de sidste Dage i næste Uge tænker jeg at forlade Leiren, og I skal derfor ikke gjøre sikker Regning paa at høre fra mig før — Et Par Ord fra det kjære Hjem ville ligegodt være velkomne — Jeg haaber sidst i denne eller først i næste Maaned at faae Leilighed til at gjøre en lille Sviptour hjem — Vær i alle Tilfælde paa det kjærligste hilset Alle af Eders hengivne

Daniel Bruhn.

I Hast.

11.

Sjerra Nevada-Bjergene
7de Juni 1871.

Elskede Forældre og Søstre!

Siddende paa Hesten paa Toppen af en af Verdens høieste Bjergkjæder, der skiller Staterne California og Nevada, skriver jeg disse Linier, haabende at faae en Leilighed til at afsende Brevet med Veiviseren, der ledsager os over Bjergene, naar han forlader os — Vi befinde os her 41 Mand i Tallet med omtrent 3000 Heste — Det har været et fortvivlet halsbrækkende Arbeid at faae samlet disse Dyr, der løb vilde omkring paa de store øde Sletter omkring Floden Kings River, og jeg har været Vidne til mange Grusomheder udøvede mod disse stakkels vilde Dyr af den raae Bande, som vi for størstedelen bestaae af. De have givet os Arbeid nok den første Tid, men blive med hver Dag fredeligere — De føres i een stor Drift, som vi omringe i en Rundkreds, naar vi reise — Naar de græsse og om Natten bevogte Halvparten dem skifteviis til Hest. Jeg er omtrent 18 Timer i Døgnet i Sadlen, og da de andre 6 Timer ere temmelig nødvendige til at spise, sove og vadske vort Tøj i, benytter jeg, saavidt det lader sig gjøre, Vagttiden til at skrive i — Hver Mand har 3 Sattelheste, hvoraf de, der ikke bruges i Øieblikket, føres i en særskilt Afdeling — Paa de andre Heste har der aldrig været Sattel eller Sele. Det har taget os 4 Dage fra Foden til Toppen af Bjergene, og vi have i Gjennemsnit mistet omtrent 25 af de ældste Heste om Dagen — De stakkels Dyr, der ere vante til at løbe omkring paa de flade Sletter, kunne ikke udholde de med Bjergevandringen forbundne Besværligheder, tilmed da her er meget knap Tid paa Græs og Vand — De ere forøvrigt meget nøisomme og kunne leve paa Græs, som vi ikke vilde byde Faar

eller Gæs — Jeg har lidt en Deel imellem disse raae Mennesker, hvoraf en større Deel, end jeg havde ventet, ere Amerikanere og dertil noget af det værste Udskud, der altid foragte og forhaane andre Nationaliteter, men jeg staaer mig nu noget bedre med dem og der findes dog enkelte taalelige Mennesker imellem dem. Kosten bestaaer af Flæsk og Bønner samt sort Kaffe Morgen og Aften — Om Dagen i Regelen Intet — Høist et Stykke Brød, et Løg og en Slurk Flodvand — Min Seng er den bare Jord, mine Sengklæder 2 Dækkener og min gamle trofaste Kappe; men jeg befinder mig bedre ved denne Levemaade, hvad Helbred angaaer, end nogensinde og er iøvrigt nogenlunde veltilfreds — Det er med alt andet end vemodige Følelser, at jeg forlader Californien, og det er mig en vis Tilfredsstillelse, at jeg med hver Dag kommer Eder om end kun nogle faae Miil nærmere, skjøndt det jo er mueligt, at jeg atter kommer tilbage til California — Jeg vil see at holde ud til Denver, som jeg skrev Eder — Det skal være en ret god Plads — Maaskee forlader jeg allerede Expeditionen i Virginia i Staten Nevada eller i Saltøstaden i Utah, som ogsaa ere gode Byer — Forøvrigt er det mig umueligt at sige noget Bestemt — Send kun Eders næste Brev til Denver — Det er mueligt, at jeg Ingen af dem faaer; men saa have I jo gjort, hvad I kunne — Lønnen er 1 Dollar om Dagen; men Sattel og øvrige Ridegjenstande, som vi selv skulle holde os med, har allerede pr Forskud taget 1½ Maanedes Løn — Ting af synderlig Interesse har jeg ikke mødt paa min Vei — Hele det Indre af Californien er kun een rygende Sandørken — Man har forsøgt at holde Faar der, men Dyrene ligge døde i Tusindviis af Hunger og Tørst — Undertiden seer man i flere Dages Reise ikke een ussel Hytte — Her i Bjergene er Naturen ret smuk, men heller ikke her seer man næsten et Græsstraae. En Sædmark har jeg ikke seet, siden jeg forlod Stockton — De første Indianere traf vi ved Kings River. Det var en meget fredelig, næsten sort Stamme kaldet Digger Indianere — Jeg besøgte deres Leir og Hytter, som de bygge af Siv og Træ. De vare lige komne op af Vandet og vare omtrent klædte som Adam og Eva, men modtog mig ikke destomindre meget ugeneert — Kun Børnene syntes at nære en vis Skræk for hvide Mænd. De stakkels Fruentimmer maae gjøre alt Arbeidet, medens Mændene kun ligge og dovne sig paa Maven —

Jeg troer, jeg kommer til at slutte for denne Gang — Gud give det maa træffe Eder Alle vel — Naar jeg de lange stjerneklare Nætter staaer paa Vagt, tænker jeg altid paa Eder og det kjære Danmark og synes at være Eder nærmere — Det holder mig saa deiligt vaagen — Naar jeg kan, skulle I atter høre fra mig — Om det skulle trække lidt ud, skulle I ikke bryde Eder derom — Vi kom-

me snart i Egne, hvor vi maaskee for en Maaned ikke seer et menneskeligt Væsen — Indtil videre lev vel.

Eders hengivne
Daniel.

12.

Bishop Creeck 21de July 1871.

Elskede Forældre og Søstre!

Med stor Vanskelighed er jeg kommet i Besiddelse af Pen og Blæk samt et Stykke smudsigt Papir og har fundet en Plads til at skrive i en Vogn. Jeg vil derfor ikke lade Leiligheden gaae ubenyttet hen til atter at lade høre fra mig, da jeg frygter, at mit sidste Brev, skrevet med Blyant var temmelig ulæseligt. Først maae jeg bemærke, at det sidste Brev, jeg havde fra Eder, var omtrent fra 1ste April for det Tilfælde, at der var Ting i Eders senere Breve, der trænge til Besvarelse. Jeg har sendt Bud baade til Stockton og til Denver og haaber at faae eet fra hvert Sted om nogle Uger.

Istedetfor, som jeg dengang troede, at være paa denne Tid, hundreder af Mile fra Californien, ere vi endnu i dette fortvivlede Land, hvor Naturen frembyder saa store Vanskeligheder for Reisende — Istedetfor at gaae over Grænsen dengang toge vi en Vei inde i Bjergene, hvor vi haabede at finde Føde for Hestene — Det var imidlertid en uheldig Plan, der har forvoldet os store Besværligheder og Lidelser samt kostet os mindst 600 Heste — De stakels Dyr rullede ned af Klipperne i Afgrundene eller maatte lades tilbage ude af Stand til at gaae længere paa Grund af Udmattelse; men det værste ventede os, efter at vi vare komne igjennem Bjergene — Vi kom ud i Ørkener, hvor de for c. 5 Dage ikke havde Spor af Føde og kun engang Vand i denne Tid — Store Flokke af Kreaturer og Faar havde været her før os og fortæret de Smaabuske (lignende vor Lyng), der ere de eneste Planter i disse Ørkener — At Hestene aade Køernes Efterladenskaber betegner noksom, hvor de lede — Med Undtagelse af halvanden Dag havde vi tilstrækkelig Proviant, men maatte være i Sadlen Dag og Nat — Ogsaa af vore Rideheste mistede vi en Deel — En af mine var saa udmattet, at jeg maatte lede den i et Reb og hjevnlig reise den op ved Halen — Istedetfor, som de Andre gjorde, at lade dem gaae, holdt jeg ud med Taalmodighed og glæder mig nu over at see den komme til Kræfter igjen — Vi ere nu i Egne med tilstrækkelig Græs og Vand, og ville derfor forblive her for en Tid —

Vi passerede igjennem Minedistrikterne, hvor Forretningerne kun gaae smaat. Det er meest større Kapitalister eller Selskaber,

der drive dem nu. De betale Arbeiderne med 3 a 4 Dollars om Dagen; men Arbeidet er meget haardt og meget usundt, og faae udholde det i over en Maaned og staae da i Egne, hvor det vil koste alle deres fortjente Penge at komme ud af — Størsteparten af vort Mandskab gik fra os der — Det gav os mere at bestille, men vi bleve af med alle de værste og ere nu kun 10 tilbage, Alle ordentlige Folk — Vi havde adskillige Skydescener imellem dem — En af dem endte med, at en tydsk Kok, den bedste Mand af dem Alle, blev haardt, maaskee dødelig saaret og maatte efterlades — Vi befinde os for Øieblikket imellem en Stamme af Indianere, der kalde sig Payoter — Et lille Fort holder dem i Ave — Forøvrigt have de siden 1865 været fredelige — I en Fægtning med Tropperne bleve en stor Deel af dem drevne ud i en herværende Svovlsø, hvor de Alle omkom — De komme i Regelen til vore Leirpladser og leire sig omkring os uden at sige et Ord — Indbyde vi dem til vore Maaltider, spise de med stor Appetit og ere især henrykte for Tobak, — men jeg har aldrig hørt dem bede om Noget — De have ingen faste Boliger, men sove ligesom vi under aaben Himmel i deres Tæpper og leve paa denne Tid af Aaret af Fisk og Muslinger, som de med stor Behændighed dykke efter — Næsten hver af dem eier en god Ridehest — Hvis ikke, vil man see 2 a 3 Mænd paa een. Fruentimmerne maae i Regelen altid gaae, slæbende de mindste Børn, i et Slags Kurve paa Ryggen og de større ved Haanden — Vor Plan at komme til Staterne iaar er aldeles opgivet — Om vi ville blive her eller gaae c. 300 Mile nordligere for at overvintre er endnu ikke bestemt — Først i Marts eller April gaae vi da videre — Vor Kost bestaaer for Øieblikket af tørret Oxekød — Saasnart et Kreatur er slagtet bliver Kjødet skaaret i lange tynde Strimler, dyppet i Saltvand og hængt op paa Snore — I 24 Timer er det tørt som en Pind og kan holde sig for Maaned — Vi spise det da efter Behag raat eller stuvet tilligemed Bønner kogte i Vand; men man bliver langt hurtigere kjed deraf end af Flæsk, som vi tidligere fik — Det er, som I kunne tænke Eder, en kjedsommelig Tilværelse, vi føre, afskaaret fra næsten alt Samqvem med Yderverdenen, men jeg vil see at holde ud saa længe som muligt — Mit Helbred er i enhver Henseende godt og lader Intet tilbage at ønske — Min største Sorg er, at jeg saa længe ikke har hørt fra Eder; men jeg haaber til Gud, at Alt er ved det Gamle eller iallefald kun forandret til det Bedre i det kjære Hjem — Jeg sparer hver en Skilling og haaber i 3 Maaneder mere at have betalt min Gjæld for derefter at kunne samle lidt til Klæder, og jeg skal da med Guds Hjælp aldrig saaledes komme til Agters mere. Det kan synes lidt haardt saaledes at være afskaaret fra Venner og Slægt, Ansigt til Ansigt med den kolde Nødvendighed at maatte arbeide for sit Brød eller døe af Sult, men det udvikler Manden

og er just det jeg behøver — I ville maaskee ikke billige, at jeg agter at sende *Congelman* sine Penge naar jeg kan — Maaskee han mindst venter dem selv; men jeg vil stige i hans Agtelse og føle mig selv lettet derved — Modtag Alle min kjærligste Hilsen og min Lykønskning i Anledning af den 10de Septbr., som jeg i mit stille Sind skal høitideligholde paa bedste Maade — Med Guds Hjælp skal der ikke forløbe mange af disse inden vi atter sees — Lad os idetmindste leve i Haabet — Fortæl mig lidt om, hvad der foregaaer i det kjære Danmark — Adresseer fremtidig atter Eders Breve til *C. Dohmann*, Stockton, til hvem jeg vil skrive — Eders hengivne

Daniel Bruhn.

13.

Humboldt River — 24de Septbr. 1871.

Elskede Forældre og Sødskende!

Ankomne i Nærheden af en Jernbanestation, iler jeg med at underrette Eder om, at jeg endnu er levende og nogenlunde vel — Det bliver ogsaa omtrent Alt, da jeg kun har lidt Tid og kun er daarligt oplagt dertil, naar jeg skal ligge paa den bare Jord, men med Guds Hjælp vil det snart blive bedre — I faae Dage forlader jeg rimeligviis Selskabet for atter at begynde et civiliseret Liv — Størsteparten af os ville nu blive afskedigede, da Hestene ville blive her for Vinteren og først til Foraaret gaae videre — Jeg er led og kjed af det nu — Dagene ere lummerhede, aldrig Regndraabe og Nætterne saa kolde, at Vandet selv i Hundedagene frøs i Spandene — Jeg har nu i 5 Maaneder vaaget omtrent de halve Nætter og ligget paa den bare Jord for Resten samt om Dagen redet i et Støv, saa jeg ofte ikke kunde see 3 Alen fra mig — Vandet er saltagtigt og usundt, og Indianere, hylende Ulve og Klapperslanger ere omkring os altid — Dog frygte vi kun de sidste, hvoraf vi have dræbt en Mængde — Hyppige Spark, Slag og Bid af Hestene vanker der ogsaa, og navnlig har jeg lidt en Deel af et Spark i Siden — Det er nu fuldstændig helbredet, men jeg krøb omkring som en Orm i lang Tid og maatte ofte tænke paa, hvad en kjærlig Moders Pleie var imod den Behandling, som jeg her nød — Dog nævner jeg ikke Alt dette for at beklage mig — Naar Enden er god, er jo Alting godt, og jeg er glad for at have prøvet det — Jeg har faaet et godt Greb paa at omgaaes den raee Menneskeklasse, i hvis Samfund jeg hidtil har lidt saa meget — Jeg har havt saa megen Leilighed til Selvtænkning og Selvprøvelse, at jeg troer, jeg tør ansee mig for et bedre Menneske, end jeg var

— At jeg fuldstændig har ophørt at nyde al Tobak og Spiritus ere ogsaa Ting, jeg kan takke denne Tour for — Det sidste har dog gudskelov aldrig kostet mig Noget — Hvor jeg skal gaae hen, kan jeg ikke sige — Jeg er for Øieblikket i Staten Nevada, der omtrent er een stor Ørken — Det bliver rimeligviis til een af Nabo-staterne, California eller Utah rimeligviis den første, skjøndt Tid-derne ere daarlige der — Jeg har nægtet mig selv Alt og er derfor nu i Besiddelse af omtrent 100 Dollars og en god Rideeqvipage — Min Reise vil koste mig 30—40 Dollars, og lidt af de nødvendigeste Klædningsstykker maa jeg ogsaa have og maa derfor desværre endnu for en Tid opsætte, hvad jeg saa længe har kæmpet for: »Afbetalingen af min Gjæld« — Desværre maae jeg ansee Eders Brev, I mueligviis have sendt til Denver, for tabte — Jeg har skrevet efter dem, men aldrig faaet Svar — Jeg er derfor for mange Maaneder uden Underretning fra [Eder] — Hvis de have indeholdt Ting af Betydning, da gjentag dem i Eders næste og adresseer det til Stockton som tidligere — Jeg skal skrive dertil og høre, om der ikke allerede er eet for mig der — Fra *Joh. Rath*¹ havde jeg et Brev, prangende med det danske Konsulats Segl og andre Emblem-er — »Han vilde gjerne have taget mig til Omaha og sat mig ind i en bedre Stilling«, men beklagede Tidernes Slethed for Øieblikket — Grunden til dette Brev maa jeg vel nærmest søge hos velvillige Slægtninge i Hjemmet — Gid de ville interessere sig lidt mindre for mit Vel og dertil erindre, at jeg er nogle tusinde Mile paa den anden Side af Omaha — Brevet var forøvrigt meget venligt, og jeg besvarede det paa samme Maade, men lod ham dog forstaae, at jeg skjøndt i en mindre god Stilling i fuldeste Maal havde, hvad jeg søgte: »Uafhængighed« — Et venligt og hjerte-ligt Brev fra Nina paa Folehave medfulgte, hvilket jeg strax, saa godt jeg kunde, besvarede. Om kort Tid skriver jeg igjen — Min kjærligste Lykønskning i Anledning min elskede, trofaste Faders Fødselsdag og min bedste Hilsen til Eder Alle i Kjære — Gid jeg snart igjen kunde see Eder — Det er saa tungt at være alene —

Daniel Bruhn.

14.

Unionville, Nevada, Oct. 10, 71.

Kjære gamle Ven!

Jeg kan ikke bære det over mit Sind længer ikke at have be-svaret Dit kjære Brev, som vel nu snart er halvandet Aar gam-melt — Det bragte saadan en forfriskende Duft fra det deilige Øresund og det gamle rustne Kronborg, at jeg har læst og ende-

¹ *Johannes Rath* (1842—1924), dansk Konsul i Omaha, g. m. *Anna Re-gine Bruhn* (1846—1913), Daniel Bruhns Kusine.

vendt det vel hundrede Gange; og Du kjære Ven! har ogsaa bestandig været i mine Tanker. I den Tro, at jeg dog engang skulde komme til Ro og ikke altid ligesom leve paa Feltod, har jeg opsat og opsat det, men mit Haab i denne Henseende er altid blevet skuffet, og det vil sandsynligviis blive mit Lod, saalænge jeg skal leve i dette fortvivlede Land — Dog, jeg er bleven lidt af en Filosof og tager Alt her, som det kommer, med en stoisk Ro uden just at være bleven følelsøs for Alt, thi naar jeg seer eller hører Noget fra det elskede Danmark bringes jeg i Regelen ud af Ligevægt — Hvor hænger dog mit Hjerter ved det velsignede gamle Land og Alle de Kjære der! Min Eensomhed og de ofte saa underlig storartede Naturforhold, hvorunder jeg i den senere Tid har levet, har bragt mig til at søge mit bedste Selskab i mine egne Tanker og vidstnok gjordt mig en Deel alvorligere, men til Gjengjæld, som jeg troer, bidraget meget til min Udvikling — Jeg synes at spore mere Characterstyrke, fastere Livsanskuelser og mildere og bedre Følelser for min Gud og mine Medmennesker — Skjøndt jeg, ene med mine Længsler og Savn, ofte har følt dem saa meget, nærer jeg dog den fulde Fortrøstning, at de snart skulle ophøre — Megen Forfængelighed og Daarlighed er bleven pillet ud af mig, og jeg troer, at jeg med de indvundne Erfaringer og uden at tage de mange smaaelige Hensyn, som jeg tidligere vilde have troet nødvendig, kunde blive lykkelig i en noksaa beskedne Stilling i Hjemmet — At komme hjem med Penge har jeg for længe siden opgivet Haabet om; thi skjøndt jeg fører et meget maadeholdende og moralsk Liv, mangler jeg aldeles de nødvendige Egenskaber for at gjøre Penge — Jeg har oplevet og prøvet saa meget siden mit sidste Brev, at det ikke godt lader sig specificere — 2 Gange har jeg været min egen Mand, det vil sige i Forening med en Partner; den ene Gang i Landvæsenet med en Søn af den i sin Tid bekjendte Projectmager, Lt. *Saxtorph*, den anden Gang i Viinfaget med en afskediget Major *Buch* (Flensborger) af Armeen her — De søgte Begge kun at drage saa megen Fordeel af mig som muelig, og jeg var glad ved hurtig at blive dem qvit igjen — Meest har jeg virket i Andres Tjeneste; undertiden været høit paa Straa, undertiden indtaget mere beskedne Stillinger som Malkepige, Stuepige el. l. — Det sidste er forøvrigt ret interessant, navnlig hvor der var Damer — Du vilde lee, naar jeg fortalte Dig de Situationer, jeg i denne Egenskab har været i — Under Krigen med Preussen og Frankrig havde jeg min værste Ulykkesperiode — Jeg opgav den eneste lovende Plads, jeg nogensinde har havt her for at komme hjem — At Danmark ikke vilde tage Deel kunde dengang ikke falde mig ind — Da dette viste sig ikke at blive Tilfældet, søgte jeg at komme til Frankrig som Frivillig — Den franske Consul, til hvem jeg i den Anledning henvendte mig, gav det

Svar, at de havde Soldater nok — At drage i Processioner og gaae til Møder med de begeistrede Franskmænd samt at ærgre Tydskerne, var saa den eneste Maade, hvorpaa jeg kunde vise min Sympathie, hvilket imidlertid kun gav mig selv liden Tilfredsstillelse — Ude af Stand til at finde Beskjæftigelse gik Tid og Penge, medens vilde Planer krydsede mit Hoved — En af dem var at gaae til Sandwichsøerne, en Anden at gaae til Japan eller China og derfra fægte mig frem efter bedste Evne Jordan rundt (forøvrigt ikke gandske opgivet endnu) — En gammel forhenværende mexikansk General vilde med Djævels Vold have mig med til Mexiko, hvor han vilde garantere mig en Premierlieutenants Plads i en Stab — Dog troer jeg nok han forudsatte, at jeg kunde betale Reisen for os Begge — Med den sidste Dollar gik mine Forhaabninger, og jeg endte med at lade mig engagere til at deeltage i en Expedition, der skulde bringe c. 3000 vilde spanske Heste fra det sydlige California til Texas, hvilket vilde medtage c. 2½ Aar — Et aldeles nyt, men haardt og eventyrligt Liv begyndte nu — Vi droge c. 40 Mand ned til det Sydlige, hvor vi efter 14 Dages uhyre Riden og Anstrengelser samlede det fornødne Antal Heste, der løbe omkring i store Flokke paa de udstrakte Stepper — Jeg var nu altsaa bleven »Vaquero« og gav den i den Anledning i en uhyre mexikansk Sombrero, Garibaldiskjorte, kalveskinds Buxer og vældige Jernsporer, samt en Slagterkniv og en 6løbet i Beltet — I denne Dragt foer jeg afsted, efterfølgende mine mere øvede Kammerater, der næsten Alle vare Vaqueros af Profession, og under vilde Eder »undale la pota, caraco caparone« o. s. v. jagede ind paa de stakkels Dyr — Det var iøvrigt en saadan Samling af Banditter, som man ikke let vilde finde Mage til i Europa, og jeg døde i Begyndelsen frygteligt i deres Selskab — Vi begave os nu paa Reisen og ere, efter 5 Maaneders Forløb kun komne ind i Nabostaten, Nevada, en Tour af c. 1500 engelske Mile — Det har været en meget haard og anstrengende Tour, navnlig over de uhyre, med evig Snee bedækkede Sjera Nevada-Bjerge, hvor vi af Udmattelse og Mangel paa Føde mistede c. 500 Heste (til Dato have vi mistet 800) — Vi levede meest ved tørret Kjød, men førte forøvrigt Proviantvogne med — De maatte dog ofte gjøre Omveie paa mange Dage, medens vi klavrede over de steile Bjergskrænter — Det tog os en Maaned, inden vi kom over dem, og vor største Plage siden var de forfærdelig øde Ørkener, hvor vi ofte for flere Dage mangledede Vand — Vi maatte undertiden være 18 Timer i Døgnet i Sadlen og fik selvfølgelig aldrig anden Søvn, end hvad vi kunde tage under aaben Himmel i vore Tæpper — Af Indianere have vi truffet et Par Tusinde af 2 forskellige Stammer, men sjelden over et halvt hundrede ad Gangen — De ledsagede os undertiden tilhest og indfandt sig gjerne ved vore Maaltider for at blive inviterede til at deeltage

deri — Mange vare bemalede og udstafferede paa det Skrækkeligste — Jeg besøgte ofte deres Leire, og de faae Indblik, jeg fik i deres Familieliv, er noget af det meest Interessante, jeg har seet paa min Tour — Vi kom i Regelen ret godt ud af det med dem — Kun een Gang vilde de forbyde os at campere paa en Plads, de selv havde valgt — En ret characteristisk Underhandling imellem os og 2 af Stammens Ældste afgjorde Sagen til vor Fordeel — Af vilde Dyr har jeg ikke seet Mange; nogle Klapperslanger og et Slags hyæneagtige Dyr (Cayoter), der om Natten opførte en skrækkelig Concert omkring vore Leirpladser — Tiden gik forøvrigt kun langsomt, da vi næsten paa hele Reisen have været afskaarne fra menneskeligt Selskab med Undtagelse af Indianere. Engang imellem oplivedes Situationen ved en lille Skyde- eller Knivefægtning imellem mine Kammerater. At vi kun havde een Mand haardt saaret af et Skudskaar maa ansees for et Held — Vi maatte efterlade ham i en Guldmineleir og have aldrig senere hørt fra ham — Da Hestene ville blive i denne Egn hele Vinteren og derfor ikke fordre saa meget Opsyn som naar de reise, er Størsteparten af os, hvoriblandt jeg, bleven afskediget for et Par Dage siden i denne temmelig øde Egn omtrent midt imellem San Fr. og Saltsøstaden c 500 egl Mile fra hver — For ikke at sætte for Meget, af hvad jeg havde fortjent, til paa Reiser, tog jeg til det nærmeste beboede Sted, den lille By af ovennævnte Navn — Den indeholder c 500 Indbyggere og skylder sin Tilværelse til rige Sølvminer i de omkringliggende Bjerge — Forøvrigt hører jeg den samme Vise her som overalt, at Tiderne aldrig har været saa daarlige som nu — Til mit Held traf jeg her en høist elskværdig og anset Landsmand ved Navn *Lerche* — Han har efter 20 Aars haardt Arbeide i Minerne nu bragt det saa vidt, at han i sin Person forener 3 eller 4 af Byens offentlige Embeder, der indbringer ham c 4000 Dollars aarlig — Gift med en ligesaa elskværdig dansk Kone har han skabt sig et net, men tarveligt lille Hjem, hvor jeg allerede har mødt megen Gjæstfrihed, og jeg haaber ved hans Hjælp i kort Tid at faaet fat paa Noget — *Nielsen* har jeg i mange Tider ikke seet eller hørt fra — Saavidt jeg veed, bestyrer han en lille Cigarforretning i S. F. Det er gaaet op og ned med ham som med mig, skjøndt han har havt adskillige gode Changer og burde have været paa den grønne Gren nu — Og Du, kjære Ven! hvorledes gaar det Dig? Lever Du endnu som i gamle Dage ene med Din Mufti, og er Du kommet nærmere til Maalet for Dine Fremtidsplaner? Mine Tanker vende daglig tilbage til alle de Steder, hvortil venlige Minder knytte sig, og Du kan derfor forstaae, at de ofte besøge Din hyggelige lille Leilighed paa det gamle Kronborg — Hvis Du, som en god Christen, ikke vil gjengælde Ondt med

Ondt, saa lad mig høre lidt fra Dig — Enhver lille Ting vil interessere mig saa meget — Jeg har nu for et halvt Aar ingen Underretninger havt fra Danmark uden gennem min Families Breve — Der var en Tid, hvor jeg havde lidt Leilighed til at profitere af dansk Literatur — Med hvilke forskjellige Følelser fra tidligere læste jeg ikke disse Ting, som jeg saa ofte havde læst — Aldrig har Oehenschlägers Helteskikkelser i Hakon Jarl, Stærkodder o. s. v. tiltalt mig som denne Gang, aldrig har jeg forstaaet Adam Homo som nu eller følt sig saa hyggelig stemt ved Winthers hjemlige Digte — Nu er jeg desværre afskaaret fra Alt, og maa være glad ved engang imellem at kunne tygge lidt i en tør amerikansk Avis — Hvor det glædede mig at see den smukke Maade, hvorpaa Du omtalte min Fader efter kun at kjende ham igjennem hans fra Formens og Orthografiens Side vistnok meget mangelfulde Brev — Du har forstaaet at vurdere hans varme Natur paa rette Maade, og det skulde glæde mig, om Du senere havde gjort Alvor af at gjøre hans Bekjendtskab — Jeg beder Dig bringe Alle, der endnu kunne mindes mig, min hjerteligste Hilsen, specielt Capt. *Moltke* samt Prmltn. *Gjerup*, *Bilsted* og *Hansen* — Gaaer gamle Vaabenmester *Bruun* endnu og roder paa Vaabenkammeret, saa glem ikke ham og de øvrige Underofficerer af 2det Comp — Hvis Du vil, saa send Dit Billede, husk paa, det er et gammelt Løfte — Med min hjerteligste Hilsen og mine bedste Ønsker for Dit Vel beder jeg Dig tilgive og ikke glemme Din altid hengivne

Daniel Bruhn.

p. s.

Da min Adresse ifølge Forholdenes Natur er meget foranderlig, vil det være sikkrest at adressere Breve til C. Dohrmann, Esq. Stockton, California.

D. B.

15.

Unionville, Nevada, 19de October 1871.

Elskede Forældre og Søstre!

Som I see, er jeg i Unionville, en lille By omtrent paa Størrelse som Frederiksværk beliggende 20 Mile fra den store Pacificbane, omtrent midtveis mellem Saltsøen og San Francisco c 500 Mile fra hver, Alt i engelske Maal. Landet i Tusinder af Mile til flere Sider er een stor Ørken og den meget tynde Befolkning lever for Størstedelen af Mining og hvad dermed staaer i Forbindelse. Byen er aldeles omgiven af høie nøgne Bjerge, der indeholde temmelig rige Sølvminer og er desuden Hovedstaden i

et »County« omtrent svarende til vort »Amt«, skjøndt det i Udstrækning er større end hele Danmark. De herhen hørende Embedsmænd leve derfor her og give Byen et vist aristokratisk Præg. For at komme hertil maa man kravle op ad en tung stenet Vei, den eneste Adgang der er — Hvis I have seet et Billede af en eller anden lille islandsk eller grønlandsk Handelsplads, kunne I omtrent danne Eder et Billede af Unionville. Grunden til, at jeg er her, vil jeg nærmere forklare. Jeg blev, som jeg havde ventet, afskediget tilligemed Størstedelen af den Røverbande, hvortil jeg hørte, da Hestene ville blive heromkring hele Vinteren, og kun et Par Mand udfordres til at see efter dem. Paa den nærmeste Station, hvor vi bleve afbetalte, hørte jeg, at der her fandtes en Dansk ved Navn *Lark (Lerche)*. Han blev omtalt med en saa eenstemmig Roes af Alle jeg spurgte, at jeg besluttede mig til at gjøre en Reise hertil for at see denne mærkværdige Mand, og jeg haaber, at denne Beslutning skal blive af Betydning for min Fremtid. Jeg blev, som jeg havde ventet, modtaget meget venligt, og han spurgte med Interesse til Alt angaaende Danmark, da han for Aar ikke havde seet en Landsmand. Han er en Laalænder af Fødsel og har for 10 Aar slidt haardt for sin egen Regning her i Minerne og som de Fleste ikke alene arbejdet forgjæves, men endogsaa sat en Arv til fra Hjemmet paa 5000 Daler, og dog har han i Længden ikke arbejdet for Intet; thi han er i den lange Tid bleven kjendt af Alle heromkring og har ved sin ualmindelige Redelighed og Moralitet vundet saadan Agtelse, at han er bleven valgt til »County-Treasurer« omtrent svarende til Amtsforvalter. Som bekjendt vælger Folket her selv deres Embedsmænd. Desuden er han Secretair for Minerne her, Postmester og Agent for adskillige Brand- og Livsforsikrings-selskaber, hvilket tilsammen indbringer ham c 4000 Dollars om Aaret. Jeg havde taget Værelse paa Hotellet; men han forbød mig paa det Strengeste at blive der, og jeg har siden min Ankomst her sovet i hans Contoir og spiiist i hans Huus, der ligger c $\frac{1}{2}$ egl Miil herfra. Hans Kone, der ogsaa er fra Laaland, er noget af det Venligste jeg nogensinde har truffet. De have 2 Børn, 5 og 7 Aar og leve saa lykkeligt som to Æggeblommer i deres lille nette men tarvelige Huus, opført af raae Steen. Ved sin ualmindelige Hurtighed og Dygtighed er han istand til at bestyre alle sine Forretninger gandske alene. 3 Gange om Dagen farer han hjem, sluger sin Mad, skjær et Par Pinde Brænde for sin Kone og henter hende en Spand Vand eller to, dandser en Gang rundt med Børnene og farer saa til sit Contoir igjen. Hjemme vilde en Mand i hans Stilling holde et Par Fuldmægtige og baade Karl og Pige. Han har gjordt sig al muelig Umage for at skaffe mig Noget, men da Tiderne ere slette, har det til Dato endnu

ikke lykkedes ham. En Minearbejder betales her med $2\frac{1}{2}$ Dll. og Kost eller $3\frac{1}{2}$ uden Kost, men det er ogsaa haardt og besværligt Arbeide, kunne I tro. Det foregaar ofte i Tunneler flere hundrede Alen under Jorden og saa lave, at en Mand ikke kan gaae opreist og undertiden maa ligge paa Ryggen og arbeide med sin Hakke, og dog ere Minearbejderne i Almindelighed sunde og lykkelige Folk.

22de October. Jeg har de sidste 3 Dage havt Arbeid oppe i oppe i Bjergene med at bygge en Kampesteens til Vinterbolig for Arbejderne i en Mine og vil forhaabentlig, naar denne er fuldført, faae Arbeid i samme Mine for længere Tid. Det er lidt haardt efter en meget anstrengende Dag at gaae tilsens i en Hule i Jorden; men jeg er naturligvis glad for det alligevel. Om Lørdag Aften kan jeg gaae til Byen og tilbringe Søndagen over her, og naar Hytten er færdig vil det blive bedre. Vi faae vor Kost, det vil sige, Meel, Flæsk, Kjød, Kartofler og Thee; men vi maa selv koge det og bage vort Brød samt klattre op i Bjergene efter lidt til at koge ved, og faae derfor ikke megen Hvile under Maaltiderne. I ville maaskee spørge, hvorledes vi bage Brød under aaben Himmel. Det skeer gandske simpelt i en Stegepande, hvori Deien kommes med en Tilsætning af lidt Gjærpulver. I Mangel af Stegepande bager man det i Asken eller paa en Pind, som holdes over Ilden. Forøvrigt kan jeg glæde Eder med, at jeg, om Gud vil, i Løbet af et halvt Aar skal være istand til at ernære mig selv uden haardt Arbeid og dertil være istand til at spare betydelige Penge. Naar jeg har gjort mig lidt bekendt med den practiske Mining gaaer jeg rimeligviis til »Rye Patch« c 10 Mile herfra, for at lære Alt, hvad der udfordres af en Bjergingenieur, det vil sige den chemiske Undersøgelse af Qvartsen, hvor Mineralerne findes, samt hvad der angaaer Qvartsmøller og Smelteovne. Jeg kan naturligviis ingen Løn faae, saalænge jeg lærer disse Ting; men efter det vil jeg i Regelen kunne gjøre Regning paa mindst 150 Dollars pr Maaned. Som bekendt findes Qvartsen i Aarer af $1-1\frac{1}{2}$ Alens Bredde dybt inde i Bjergene og seer ud som vore almindelige Graastene. Efter at være bragt til Møllerne stampes den og males saa fiin som Meel og gaaer derfra i Smelteovne, hvorfra Mineralerne udskilles. Alle disse Processer ere meget indviklede og foregaae ved Damp. Et almindeligt Vognlæs, antager jeg, vil give en Metalværdie af fra 50—500 Dollars. Jeg har nu søgt at give Eder et saa omstændeligt Begreb som mueligt om Qvartsmining. De forskjellige Spørgsmaal rettede til mig angaaende Hestevæsenet vil jeg lade ubesvarede, da jo nu den Tid er forbi, og jeg med Guds Hjælp skal blive i det Fag, jeg nu er slaaet ind paa. Der er neppe Noget, der betaler sig bedre, og jeg har en Følelse af, at jeg er kommet

ind med den rette Slags Folk. Jeg maa være glad for at være sluppet derfra med Livet eller uden betydelige Blessurer. Som jeg ikke har omtalt tidligere, havde vi hjevnlige Fægtninger indbyrdes med Pistoler og Knive, og det var et Under, at vi kun havde een Mand haardt saaret af et Skudskaar. Jeg var naturligviis altid udenfor det. Den Mand, af hvem jeg tænker at lære de forskjellige Ting, jeg har omtalt, er en Dansker ved Navn *Smidt* fra Jylland; men han taler desværre ligesom Familien Lark kun Engelsk og har nogle meget sørgelige Begreber om Danmark. Hans politiske Anskuelser indskrænke sig omtrent til, at Kongen skulde puttes i en Kanon og skydes ud, alle de fine Lieutenanter skulde sendes over her til haardt Arbeide i Minerne, og Danmark skulde give sig ind under Preussen. Jeg kan derfor ikke vente mig megen Opbyggelse af hans Selskab, især da han er ugift og ikke har andre Interesser end sine Forretninger; men til Gjengæld skal han være en usædvanlig retskaffen Mand, ligesom han er Omegnens dygtigste og flittigste Mand. Han er, hvad Fader vilde kalde en rigtig »Humblebi« og eier Halvparten af en stor Sølvmine med tilhørende Møller og Smelteværksteder, skjøndt han kun er 30 Aar gammel. Jeg har opholdt Eder længere, end jeg ønskede ved alle disse Ting, men I ville jo gjerne vide lidt Besked om Alt, hvad der angaaer mig, og jeg venter den samme Omstændelighed af Eder til Gengæld. Jeg glæder mig over det gode Aar, I have havt, og at I alle virke hen til det fælleds Maal, et godt Udkomme, uden hvilket dog ingen sand Tilfredshed kan existere. Jeg er saa glad for, at ogsaa de kjære Søstre indsee dette; thi uden et Maal er dog Mennesket Intet, og tomme Adspredelser og Fornøielser kunne aldrig opveie det. Vær overbeviist om, at jeg kun har det Maal for Øie, at blive istand til i den kortest muelige Tid at komme hjem og blive et nyttigt og godt Menneske i Samfundet og tilbringe mit Liv i kjærligt Samfund med Eder, uden at jeg forglemmer at benytte enhver Leilighed til efter fattig Evne at udvikle min Aand og naae det høiere Maal, som vi jo ogsaa Alle med Guds Hjælp stræbe efter. Siden min Ankomst her til Byen er jeg, skjøndt af Princip imod hemmelige Foreninger, bleven Medlem af »Temperance« Foreningen. Dog kan jeg trøste Eder med, at i et Selskab, hvis Valgsprog er »Reenhed, Troskab og Kjærlighed«, og hvis Formaal det er at hæve den Faldne og ligesom bære ham igjennem Livet og værne og beskytte ham mod alle Fristelser, ikke kan boe Andet end, hvad der er Ædelt og Godt. Selskabet, der bestaaer af baade Herrer og Damer, samles hver Lørdag Aften for lukkede Døre og klædte i de foreskrevne Insignier. Jeg hader alle Ceremonier, men kan ikke fragaae, at der var noget meget Høitideligt og Smukt i dem, jeg maatte gennemgaae, og i den Velkomst, jeg som nyt Med-

lem fik. Lark er naturligviis et ivrigt Medlem og har været for 20 Aar. En af Betingelserne er total Afholdenhed fra alle spiritueuse Drikke samt Viin og Øl. Tak for Eders sidste kjærlige Breve af 21de Aug. og for den lille Bouquet fra Moders Have. Ethvert Minde fra det gamle Hjem er mig saa kjært. Skriv ret snart og vær paa det Kjærligste hilset af

Eders hengivne

Daniel Bruhn.

p. s.

I kunne, som jeg haaber, for Fremtiden adressere Breve saaledes:

Daniel Bruhn, Care of C. Lark, Esq., Unionville, Nevada,
North America.

16.

Santa Clara Ranch, 15de Marts 72.

Elskede Forældre og Søstre!

Som I see har jeg skiftet Opholdssted, og skjøndt mit nuværende Opholdssted ikke just er indbydende, befinder jeg mig dog efter Omstændighederne en heel Deel bedre end tidligere. Jeg forlod min tidligere Plads den 1ste Marts og fik 2 Dage efter Arbeid paa en lille Eiendom ude i Bjergene c 3 danske Mile fra Unionville. Den tilhører en Portugiser og en Polak i Forening, men de have begge Forretninger i Byen og komme kun et Par Gange om Aaret herud. Den Enes Svoger, en Amerikaner, bestyrer den, og han og jeg ere de eneste levende Væsner i flere Miles Omkreds. Vi have et lille Bræddehuus at boe i, og koge selv vor Mad og bage vort Brød. Huset ligger i en Bjergkløft, hvorigjennem et lille Vandløb løber, og kun c 8 Td. Land kunne pløies, det vil sige efter at det er ryddet, hvilket jeg for Øieblikket er ifærd med, Resten er nøgne Klipper og Lyng. Besætningen bestaaer af 2 Heste, 1 Ko, 2 Sviin og c 400 Faar og Geder, der alle gaae omkring og skjøtte sig selv. Om Indhegning og andre Forbedringer er der ikke Tale, da Naboerne ikke kunne genere. En Landmands Liv her er ikke behageligt, kunne I troe. Vore Bønder leve som Herremænd imod Folk hertillands. Bestyreren er en gandske flink Mand, med hvem jeg haaber at skulle komme godt ud af det. Min Løn skal være 40 Dollars om Maaneden, og dertil har jeg jo den frie Natur og gode friske Bjergluft; men eensomt er her. Undertiden for Maaneder passerer her ikke en hvid Mand forbi. Imidlertid vil om et Par Maaneder Tiderne blive bedre i Unionville, og Lark vil gjøre Alt for at skaffe mig Arbeid i Minerne til den Tid, om ikke noget bedre

viser sig. Eders Breve med Presenterne modtog jeg, just førend jeg kom herud. Fru Lark bad mig med Taarer i Øinene om at bringe hendes Tak for den Opmærksomhed, der var hende viist. Hun fortjente den ogsaa i Sandhed. Det er to hjertensgode Mennesker, som efter deres Evne altid ville blive Venner til mig. Eders lille Bog har bragt mig megen Glæde. Jeg glemte ved Læsningen deraf alle mine Savn og Længsler og syntes ligesom paany at opleve den begivenhedsfulde Periode af mit Liv, der for mig var den lykkeligste jeg har havt. Den 1ste Marts tilbragte jeg hos Larks. Dagen blev, i Anledning af Thoras¹ Fødselsdag, feiret med Chocolate og Kager. Min vil neppe blive saa festlig, da det eneste og bedste, Huset formaar, er stegt Flæsk og Kartoffler. Fra stakkels *Bretteville* havde jeg Brev forleden Dag med Forespørgsel, om det kunde nytte at komme op i denne Egn, hvilket jeg paa det Bestemteste fraraadede ham. Han er for Øieblikket uden Beskjæftigelse i San Francisco og har næsten opgivet Haabet om at blive andet end Sjouer og maaskee knapt det hertilands og tænker maaskee paa at gaae hjem. Han og Kone have arbeidet nogen Tid i Santa Rosa. Han sagde, at han fandt Tante *Marie* en høist elskelig Qvinde, men kunde ikke lade være at udtale for mig, at det gjorde ham ondt, hun skulde hedde *Hoen*. Jeg har ikke meget Nyt at meddele og Leiligheden her er meget indrettet for skrivende Forretninger, hvorfor jeg vil foretrække at give Eder et længere Brev næste Gang og bede Eder tage tiltakke med dette. Værer alle kjærligst hilset fra

Eders hengivne

Daniel Bruhn.

17.

Rye Patch, May 4th 72.

Elskede Forældre og Søstre!

Skjøndt knapt om Tiden kan jeg ikke undlade paa denne Eders 30 aarige Bryllupsdag at sende Eder et Par Linier, da I dog særligt paa denne Dag ere i mine Tanker alligevel. Ydermere har jeg jo nu modtaget 2 af Eders Breve uden at besvare dem. Hjerteligst Tak for Lykønskningerne i Anledning af min Fødselsdag. Den var just ikke meget glædelig. Jeg tilbragte Dagen, skjøndt Søndag, med at rydde; men jeg er jo nu engang saa vant til ikke at tænke mere paa Helligdage, at det snart gaaer som af sig selv. Som I see, har jeg forandret Opholdssted. Den for mit Vel utrættelige Lark har skaffet en Plads hos vor Landsmand, Smith, som jeg engang omtalte. Han har Halvparten af en Sølv-

---

¹ D. B.s Søster *Thora Georgine Ulrikke Bruhn* (1849—1927), g. m. Oberstløjtnant *Theodor Fritz Lund*.

mine og en tilhørende Dampmølle, hvor Sølvet udskilles af Quartzen og har tilbudt at lære mig begge Dele og, saasnart jeg kan arbejde paa egen Haand, at give mig 2 Dollars og Kosten om Dagen. Indlagt sender jeg for en Curiositet en Prøve af Resultaterne af min første Dags Arbeid. Møllen gaaer baade Nat og Dag, Hellig og Søgn. 4de Juli er den eneste Fridag i Aaret. Et Hold arbejder fra 6 Morgen til 6 Aften, et Andet fra 6 Aften til 6 Morgen. Jeg er jo nu altsaa paa Veien til at blive Ingenieur, som I saa gjerne vilde have. Dog, sæt Eder engang for Alle ind i, at en »pæn« Stilling i dette Land er ikke til at erholde. Enhver arbejder som en Hest og seer ud som en Sjouer særlig Smidt selv; men kan jeg erholde denne Plads, er jeg da forhaabentlig kommet saa vidt, at jeg kan spare en Dollar om Dagen. Vær overbevist om, at jeg aldrig anvender en Skilling til Unytte, men alle Fornødenheder ere jo rasende dyre; thi, som jeg tidligere har sagt, leve vi jo her i en gold Hede langt mere ufrugtbar end Jyllands Heder og ere idetmindste 400 Mile fra Egne, hvor Agerdyrkning kan finde Sted. Det er lidt haardt aldrig at see et Træ eller Sø eller Sæd og Græs, da jeg altid har elsket Naturen saa meget. Rye Patch er en lille Jernbanestation med c 5—6 Huse c 12 Mile fra Unionville. Smith lader til at være en gandske flink Mand, langt bedre end jeg havde ventet. Han er fra Horsens og tænker paa at gaae hjem og see sin Fødeegn i denne Sommer. Jeg er Eder meget taknemlig, fordi I saa udførligt meddele mig Alt Nyt fra Hjemmet og haaber, at mine tørre Breve ikke ville afholde Eder fra at vedblive dermed. Naar jeg først engang føler mig hjemme, her skal jeg nok skrive noget Mere, iaften maae I undskylde mig. Vær forvisset om, at I ere i mine Tanker baade tidlig og sildig.

Min kjærligste Hilsen til Eder alle

fra Eders hengivne

Daniel Bruhn.

Adresseer for Fremtiden mine Breve: Care of Walter Smith, Esq. Rye Patch, Humboldt County. Nevada, North America.

18.

Rye Patch, 17de mai 1872.

Elskede Forældre og Søstre!

Jeg blev iaften overrasket med eet af Eders kjærlige Breve dateret 19de April og seer, at Alt gaaer sin vante Gang derhjemme. Gid det maa vedblive saaledes, til vi sees igjen, hvilket med Guds Hjælp ikke skulde vare mange Aar; thi fra nu af skal jeg forhaabentlig altid gaae fremad om end kun med Snegle-

gang. Jeg sendte Eder for c 10 Dage siden et Brev, men formoder, at det muligviis kunde gaae tabt paa Veien og vil derfor gjentage, hvad jeg deri sagde. For Øieblikket arbeider jeg for vor Landsmand »Schmidt«, som jeg engang omtalte. Han har Part i en Mine og en tilhørende Mølle og bestyrer personlig den Sidste og har nu indøvet mig saaledes, at jeg kan foretage en Deel af Arbeidet i denne. Stenene fra Minen, der er 3 Mile herfra, bringes hertil i Form og Udseende af almindelige hugne Steen, som vi lægge paa Veiene hjemme. 10 uhyre Stempler knuse den saa fiin som Vejstøv. I denne Tilstand modtager jeg den, og fra mine Hænder kommer den saa i den Form som I ville se, hvis i have modtaget mit Brev, hvori jeg sendte en Prøve. Derefter smeltes og reengjøres Sølvet og forsendes sluttelig i 4kantede Klumper paa Størrelse og Form som Muursteen. Møllen gaaer Nat og Dag, Hellig og Søgn. Jeg arbeider fra 6 Morgen til 6 Aften og en anden Mand om Natten. Ubehagelighederne derved er en skrækkelig Støi, meget Støv og Indaandingen af Qvægsølvdampe og andre giftige Stoffer; men jeg antager, at min gode sunde Natur kan modstaae dette for en længere Tid uden at angribes meget deraf. Min Løn vil nu blive 2 Dollars og Kosten pr. Dag, hvilket jo er mere, end jeg nogensinde tidligere har havt, og da vi leve i en skrækkelig Udørken, hvor det er en ligefrem Umuelighed at bruge Penge uden til Livets Fornødenheder, skal jeg forhaabentlig fra nu af tjene gode Penge. Schmidt er en meget flink og venlig Mand. Om noget behageligt Hjem er der naturligviis ikke Tale. Han selv tænker kun paa at arbeide og renoncerer paa enhver af Livets Beqvemmeligheder og Behageligheder; men det er jo i alle Tilfælde en stor Forbedring i min Stilling, som jeg maa være glad for. Det gjør mig ondt, at I skulle være nødsagede til at tage saa meget Hensyn til Folk, der ville vide, hvad jeg tager mig for. Hvorfor ikke fortælle dem som det er. For Mennesker, der ville spille fiin, er der aldeles ingen Brug i dette Land. Ordet Ingenieur, som i tale om have, I misforstaaet, eller jeg har rettere sagt ikke forklaret mig ret. Ved Ingenieur forstaaes den Mand, der passer Dampmaskinen. Naar I paa Jernbanen eller Dampmaskinen have seet en Mand i Voxdugskaskjet og fidtet fra Top til Taae, have I seet, hvad de her kalde paa engelsk »Ingeneer«. Da dette er et af de lettere Arbeider og dertil et af de bedst betalte, er dette gjerne Maalet for en Mands høieste Ambition. Eieren af de store Miner og Møller i Unionville gaaer selv med en Trillebør, skjøndt han er Millionair. En Arbeidsmand her vilde ikke lade sig kommandere af en Mand i en fiin Frakke, der selv var bange for at tage fat. Jeg siger Eder disse Ting, som de ere, for at I engang for Alle kunne forstaae det, og ikke altid skulle blive skuffede. Jeg troer

imidlertid, at jeg er kommet ind paa det eneste rette Spor, og mit Humeur er derfor i Bevidstheden herom langt bedre, end det har været; thi jeg har dog nu et sikkert Haab om engang at kunne see Eder og det elskede Danmark om end kun i et Besøg. Jeg har tænkt mig Mueligheden af, at dette kunde skee i 2 Aar om Alt gaaer vel. Jeg vil imidlertid leve og virke i Haabet derom. Een trofast Ven kan jeg altid gjøre Regning paa i Lark, og maaskee kan jeg med Tiden finde en anden i Schmidt, naar jeg lærer ham rigtig at kjende. Det er 2 Mænd, der altid ville gaae fremad, og de ville ogsaa søge for, at jeg gjør det Samme. Maatte Gud kun give mig Styrke til at bære de Savn, som dette Liv medfører. Larks leve omtrent en halv Dags Reise herfra, og jeg kan derfor ikke nyde Godt af deres Selskab. Dog tænker jeg paa at besøge dem 4de Juli, den eneste Fridag i Aaret, Amerikas Frihedsdag. Fra Tante Marie havde jeg iaftes Brev. Hun venter snart sin Nedkomst og synes at være skrækkelig nedbøiet. Jeg var jo der, da hun fik sin lille Bertha og veed, hvormeget hun leed med den ubehagelige Mand, hun maae trækkes med. Han gjorde Alt for at gjøre hende Livet og suurt, og at han ikke er bleven bedre, kan jeg tydeligt forstaae. Fra Nielsens hører jeg næsten aldrig mere. Han fik fra den Gamle 2000 Daler Dansk imod at give Afkald paa al Ret til Arv i Fremtiden og har dermed, saavidt jeg veed, etableret en lille Cigarboutik i San Francisco. Det har glædet mig at høre [om] Guld- og Diamantbryllupperne derhjemme. Jeg skulde have lidt at see Zisse og Jens den Dag. Kan den Gamle endnu passe sin Tjeneste. Jeg takker for den lille Kalv, som I saa venligt have betænkt mig med, og jeg skal ikke glemme at kræve den, naar jeg kommer hjem, hvilket jeg haaber skal skee, medens den endnu er i sin Ungdoms Flor. Eders venlige Tilbud om at sende mig et eller Andet til lidt Adspredelse skal jeg ogsaa benytte mig af. Portraiter ere altid velkomne. Jeg har næsten ikke et Eneste af hele vor Familie, navnlig har jeg stor Mangel paa Dameportraiter. Jeg skulde lide at holde »illustreret Tidende«. Forhør hvad det koster at sende den ugentlig. Herfra til Danmark kunne lignende Blade sendes for 6 cent (c 10 Skilling) — Hvis den hele Udgift ikke bliver over 2 a 3 ƒ pr. No. vil jeg med Glæde betale dette. Det ængster mig at høre om Thoras og Masines stadige Hovedpine. Jeg er selv lidt af en Doctor, og Søstrene maae derfor ikke blive vrede for nogle smaae velmeente Raad. Menneskene ere alle af Naturen bestemte til at være sunde og begaae en Synd imod denne ved ikke saavidt som mueligt at følge dens tydeligt anviste Regler. God frisk Luft baade Nat og Dag er den første Betingelse for Sundhed, dernæst tarvelig Kost, som baade er nærende og let fordøielig, og dygtig frisk Vand baade indvendig og udvendig.

Tidlig tilseng og tidlig op, idetmindste saa tidligt som man vaagner om Morgen, passende legemligt Arbeid eller Motion, saa lidt Syening eller Broderi som mueligt og varme Fødder samt dertil engang imellem et eller andet blodrensende eller afførende Middel. Nerveus Hovedpine er i Regelen foranlediget ved Forsømmelse af et eller andet af de nævnte Ting og kan, naar det ikke tages itide, blive et chronisk og uheldeligt Onde. Den lille Blomst fandt jeg i Brevet — Alle Smaaerindringer fra Danmark ere mig altid kjærkomne. Jeg kan desværre ikke gjøre Gjengæld, da Blomster ikke findes i dette af Naturen saa fattige Land. Indlagt en Prøve af vor eneste Plante, der voxer omtrent som Lyn-gen hjemme og opnaar en Høide af c 1 Alen og saa bred som vore Ribbuske. Nu ikke mere for denne Gang. Min kjærligste Hilsen til Eder Alle fra

Eders hengivne
Daniel Bruhn.

Nuværende Adresse:
Care of Walter Schmidt, Esq. Rye Patch, Humboldt County,
Nevada, North America.

19.

Rye Patch, 5te Juli 1872.

Elskede Forældre og Søstre!

Just ankommen fra Unionville i dette Øieblik modtog jeg Eders kjærkomne Brev, og da der endnu er et Par Timer af Dagen og jeg imorgen tidlig igjen gaaer til mit Arbeid, vil jeg benytte dem til at besvare det, skjøndt Leiligheden ikke er meget dertil; thi Mændene der skulle paa Natarbeide, ligge omkring mig paa alle Sider og opføre en mindre harmonisk Næsekoncert. Iforgaars gik jeg til Unionville for at høitideligholde 4de July og navnlig for at see Larks. Jeg fandt dem Alle vel og de samme velsignede Mennesker som altid. De have siden sidst anlagt en net lille Have og gjort Vidundere i denne Retning. Den lille Bye havde i Dagens Anledning gjort store Kraftanstrengelser for at høitideligholde Dagen paa passende Maade. Der var en Procession, Taler, Fyrværkerie og et Bal, altsammen naturligviis i saa smaae Forhold, at man hjemme vilde have leet deraf; men det maa erindres at hele »Humboldt County«, der er saa stort som Danmark, neppe har flere Indbyggere end Alsønderup Sogn eller c 2000. Det var noget Nyt at see saa mange pyntede Mennesker, og jeg havde selv smykket mig paa det Bedste, for dog engang om Aaret at faae Leilighed til at have lidt gode Klæder

paa, men Fornøielsen er dyrekjøbt, naar man skal kravle 3 danske Miil op og ned af Bjergene ad en lille Stie, der hele Veien er steilere end fra Taagerups Agre op til Fruebjerg. Paa Toppen er Luften saa let, at man befinder sig i en Slags feberagtig Tilstand for c 1 Miil, og Sneen ligger her Aaret rundt. Jeg forlod Møllen c 14 Dage efter mit sidste Brev for at gaae til Arbeide i Minerne, imedens den staaer stille paa Grund af Bygningen af en Smelteovn, der til de andre Ubehageligheder vil føie en høist unødvendig Hede. Naar denne er færdig, gaaer jeg atter tilbage, da Schmidt ikke vil af med mig og allerede syntes at sætte Pris paa mig. Arbeidet i Minerne er sundere, men har ogsaa sine Ubegageligheder. At ligge i de underjordiske Gange og rode med Lys og Sprængkrudt samt svinge en 20 Pd Hammer eller Hakke hele Dagen, er ikke rart. Her arbeides ikke om Søndagen, og da 1 Dollar om Dagen ligegodt fradrages os i Kostpenge for denne, er min Indtægt kun c 45 Dll pr Maaned, hvoraf c 30 kunne spares. Man slider en Mængde Arbejdstøi, og jeg har jo ikke mere som i gamle Dage min lille Mutter til at bøde om mig, men maa gjøre det selv. Min Stilling i pecuniair Henseende er jo ikke forbedret i nogen høi Grad, men jeg er imellem gode venlige Mennesker, hvilket har gjort et velgjørende Indtryk paa mig. Kun ordentlige og ædruelige Folk taales her. Mine 2 Stuekammerater ere Skotter og hedde begge Daniel til Fornavn. Der ere 2 danske Familier her i Minen. Den ene er Smidts Broder og Formand her, den Anden er Arbeider ligesom os Andre og hans Kone koger for os. De 2 Koner ere Søstre og begge fra Svendborg. Walter Schmidt vil neppe komme til Danmark iaar, og selv naar han kommer, er det et Spørgsmaal, om han vil gaae til Kjøbenhavn, hvor han aldrig har været og Ingen kjender. Hans Familie lever i Horsens. Det har gjort mig meget ondt at høre om *Grüner*. Han var med alle sine Feil en høist behagelig Mand og han efterlader en smuk og elskværdig Kone. Min hjerteligste Tak for Eders kjærlige Breve og for den gode Beskrivelse I give mig af Alting. Jeg er taknemlig for Alt i den Retning her i min Ensomhed. Nogle Portraiter engang imellem vilde glæde mig meget. Jeg har ingen af hele Familien med Undtagelse af Onkel Carl.¹ Naar I see *Hansen*, *Schmidt* og *Rist*, saa ryk dem. Jeg vilde gjerne have Hansen til Svoger, han er en solid Mand, derfor hold gode Miner med ham. Lad mig snart høre fra Eder igjen, det er min eneste Glæde. Vær Alle kjærligst hilset fra Eders hengivne

Daniel Bruhn.

---

¹ vel Farbroderen Dyrslæge *Carl August Bruhn*.

Indlagt et lille Rosenblad fra Alpha Dalen, hvor jeg for Øieblikket er. Roserne ere forbi. En lille Bjergstrøm løber igjennem Dalen og langsmed Kanterne groe adskillige Planter og Blomster. Det har været min Glæde at see paa disse om Aftenen efter endt Arbeid, naar jeg sidder og tænker paa Danmark. Naar jeg kommer til Møllen er den Glæde forbi. Den ligger paa en øde Slette, hvor Intet kan groe. Vær saa god at mærke mine Breve som paa indlagte Seddel, men ikke ud i Eet, hvilket let kunde give Anledning til Misforstaaelse.

D. B.

OPTEGNELSER OM FAMILIEN LOWSON.

Af C. Klitgaard.

Jürgen Louwsen Schoster (Skomager?) f. o. 1591, død Aabenraa 13. Juni 1659, 68 Aar gl., gift før 1631 med *Marin N. N.*, død Aabenraa 22. Marts 1651. Børn A til J (døbte i Aabenraa).¹

Børn: A. *Peter Louwsen*, døbt Aabenraa 19. Juni 1631, begr. i Sæby Kirke 30. Nov. 1721, ugift. Havde Ophold hos sin Broder Jørgen i Sæby, der gav 500 Rdl. til Kirken for hans Begravelse der. Var antagelig Farversvend og synes 1716 og senere at have været i Huset hos Farver *Niels Lindam* og Hustru, som havde faaet Broderens Farveri i Sæby.

B. *Hindrick Louwsen*, døbt 11. Nov. 1632, nærmere ubekendt.

C. *Botelt Louwsen*, døbt 3. Dec. 1634, nærmere ubekendt.

D. *Marten Louwsen*, døbt 13. Nov. 1636, nærmere ubekendt.

E. *Marin Louwsen*, døbt 9. Marts 1639, nærmere ubekendt.

F. *Kistine Louwsen*, døbt 16. Feb. 1642, nærmere ubekendt.

G. *Jürgen Louwsen*, døbt 29. Nov. 1643, død 30. Okt. 1649.

H. *Hans Louwsen*, døbt 8. Nov. 1646, nærmere ubekendt.

J. *Jürgen Louwsen*, døbt 24. Marts 1650, se nedenfor.

Jørgen Jørgensen Lowsen, døbt Aabenraa 24. Marts 1650, død Sæby 20. Dec. 1716, begr. i Kirken. Efter at have været Dreng og Svend i 14 Aar,² tog han 16. Febr. 1687 Borgerskab i Sæby, hvor han drev en betydelig Farverivirksomhed og 1682 ejede Byens højsttakserede Ejendom (Grundtaksationen). Tillige var han i en Aarrække Konsumtionsforpagter og samlede sig stor Velstand. 24. Decbr. 1686 fik han for sig og Hustru Eneprivi-

---

¹ For Oplysninger fra Landsarkivet i Aabenraa takkes Arkivar Johan Hvidtfeldt.

² Sæby Tgb. 10. Aug. 1687.

legium paa Farveri i Sæby. 1695 lod han Prædikestolen i Sæby reparere og staffere af Kontrafejer *Friderich Quantz* fra Aalborg og gav samtidig en Lyseplade ved Prædikestolen.³ Paa Lysepladen kalder han sig *Jørgen Jørgensen Low Aaben Rade*. 1705 gav han 300 Rdl. til Kirken, og 1716 legerede han 2500 Rdl. til gudeligt Brug, ligesom han 1708 forærede sin Hustrus Søstersøn, senere Byfoged, *Søren Nielsen*⁴ en Gaard i Sæby. I sit Testamente betænkte han ogsaa Byfoged Søren Nielsen og Hustru med 1500 Rdl., deres Datter *Birgitte* med 500 Rdl. og deres Datter *Karen*, der var gift med Farver *Niels Lindam*, og som vist havde faaet Farveriet i Sæby foræret af Lowsen, blev betænkt med den Formue, der ikke i Forvejen var disponeret over. Endelig blev Friherreinde *Gersdorff* (det er *Karen Jøppesdatter Solgaard*, der havde været gift med 3 Farvere i Holstebro og 4. Gang 1709 ægtede Baron *Rudolf v. Gersdorff*, Stiftamtmand i Aalborg, som 1714 solgte Farveriet) betænkt med 500 Rdl. og forhenværende Farver i Viborg *Eiler Silmanns* 2 Døtre med 100 Rdl. hver. (Sæby Skifteprotokol 1716, jfr. Hofmans Fund. III 87).

Lowsen var gift med *Mette Lauridsdatter Tamstrup*, f. o. 1627, begr. i Sæby Kirke 27. Okt. 1701, 74 Aar, Datter af Borger i Sæby, Købmand *Laurids Nielsen Tamstrup*⁵ og *Karen Pedersdatter*. Han synes kun at have haft en Søn, men Mette Tamstrup var maaske ikke Moder til denne, da ingen af hans Døtre hed Mette, og ved Sønnens Fødsel var Faderen kun 18 Aar, saa det kunde synes, at Sønnen var født udenfor Ægteskab.

Søn: *A. Jørgen Lowson*, f. i Sorø 1668, d. Aalborg 9. Septbr. 1715, 46 Aar 10 M. 7 D. gl., boede en Tid paa Dallund ved Odense, senere Købmand i Aalborg og 1710—1715 Raadmand der. Gift 1703 med *Anne Margrete Westengaard*, døbt 24. Septbr. 1679, begr. 13. Okt. 1758, Datter af Borgmester i Odense og Ejer af Dallund, Hollufgaard og Æbelø *Jens Erichsen Westengaard* og *Maren Bang* (Lengnick: Fam. Westengaard), Ægteparret havde 9 Børn, nemlig 1—9.

1. *Jens Lowson*, f. 22. Maj 1703 paa Dallund, d. 31. Okt. 1767 i Aalborg, havde været Fuldmægtig hos Slotsforvalteren i Kbh. og ansat ved Søetaten, ugift (Adresseavisen 175 — 1767).
2. *Andreas Lowson*, f. 28. Juli 1704 paa Dallund, d. 19. Juni 1758, begr. i Lyngby Kirke, Højesteretsadvokat 1726, Højesteretsassessor 1756, Etatsraad 1755, Ejer af Friisholt 1733—38, 1735 af en Gaard i Nærum. Ugift. (Bricka: Biogr. Lexikon

³ Vends. Folk og Land III 76 ff. og 85.

⁴ Fader til den bekendte Storkøbmand i Kbh. *Jacob Sewerin*.

⁵ 1669 Forpagter paa Ottestrup, 1671 Forpagter paa Haven i Hørby S., Ejer af Tamstrup i Volstrup S., som han solgte 1671.

- X, 406 og H. Hjorth-Nielsen: Danske Prokuratorer 1660—1869, S. 217).
3. *Karen Meulengracht Lowson*, f. 1706? d. Aalborg 30 Septbr. 1739, gift Aalborg 8. Febr. 1731 med Overkøbmand i Aalborg *Poul Poulsen Sternberg*, f. Aalborg 1691, d. Aalborg 2. Juli 1745. 3. S. 2. D.
  4. *Jacob Lowson*, f. 16. Juni 1708, d. 21. Maj 1777, begr. i Lyngby K. 29. Maj, Ejer af Basnæs, som han oprettede til et Stamhus, kgl. Forvalter ved Frederiksborg Rytterdistrikt, Komitteret i Rentekammeret, Etatsraad. Gift Kolding 12. Aug. 1746 med *Charlotte Amalie Riis*, f. Kolding 26. Juli 1720, d. 12. April 1798, begr. i Lyngby K., Datter af Postmester i Kolding, Kommerceraad *Jens Jørgensen Riis* og *Johanne Arvidsdatter*. 2 Børn. a—b.
    - a. *Anne Johanne Lowson*, dbt. 11. Dec. 1747, d. 29. Sept. 1809, gift med *Christian Ludvig Schütz*, f. Kh. 14. Maj 1735, d. 8. April 1812, Ejer af Basnæs, Kancellideputeret, Geheimekonferensraad (Bricka: Biogr. Lexikon, XV, 422).
    - b. *Jens Lowson*, f. 17. ...., d. 18. Febr. 1801, Ejer af Basnæs og 1792—98 af Farumgaard, cand. jur., gift med *Henriette Møller* (if. Richters Dødsf.: Löffler), f. o. 1761, d. 18. Maj 1851. Efterlod sig Afkom.⁶
  5. *Lisbeth Lowson*, dbt. Aalborg 12. April 1710, begr. 12. Maj s. A.
  6. *Anna Lowson*, dbt. Aalborg 12. April 1710, begr. 1. Maj s. A.
  7. *Anna Johanne Lowson*, dbt. Aalborg 17. Sept. 1711, begr. Aalb. 3. Marts 1788, ugift.
  8. *Marie Lowson*, dbt. Aalborg 3. Juni 1713, begr. 16. Feb. 1715.
  9. *Lisbeth Kirstine Lowson*, dbt. Aalborg 4. Feb. 1715, begr. 26. Juli 1720.

---

⁶ Biografi af Folketingsmand, Højskoleforstander i Brørup, senere Præst i Tømmerby-Lild og i Vestervig-Agger Andreas Christian Riis (Lowson), af Aug. F. Schmidt, findes i »Fra Ribe Amt« 1937.

ETATSRAAD PEDER JACOBSEN SPIIR.

Ved *Th. Hauch-Fausbøll.*

I nogle Optegnelser af min afdøde Faster Pastorinde *Emma Thjellesen* skriver hun om Etatsraad Peder Jacobsen Spiir, at han »var og af Familien«, men gør ikke nærmere rede for Familietskab, og hvorledes det har været, er det ikke lykkedes mig at udfinde.^{1a}

Peder Jacobsen Spiir døbt 15. Okt. 1759,^{1b} og der kan ikke være Tvivl om, at han er identisk med den *Peder*, Søn af Murersvend *Jacob Spiger*, der døbt den nævnte Dag i Frue Kirke.² Faderen kaldes 1749 Jacob Pedersen Spiger og var vistnok Murersvend hos Murermester Jens Christensen i Skidenstræde, der er Fadder 1749 for hans Datter. Derefter maa han antages at have arbejdet under Murermester Andreas Sihm, der med Familie er Fadder for de følgende Børn.³

Peder Jacobsen Spiir kom efter endt Skolegang ind i Hofstuen omtrent 1774, da han i nedennævnte Ansøgning af 1791⁴ siger, at han har tjent 17 Aar ved Hoffet. Han var paa dette Tidspunkt Fuldmægtig ved Hofstuen og søger for den 32aarige Marie Hagen, der vel var en Slægtning af hans senere Hustru — hendes Fader havde været Feldbereder i Randers — om Løfte paa at succedere Kongens Vaskerpige, idet han siger, at hun i en Del Aar har været ham bekendt for sin moralske Opførsels Skyld, og haaber, at hans Opførsel ved 17 Aars tro Tjeneste ved Hoffet ikke vil være ubekendt.

Spiir udnævntes til Hofskriver 11. Maj 1796,⁵ men fik 18. Sept. 1832 Afsked som saadan samtidig med, at han udnævntes

^{1a} Jvf. Personalhist. Tidsskr. 9, I, 220.

^{1b} Enkekassen 4528. Attesten tilbageleveret 28. Nov. 1835.

² Frue Kirkebog.

³ Af Jacob Pedersen Spigers andre Børn har jeg fundet: Cathrine, døbt 15. Marts 1749, Anne Marie, døbt 8. Sept. 1751, Maren, døbt 17. Aug. 1752, Hans, døbt 30. Aug. 1754, Lisbeth, døbt 31. Dec. 1756, alle i Frue Kirke.

⁴ Ansøgning af 5. Maj 1791 i Hofmarskal Johan Bülow's Arkiv. Private Breve 1770—1812.

⁵ Rentekammerets Bestallingsprotokol.

til Arkivar ved Hofmarskalatet med en aarlig Gage af 1400 Rdl. Sølv.⁶ 11. Feb. 1822 var han bleven Justitsraad⁷ og 22 Juni 1834 blev han Etatsraad.⁸ Fra 1. Juli 1837 fik han sin Afsked med en aarlig Pension af 950 Rdl. Sølv og modtog den 2. i samme Maaned et Brev fra Overhofmarskal Hauch, hvori denne skriver: »Ved tjenstligst at meddele Dem denne Hans Majestæts allerhøjeste Resolution, hvorved De har modtaget et fornyet Beviis paa Allerhøjstsammes allernaadigste Tilfredshed med den Iver og Troskab, hvormed De i Deres mangeaarige Tjenestetid har efterkommet Deres Embedspligt, er det mig tillige særdeles behageligt derfor at bevidne Dem min velmente Taksigelse og beklager kun, at Deres højt fremrykkede Alder og Svagelighed ikke længer tillader Dem at arbejde med mig, hvorved jeg berøves den Fornøjelse at staae i fremtidigt Embedsforhold til Dem. Slutteligen ville De modtage mine bedste Ønsker for Deres kommende Dages Held og Tilfredshed.«⁹

2. Jan. 1830 deponerede han 5,300 Rdl. i kgl. Obligationer i Stadens Overformynderi til bedste for sin Datter og hendes Børn.⁹ Han førte i sit Vaaben en Obelisk med et paaskrevet S omgivet af flyvende Duer, højre Skjoldfigur er en Skikkelse holdende i højre Haand to krydslagte Nøgler, venstre Skjoldfigur er en siddende Skikkelse støttende Hovedet paa højre Arm.¹⁰

Spiir døde af Koldbrand 82 Aar gammel 15. Dec. 1841 i Kjøbenhavn.¹¹ Efter hans Død fandtes i en Kuvert følgende karakteristiske Dokument, der viser, at hans andet Giftermaal har været hans Datter og Svigersøn imod. Kuverten, som han havde forseglet, bar følgende Udskrift: »Dette Dokument maa ikke aabnes uden af Skifteretten,« og Indholdet var følgende:

»Da min Svigersøn Justitsraad og Hofskriver *Schoubye* formener, at jeg har mine juridiske Bøger i Behold, saa erklærer jeg herved: at disse ere for længe siden bortgivne, efterdi de vare af ringe Værdie og aldeles defecte, ligesom og den gamle Comode ikke er mere til, da den ved Flytningen blev saaledes ramboleret, at jeg skildte mig ved den.

For at forebygge mulige Ubehageligheder for min Kone efter min Død, paa Grund af min Svigersøn maaske vil giøre Fordring paa, at jeg skal have efterladt mig Penge eller Obligationer, da erklærer jeg herved, at jeg intet ejer af det anførte, efterdi min Pension var ikke mere end tilstrækkelig til mit og mit Huuses

⁶ Dokument i hans Bo (1841, 1 B., Nr. 125).

⁷ 2. Departementets Registrant, Nr. 210.

⁸ Samme, Nr. 423a.

⁹ Forseglingsprotokol 1835, 1 B., Nr. 119.

¹⁰ Samme 1841, 1 B., Nr. 125.

¹¹ Holmens Kirkebog.

Underholdning samt de faae Hundrede Rigsdaler i Obligationer, som jeg var i Besiddelse af, da jeg flytted fra min Datter, ogsaa er anvendte til Bosætning af Meubler og andre Fornødenheder, fordi jeg holdt af at leve godt paa min gamle Alder, ligesom min gamle Lidenskab Tallotteriet ej heller har forladt mig siden den Tid, jeg boede hos min Svigersøn Schoubye, hvilket er ham velbekendt, fordi jeg haabede derved at erholde en lille Capital til min uformuende Kone i hendes mulige Enkestand, men som desværre er mislykket(!)

For om muligt, at nogen efter min Død skulde faae i Sinde at blamere min Kone, at hun ikke havde været god imod mig da declarerer jeg herved, at hun er et Mynster for sit Køn, efterdi jeg har tilbragt den lykkeligste Tid af min Tilværelse i den Tid, jeg har været forenet med hende. Paa Grund af den Godhed og Hengivenhed, jeg forhen har viist min Datter og hendes Mand *Schoubye*, er det mit sidste og inderligste Ønske: at de ville viise min Kone *Christine Spiir* den samme Godhed og Velvillie, som jeg har viist imod min Svigersøn *Schoubye* og hans Kone *Cathrine Spiir*.

Dersom min Svigersøn Justitsraad *Schoubye* imod Formodning maatte forlange, at mit Boe maatte bortsælges, da bør min Kone tilstaaes Rettighed at begiære, at min Gulddaase, som jeg af Højsalig Kong Frederik den 6te har erholdt for min Stræbsomhed, tillige med ..... Stykker¹² hollandske Ducater samt en Deel Sølvmedallier af ikke ringe Værdie, da ligeledes bortsælges til Fordeel for mit Boe. Vel vil *Schoubye* fremføre herimod, at jeg har givet ham disse Mønter til Ejendom, men saadant er aldeles urigt(igt) og Usandhed; thi jeg kan beraabe mig paa min Datters Beviislighed, da hun saae, at jeg leverede hendes Mand de omtalte Guldmynter til Forvaring, siden min Datter var overladt mit Chatol, bad hun mig om, at maatte erholde nogle af dem, hvortil jeg svarede hende: at jeg nu for Tiden ikke kunne bortgive nogen af dem, efterdi jeg ikke vidste, om jeg selv vilde komme til at bruge nogen af dem. Dette tiener til Bekræftelse med mit Navns Underskrift.

P. I. Spiir.

Spiir havde 14. Okt. 1795 i Slotskirken i Kjøbenhavn ægtet *Marie Elisabeth Hagen*, der var døbt 24. Juni 1753¹³ og døde 14. Januar 1821.¹⁴ Enkemanden fik Bevilling til uskiftet Bo 23.

¹² Han har aabenbart ikke kunnet huske, hvor mange der var, da Tallet staaer in blanco.

¹³ Enkekassen 4528.

¹⁴ Richter.

Jan. 1821. Den 11. Feb. 1835 ægtede han i Hjemmet i Kjøbenhavn¹⁵ Jomfru *Christiane Eskildsen*, til hvem han først 11. Marts 1835 (tinglæst 26. Maj) havde udstedt en Deklaration i Anledning af Skiftet efter hans første Hustru, hvorved han overdrog hende forskelligt Bohave og Løsøre. Hun var i flere Aar hans Husjomfru og ydede ham i hans svage Alderdom »udmærket Omhu og Pleje«. Hun var født 1801 og døde 28. April 1863 paa Frederiksberg.¹⁶

Spiir havde i sit første Ægteskab kun en eneste Datter *Cathrine*, født 15. Juni 1792 i Frederiksborg og død 11. Dec. 1872 i Absalonsgade 24.¹⁷ Hun ægtede Feb. 1822 Justitsraad, Løjtnant, Hofskriver *Andreas Schoubye*, der var døbt 18. Feb. 1789 i Kjøbenhavn. Han fik 10,000 Rdl. Sølv i kgl. Obligationer i Medgift og ejede 1845 Kronprinsessegade 393 B, hvor han boede paa 1ste Sal med sin Hustru og 3 Børn¹⁸: Olivia Maria Schoubye, 21 Aar, Waldemar Jacob Emil Schoubye, 19 Aar, stud. phil., og Georg Ludvig Schoubye, 16 Aar, Elev i Grüners Handelsakademi. Justitsraad Schoubye døde allerede 17. Juni 1847.¹⁴

---

¹⁵ Slotskirkens Kirkebog.

¹⁶ Frederiksberg Kirkebog.

¹⁷ Enkekassen 12803.

¹⁸ Folketællingen 1845, St. Annæ Vester Kvarter II.

ANMELDELSER.

JERNVÆRKSEIER JACOB AALLS OPTEGNELSER 1780—1800.

Utg. av Historielaget for Telemark og Grenland. Skien 1939. 148 S.

I henvendelse til Aarhundrede har den norske Patriot *Jacob Aalls* »Erindringer som Bidrag til Norges Historie fra 1800—1815«, 1—3, 1844—45, hørt til de klassiske Memoireværker og været et vigtigt Kildeskrift til Forstaaelse af den unge norske Stats Opstaaen og første Udvikling. Dette Værk begynder dog først med Aaret 1800, og Læsere har oftere følt det som et Savn ikke at have Adgang til gennem en Skildring fra Jacob Aalls egen Haand at lære hans Skæbne at kende før dette Tidspunkt. Imidlertid har der i Haandskrift foreligget en saadan Fremstilling, hvoraf der nu er offentliggjort et Uddrag under ovenstaaende Titel. Enkelte Træk fra denne Selvbiografi har aabenbart tidligere været kendt gennem det Rids af Aalls Levned, som indleder anden Udgave (1859) af »Erindringer« og er derfra vandret videre bl. a. til det monumentale Værk af *Haagen Krog Steffens* om »Slægten Aall«, 1908 (S. 338 ff.), men Hovedparten af Stoffet er nyt. Desværre hedder det i nogle Indledningsbemærkninger, at der her er Tale kun om et »meget stærkt beklippet« Uddrag, idet ethvert Afsnit, »hvor forfatteren kan siges at have udtrykt sig med nogen frihed og som han kanske af den grund ikke vil have offentliggjort«, er udeladt. I Betragtning af, at Aalls Død nu ligger omtrent 100 Aar tilbage i Tiden, skulde man dog tro, at det ikke længere var nødvendigt at tage saa vidtgaende Diskretionshensyn.

De nyudgivne Ungdomserindringer af Jakob Aall kan vel ikke kaldes et meget betydeligt Skrift: Indholdet er af begrænset Interesse, Kompositionen er noget løs i Vævningen, og Stilen er hverken elegant eller særlig gennemarbejdet, men det er ikke desto mindre en Bog, som har en egen Charme baade ved Fremstillingens stilfærdige, fine Tone og ved de Bidrag, den giver til Oplysning om de indre Tilstande og det private Liv i Slutningen af det 18. Aarhundrede. Det er lykkedes Forfatteren at tegne et livfuldt Billede af Steder og Mennesker, saa at man med Interesse følger ham fra Barndomstiden i den rige Købmandsgaard i Porsgrund gennem den noget trange Skoletid som Pensionær hos Rektor, Magister *Tornø* i Nyborg og gennem Studieaarene i København 1791—95 for tilsidst at ledsage ham paa en Studierejse bl. a. til Kiel og Göttingen, som han foretog sammen med sine Venner *N. Hofman (Bang)*, *Laurits Engelstoft* og *P. E. Müller*. Værdifuld er ogsaa Beretningen om Jacob Aalls Køb af Næs Jærnværk, om de Kampe og Vanskeligheder, der mødte ham ved Reorganisationen af den Virksomhed, der skulde bringe ham saa megen Velstand.

For danske Læsere vil Skildringen af Forfatterens Københavnsophold sikkert være af størst Tiltrækning. Som Student havde Jacob Aall Bolig i Badstuestræde i Justitsraad *L. N. Stephansons* Hus, hvorfra han siden hentede sin Brud, og han var tillige nær knyttet til en anden bekendt Familie, Provst *H. J. C. Høeghs* i Gjentofte. Om Sommeren laa han paa Landet i »Bakkehuset«, hvor han logerede sig ind hos Ejeren, den gamle Student *Orm*, forøvrigt bekendt som »en stor Dagdriver«. Tidligt om Morgenen red Aall ind til København for at passe sine Forelæsninger, om Eftermiddagen tog han igen ud til »Bakkehuset«, og aldrig var han gladere, end naar han i den mørke Høstskumring i Regn og Storm fôr afsted paa Hesteryg for at

naa sit stille Asylum. »Stormens Tuden og Regnens Pladsken paa Vinduerne var en behagelig Lyd i den lune Stue, hvorved Erindringen gjerne dvæler«, siger han mange Aar efter (S. 65). Overhovedet var Aall saaledes stillet i økonomisk Henseende, at han kunde gøre sig Livet behageligt, et Særsyn som han var blandt Datidens teologiske Studenter, udstyret med Ridehest og Tjener til personlig Opvartning. Trods sin Velstand forsømte Aall dog ikke sine Studier. Med stor Iver kastede han sig over Teologien, arbejdede ofte 13 Timer i Døgnet, og det var hans Maal at blive Præst i Norge. En temmelig mislykket Prøveprædiken i *C. Pavels'* Kirke i Brevig bidrog dog i høj Grad til at bringe ham bort fra Tanken om at søge gejstligt Embede. Derimod skyldtes hans Ulyst hertil ikke — som hos saa mange i denne teologisk radikale Periode — religiøse Betænkkeligheder. Hans Religøsitet var af en egen mild, barnlig-poetisk Støbning, han var i aandelig Henseende blevet stærkt paavirket af Provst Høegh, og hans egne Studier havde ført ham til et Standpunkt, der særlig fandt Hvile i Johannesevangeliets aandeliggjorte Kristendomsform (S. 42 f., 86, 95). Da Aall 1795 tog teologisk Attestats, skete det med stor Berømmelse, og han medbragte de skønneste Vidnesbyrd fra sine Professorer.

Er det saaledes med ikke ringe Udbytte, at man stifter Bekendtskab med Indholdet i Jacob Aalls Ungdomserindringer, saa giver det væsentlig mindre Tilfredsstillelse at undersøge Principperne for Udgivelsen. Udgaven fremtræder uden Udgivernavn, og det er maaske ikke helt uden Grund, at Udgiveren har foretrukket at forblive skjult. Selv uden at have Adgang til Aalls Manuskript er det let at se, at Tekstgengivelsen maa være alt andet end ulastelig. Næsten paa hver eneste Side forefindes saaledes grove Fejl og vitterligt urigtige Former for Navne og Fremmedord. Hertil kommer, at der ikke er gjort det fjerneste for at lette Læserne Forstaaelsen af de Forhold og Personligheder, der er omtalt i Teksten. Man kan ikke forvente, at f. Eks. Flertallet af de Personligheder, J. Aall er kommet i Berøring med, paa Forhaand skal være Nutidens Læseverden bekendt, hvorfor Teksten burde have været ledsaget af en Kommentar, der dog bragte de nødvendige Oplysninger til Orientering. Heller ikke et afsluttende Navneregister vilde det have været upassende at udstyre Bogen med. Som saa ofte maa man ogsaa her med Beklagelse fastslaa, at et tiltrækkende og i flere Henseender værdifuldt Skrift, som havde fortjent at blive underkastet en metodisk og omsigtsfuld Behandling, nu forelægges Offentligheden i en Skikkelse, som ikke er Indholdet værdig.

Bjørn Kornerup.

FLEMMING DAHLS ARBEJDER OM C. G. ANDRÆ.

Blandt de store Skikkelser indenfor dansk Politik, hvis Manddomsgerning faldt i anden Halvdel af det 19. Aarhundrede, fremtræder *C. G. Andræ* i den almindelige Bevidsthed som en af de mest markante. Dette skyldes dels hans særprægede og betydelige Personlighed, dels ogsaa at han, i højere Grad end de fleste af sine Samtidige, er blevet gjort til Genstand for grundige Specialstudier og belyst gennem omfattende Publikationer.

Allerede Aaret efter *C. G. Andræs* Død 1893 paabegyndte hans Søn, Etatsraad *Poul Andræ*, ansporet af sin levende historiske Sans og sin stærke sønlige Pietetsfølelse, Udgivelsen af en lang Række Skrifter om Faderen. Dette Forfatterskab, som fortsattes gennem tre Aartier, rummer foruden værdifulde biografiske Bidrag ogsaa et fyldigt Kildemateriale til *Andræs* og hans Tids Historie. Dog manglede ved *Poul Andræs* Død 1928 endnu en Udgave af Faderens bedste politiske Taler, et Værk, med hvilket Etatsraaden havde ønsket at afslutte sit Forfatterskab.

I Overensstemmelse med hans udtrykkeligt udtalte Ønske blev Løsningen af denne Opgave af Eksekutorerne i hans Bo overdraget nuværende Stadsarkivar *Flemming Dahl*, som derefter 1933—34 offentliggjorde »C. G. Andræ's Taler i Udvalg« I—II, hvorved dette tidligere lidet paaagtede, men derfor ikke mindre vigtige Kildestof er gjort let tilgængeligt.

En særlig Værdi har Udgaven af Talerne derved, at den indledes med en Skildring af Andræ's Liv og Gerning, hvori Forfatteren paa knap 70 Sider (hvortil hører 0.30 Sider Kildehenvisninger og Noter) har koncentreret en skarpttegnede og solidt underbygget Karakteristik af Andræ. Hvor stærk Sammentrængningen er, faar man et levende Indtryk af, naar man benytter det udførlige Noteapparat, hvormed ikke alene Indledningen, men ogsaa Talerne er forsynet. Heraf fremgaar det tydeligt, at Dahl langt fra har »skrevet sig ud« om Emnet.

Dette har yderligere fundet Bekræftelse gennem de Studier over enkelte Sider af Andræ's Levned og Virke, som *Flemming Dahl* i de senere Aar har offentliggjort, nemlig:

»Andræ og Østgrønland« (1932) (udvidet Særtryk af »Dagens Nyheder«s Kronik 14/10 1932),

»Andræ og Embedsstanden« (1934) (i »Ministeriernes Maanedssblad« Januar—Marts 1934),

»Det Andræ-Heiberg'ske Venskab« (1935) (i »Historiske Meddelelser om København« 3. Rk. I. S. 269—321),

»Andræ und das dänische Proportionalwahlsystem. Ein Beitrag zur Geschichte der Verhältniswahl« (1936) (i »Zeitschrift für Politik«, Berlin 1936, Hft. 6—7, S. 412—25),

»Andræ og Forholdstalsvalgmaaden« (1937) (i »Hist. Medd. om Kbh.« 3. Rk. II. S. 461—96).

I disse Specialstudier er Forfatterens Syn paa Andræ uddybet og nærmere begrundet. *Flemming Dahl* nærer stor Beundring for Andræ, hvis Personlighed han skildrer med Varme og Sympati. Interessant er navnlig Dahls Kritik af den gængse Opfattelse af Andræ som et ensidigt Forstandsmenneske og hans Fremdragen af Følelselementerne i Andræ's Psyke, som tidligere næppe er blevet vurderet efter Fortjeneste.

Ikke mindst Artiklen om Venskabsforholdet mellem Andræ og Fru *Heiberg* bærer Vidne om sin Forfatters Trang og Evne til psykologisk Fordybelse. Dog rummer dette Forhold endnu stadig Problemer, om hvis Forstaaelse der kan herske Uenighed (se *Robert Neiiendams* Indvendinger mod Dahls Fremstilling i den nye, reviderede Udgave af hans Bog om *Johanne Luise Heiberg*, Kbh. 1937). Helt befriet for uklare Momenter bliver Venskabsforholdet mellem Andræ og Fru *Heiberg* muligvis aldrig paa Grund af Kildernes delvise Svigten paa dette Punkt.

Om end *Flemming Dahls* »indfølende« Analyse af Andræ's Karakter oftest betegner en Styrke, kan den dog ogsaa være en Svaghed, idet Dahl — trods sine Bestræbelser for at holde sig neutral — undertiden i den Grad betragter Problemerne med Andræ's Øjne, at hans Domme ubevidst paavirkedes heraf. Dette forekommer mig at være Tilfældet, naar Dahl søger at vise, at »social Interesse og Ansvarsfølelse vil man saaledes paa ingen Maade kunde frakende denne uafhængige og særprægede Personlighed« (»Taler« I. S. 65). Hertil maa dog vist bemærkes, at de af Forfatteren nævnte Eksempler paa Handlinger og især Udtalelser af overvejende teoretisk Betydning, som skulde støtte hans Tesis, synes for spredte og lidet vægtige overfor de mange — ogsaa af Dahl anførte — Vidnesbyrd om Andræ's Mangel paa virkelig positiv social Forstaaelse — ogsaa i Praksis.

I flere andre Tilfælde tager Forfatteren Andræ i Forsvar overfor moderne

Historikeres Kritik, forsaavidt denne fremsættes ud fra Nutidens Synspunkter, idet han gør gældende, at »efter sin Tid, sine Forudsætninger og Erfaringer kunde Andræ næppe udtale nogen anden Anskuelse« (»Taler« I S. 68). Formentlig burde han da ogsaa under Diskussionen af, i hvilken Grad Andræ var socialt interesseret, have ladet sig nøje med at anlægge en lignende »historisk« Synsmaade, altsaa blot have henvist til, at Andræ, saaledes som hans Tid og Milieu nu engang var, maatte blive økonomisk Liberalist og følgelig Modstander af den fremvoksede Socialisme og dens »sociale« Indstilling.

I sin Karakteristik af Andræ som Taler (»Taler« I S. 75 ff.) giver Dahl en livfuld Skildring af den store Politikers Fremtræden i Rigsdag og Rigsraad og foretager desuden en Undersøgelse af Andræs Stil og Sprog. Det er tydeligt, at Forfatteren fordyber sig i dette Emne med en ganske særlig Kærlighed, hvilket utvivlsomt hænger sammen med den Vægt, han selv tillægger Formen i sine Skrifter.

Idet Flemming Dahl saaledes søger at forene Historieskrivningens Kunst med Historieforskningens Videnskab, opnaar han i sine Andræ-Arbejder at give os et sandere Billede og en dybere Forstaelse af Mennesket bag Politikeren og Videnskabsmanden, end vi hidtil har haft. Forhaabentlig vil Dahl afslutte sine Studier over dette Emne med Udsendelsen af den udmønstede og afsluttende Monografi, som han endnu skylder os.

Poul Møller.

SPØRGSMAAL.

KOLDING — BUCH.

Saafernt nogen kan give Oplysning om Forældrene til Biskop i Bergen *Anders Michelsen Kolding*, f. i Kolding 1560, død i Bergen 5. Aug. 1615, og til hans Hustru *Bodil Andersdatter Buch*, vil jeg være taknemlig.

H. C. Carlsen,

Ingeniør,

»Kærgaarden«, Randers.

TIL MEDLEMMERNE.

»Dansk historisk Fællesforening« har d. 1. Juni udsendt et Hæfte *Skriftprøver fra Tiden efter Reformationen til Midten af 19. Aarhundrede* ledsaget af Tekstlæsninger (Transkriptioner). Prøverne er udgivne ved Arkivar i Rigsarkivet, Dr. *Hjelholt* og udgør den praktiske Del af den Vejledning i gotisk Skriftlæsning, som Fællesforeningen har paataget sig at tilvejebringe. Senere vil følge en teoretisk Del omfattende Skriftens historiske Udvikling.

Skriftprøverne, der i Boghandelen kommer til at koste 4,75 Kr., tilbydes Medlemmer af Foreninger, der er tilsluttet Dansk historisk Fællesforening — derunder altsaa Medlemmer af vort Samfund — til Fremstillingspris. Det vil sige, at de vil kunne faa Bogen portofrit tilsendt ved Indbetaling af 2,75 Kr. paa Dansk historisk Fællesforenings Postkonto 35 16, Markvej 15, København F.

Bestyrelsen for »Norsk slektshistorisk Forening« har meddelt, at Prisen paa Aargangene 1928—34 af »Norsk slektshistorisk Tidsskrift« er nedsat til 2 Kr. pr. Aargang, hver Aargang paa 2 Hæfter. Denne Nedsættelse gælder kun Medlemmer af Norsk slektshistorisk Forening og af vort Samfund. Norsk slektshistorisk Forenings Kommissionær er Cammermeyers Boghandel, Oslo.

AF EN DANSK OFFICERSFRUES BREVE 1803—08.

Ved *Julius Clausen*.

Mens vore Arkiver og Biblioteker opbevarer Breve i Tusindtal fra mandlige Correspondenter, udgør de kvindelige Brevskriveres Efterladenskaber kun en beskedn Brøkdel heraf. Og de Brevskaber, som findes fra Tider, der ligger flere Generationer tilbage, skriver sig saa ganske overvejende fra Overklassens Kvinder. Grunden hertil ligger lige for. Den bunder i Kvindens daværende sociale Stilling. Hun havde ringe Anledning til at hævde sig udad, Hjemmet var hendes Domæne, hun forstod bedre at føre Naal end Pen, thi den Undervisning, hun havde nydt, strakte sig almindelig kun til de elementære Skolekundskaber. Derfor er en Række Breve som de foreliggende, som skildrer det daglige Liv i et Officershjem for omkr. 135 Aar siden, sjældnere Stof og baade af person- og kulturhistorisk Interesse. Meget af en saa fjern Tids Familiecorrespondance er sikkert forsvundet eller tilintetgjort.

Den foreliggende Brevsamling (i Privateje) har ogsaa en vis Værdi til Belysning af Brevstilens Historie. Den viser Brevskriverinden staaende paa Grænsen af en ældre, vedtaget, og en yngre, personligere Udtryksmaade. Hun har været opdraget med den Efter-Rousseauske patetiske Stil med de overdrevne og svulmende Udtryk, som man ikke bør tage for mere end de er. Men i denne Klang fra de »skønne Følelsers« Tid lader ogsaa en ejendommeligt, indsmigrende og karakterfuld Kvinde sin Røst blande sig.

Hendes Fødenavn er *Sophie Louise Bülow*. Hun kom til Verden 14. Decbr. 1772 paa Gaarden Laage ved Vejle, som hendes Fader, Kaptajn *Chr. Fred. Bülow* havde købt. Hendes Moder var født *Barbara Høegh* og havde tidligere været gift med en *Thestrup*. Der var fire Børn i Ægteskabet: en Søn, *Franz*, den senere Generaladjutant og Frederik VI's højtbetroede Mand, og tre Døtre: *Fredrika (Rikke)*, *Joachimine (Mine)* og *Louise*. Men skøndt født i Jylland blev Louise en udpræget fyensk Pige. Faderen solgte Gaarden, erhvervede sig en mindre, Annerupgaard ved Assens, hvor den fhv. Militair nu bestred Posten som Toldinspektør. Familien var jo nok af gammel Adel, men det var en Slags »Fattigadel«, og det var næppe uvelkomment, da Herskabet paa det nærliggende Brahesborg, Greve *Carl Rantzau* og hans Hustru *Frederikke f. Wedell-Jarlsberg*, tilbød at tage den lille Louise til sig og sørge for hendes Opdragelse. Dette Ægtepar, der selv var barnløse, og som blev hendes »Oncle« og »Tante«, gav hende gode Kaar.¹ Mens Greven synes at have været af Landjunkertypen, ses det af flere Breve hvilket ædeltænkende Menneske og dannet Kvinde Grevinden har været. Hun lærte her huslige Sysler, at spinde og sømme, men foruden Lærerinden i de daglige Fag, holdtes der en »Française«, der lærte Louise at parlere det franske Sprog, ogsaa at kunne skrive

¹ Grevinde Rantzau var Louises Kusine, idet Grevindens Moder *Charlotte Amalie f. Bülow*, var Søster til Louises Fader.

det, hvad hendes Breve tydeligt viser. I lige Maade lærte hun at traktere et Klavecin, og hyppige Gæsterier paa de omliggende fyenske Herregaarde — Wedellsborg, Hvidkilde, Billeskov, Mullerup — lærte den unge Pige at føre sig i Verden.

Saa var det Louise Bülow i sit 26de Aar gik sin Skæbne imøde. Under et Besøg paa Als traf hun den 32-aarige Kaptajn og Kompagnichef ved 2den sjællandske Bataillons lette Infanteri, *Christian Ulrik Sundt*. Og han var ikke nogen helt almindelig Fremtoning. Af Ydre skal han efter mange samtidige Vidnesbyrd — for at tale Holbergsk — have været en »deylig Karl«, rank, elegant, spændstig og med et Par straalende brune Øjne.

Han tilhørte den danske Gren af den vidtfavnende norske Slægt *Sundt* (se Stamtavlen i Personalhist. Tidsskr. 2. IV, 39 ff.). Faderen af samme Navn havde været Kaptajn ved Livgarden og levede i Rendsborg, hvor Sønnen blev født 21. Marts 1766. Han fik en glædeløs Barndom. Forældrene blev skilt, og Faderen fik lige efter Udnævnelsen til Oberst i 1769 Ordre til at begive sig til Norge p. Gr. af Uregelmæssigheder i Regimentskassen. Han rejste med sine Børn til Kristiansand, hvorfra han sendte den syvaarige Christian ned til København for at blive optaget paa Landkadet-Akademiet. Det var en haard og streng Skole, og han lærte at blive en ægte Støvlet-Officer med ringe Almendannelse, men med en højt udviklet Ordenssans og Føling med Tjenestens Reglementer. Og Ærgerrighed og Forfængelighed var herskende Egenskaber hos ham, der 1787 var avanceret til Sekondløjtnant i Livgarden tilfods. Han greb derfor til med begge Hænder, da Onklen, Generalmajor *Fred. Numsen*, skaffede ham Orlov for at følge sig som Adjudant til Delta-gelse i Krigen i Finland mellem Rusland og Sverige paa russisk Side. I henved to Aar var Chr. Sundt heroppe og har i sit vita, som han indsendte 1815 ved Udnævnelsen til Ridder af Dannebrog (aftrykt i Personalhist. Tidsskr. IV, 153 ff.) udførligt gjort Rede for sine krigerske Bedrifter paa den finske Krigsskueplads, der hverken var faa eller smaa. Han synes at have udvist stort personligt Mod, været forrest i flere Træfninger, og blev alvorligt saaret. Ved Afskedsaudiensen hos Kejserinde Katharina, der nok har fundet Behag i den smukke danske Officer, lod man ham forstaa, at hvis han vilde komme igen, ventede en Majors Rang ham. Men ved Hjemkomsten vilde Kronprins Frederik ikke give Slip paa en Officer, der lige var hans Type, og udnævnte ham til Kaptajn. Han fik nu Bolig i Kastellet som Kompagnichef, men har antagelig haft Udkommandoer.

Formodentlig er han ved en saadan Lejlighed kommen i Indkvartering paa Als, hvor Chr. Sundt kom, saa og sejrede. I hvert Fald over den unge Louise Bülows Hjerte. Rygtet var gaaet forud om hans Tapperhed, og Indtrykket ved det første Møde skal ifølge Familietraditionen have været saa stærkt, at hun besvimele ved Synet af den smukke Officer. Sundt, der hele sit Liv ikke var nogen Hader af »Kønnet«, blev naturligvis ikke ufølsom herfor, og da Pigen var nysselig og han — der var en særdeles pengeker Mand — formodede, at hun kunde blive det barnløse Brahesborg-Herskabs Arving, slog han strax an og gav Fyr. Det unge Par blev pr. Kongebrev viet i Gamtofte Kirke d. 19. Aug. 1798 og flyttede kort efter over til Boligen i Kastellet, hvor to Børn fødtes: Drengen *Carl Ernst* 19. Okt. 1799 og Datteren *Caroline (Line)* 13. Maj 1802.

For saa vidt var alt godt og vel. Men allerede det første opbevarede Brev fra Fruen i Efteraaret 1803 viser Skyer paa Ægteskabets Himmel. Vistnok holdt de af hinanden, men de to Mennesker passede slet ikke sammen. Man kan her med god Grund tale om »Gemytternes Uoverensstemmelse« — thi Louise havde Gemyt, hvad hendes Breve tilstrækkelig godtgør, hendes Mand slet intet. Hans Breve til hende eksisterer ikke mere, men indirekte lærer vi ham dog at kende som en redelig Mand med stærk Ansvarsfølelse for Hjem

og Børn, men smaatskaaren, pedantisk, Realist til Fingerspidserne, uhyre nøje-regnende i Økonomien (hvad dog ikke hindrede ham i nu og da at vise et grand seigneur-Lune) og knurrende overfor formodet manglende Orden i Husholdningskassen, og en god Del mistroisk. Louises Breve viser hende som hans afgjorte Modpol: hengiven, følsom, fuld af Ømhed for Mand og Børn, skæmtefuld, lystig i lyse Øjeblikke, med et Anstrøg af poetisk Frodighed og en let Frivolitet, der gør hende til en ægte fyensk Pige.

I Slutningen af 1803 faar han Udnævnelse til Major, men maa samtidig marschere med Bataillon en til Holsten, hvor han faar Befaling over de i Husum og Tønningen liggende Tropper. Hustruen længes meget og udvirker gennem Broderen Franz hans Udnævnelse til Bataillonchef og Hjemkomst i Foraaret 1805. Men som den politiske Uro voxer, maa Sundt igen afsted til Tønningen, hvor han skal overvaage Elb-Blokaden i Begyndelsen af 1807. Og lange Tider hengaar, inden de genses. Bombardementet, som hun oplever i København og realistisk fortæller om, og Krigen adskiller dem. Sundt faar Ordre til at begive sig til Kierteminde for at overføre et Detachment Tropper til Undsætning for Sjælland, men Ordren annulleres. Han rejser tilbage over Beltet for at slutte sig til Hovedkvarteret paa Sjælland, medens Louise med Børnene drager samme Vej over for at finde Optagelse i de urolige Tider hos de fyenske Venner. Uden at ane det krydser Ægtefolkene hinanden paa Store Belt.

Det sidste bevarede Brev fra hende i Marts 1808 aander endnu Ømhed og Deltagelse for Mandens Skæbne. Med ikke ringe Overraskelse erfarer man da fra anden Side, at Louise indsender Separationsbegæring i 1810 der skal være kommen over den intetanende Mands Hoved som et Lynnedslag. Separationsbevillingen i Rigsarkivet fra Marts 1811 nævner kun »vigtige Bevæggrunde« og ledsages af en Liste over Møblernes og Sølvtojets Fordeling og bestemmer, at Moderen beholder Pigen, Faderen Drengen. Det er vanskeligt nu at gøre sig en virkelig Forestilling om Motiverne til Separationen. De synes afgjort ikke at have været af erotisk Natur. Louise følte sig svag som Aarene gik og betoner flere Gange, at hun foretrækker de »aandelige Forelskelser«. Og sin Mands smaa Libertinager havde hun vænnet sig til at lukke Øjnene for. Snarere har det vel været Mandens voksende Knarvornhed og Pirrelighed i Forbindelse med de flere Aars Adskillelse, som har ladet hende ønske at leve helt for sig selv derovre i sit Barndommens og Ungdommens kære Fyens Land. Længe varede det ikke. I Aug. 1812 lukkede Louise Sundt sine Øjne i Odense, kun 40 Aar gammel, blev bisat i St. Knuds Kirke 15. Aug. for derfra at blive ført til Kapellet paa Wedellsborg. Man har Medfølelse med denne unge Kvindes ublide Skæbne.

Endnu et Par Ord om hendes Mand, der overlevede hende i 37 Aar.

Under Krigen avancerede han til Oberstløjtnant og havde Kommando rundt omkring paa Øerne, 1814 overtog han Kommandoen over 5 Batailloner ved Aarhus. Kong Frederik værdsatte ham i høj Grad, dekorerede ham og udnævnte 1817 Sundt til Chef for 1ste Livregiment. Hvor stokmilitær han var, ses af en kuriøs opbevaret Tjenesteordre, hvor han paalægger Regiments-Fanebæreren, der ikke af Naturen var begavet med rig Skæg væxt, at anlægge Knebelbart og Fipskæg ved Hjælp af Husblas. Da Tambouren en Dag i stærkt Regnvej har undladt dette af Frygt for at Stadsen skulde falde af ham, faar han en alvorlig Overhaling med Paabud om hver Dag at indfinde sig ved Paraden i fuld Krigsmaling. Regimentschefen skal ikke have noget af, at »Quakleri eller umilitær Tænkemaade indsniger sig«.

Sundt blev en af Københavns Originaler, naar den lange, magre Mand iført en tætsluttende Militærfrakke og høje Gamascher som en Stormvind jog gennem Byens Gader. At vandre i Stormskridt var hans Passion. Ledsaget af en Tjener gjorde han en Fodrejse til Tyskland, hvor han tilbagelagde 338

Mil. Bagefter udgav han en Dagbog om Rejsen, som han dedicerede Kongen; men Folk smilede ad dette Product, der udførlig gjorde Rede for hans Hotelregninger, hans Maves Tilstand o. l. 1829 gjorde han som Generalmajor en ny Rejse, der gik helt ned til Madrid, hvor han besøgte Sønnen, der her sad som Legationssekretær, og hvor den forfængelige Herre nød at blive modtaget af hans katolske Majestæt.

I København havde Sundt jævnlig gjort store Selskaber, men Gæsterne fandt Traktementet knebent. Da han 1833 tog sin Afsked med Generaløjtnants-Karakter, flyttede han over til Middelfart, hvor han havde købt et Hus. Her levede han i 15 Aar alene, thi med Datteren var det kommet til et Brud, fordi hun i 1822 havde giftet sig med en Kaptajn ved Lansenerne *Johs. Philip Hage*, hvilket Parti den gamle Herre ikke fandt standsmæssigt nok. Dog bedredes Forholdet efterhaanden, og da Middelfart 1848 blev bombarderet, flyttede han over til sin Datter, i hvis Hjem han døde 9. Febr. 1849 af et Hjerteslag. Forfængeligheden fulgte ham hinsides Døden. Paa Fredericia Kirkegaard havde han med tusinde Rigsdalers Udgift ladet indrette et pragtfuldt Gravsted, og han krævede at blive jordfæstet med al militær Honnør. —

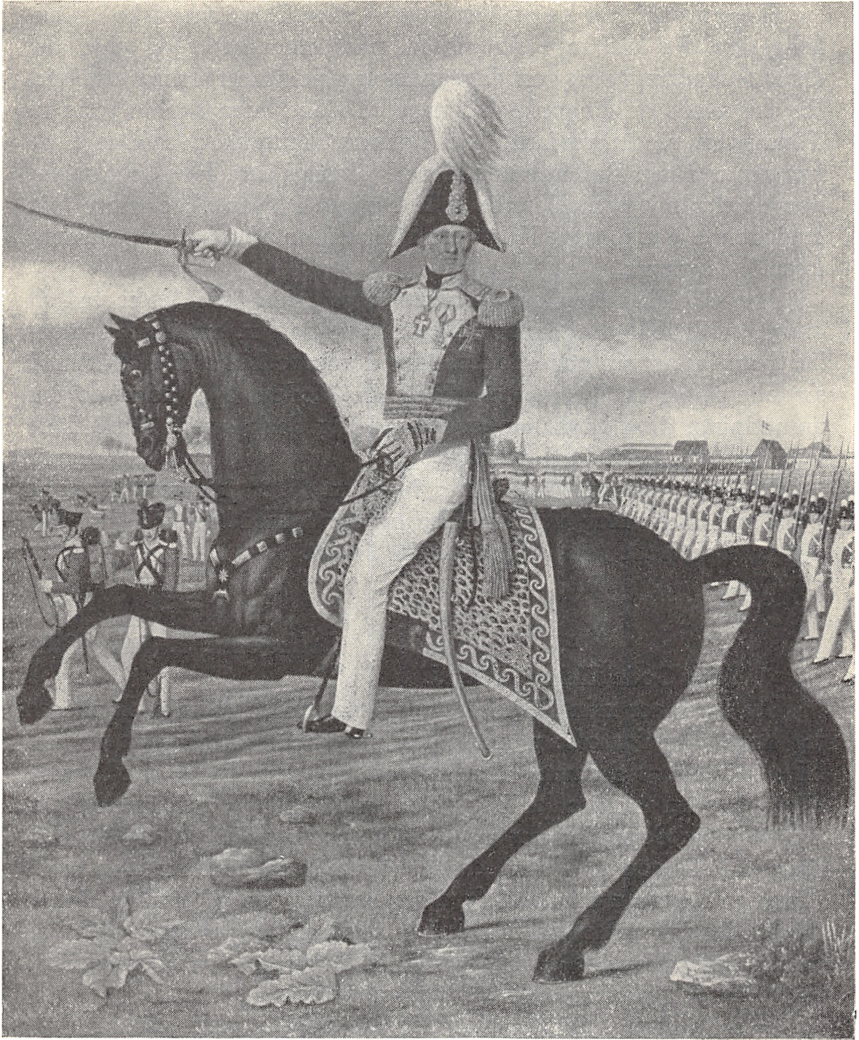
Af Louise Sundts Breve er kun et Uddrag meddelt, idet alt det Stof, som ikke karakteriserer den Skrivende eller har historisk Interesse er forbigaaet, saaledes Beretninger om Børnenes Opdragelse, Trivialiteter i Husførelsen, Familiens Sundhedstilstand m. m. De obligate Hilsner og Tilskrifter er kun bevaret i de første Breve. Af H. t. Brevenes Patina er den originale Retskrivning beholdt. Brugen af smaa Bogstaver er almindelig, men uden Konsekvens, thi de Ord, som synes vigtige i Sammenhængen — uanset om det er Substantiver, Verber, Adjektiver — tegner hun med stort Begyndelsesbogstav.

Hun træde nu for en Stund selv frem fra Skyggernes Rige.

Odense d. 2. Octbr. 1803.

Søde Gode Mand!

Hvorledes hang det sammen med Dig, da Du sidst skrev mig? Naar Du saaledes kommer med dine strænge formaninger om orden i alle Leed og at ingen Huus kan bestaa uden denne, saa kiender jeg Dig; naar Du saaledes opremser og afhandler disse anliggender saa længe og saa drøje, saa forekommer det mig, at Du er i den lune, som naar Du hiemme skal til at eftersee Cassen og Du saa høytidelig sætter Dig ned med den halve formodning at der dog vist er Confusion i pengene! Jeg staaer saa flauv, naar jeg efter 8te Dages længselsfulde forventning her faaer sligt et Brev, som om det kom fra min gamle Française, da jeg var 14 Aar gammel, mens Herre Gud! alle disse Regler var inden dit Brevs Ankomst iagttaget. Cassens penge haaber jeg ey Du skal finde mindste uorden i, da jeg frygter dette, maaskee tiefold meere end Du, for dets følger i alle henseender. Sukker-Regningen havde jeg alt længe siden opskreven Mine en Seddel paa, at hun ey skulde glemme at eftersee, om den er i nogen af giemmerne, det er mit inderste ønske, at den skal findes. Angaaende Skoene, min dyrebare Mand, da passer de ret godt, mens i særdeleshed No 14½, No 15 er lidt for stoer; gid jeg kunde lønne Dig, bedste kiære Mand, din

Generallieutenant

Christian Ulrik Sundt. 1766—1849.

Malet af P. Sevel 1830.

Efter Original i Det nationalhistoriske Museum paa Frederiksborg.

Godhed og den overraskelse Du ved alt dette kiere tilsendte har forarsaget mig, jeg skal vist spare derpaa som det sig hør og bør . . .

*Hegermann*² har taget eller tager i disse Dage sin afsked. Lykkelig den der kan tage sin afsked, naar man lyster og give alle deres forandringer en god dag, mens saa sielden er denne skiæbne. Er det sandt de Engelske har taget 3 skibe, som skulde gaae til Tønningen med Proviant? De Pokkers mennesker, saalænge de hænger paa den Egn kommer Du vel aldrig hjem. Hvor den tanke dog qvæler mit arme Hierte. Mit Ophold i Fyen vil ei gjøre mig feed denne gang, med Kummer i Siælen er Venskab og glædens nydelse forgieves.

Min lille Elskede Carl, som staaer ved min Side, letter ved sit ømme velsignede deeltagende Hierte mine Sorger, om det var muelig. Han favner sin gode Fader. Min dyrebare Line visker tidt med sin lille Kiøle en Veemodstaare af sin Moders øye, uden nogens anmodning, disse børn har en forunderlig deeltagende Siæl! Line siger nogle enkelte Ord allerede.

Lev nu vel, min evig kiere, imorgen tager jeg bort hjem til Brasborg igien. Røg nu din Pibe og tænk med Æmhed paa din dig saa opoffrede (sic) Kone *Louise Sundt*.

Brahesborg 1. Jan. 1804.

Min Gode Elskede Mand!

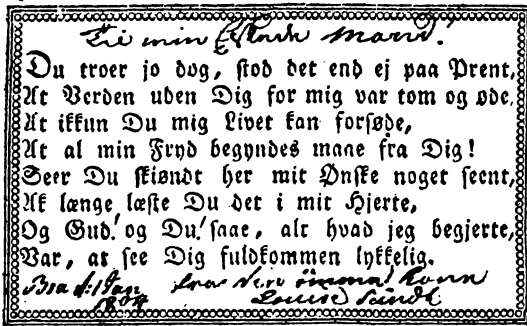
Du forstaaer min Beskeedenhed i anledning af min Tanke at jeg skrev Dig for ofte meget galt! Hvad mig angaaer da vil det blive mig let at dømme i den sag, om jeg skriver Dig med glæde eller ey! Min følelse for Dig giver mit Hierte til alle muelige tiider umiskienkelige prøver paa, og aldrig kiender jeg en gladere time paa Dagen end den, der er bestemt til at offre Dig mine Linier. Saae du med hvad fryd jeg springer op af trappen, naar denne Beskiaæftigelse kalder mig, da vilde Du før tillægge mig for megen ømhed istedenfor det begreb Du hentyder min sidste Yttring til, mens det gaaer med dette som med meere!

Gud velsigne Dig for dine kierlige ønsker over mig og dine børn! Alt hvad en vennehuld Kones hierte kan tænke over en kier Mands Held er Dig offret til Giengield, troe dette min gode Mand! og lad følgende lille vers hvis ord saa aldeles tolker hvad jeg føeler, tæle for mit Hierte. Dets Indhold har meere end en-

² *Johan Henrik Hegermann* (1765—1849) havde taget sin Afsked fra Hæren 1803 for at hellige sig Fabriksvirksomhed, men under Krigen traadte han igen ind og naaede de højeste militære Æresposter. I 1787 havde han ægtet *Louise Lindencrone*, kendt som Forfatterinde, Datter af Godsejer, Genealog *Joh. Fr. Lindencrone* (1746—1817). Dansk Adelspatent 1818.

gang staaet malet i mit ansigt, saa om det end ey er Dig nyt, saa er det og bliver evig sandhed.³

Vore søde Børn velsigner og som deres moder den kierligste Fader. Lille Line viser mig saa tidt hvorledes hun vil gjøre ved Dig, naar Du kommer hiem, dette er at tage Dig i sine Arme, trykke Dig tæt til sit Hjerte og kysse Dig. — Nu en nogenlunde beroligende Udsigt for denne søde Pige. Min Elskede Tante, hvis ømme moderlige omhue for mig intet kan male, har givet mig det Løfte at vilde indskrive min Søde Pige om et Aar ind i Slesvig eller Odense Kloster. Hun har alt skrevet til Slesvig for at faae at vide omstændighederne derved, mens da den Gr. Ahlefeldt, som dermed har at gjøre, har svaret derpaa, at han først nøye maatte underrettes derom om Du havde alle de Ahner som dertil hører, saa ønsker Tante gjerne om det var muelig Du ved en Commissionair i Kiøbenhavn kunde skaffe dit Adelspatent hidsendt, min Elskede. Hvorfor hun har Odense i Speculation er af den grund, fordi der er allermindst indskrevne og der altsaa snarest gaves Vacanse, i Slesvig derimod en umaadelig Mængde. Den fromme velsignede Tante, Gud hvor er hun mig god!

Angaaende Lærredet da overraskede hun mig forleeden dag med den behagelige Tidende at Oncle havde foræret mig et stykke af det fineste Westphalske Lærred til Særker paa 56 Al., mens da jeg ey med forrige Post fik svar fra Dig om jeg maatte kiøbe eller ey, saa tog jeg et halvt stykke noget finere end min Bestemmelse var, paa det fald Du ey fandt for godt at give mig det til Særker, vi da kunde faae os hver 12 nye Lømmetørklæder deraf, eller det kunde anvendes til skiorter til Dig, hvilket du vilde, da jeg syntes dette prægtige Lærred ey maatte gaae fra os. Havde jeg nu vist Oncle vilde forære mig dette stykke, kunde vi have sparet det halve stykke, mens denne gave kom bagefter, og Du

³ Verset, som meddeles i Facsimile, er en typisk Prøve paa Datidens Nytaarsvers, der kunde faas tilkøbs hos Boghandlere og i Galanteriboder.

vil, troer jeg, ey fortryde det. Vil Du nu jeg skal indføre dette stykke som udgift i vores Huusholdningsbog, min bedste Ven? Det har kostet 10 Rd. 3 Mk.

Dit søde Portrait glæder mig 1000 Gange, jo meere jeg seer derpaa, jo meere finder jeg det ligner Dig, Søde Mand. Nu lev vel. Alle alle hilser Dig og velsigner Dig i det nye Aar, mens ingen meere end Din evig troe *Louise Sundt*.

Brahesborg 8. Jan. 1804.

Forrige Nyeaars Dag modtog jeg den tilsendte Hat, tørklædet til min Line og Ducaten til min Søde Dreng samt det prægtige Uldgarn. Du være saa inderlig, inderlig takket derfor, min Elskede Mand. Gud veed Du sætter for meget paa Din Kone og Glutterne, min dyrebare Christian. Med Skamfuldhed modtager jeg dette og føeler med smerte, at jeg intet kan give Dig til Erstatning for alt det Gode Du viser mig. Hatten er ret smuk, mens den har toe skarpe Bukler ved den side der falder ned, sig mig om det er saa med fliid eller om det er fald den har faaet i Cassen. Den passer mig godt, Gud velsigne Dig saa inderlig for ald din Godhed mod mig .....

De søde unger voxer og tiltager daglig. *Line* er meget høy for sin alder, mens deylig rank saavel som *Carl*. Hun er feedere og meget nydelig, hun har ey Carls marquerede træk, mens 2 deylige øyne, saa megen blidhed i sit ansigt og dog uendelig Liv og noget saa forunderlig klogt for sin alder, hun er som den udspringende Natur! Hun ligner meget *Line Hegermann* paa det nær hun har mørke øyne. Det er vel for Dig jeg ey kiende *Hegermann* før ved Lines Daab, ellers var dette en lille smule suspekt og kunde maaskee have sadt Dig et par smaae — af dem du veed jeg saa tidt prøver i dine tinninger og finder de klæder Dig saa godt. Begge ungerne spørger tusind gange efter Dig, og Carl er færdig at blive utaalmelig fordi Du ey kommer endnu. Alle figurer Liine seer som ligner et mandfolk, siger hun immer *Père*, *Père* og kysser dem .....

Din troeste, ømme *Louise Sundt*.

Assens⁴ d. 14. Jan. 1804.

..... Angaaende hvad jeg skulde skrive til *Nelly*,⁵ da har jeg alt giort det, min Dyrebare. Det ligger mig vist dybt paa Hierte at faae din Hiemkomst at viide. Du veed jeg har lovt Dig ey at fylde mine Breve med Klager, derfor skriver jeg ey meere om

⁴ Skrevet under Louise Sundts Besøg hos sine derboende Forældre.

⁵ *Nelly* d. v. s. hendes Broder *Franz Christopher Bülow*s Hustru, *Sophie Eleonore Baronesse Selby*.

det som mit Hierte saa meget føeler. Angaaende hendes Venskabsyttring,⁶ da tager jeg det for hvad det er! Hidtil kan det jo ey være bygget paa andet end blot en skygge af den hengivenheds føeelse hun vel mærker min gode broder har for mig. Hun kien-der mig jo ey, og i det hele stemmer min Character vist aldrig ganske med hendes. Vi er saa særskildt opdraget og vore Grundsætninger i mange stykker stridige; mens imidlertid er det mig langt kierere at have hende med end imod mig. Er hun mig end ey saa inderlig hengiven, saa borger det dog for, at hun vil laane den føeelse indtil videre, som hun troer min Broder ønsker. Formodentlig er deres hjemkomst først til Efteraaret som han dengang skrev mig, og han altsaa har overgaaet dette med tavshed for ey at give Dig paanye denne ubehagelige føeelse. Det bevidste er endnu ey afgjort og bliver det vel ey før deres hjemkomst.⁷

At vi vist kommer til Kiøbenhavn er saa vidt min troe, da broder i Middelfart forsikkrede, at de lette troupper ey kom fra Kiøbenhavn, da K[ron] P[rinsen] holdt for meget af dem og ey vilde undvære dem der. Himlen give denne yndest maatte vedvare. Sophie har skreven mig, at alle sagde paa slottet min broder levede saa lykkelig med sin Kone, gid det var sandt. Fru *Hegermann* er frugtsommelig og skal ned i Juny .....

Assens d. 28. Jan. 1804.

Tænd din Pibe, thi dette er langt.

Min evig Elskede Mand!

Dit evig kiere Brev glædede og smertede mig paa engang. Hvorledes er det, min Dyrebare Mand, at Dit humeur er saa nedslaaet. Du som ellers saa godt kan præke for mig — Du er nu selv saa herunter! Himlen nærme dog snart den glade Tidende for Dig og mig, at vi snart igien maatte samles, da vilde synet af Dine søde Børn lette de Byrder der nu trykker din Siæl, min arme Mand! Jeg kien-der saa godt denne inderlige Qval som saa langsom nager om Hiertet. Gud opmuntre Dig min evig Kiere! og sende Dig ud af det forbistrede Hul; skiøndt jeg just ey har saa megen tillid til mig selv, at jeg troer ved min nærværelse at kunne lette Dig det tunge som forstemmer Dig, saa troer jeg dog med megen Vished at naar vi igien sees og Du favner dine Eng-

⁶ Nelly havde tilsendt Louise et venskabeligt Brev med et indlagt Nytaarsvers.

⁷ Meningen er, om Major Sundt kan gøre sig Haab om at blive forflyttet fra sin midlertidige Post som Pladskommandant i Tönningen tilbage til Kbhvn. som Bataillonskommandør for 2. lette Infanterikorps — hvad Louises Broder, Frederik VI's højre Haand, ikke uden Grund forventes at kunne have stor Indflydelse paa.

ler, da gaaer alle griller pokker i vold, vi vender glade tilbage i vores lille Kreds. Fader og Carl bliver hinanden til fælles Sælskab, og denne ømme vittige Dreng Dig til hver Dag stigende fryd. Line bliver Fatters Kieledægge, som der ey maae blæse vind paa; denne milde venlige tøs vil konstig forstaae at udslette Rynkerne af den kierlige Faders Pande, og Louise glæder sig da i det stille at være Moder til disse Børn, der saa mægtig forstaae at opmuntre sin elskede Mands mørke Luner!

Er dette nu ey sandt, Christian? Tænk Dig ind i den tiid min Elskede! Og vær Du vis at Verden bliver Dig i ethvert tilfælde lettere end Du troer. Gud veed ingen kan meere deele byrden af Din forstemte Lune end Din Louise, som tilfulde veed, at Livets virkelige onder er intet mod alt det byrdefulde et nedslagen sind har i følge med sig. Bedste, Dyrebare Christian, hæng det ey efter, søg ey for meget Ensomhed; og troe mig, at i hvor uinteressant endog dine omværendes Sælskab kan synes Dig, saa adspredt dog det allermindste, og trækkes saa uformærkt (endog kuns for nogle timer) et slags sløer over hvad der trykker siælen; kommer det end af og til igien, da bliver det med mindre styrke, og saa er dog immer de enkelte timer, i hvilke man finder lettelse, vunden! — Melancolie er meget en følge af uinteressante forretninger, som kræver megen anstrængelse uden at have nogen egentlig underholdende indflydelse paa vores siæl. Dette er tilfældet med Dig, min Elskede, saa længe Du ligger der. Dine søde Børns Savn kan jo ogsaa være Dig bitter. Skulde jeg savne disse Engler en maaned, vilde det være gift for min daglige fryd ..... Jo jeg er ey smaaeting, Du veed ey hvad det er Du har i mig .....

Her er stor assemblée i aften i byen i anledning af Kongens geburtsdag. Her skal og være Bal, hvortil de Brasborger og Wedels er indbudne. Dine søde Børn ere raske. Line faaer nu sin fjerde Hiørnetand og er ey syg, hun gaaer nu alleene den Engel! naar jeg synger Marschen som hører til Bataillonon, siger hun strax: det er Faers stykke, hun har saa megen gehør. Carl kan godt huske Du sagde: Willst Du mit mir in die frische Luft gehen, mein Carl! Nu lev vel, evig er jeg din *Louise*.

[Brahesborg] d. 26. Febr. 1804.

Nu haaber jeg da Du har modtaget mit Brev med onsdagsposten og Du altsaa har tilgivet mig min synd at jeg ey skrev med søndagsposten, nu faaer du erstatning, thi nu kommer der 2de Dage i Rad Brev fra din dydzirede Hustrue.

Mens nu maae jeg dog strax skride til en Materie i Dit Brev hvortil jeg ey veed at have givet nogen anledning, min bedste Mand, og som er falden mig meget hedt paa lungen. Denne:

Du spørger mig om jeg tænker paa flere Børn? Hvorfor falder Du paa den tanke? Gud veed hvad jeg har skreven som har bragt Dig dette saa varmt? Mens siden Du vil vide om jeg tænker paa flere Børn, saa kan jeg kuns deri svare, at jeg ey har glempt det foregaaende eller i alle henseender nogensinde glemmer det! Mens har derfor ingen bestemt tanke i denne sag. Hvad Gud ordner og leeder, det maa jeg underkaste mig, naar jeg engang har givet mig deri! Min tanke om ret og uret i denne sag kiender Du, og om jeg ey ytrer den, har det en anden grund, som Du, der kiender mig nøye, meget let indseer. Miskiendes eller blot en minut staae i et galt lys ved Dig, dette veed Du af adskillige erfaringer er mig utaalelig. Saa meget er sandhed, at naar Gud vil det, nægter jeg ey, at jeg vist ikke ønsker flere Børn, naar jeg maae være vis paa disses Liv. Mens at jeg derfor kan sige at have taget nogen vis plan i den sag, eller at jeg kunde, fra mindet om hvad jeg har udstaaet, finde det *forsvarlig fra min side* at nægte flere Væsenner Livet (for nogen tiids lidelse skyld, om det var Forsynets Villie jeg skulde være Moder til flere Børn og disses Virksomhed maaskee igien udfylde et Leed i den heele Kiæde), dette finder jeg ey! Gud kiender mit ønske, mens han kiender og sandheden af hvad jeg her siger og at dette er taelt af min fuldeste overbeviisning. Du udtyder dette maaskee anderledes, mens derpaa vil jeg svare Dig, at hvad jeg dog veed at være udsadt for i min frugt-sommeligheds og i Børnenes amningstiid, som jo medtager den meeste tiid, det samme blev jo min skiæbne den øvrige tiid, saa det jo ey var noget nyt aag at bære. Jeg maatte da i en træk taale hvad der dog nu hidtil er skeet stykviis. Mens Gud skee Lov, det staaer ey til mig at ordne alt dette, og jeg har den fuldkomne overbeviisning at min adfærd hidtil har overtudet Dig, min Dyrebare Mand, at din Villie aldeeles er min i denne sag, og vil sandelig for fremtiden stedse som hidtil blive det! .....

Brahesborg 11. Martz 1804.

..... Angaaende Lines Kloster, har Tante nu modtaget efterretning fra *Ahlefeldt*, at følgende Puncter maae iagttages, naar hun kan komme i dette Kloster (som nu de sidste Aaringer har givet over 400 Rd. om aaret af sig), dette nemlig, at Lines Oldefader maae have været Adel og have haft en Charge. Om dette nu Existerer paa Din side veed jeg ey! Du burde egentlig være tydsk Adel, mens naar der bare er stand, Charger og Adel nok, saa er det endda muelig uden at være tydsk. Du seer altsaa, min Elskede Mand, at dette Adels-Patent maae nok dertil ..... Vil Du altsaa giøre anstalt for at Patentet bliver sendt jo før jo hellere. — Tillige har jeg i disse dage læst [om] Prinsesse Charlottes ind-

stiftelses-anstalt; i denne kan Line have alle muelige rettigheder at indkomme og det endog i første Classe, naar man blot faaer Patronernes consens. .... Line har saa meget meere Rettighed som det er i en af Reglerne at den Pige som kan beviise at have havt paarørende i Princesens tjeneste bør frem for alle præfereres. Dette er nu just tilfældet med Line, thi min Grand Mamas Søster var hendes Hofdame i mange Aar, denne var Tantes Moder, som derfra giftede Geheimeraad Wedel.⁸ .....

Gud give Du var i Kiøbenhavn igien, min Dyrebare Mand! Du som med tungen af halsen løber for dine Venner og Familie. Du vilde vel kiøre denne sag i vinden. Gid mine Engler blive saa lykkelig som de er gode. Jeg drømmer saa ofte Du er hjemme igien. Endnu inat drømte jeg vi saa glade vare i vores Huus igien. Gid dette dog engang blive opfyldt. Ey mindre glad end Du, ømmeste Mand, tænker jeg mig den Dag. O! at den var nær. ....

Brahesborg 21. Martz 1804.

Gid jeg kunde male Dig hvad jeg tænker og føeler paa denne Dag! Mens gode Mand Du veed det blev din Louises Lod at føele meget og tolke lidt. Lad dette borge Dig for mine Bønner paa din Kiere Fødselsdag. Din Dig hengivne Kone skal ey være saa lykkelig at helligholde den ved din side; ney, Dyrebare Mand. Langt smerteligere tilbringer jeg disse Dage ved min kiere Tantes sygeleye. .... Gud velsigne Dig, evig kiere Mand, for hvad Du gjør for mig og dine Børn. Gud skee Lov Du kiender mig og veed, Skiønsomhed er min første følelse — da veed Du aldeles hvad mit Hierte tænker ved alt hvad Du sidst skrev. Gid de 200 Rd. ey skulde have været anvendt til mit Brug; hvor piinlig saameget skal skee for min Skyld nu, som dog er saa uvist om jeg bliver saa ulykkelig at komme til at bruge det. Ja, troe mig, gode Mand, jeg føeler og skatter din omhu for mig og vore Børn i alle henseender. Lad dette sige Dig alt hvad mit hierte saa gjerne ønsker i denne Sag. Du faaer kuns lidt fra mig i Dag, da Tante hvert øyeblik behøver pleye. ....

Jeg glemte i sidste Brev at takke Dig, Du Kiere, fordi jeg maatte tage til Lolland. Nu maa jeg først snakke med *Ericke Lehn*,⁹ før jeg skriver Dig nærmere derom, min bedste Ven! Jeg tænker en 8te Dage efter Tantes Geburtsdag at tage til mit kiere Hvid-

⁸ Den i Indledn. nævnte *Charlotte Amalie v. Bülow* (1710—80), som ægtede Geheimeraad *Fr. Vilh. Wedell Jarlsberg* (1724—90), Medlem af Højesteret, Deputeret i Finanserne, ivrig interesseret i Spørgsmaalet om Landboreformerne. — Prinsesse Charlottes »Indstiftelses-Anstalt« er Vemmetofte.

⁹ *Erica Lehn*, Datter af *Poul Abr. Lehn* til Hvidkilde, var Louises bedste Veninde. Hendes Søster *Elisabeth* havde ægtet *Frederik Bertouch*, Godsejer paa Lolland.

kilde. Du maae være tryk jeg i alle henseender intet vover med Børnene, disse Engler er mit Livs Salighed som de ere din. Da jeg sagde Carl idag, det var din Geburtsdag, foldede han af sig selv sine søde Hænder og bad Gud Velsigne Dig og lade Dig og mig leve. Den Engel, endog i hans Maade at folde sine Hænder ligner han Præcis dig! .....

Brahesborg d. 28. Martz 1804.

..... Sandelig Du siger mig altfor meget over det simple stykke, som min ømhed for Dig lod mig vove at begynde paa, midt i den fuldeste overbeviisning at min Tegne-Talent just ey siger meget eller egentlig dennes Dyrkning som kun har varet saa kort en tiid. Dog Gud skee Lov dette foraarsager Dig fornøjelse, saa er mit Hiertes glade hensigt opnaaet. Mens hvor piiner det mig ey, at mit øyekast paa Line et Øyeblik forvoldte Dig smerte. Troer Du da mit Hierte hænger fastere ved hende end ved den ømme saa særelegode Carl, som midt i sin barnlige uskyldighed saa bereed gjør endog de ham allertungeste offre for min skyld. Ney, gode Mand, sikkerlig ey, mens hvorledes vilde Du leede mine øyne til at see paa begge Børnene paa engang i den stilling de der er i. Jeg ønskede endog mit øye skulde heftes paa Dig tillige, men da din og Lines stilling ey var i ens høyde, saa kunde dette ey heller lykkes. Carl ligger der for at bekrandse pladen for sin Elskede Fader. Det var mig endog imod den skulde hænge ned over min arm, thi jeg vilde ey have noget af bekrandsningen, mens med Line paa mit skiød kunde den ey vel faae anden direction. Man paastaar her, at jeg maler smukke ansigter, og at det er min skyld børnene seer godt ud. — Nu til Adels Patentet, det er kommen. Derpaa staaer ey, at *Michael Sundt* var andet end Oberst af Infanteriet og General-quartermester med Certificationen i Norge, det maae altsaa være en anden Du sidst skrev om, som var hvid Ridder, General-Lieutenant og Chef for Ingenieur-Corpsset. Patentet er først udstædet 1733. Vilde Du nu nøyagtig skrive mig tillige hvad din Fader var, og atter hvad hans Fader var, om det er denne Michael eller hvordan det hænger sammen,¹⁰ da dette skal nøyagtig indgives til denne Probst Ahlefeldt. ....

Angaaende den Hvidkilde-Tour, da maae den ey for den Eye-gode Tante skee før d. 14. eller 16. april, da hun ey før vil give slip paa mig. Den Søde Tante holder saa inderlig af mig og mine glutter. Carl er da immer hendes Favorit, mens jeg troer Oncle holder vel saa meget af Line; hun er saa insinuant ved dem hun

¹⁰ *Mikael Sundt*, Familiens Stamfader, f. 1679, den omtalte General-kvartermester, blev ophøjet i Adelsstanden ved Patent af 28. Nov. 1733. D. 1753. Han var Chr. Ulrik Sundts Bedstefader. Om Faderen se Indledningen.

kan lide, saa forekommende uden at vente det mindste paa Gien-gield og er særdeeles lidt barnagtig for sin alder og saa opmærksom paa enhver ting; naar man sender hende hen at hente noget, hun skal saa nøye see efter til hun finder det, og da kommer hun springende og syngende, da la dada, da la dada! .....

Jeg læste sidst et Brev fra Clausen til sin Søster Line i Ørsted, hvori han skrev: G[eneral] A[djutant] Bülow er nu et og alt hos K. P. Hvad han vil, dette skeer; har man ham paa sin side i sin sag, da faaer den vist et lykkelig udfald. Har man ham imod sig, da kan man frygte det modsatte; er man blot saa lykkelig at han vil være Neutral i en sag, saa kan det endda godt skee. Held Staten dette øyeblik, at denne Mand har et meget ædelt Hierte! — Jeg vilde gjerne for hans lykke, om denne dom var grundet, thi der truer dage i livet hvor den ædleste bliver miskiendt, og dette er knusende for uprøvede Skuldre. — Denne efterretning er da for Dig ene, brænd brevet at det ey sees af nogen.

Gud skee Lov tiiden gaaer Dig godt, min bedste Ven. Faaer Du kuns ey for megen smag paa pebersvend-Livet! Ney, Dine børn vil nok lære Dig andet.

Assens d. 8. April 1804.

..... Min gode Fader faaer da imorgen sin afskeed med 600 Rd. Pension, og Toldinspecteur *Haste*, den store Poet¹¹ bliver ansat i hans sted her. Fader er glad at kunde ende sine øvrige dage i roe, dog dette gjør et slags Indtryk paa ham. Det forekommer ham vel som den, der allerede bestiller de tilkommende fiælle til sin Liigkiste. Min gode Moder er ogsaa glad ved denne roe, hun har kuns en eneste sorg, det er den, hvor den gode omhyggelige Rique¹² skal blive af, naar hun engang er død, dette koster hende mange Taarer. Gud aabner vist en vey for denne Pige, hvis ædle ømme Hierte for sine gamle Forældre har deres rige velsignelse over sig.

Dine Handsker er bestilt, jeg har leet over din Idee, at det just skulde være 3 Par. Du er stedse Elsker af ulige No., jeg derimod af lige. Jeg erindrer hiemme Soldaterne faaer immer 5, 7, 9 eller 11 prygl. Du vilde sidst have 3 par Sokker sendende, som sagt immer ulige. Hvor trøster jeg mig, at dette i hensyn til en kone ogsaa er giældende hos dig, thi No. 1 er ogsaa ulige, mens maaskee dit ulige No. skal betyde .....¹³! Dog de profane øyne

¹¹ *Peter Horrebow Haste* (1765—1831) havde indtil da levet som Litterat i Kbhvn., var Gæst i indflydelsesrige Huse, som han glædede med sine Husflidspoesier. Han døde i Svendborg som Toldinspektør og Justitsraad.

¹² Ved Faderens snart efterflg. Død fandt Louises Moder og svagelige Søster *Frederikke* Optagelse i det Sundtske Hjem i Kastellet.

¹³ Her er indsat et Frimurer-Tegn for Treenigheden.

tapper jo i mørke, og hvo tør trænge ind i Helligdommens hemmeligheder uden de indviede!

Min bedste Dreng er en Ertz Democrat, thi han siger det er en *slem Konge*, som saa længe byder hans Fader at leve fra ham. ....

Brahesborg 15. April 1804.

..... Hvor lykkelig gjør din Forsikring mig, at jeg er den bedste, uundværlige Kone! Christian, Du veed Du er min evig Elskede Mand! Du veed hvor fast, hvor inderlig mit Hierte har været Dig offret fra den time jeg paa mit saa kiære Als blev din. Vore gode Børn er det kiære Baand, der saa uopløselig slutter os til hinanden, og deres uskyldige Hierters Reenhed helliger dette Baand tifold meere. Velsign Du da Gud, at Du er Fader til disse Engler! De er saa inderlig gode, har et saa lys begreb, saa de, om de lever, lover mange fremtids glæder. ....

K. P. reyser i enden af Mai til Holsteen, som Du vel veed, med Princessen, exercerer der troupperne og tager derfra til Nørre-Jyllands Regiment, exercerer disse, og gaaer da fra Fladstrand til Norge paa Skibet »Neptunus«, som i den anledning bliver istandsadt. Min stakkels broder [Generaladj. Bülow] er vel ey glad til denne Søetour, eller til Skilsmissen fra sin Kone. Dog er det baade behagelig og ligeledes pligt at K. P. engang iblandt lader sig see for de norske Folk; har denne tour blodt ey hensyn til krigen at man maaskee skulle frygte for Engelsk overfald i Norge.¹⁴

Dette er det sidste brev jeg skriver Dig fra Brahesborg, da jeg tænker næste Løverdags d. 21. April at reyse til Hvidkilde. Gud være lovet denne tiid af vinteren er nu gaaet. Jeg haaber Hvidkildes munterhed og glæde skal hielpe at glemme indtrykket af denne. ....

Hvidk. 24. April 1804.

..... Tak for din godhed at sende mig et Signet. Dette glæder mig umaadelig, min Moder endnu tie gange meere. Hun sagde mig: Jeg er Wahrhaftig dog saa glad, at Du engang faaer dit eget Vaaben, det holder jeg ret af Sundt for. Jeg har bedet Rique sende mig det strax ved dets ankomst, jeg længes ret efter at see det. ....

Onclen sagde dagen før jeg reyste til Grevinde Wedel, som spurgte ham om han godt kunde finde sig i Børnetummelen nu paa sin alder — »Ja jeg veed selv ey hvordan, mens jeg har saa

¹⁴ Denne projekterede Rejse blev opgivet. — Den i Brevene flere Gange nævnte Grevinde Louise Wedell-Wedellsborg, f. Klingenberg (1755—1833), g. 1779 m. Ludvig Wedell-Wedellsborg, Amtmand, havde sit Hjem paa Billeskou.

Gud ey merket de Børn var her. Det er mig ordentlig forunderlig, naar Louise er borte med Monsieur Carl Büntel (thi saaledes kalder han stedse Carl); sidst han var de Dage i Assens var her veed Gud som i et Nonnekloster!« For ham som ei gjør mange flauser, er dette meget sagt. Unægtelig har de viist mig magesløs ømhed og Godhed dette Aar; mens en ting er denne, at discourserne ey er stedse saa luttret for enkelte Eeder og Flauheder som de burde være i Børns nærværelse, og at dette er svært at frie børnenes ører fra indtrykket af disse. Det er kuns imellem os sagt. Man kan jo ey kræve andre huuse skal omdanne deres skikke for ens egen skyld; derfor er det unægtelig sandhed at børn er ingens steds bedre end hjemme.

Hvidk. 8. Mai [1804].

Ney tak Du Gud, Line ey har dine øyne. Du ville vist ey elske disse i din Kone! Hvor kan du ønske dem i din datters ansigt? Beed vor Herre for hendes tilkommende Mands Roe at hun maae være fri for dine øyne! Thi disse toe ville gjøre ham tuusinde Spectakler, om jeg saa prækede hende Evangelium fra morgen til aften. De gjør galt nok hvor de sidder, langt meere kom de paa et Fruentimmer. Jeg sagde Ericke dit ønske i denne anledning. Hun slog begge armene ud, sagde med den største alvorlighed: Ney for Guds skyld ey disse paa Line! Han har toe Canaille øyne. I Liv og Død — lad hende dog ey faae dem. — Du seer hvad den dydigste Pige endog læser i dem. Tænk Dig hvor den slemme Adam maae staae der tydelig — Gud veed hvor jeg turde vove at tage Dig? Alt mit mod stod paa sin høyeste spidse den gang for siden at lide Skibbrud! .....

Gud, min søde Mand, kunde Du dog føele, hvor ofte jeg ønsker Dig nærværende her paa dette Sted, hvor naturen har været saa ødsel med sine velgiørende gaver, hvor hver sted er opfordring til nye Skjønheders beundring. O! give Himlen Du gik her ved min side og nød ved alt dette oplivende tiefold fryd i dine børns ynde! Vi nyder ret landet her, kan gaa ud naar vi lyster i det grønne og i den sunde luft. Mit helbred er meget bedret sig her, mit bryst, som syntes at være saa angreben i min sygdom og endnu da jeg kom her, feyler nu ey synderlig meere, nogen benauelse og tungthed i hovedet har jeg af og til, mens mindre hyppig. Den meere munterhed, meere unge menneskers omgang og især Eriques inderlige ømme fortrolige Venskab, alt dette opliver min slemme forstemning i forening med luftens nydelse. Med glæde seer jeg at de franske Troupper formindsker sig daglig i Hannover. Jeg haaber min broders engang i vinter givne glimt gaar i opfyldelse, til efteraaret at favne Dig igien, kiære Elskede Mand. ....

Du lader som Du frankerer dine Breve, mens NB. det bliver

dog kuns til Haderslev. De koster mig altsaa 6 sk. ligefult. Du er fefig, jeg troede den gamle Adam var af Dig, mens ney langt-fra!

Hvidk. om aftenen kl. 12 21. Mai 1804.

Ved min Elskede Eriques Dødsleye skriver jeg disse faae Linier. Himlen skænker mit Bæger fuldt af Bitterhed dette Aar! Den samme Haand som saarer mig vil trøste mig. Ved slig en Engels Dødsseng lærer man taalmodighed. Vær roelig for mig Du Kiere! Mit Hierte er knuset, mens stille hengivenhed er ald min bestræbelse. I mine toe Elskede Børns Arme føeler jeg det store Kald mig er paalagt og henter mod i de jernunge sorger som hviler og saa forunderlig kiæder sig om mig dette Aar. Den maaskee om nogle Timer evig lykssalige Ericke slumrer allerede en slags søvn, som er Søster til Døden, med roelig himmelsk smiil gaaer hun ind i den Evighed som hendes reene Siæl saa vel er bereed til! De dage jeg har tilbragt siden sidst jeg skrev Dig vil jeg ey male Dig! I dette øyeblik kaldte hun mig hen ved sengen for at bede mig helse Dig saa inderlig fra hende, takke Dig for de fromme ønsker Du gjør for hendes Vel. Sige Dig hun bad mig saa tidt at spare mig for din skyld, og at hun velsignede mig for min ømhed hver minut af sit Liv. Du kan ey tænke den roe, den stille salige hengivenhed hun bærer den hastige overgang fra de lykssalige 4 uger hun havde sit helbred til dettes forliis. Hun er et uerstattelig tab for sine Venner! .....¹⁵

Hvidk. 19. Juny [1804].

O Gud, Elskede Mand! Du vil jeg skal være roelig, jeg skal være glad! Og Munter! Kan Du kræve det sidste efter alt hvad der møder, Mand! Bedste kiere Mand, ville Du ære din Louises Hierte om det kunde forstaae at bære med hastig overgaaende sorg en saa dyb Kummer! Turde Du da lide paa min føelelse for Dig? Ney Christian! Den Godes Død maae hyldes med Veemodsfulde Taarer af skjønnende Mennesker — og ingen forstaaer dette bedre end Du. Jeg har ogsaa seet Dig lide ved Venners store Tab. Jeg veed Du kan føele, og da vil Du ey med grund kunde sige, at der vil komme en Dag hvor jeg vil bebreyde mig min egen sorg. Maaskee jeg lider med mere mod end Du troer. Jeg andseer lidelsen som hielp til at hærde mod kommende smerter, jeg bærer dem som tildeelt fra den Gud der vil at torne skal groe paa min Vintervey. Hans Villie ærer jeg, og midt i den dybeste Kummer

¹⁵ De flg. Breve handler om Ericha Lehns fremskridende Sygdom og fortæller om hendes Bortgang (sandsynligvis foranlediget ved Mavekræft) 15. Juni.

har jeg føelt at hans mægtige Haand styrkede mig over ald forventning. Du kiender mig jo, Christian! og veed at jeg virkelig har Siælestyrke. Lad det beroelige Dig! Mine Børn skal ey lide der ved, deres dannelse skal ey af mig faae nogen forkeert sving. Jeg skal stræbe saa meget det staaer til mig at danne deres føelelse for det Gode, mens vist ey at overspænde deres Ømhed. Er Du saa roelig? Død for ald glæde er jeg ey og bliver jeg ey; at der er Epoquer i Livet hvor denne maae sove, er jo ustridig; maaskee for stærk Vold for at vaagne den var ogsaa skadelig. Saa megen Liid maae Du sætte til min fornøft, min ømme Mand, at jeg jo ogsaa hviiler ved dens forskrifter. Meget glad har jeg jo aldrig været, gode Mand; ogsaa vil Du maaskee ved at see mig igien finde mig koldere for smaae sorger, da jeg er hærdet i større. — »Du formaaer intet meere over Louises Hierte!« — O Gud hvor smertelig en beskyldning! Er den fortient — har din Kone ey stæde flyet med Glæde til hvad Du har vildet? Jo, det har jeg og vil jeg til evig gjøre! Kuns naar Du vil byde og raade over mit arme Hiertes føelelser, min Velsignede, saa er jeg i knibe. O vee, jeg arme kan det jo ey engang selv; hvor kan jeg saa hvad din ømhed saa gierne ønsker? Dog jo, Christian, Du formaaer meere over mig end nogen anden selvskabt fornøftslutning. ....

[Brahesborg] 2. Sept. 1804.¹⁶

44tyve Mennesker, som idag skal omringe os, maatte være for mig hvor de ville, naar jeg i disses sted maatte sidde glad og roelig ved din kiere side, Du med din Pibe see venlig til din Louise, og jeg himmelglad tale med Dig. Jeg ville just have Dig med Piben i Munden, thi ellers har jeg jo ey godt af Dig, men derimod Din Bog, som 10 gange paa dagen gjør mig desperat! Ømme Christian, føeler Du den rædsomme tomhed som jeg, siden Du er fra mig, da beklager jeg Dig. Nu er Du da i din gamle Vraae igien, mine tanker følger Dig. Har Du tælt saa meget om mig i torsdags aftes som jeg hikkede til (der efter gammel troe er tegn til Venners minder), saa har jeg været Lystig paa Banen. Ungerne er raske, Carl skriver og læser hver Dag. Igaar kiørte jeg til Assens, Carl spurgte om *Perè étoit dans ce bois qu'il vit la a'Holstein?* Vandet var lavt den Dag, saa man tydelig saa Holsteen. Jeg var nede paa Skibsbroen for at betræde det sted, hvor Du, min Elskede, var gaet fra Landet og for dog, saavidt mit øye naaede, at see over til dine Egne. ....

¹⁶ Fra Juli og August findes ingen Breve. Major Sundt har været hjemme paa Orlov og besøgt Kone og Børn, der atter er flyttet til Brahesborg.

Brahesborg d. 16. Sept. 1804.

Inderlig tak for dit kiere Brev! Carl staaer ved min side og raaber heel gravitætisk: in die grade Linie! grade! grade! — so sagt Vater. Han bliver ellers ved at skrive meget godt endnu og særdeles finder han stor Behag derved.

Nu har jeg pakket paa bedste Maade. Vi har faaet gryn, meel, Agurker, Asia, Championer, snittebønner herfra, dette sidste er alt Huusholderskens egen Gracial. Kiød faaer vi, saasnart slagter-tiiden kommer. ....

Du meener fugtigheden hiemme vil skade mit Helbred, min Elskede, mens derimod vinder jeg igien ved at komme under Saxtorfs Cour, thi mit helbred er noget svækket siden den sidste dyst som Du veed. Rysten i knæerne, mathed, Svindel og alt sligt hænger endnu ved mig. Du skal ey frygte for os paa aaben vogn, min bedste Ven, thi Børnene ere jo raske, og jeg er bedst naar jeg er i luften, langt bedre end i huuset. Vi har jo over alt i denne tiid den skønneste deel af sommeren, saa mildt og saa deylig Veyr, maatte det blot vedvare. Vore velsignede unger helser den kierligste blandt alle fædre. O, at Du var hos dem og mig! Mens ney, forønskede glæder strøes siælden paa vore veye i Livet. Dog Du har saa ret, gode Mand, haabede vi kuns immer det bedste, da gik dog nogle dage glade med dette, istedenfor vi nu sukker os igiennem Livet og dræber de faae glædes spirer, som dog hist og her groer paa vores bane, især os der eyer toe sande Engler. Blandt alle himlens gaver er ingen lig denne! .....

Brahesborg d. 19. Sept. 1804.

Gud skal dog velsigne Dig, bedste Mand, for det nydelige Sølvtoy, som glæder mig ubeskrivelig. Det er jo allerkiereste. Du har ret, at der feyler noget i den ret fiine Politur, mens det er dog nydelig; Thepotten, Sukkertangen og Fiskeskeen er nyskelige. Den sidste ventede jeg mig slet ikke endnu. ... Du skal ey frygte for Contrebanden, thi Haste har leveret mig en følgesedel med paa det alt, saa der ey voves det mindste. Assens toldstempel er paa denne. ... Den skønne Theebakke er jeg ogsaa himmelglad til. Den trængte vi til. Gud skee lov den Pletterte kande ey blev kiøbt, siden den er saa dyr.

Jeg skal vist holde stræng orden med alt, og det ville smerte mig, om Du virkelig ville troe det modsatte. I Smaating kan jo alle feyle! Naar der i hovedting er orden og realitet, saa kommer det øvrige med; til fuldkommenhedsmaal stræbe vi alle og naae det vel ogsaa.

Nu skal jeg dog fortælle Dig vores discours fra i aftes. Oncle ville skiænke mig endnu et glas viin, hvorpaa jeg svarede, at nu

holdt vindrikkningen snart op. Da sagde Tante: Du har uret deri, thi det er Dig vist meget tienlig. — Ja, mens alt for dyrt, anvende slige undværlige ting paa mig selv var jo uforsvarlig. — Ja, svarede Oncle, bie Du kuns til Storms Skipper gaar fra Assens, skal han medbringe Dig et Anker, som Du skal min Sæl drikke til min Erindring. — Dette skal nu nok ligge i Roe til min Herre kommer hiem, saa skal Du nok faae den og drikke den med glæde, siden den intet kostede Dig — ikke sandt, min dyrebare Mand. ....

Odense d. 22. Sept. [1804].

..... Til Cour var jeg da igaar, mens jeg kan sværge Dig ved alt hvad der er hellig, at jeg ey kom Fr: *Moesting* paa 18 skridt nær, da hendes vogn var den sidste, hun ligeledes ey indfandt sig før det øyeblik vi skulle til bords, da en ny Hofdame skulle antages, en Fr: *Döring*, som her i Odense mødte paa Pletten for første Gang. Efter bordet føg de bort som flyvende Mercurius, da de endnu ville over vandet, mens kom ey om aftenen for Regn og ondt veyr.

Princessen¹⁷ var Charmant, sagde hun beklagede mig saa nyelig at have mistet min Fader,¹⁸ spurgte om mit helbred ey havde lidt derved; var saa venlig, spurgte til Dig, og da jeg svarede Du nyelig havde været nogle faae uger hos mig, sagde hun venlig: O, hvor det glæder mig paa Deres Vegne, det maae være smertelig at leve saa længe fra sin Mand. Hun kom atter 2 à 3 Gange til mig siden, ønskede mig at komme vel hiem med Børnene osv. K. P. kom og hen til mig, da jeg stod nær ved min Broder og sagde mig: Har De nylig havt gode efterretninger fra Deres Mand — er han frisk? Jeg troer De reyser nu tilbage igien, hvorledes lever Deres Børn, er de med hernede osv. — Han fortælte mig Frantz [v. Bülow] var saa søesyg, gav sig i en fidel discours med mig om broders store appetit, at han kunde spiise feede stegte Kartøfler med tyk kold smør paa.

Det er en sandhed, at K. P. store udmerkelse for broder og hvor øyensynlig han immer nærmer sig den Cirkel, hvor Frantz staaer, er en uimodsigelig og paafaldende for alle. K. P. var fortreffelig humeur. Jeg sad ved Broder om middagen, og alles øyne, som ei kiendte mig, gloede Favoritens Nabo.

Broder forekom mig ey aldeles godt humeur. Han bad mig sige Dig, at den ene af dine begieringer var (som Du formodent-

¹⁷ d. v. s. Kronprinsesse Marie.

¹⁸ Captain, Toldinspektør *Chr. F. v. Bülow*s Død indtraf i Sommerens Løb, da Svigersønnen var i Fyen paa Orlov, og omtales derfor ikke i hans Datters Breve.

lig vidste) bevilget angaaende vagtskibet med Søofficeren; den anden, i hvor billig han end fandt den, var den dog ey for mængdens skyld acquieseret. Han ville endnu igien tage den for om det kunde lykkes. Hiemkomst var endnu ubestemt, og ingen kunde sige det. Han sagde der havde jo været en Fandens Spectakel, imens Du var borte, i Tønningen. Det var vel Du kom igien, da Du kunde bedre gjøre tingen i orden end dem.

Det var en meget stor Cour, mens ved det han var min Naboe kom jeg til at sidde i det store hjørne. Imorgen reyser jeg til Mullerup.¹⁹ Trøst Dig, her i Odense finder mange din Tøs ligner Dig.

Lev vel, evig er jeg din troe, ømme Kone Louise Bülow — ney *Sundt!* Ja dette hedder jeg i sin gandske fylde!

Mullerup¹⁹ 28. Sept. 1804.

Paa Mullerup begynder jeg dette Brev, som jeg dog ey lader gaae bort før jeg er kommen vel over Beltet med mine elskede Glutter, mens da jeg ey veed hvorledes jeg befinder mig efter min Søe-Cavalcade, saa punger jeg noget af mit syn ud her. Gud veed hvordan det er gaaet Dig med din forventede Gracial fra Generalitetet, min er Regnet ned i mit Skiød fra min ædelmodige G.[eheimeraadinde] *Scheel*, som i dag paa den beskeedenste maade, da vi var gandske ene og hun endog lod Carl gaae ind og ringe for at faae ham af veyen, sagde mig: Madame, vous aurés peut-être quelque depense inattendû cet hiver. Oserai je vous prier de recevoir ce peu de ma part pour votre propre argent de poche, mon coeur desirera a jamais, que vous soyés comblés de la plus parfaite Benediction et que tout ce qui porte le moindre nom de chagrin ne vous approche jamais. Famille n'est rien à mes yeux, mais amitié et le nom Sacré, qui me fait agir pour vous ... i det samme gav hun mig indsvøbt 100 Rd. — Dette er en Velklingende lyd for min Gemahls Øre — ikke sandt? Dog vil jeg saamæn have saa meget af disse penge, at jeg kan faae en snor af dine haar forarbeydet, og iligemaade vacancerne renouvelleret — Du forstaaer mig. Kig Dig selv i munden, saa veed Du beskeed og brend saa dette. Du merker da 100 Rd. sætter mig i god Lune. Ligeleedes hvidt atlask til en kakkellovnskierm til Fru Scheel. Vil min Herr Gemahl saa disponere over det øvrige, saa er jeg saa naadig at tillade det, skiøndt gaven er mig, mig foræret! car c'est moi qui vous apporte le bonheur, Monsieur! C'est cet ange tûtelaire que le bon Dieu vous a envoyé! — Mer-

¹⁹ Mullerupgaard i Svendborg Amt ejedes af Geheimeraadinde *Catr. Elisabeth Skeel*, f. *Cicignon*, (1747—1815), Enke efter Geheimeraad *Fr. Chr. Skeel*. Hun var Louise S. en god Veninde, og denne opholdt sig oftere i hendes Hus i Odense.

ker Du jeg er krøyt idag! Jeg er lykkelig naar jeg kan glæde Dig, dette er Sandhed. ....

Denne Kones Godhed kan intet male. Den gode Tante [Scheel] elsker mig i Liv og Død, hun bad mig idag om en snor af mit Haar. Denne fik jeg meget net snoet og gav hende med en lille fransk Sententz som jeg laae inden i Sedlen. Dette rørte hende til Taarer. Hun spiste tilig iaften, for jeg skulde faae udsovet inden jeg reyste. Hun har givet mig en madkurv med som betyder noget, ligeledes Hoffmannsdræber, Campherdræber etc. Da hun sagde mig Farvel, sagde hun: Troe ingen tager meere Del i Dem og Deres gandske Skiebne end jeg. Gid De og alt hvad Dem tilhører være evig velsignet.

Jeg reysar hjem med en dygtig Koffert med penge og tøy denne gang, over halvottende hundrede Rd. i Børnenes og mine penge foruden saa meget tøy og Sølv tøy. Man har ret i at sige vi staaer os godt. Christian! Vidste Du hvor jeg føeler at vi med hver time kiører en Miil længere fra Dig, Elskede. Kierlighed til Dig, Bøn for din lykke lever og dør med mit Hierte. — D. 30te om aftenen tænker jeg at være hjemme, hvis ey d. 1. Oct. om Formiddagen. Gid vi var vel over Beltet, saa er jeg ret glad at komme til mit hjem og kunde desbedre vaage over mine unger. Hvor faldt det dig ind at jeg skulde have glemmt Carls forskrifter — en saa vigtig ting. Du troer mig godt.

— Corsøer. Vi kom over i det skønneste Veyr i 2¾ [Time]. Ingen synderlig syg, lille Carl lidt, dog ey betydelig. Line sov, sang og spiste heele tiden. Vognen holder for Døren. Gud signe Dig evig Kiere! I Liv, i Døden er jeg din Louise.

29. Sept.

Castellet d. 8. Octbr. 1804.

..... Nu vil jeg punctlig besvare dit Brev, naar jeg først har aflagt Dig min varmeste tak for din Godhed, at jeg saaledes selv maae eye og have mine Penge (som sandelig var imod min formodning, da jeg sidst skrev Dig); thi i modsat fald vilde det have faldet mig svært at betale af de 6 Rd. maanedlig, for Blegmanden og en Cofferts fragt samt for Hannibals fragt, som efter nøyeste accord dog overstiger 5 Rd., med fleere udgifter for Reengjørelse her i huuset samt endnu 2de Tillæg til Enkekassen, da Contingenter for disse 2 quartaler oversteg 11 Rd. hver, saa Du vel indseer at hverken ødselhed eller at bortsmide penge, ledte min Begiering. Du ønsker at kunde give mig hver skierv; og jeg ønsker veed Gud at jeg ey behøvede 2 sk. til udgift baade til din og min glæde. ....

[Her følger en vidtløftig Discours om det eventuelt ønskelige i at flytte hen i en anden ledigbleven Officersbolig i Castellet].

..... Dette kan jeg ey ret giøre mig begreb om kan con-venere nogen af os; mens naar Du vil det og synnes det værner for ald forfængelighed — o ja, saa er jo din Villie min; min forfængelighed koster mig ingen offer. Thi jeg attraaer sant for den evige Gud at leve aldeles stemmende med vore Kaar, og ald hvad der gik udenfor det eller kostede os unyttige Penge er vist aldeles stridende mod mit ønske. Dette er saa hellig sandt som om mit Hierte laae aaben for Dig! Gud veed saa meget som jeg ønsker at opfylde din Villie i alt, saa umueligt vil det være mig selv at bestemme noget angaaende Værelserne. En alvorlig miine i dit ansigt, et utilfreds Blik vilde straffe mig for meget for min Villies opfyldelse. Tag B.'s værelser eller behold dine egne alt som Du lyster. Hvor Du er glad er jeg det med!

Angaaende Carls gymnastiske øvelser da begynder de nu med næste Maanedes begyndelse.²⁰

Dagligstuen seer ud som den pleyer. At betrækket har været nede bag uhret kan sees ved slemme sorte søm. Sophapuden er klam, Kold, mens ey saa vaad som den pleyer at være. I Sovekamret er der en stor plet paa betrækket, som immer er fugtig-vaad, hvor papiret kan plukkes af paa den væg ind mod dagligstuen. I Spisekamret var linnedskabet ey synnerlig fugtig, kuns i Skufferne underneden, i Skiden-Cassen ligeleedes skrækkelig muggen og fugtig. I det øverste Hiørneskab var alting grøntskimlet. Liqueurerne ere alle istand, der er 12 Fl. ialt. Hvilken tør jeg aabne ifalt *Nelly* engang kom? — Du vil have dit anker Rødviin paa munderingskamret, troer Du det ligger godt der, naar sommeren og heeden kommer?

U. D. [Medio Oct. 1804].

..... *Peymann*²¹ har sagt, at hvor vi logerede, skulde vi med sehr vielen vergnügen faae toe Værelser til. Du kan indsee dette er meget behagelig, mens nu maa jeg jo tie som en muus til avancementet kommer ud. Tie selv, for Jesu skyld, thi Du maae troe mange er mod dette, og alle lurder paa udfaldet. Enhver spørger mig, hvad der vel bliver af. Du veed vel, at man just ei løber

²⁰ Major S., der vilde have sin Søn hærdet, havde indmeldt den kun 5-aarige Dreng i *Franz Nachtgalls* 1799 oprettede gymnastiske Institut for Børn.

²¹ Generalmajor *Henrik Ernst Peymann*. (1737—1823) var Kastellets Kommandant. I Maj 1807 fik han ved Generalmajor *H. C. Geddes* Sygdom Kommandoen over Kbhvn. og Kronborg. I Anledning af Byens Kapitulation blev han og Oberst *Bielefeldt* sat i Arrest i Castellet. Overkrigscommissionen dømte dem fra Livet, men Kongen formildede Straffen til Arrest og Afsked.

med mig, saa de faaer alle en lang næse. Jeg troer det om 14 Dage kommer ud. Broder vil sige mig det Postdagen før det afgaaer, at jeg kan skrive Dig det. Den Eyegode, han kom saa himmelglad herud. Dog troe nu intet, jeg tør ey engang skrive det, hvis brevet skulde komme i andre Hænder. Heele Verden raaber paa: der skeer et gyselig avancement ved de lette Troupper! Mens nu ey meere om dette, sæt Dig det jo ey fast i Hovedet, thi mange efterstræbere kan jo forstyrre en Ting. Dog skal Du have godt haab! K. P. havde sidst sagt: Hvor Sundt vil bryste sig — jeg seer ham i Aanden. Han forstaar bedre at Commandere end at lade sig Commandere. ....

D. 23. Octbr. 1804.

..... Mig forekommer det ey som Du i nærværende øyeblik attraaer saameget at naae hvad der dog saalænge rimeligviis har været formaal for vore ønsker. Desværre det er ofte endog med mig selv tilfældet, at hvad der har syntes langt borte har været mig saa inderlig ønskværdig — og derimod har nærmelse af tingen svækket dens Værd. Det er jo meget godt at tænke koldt over alting, desbedre er man Bereed paa hvad der end skeer, og kan modtage Besiddelsen med Kulde, og tabet med Mod!

Avancementet kommer ey ud før Nytaar, da der feyler penge i Cassen til Pensionernes uddeling. At jeg bad Dig ey at glæde Dig i forveyen, min bedste Mand, var en følge af min Ømhed for Dig, der piintes ved tanken, at jeg nu gav Dig glæden, og der jo dog var muelighed i at den blev forandret. Dette indtryk og Dig selv saa aleene overladt frygtede jeg for, og blot af den grund bad jeg Dig ey sætte Dig det i hovedet. Sikkert ey, fordi jeg troede at Du saa meget ville efterhænge glæden. Thi denne og Du er ey saa nær sammenkiædet!

At Du ey vil skrive min broder i denne anledning behøves hos ham vist ingen undskyldning. Han er vel ey saa higen efter hyl- ding, faaer nok af den i alle ender. Og troer jeg til Roes for hans Hierte, at han fremmer Vel hvor han kan, og især paa dette Sted, hvor jeg overbeviisende veed at han glæder sig selv, naar han glæder Dig og mig. Altsaa er dine Linier (hvad grund Du end har derfor, gode Mand) jo meget vel spart her. At det ey som Du siiger skeer for vore grønne øyne er jo end meere Beroeligende. Og nytten er jo den samme. Er tingen end ey saa smigrende for vor Egenkiærlighed, saa er den meere betryggende for Vores samvittigheds roe, og vi høster jo den samme nytte deraf, som om det skeede personlig for os. ....

Angaaende Carls Gymnastiske øvelser da gaaer han der allerede i morgen for 5te gang. Andreas [Tjener] har immer een Reen

Klædedragt og andre strømper og skoe at give ham paa, naar han kommer derhen, da han er beskidt og moradset høyt op paa Beenene, da han boer i Aabenraa, som Du vel veed hvor langt er fra Castellet, og det immer i mørk og mulm om aftenen fra 5—7½, før kommer de ey hiem. Naar han kommer derfra, seer han bleg og udhalet ud som han var hængt og gaaer saa strax i sin seng. ....

Vores mad er superbe fra Spiisekvarteret, idag har vi faaet Ærter med kiødboller og prægtige færske pølser med opstuede bønner og gulerødder.

Castellet d. 5. Nov. 1804.

..... Jeg havde idag et Brev fra Frantz til svar paa mit, da jeg havde skreven ham i anledning af avancementets udsættelse; og da de stedse ligger endnu paa Fridricksberg og bliver der denne heele maaned ud, man aldrig veed naar man traf ham alleene, da der jo er sværm af herrer altiid hos ham eller konen i hælene paa ham, saa skriver jeg ham, naar jeg vil ham noget, og her har Du en Copie af hans svar:

»Angaaende din Mand, da kan Du være sikkert overbeviist om at jeg af alle kræfter gjør med Glæde for din, min Elskede Søster, og hans skyld alt for Dem og har ogsaa det bedste Haab. Mange ansøger denne Post ..., mens det har altsammen intet at sige, og Du kan være gandske roelig. Jeg passer paa som en smed for Dig, min Dyrebare Elskede Louise og din Mand. Jeg har saameget at bestille, at jeg aldrig kommer til Byen. Undskyld derfor jeg ey uden eengang har været hos Dig, som var Pligt.« .....

Nu kommer dit kiere Brev. — Gode Mand! hvorfor er din Louise saa ulykkelig i denne tiid ved hver Linie at forstemme Dig, at nage Dig. O store Gud, er dette da min hensigt? O! Christian, da kiender Du lidt det Hierte, der er Dit med den sande, reene troe Æmhed, som da jeg første gang gav Dig det. Veed Du det, Mand! — dit Brev har dybt saaret mig. Dine Bitterheder mod din Kone er ufortient. Med Taarer skriver jeg Dig de ere ufortient. Jeg vil besvare Dig alt stykviis.

Du bebreyder mig, at jeg ey begynder før Posten er kommen. Er det da fordi (som Du saa grusom troer) jeg ey vil skrive Dig længere, eller synes Du ey det er antagelig at man oppebier Breve for des omstændeligere at kunde svare, da der iblandt kan være Materier man længere afhandler end hvad der inden brevenes andkomst er nødvendig. Er dette ey meget ofte skeet os begge uden fra nogen af siderne at blive paataelt? Hvorfor da just nu at tage det fra en synspunkt mit hierte ey har tænkt? For det andet indseer jeg ey (og hvis jeg havde formodet det, saa gid

jeg aldrig møde for Guds Aasyn) at min Bøn om Taushed kunde støde Dig. Forsigtighed er mig bekendt at være din Gave! Mens spørg Dig selv om naer nogen har betroet Dig en Hemmelighed og Du siger din bedste Ven den, om Du da ey føyer desuagtet den indstændigste Bøn om Tavshed dertil. Havde Du ey en ulmende Bitterhed i dit Hierte imod mig, troer jeg ey Du ville hæn-ge ved alle de ting, som fremlyser af dine Breve disse sidste gange. — For det tredie: Beed dem, som giver Dig efterretning om min adfærd, at de taler sandhed, naar det gielder i saa vigtig en sag som imellem Mand og Kone. Idet de gjør en enkelt gang til mange, naar de fortæller dig, at jeg gaer ofte ud, er ofte paa Comedie med Frue *Schwarz*,²² som paa Concert etc. — I disse 1½ Aar har det ey været saa nøye antaget, at vi har skreven alt hvad vi gjorde eller foretog os. Jeg har ey heller troet, at Du sadte Mis-tillid til min adfærd, fordrede saa nøye Regnskab for den. Himlen skee tak mine fied er reene, og de maae ligge lyse for hans aasyn som skuer alt! Min syssel er i mit huus, syening og arbejdsomhed, mine børns oppasning osv., min Omgang Hegermanns, enkelte Gange Schwartzes, hvor jeg paa begge Steder kan have børnene med mig. Eengang hos min broders om aftenen. Jeg har ey troet, at en Concertaftens adspredelse eller Comedie kunde være Dig imod, da Carl de timer er hos Nachtigal, og 2 aftener længe efter hinanden ey kan kaldes (som din efterretning lyder) ofte! Mit hiem er min bedste fornøjelse, og endog de faae gange og yderst faae gange jeg kunde finde svag fornøjelse i at nyde adspredelse offerer jeg med inderlig glæde, naar dette foraarsager Dig vrede mod mig, din vrede der er mit Hiertes nagende gift, og tilig og sildig, naar den end rammer mig, quæler mig. — Ja maaskee dybere end Du troer. Har Du endnu meere imod mig, da lad mig faae det næste gang altsammen. Din tørre Bitterhed er mig grusom. Jeg Elsker Dig for høyt til ey at føle mig meget ulykkelig ved din harme og saa gyseligt nedbøyet over alt hvad Du saa ufor-deelagtig og veed Gud saa Langt fra mit Hierte udlegger. Med de heedeste taarer skriver jeg dette Brev over at skulde være saa uheldig at fortørne Dig saa meget mod min Villie og mit vidende, da Du tager alt i den strængeste Forstand. Kiender Du endnu ey din Louise efter 6 aars forløb, gode Christian, har jeg da satt mig i et lys for Dig, at Du strax saa let skal mistyde alle mine handlinger? .....

Du ønsker mig held og Siæle-tilfredshed. Denne Bøn modsiger sig selv ved dit Brevs Indhold. O! altfor godt veed Du, Christian,

---

²² Sandsynligvis Stabscaptain A. G. Schwartz' Hustru, *Christiane f. Hybert*; men mulig ogsaa Instruktør, Skuespiller Schwartz' Frue, der har haft let Adgang til Teatret.

at din stemning stemmer min. Ja denne sandhed veed Du af mange tusinde ganges erfaring, og hvor ofte Du har bebreydet mig at jeg derved forstemmede Dig endnu meere; mens uden Gud giver mig et nyt Hierte, vil dette ey kunde blive anderleedes.

..... Børnene omfavner deres kierlige Fader, og jeg beder Dig endnu engang at udslette den Mishag, der saa tydelig lyser frem af dine Breve mod mig disse 2 sidste gange. Min adfærd er som den stedse har været. Derfor fri den fra mistydning. Dyrebare Mand! og jeg skal bede Gud frie Dig fra den smerte dit Brev har opvakt i din evig kierlige Louises Hierte og som mange dage ey vil udslette!

Castellet d. 27. Nov. [1804].

..... Allerede i forrige Brev troer jeg at have bevidnet Dig, min gode ømme Mand, at jeg fandt alle dine grunde meere end gyldige til at attraa 2den Battaillon, og herved vil jeg hellig igientage samme. Grunden hvorfor jeg end meere fandt *Haxthausens*²³ værelser ønskværdige var virkelig meest for indretningen nede, da der er et prægtig Kiøkken med en Skorsteen indrettet paa den nye besparelsesfaçon, en skøn Parolstue hvor de ey behøvede at gaae op af Trapperne, en bred Trappe, Gaardrum, Rum til smaae Creatur og da en indelukket gaard til dem, en lille have til børnene at springe om i; Vognremise, Staldrum til 4 Heste, og alt sligt som vi ey finder hos *Böckmanns*,²⁴ og skal jeg ey nægte at den store Sahl og Gang [rørte] lidt ved min lillebitte Siæl. Mens naar nu dette ey kan gaae, saa bryder jeg mig ey videre derom. Du kiender nok din Louise, min egen Christian, og veed jeg er let fornøyet med hvad jeg i slige ting har, naar bare indkomsterne stiger, det er Hovedsagen. Penge, Penge, dette er sagen, ved disse hefter mit Hierte nu lidt. Dette nægter jeg ey.

Nu om Battaillonon hvad jeg veed. Captain *Grüner*²⁵ var forleeden hidsendt af min Broder for at sige mig, jeg en af dagene skulde modtage et Brev fra ham med et overmaade moersom indhold. Igaar var Nelly her, mens da Du ey ønskede jeg skulde spørge hende om noget, loed jeg som nichts. Paa eengang sagde hun mig: Nu skal Du vel snart flytte af disse Værelser, og da i *Haxthausens* — ikke sandt? — Ney, svarede jeg, dersom min Mand som han ønsker beholder den Bataillon han staaer ved, saa fæster vi ey *Haxthausens*, thi disse tilkommer 1ste Bat. Hun svarede: Bataillon faaer din Mand, ja min Siæl gjør han saa, mens

²³ Chefen for 1ste Bataillon, Major *Haxthausen*, var kort forinden afgaaet ved Døden.

²⁴ Den afgaaende Chef for 2den Bataillon Major *Böckmann*.

²⁵ Stabscaptain *Chr. Fred. Grüner* (1771—1845) boede i Nærheden af Sundts i Elefantstokken i Kastellet.

hvilken veed jeg ey. — Og da var dette endt. Endnu er jeg lige klog og smerter det mig bitterlig, at jeg intet kan sige dig bestemt heri endnu. Dog nu kommer Herskabet ind paa Torsdag og da faaer jeg vel Brev eller hans [Broderens] egen Person strax efter. Hvor gierne vilde jeg glæde Dig, min Elskede Mand, og det end meere med den Bat. Du ønsker. Saa snart jeg veed det, flyver jeg til Pennen og skriver saa glad. ....

Peymann sagde mig nyelig: Nun werden Ihre Gnaden Herrn Gemahl wohl [!] durch al dieses Avanciren; von meinen antheil seien Sie vorsichert! Han gjør Cour til mig. Kløer din pande ey?

Brev fra Generaladjutant Frantz v. Bülow til hans Søster.

Høyselbaarne naadige Majorinde,
Allerhøystærede Frue Søster!

Da jeg ikke kan have den Lykke at fremstille min ringe Person for Eders Aasyn, saa træder disse mine Kragetær i mit Sted for at communicere Eder naadige Frue Søster, at Eders Herre og Mand Høyselbaarne Hr. Major v. Sundt vil sikkerligen af Høyselig Kong Frederich den 5tes ældste Hr. Søn (paa Sønnesønnens Anmodning) blive udnævnt til Hyrde for den 2den Siællandske lette Faare-Flok, eller Commandeur for den 2den Siællandske Bataillon Let Infanterie, hvilket er afgiort og vist, men vil nok ey blive udfærdiget og kundgiort førend henimod Enden af Aaret efter Verdens Skabelse 5774, eller efter Jesu Christi vor Frelsers første Geburtsdag, 1804. —

Min gode Louise, Du kan gierne underrette Din Mand herom, dog maa han ey tale til nogen derom førend det Kongelige Ordre er ham bekiendtgjort.

Adieu min søde eyegode Louise, nu haaber jeg Du er tilfreds, paa Torsdag kommer jeg Gudskee Lov til Byen, og da haaber jeg vi skal ses lidt tiere end hidtil.

Indtil jeg bliver til Støv er jeg vaagende og sovende

Din troe oprigtig hengivne Broder *Frantz*.

Friederichsberg Slot, d. 27. Novbr. 1804.

Paa Brevets Fod: En anden gang haaber jeg Du vil troe hvad jeg siger uden at jeg behøver at sværge derpaa.

Din oprigtig hengivne Svigerinde
E. (Nelly) Bülow.

Louise!!! Du har ret, at Fruentimre kan man ey troe uden Eder, og tit dog knap endda. F.

Det er Løjn Mand. E.

D. 4. Decbr. 1804.

Er jeg ey en Kone uden Lige? Tree Postdage i Rad Breve fra mig, og det Breve som har noget at betyde. Vidste Du hvor salig jeg er ved at kunne give Dig denne efterretning, da vilde dit Hierte end meere velsigne mig. Ja, Christian, din Louises ømme Kierlighed kiender Du saa vel som jeg, mens sielden taeler jeg om den for ey at kiede Dig med den gamle vel-bevidste Materie, dog pipper den hist og her frem. ....

Denne omtalte *Gløersen*²⁶ har endnu ey været her. Naar han kommer, skal jeg neye tree Gange saa dybt som ellers. Du veed dette er ey min syge; vel pleyer de fattige at være stærk i reve- rentzer, mens jeg kan ey faae mine knæe herunter. Kort sagt jeg skal nok være artig mod Justitsraad Gløersen. Fik Du saa Gracialet Du bad ham skaffe Dig? Thi *penge!* for disse knikser jeg og gjør alting — dog i ære og Respect hvad en dydig Hustrue byder. Kammerherre-titlen som pirrer lidt om dit lille Hierte, rører mig ey, naar de øvrige kaar ey stemmer med samme, thi af en uformuende Kammerherre trækker dog alle paa skuldrene og siger, han vil med og kan ey komme. Bestalningen frit gjør det jo ey alt, søde Mand! Aarlig Rangskat og alle de Vilkaar nogenleedes vedligeholdts som denne stand fører med sig trak meere i Længden end det første. At udgifterne ved nøglen kunde allegueres, som Motif meere, at naae høyere indkomster veed jeg dog efter mit lille maadelige Begreb ey, thi jeg meener, der vilde før svares: hvorfor søgte den mand at komme i en stand, som i hensigt til penge sadt ham tilbage? Dette kunde jo kaldes en selv paatagen Byrde.

Dog tilgiv min Elskede Mand, om jeg her ytrer for meget min mening og bliv ey din Louise vreed for sin ærlighed. En god opdragelse for vore Børn, denne vil med Guds hielp skaffe dem frem. Glæd Dig, de fleeste finder Line ligner Dig ogsaa! Dog ey dine, mens mine deylige, skiønne, kloge, taelende, blide fromme Engle-Øyne. Dit under-ansigt, mens mit oventil, altsaa min frie hierne. Hører Du! Ved mig faaer Du alle gode ting: penge, Battaillon, kort al din glands! Hvem veed hvad min Present til Frue *Scheel* kan gjøre? Seer Du, end meere er jeg moder til toe Poder, *qui ne se mouche pas du pied*. Maae jeg bede Battaillons-Commandeuren give mig min behørige ære og ey glemme hvor meget jeg har svedt for at frembringe denne kiere tidende til Dig. ....

Her er en visit i disse dage, giæt engang hvem! En Person som tilbeder Dig, og den *Eeneste* som jeg vil tillade dig at synde mod

²⁶ Justitsraad M. J. *Gløersen* var Bogholder i Krigs-Collegiet og en Ven af Major Sundt.

det siætte Bud med. Nu er Du nysgierrig. Kinderne bliver skarlagenrøde, naar man nævner dit navn, aandedraget kortere — kort var det ey en Klosterfrøken, saa gik det nok galt. Nu veed Du vel nok, at det er Tante Høeg. Du tillod jo, at hun vel maatte komme et par dage her, da vores 4 portioner mad rigelig slaaer til, til hende med. Dette kan jeg sværge paa. Saa har Du jo intet derimod. Hun er saa Siæleglad. ....

11. Dec. 1804.

Spøge med Dig kan jeg rigtig aldrig, thi Du tager altid alt hvad jeg siger i den strænge, alvorlige forstand. Hvad jeg siger om breve, om penge, om forfængelighed — jeg meener det sandelig ey som Du optager det. ... At penge just interesserer mig saa meget som Du af min spøgende yttring troer, gjør de vist ey; jordens gaver hænger vist ey saa meget ved mit Hierte. At jeg ønsker mig penge er veed Gud af samme aarsag som Du — for vore Børns Vel og for end meere at see Dig friet fra tanker og ængsteligheder for fremtiden, som saa ofte har givet Dig og mig sørgelige øyeblik; med den fuldeste overbeviisning i mit Hierte, at Gud til sidste minut vil sørge for mig, gaaer jeg ellers for min Person roelig mine kommende dage imøde, vel overtudet at den største deel af min Bane og end meere min ungdom er tilbage-lagt. Leve for maaskee i enkelte Deele at gavne mine søde Børn er mit høyeste Maal. Gud unde mig at opfylde det, saa har jeg roe i min Siæl! .....

Jeg troer nok, gode Mand, at Du siælden gaaer paa Comedie og Concert. Disse fornøyerelser har jo ey det mindste moerende for Dig som har nydt saa meget deraf, end meere naar man selv skal betale det. De Penge jeg har anvendt paa Concerter og Comedier siden jeg blev gift, brender ey heller paa min samvittighed, da jeg veed ey at have betalt en eneste. Hvad jeg har seet og hørt har ey kostet penge, ellers havde de vist ey heller moeret mig.

Jeg vil saa inderlig gjerne glæde Dig. Dette er min sødeste, saligste tanke, mens desværre mange gange forfeylet jeg ved det mindste jeg skriver min hensigt. En dyb alvorlighed er immer over Dig, Du Kiere! Alting trækkes hen dertil. Gud give Du sad ved dine børns side.

D. 17. Decbr. 1804.

Gud skee lov jeg nu har faaet Dig saaledes kusket, at Du staaer strax under mit Commando. Ja som sagt i vore dage betyder mændene kuns lidt. Kone for og Kone bag — dette skingerer fra det øverste til det nederste i Huuset. I den gamle kied-sommelige tiid da ordene: Kom Kone strax paa Linien — nu de Mænd saa stygt befale; da dette lød, da vilde jeg ey have været

gift for Meget. *Non — voici mon temps, ou tout se soumet à ma volonté.*

Dog søde Elskede Mand, tag ey dette Sprog for gyldig. Ingen Kone kan før ville være undergoven end jeg, jeg forstoed ey en gang Commando, om det og blev mig overdragen. Ney, en lydig underdanig Kone, som det sig hør og bør, har Du i mig, der danser naar min Mand Piber, og i hvor meget min Herr Gemahl spotter over min façon de parler, synnes mig dog den er ey saa gal; jeg holder dog næsen i vejret, naar de andre hænger med Hovedet. ....

Jeg skal dog giemme min gamle *Lindencrones* gratulation,²⁷ at Du kan see: din Kones yndige tækkelighed, uskyldige vittighed og siældne naturgaver bliver anpriist af min huldrige Venne-Cirkel. *Cela n'est pas peu de chose.*

»De kiender Dig ey, Kone! *Christian Uldrick Sundt* veed ganske anden beskeed, han er det undertvungne Asenindes Føl! Mens et er at være galant, et andet at være Mand.«

Tak, min evig Kiere for dine gode kierlige ønsker, de lønnes Dig tifold.

Citadellet 22. Dec. 1804.

..... Jeg veed, min ømme Mand, det er Dig umelig at skrive saa tidt som din læge Kone, der ey har med de høykongelige forretninger at gjøre. Før maatte jeg ey taele til Compagni-Chefen, naar han sad ved sit Chartol, nu maae jeg nok knap være i stuen, naar hans Eminence Herr Commandeuren har med sin høye Battaillon, eller for at taele i et aandeligere sprog, naar Hyrden har med sin flok faar at gjøre. ....

Jeg var forleeden Dag hos min Broder og skal helse Dig saa meget. (Denne Plet har din Datter giort, thi hun stødte til min Arm.) Jeg var paa Commando-Contoret hos ham. Han har det nu prægtig hos sig og har udenfor sin stue Commando-Contoret, hvor alle Secretairer opholder dem. Indenfor sidder han alleene ved sin store Skriverpult og Skriver. NB. hans egen store stue er atter afdeelt med et Skildrum, hvor han indenfor sidder og skriver, og har det yderste til at modtage mennesker i. Han var gandske alleene, da jeg var der, undtagen konen, som var og er da for det meeste deroppe hos ham. I samme gang som gaaer ind til ham, er døren ind til Kongens Gemak, saa veed Du vel nok, hvor han boer. Han sidder for det meeste hver nat til kl. 12 og skriver. Gid bare denne evige hængen og skriven ey forkorte hans dage, da Du veed hans Bryst desuden ey er stærk. De forretnin-

²⁷ D. 14. Decbr. havde Louise S. kunnet fejre sin 32te Fødselsdag. Hendes Mand havde i den Anledning sendt hende Sirts til en ny Kjole.

ger han har er utalleg, og dog er der nu 5 Secretairer, som skriver fra morgen til aften. Man taeler om Broder som om en afgud her i byen. *Düssel*²⁸ sagde mig forleeden aften, at ey i munden, mens ogsaa i Hiertet var han Elsket! Maaske han og er Hofmand og sagde det, fordi han er min broder.²⁹ — Broder Soutenerer veed Gud i alle øyeblik sin ærlige venskabelige jevne Caracteer. Mand i sit Huus er han paa min Ære, og for hendes luuner firer han ey, mens hun dygtig for ham. Dette er reen Sandhed. Om Halsbaandet fra *Nelly* [Fru v. Bülow] er Guld veed jeg ey. Der er et slags glindsende perler imellem, som ligner floksilke, mens er en Composition. Du indseer jeg ey kunde være bekiendt at spørge hende om det er Guld. Mens jeg skal nok faae det at vide hos en Jøde.

Min sødeste Mand, kiender Du ey din kuldskiære Louise? Veed Du ey, at jeg i en varm stue kan fryse og især i vores Dagligstue, hvor Nordvinden de dage stod saa stærk paa, at vinduerne gni-strede til langt op paa dagen af tyk Is; end meere Du vel veed, at ved Skrivning og sligt stille arbejde bliver fingrene kolde. ....

I 1805 findes kun nogle faa Breve fra Aarets Begyndelse, der handler om Indretning af den ny Bolig og om Børnenes Opdragelse. Saa vender Major Sundt tilbage til Kbhvn., og Hustruens Breve begynder først igen i Januar 1807, da han under de urolige Forhold faar Kommando i Holsten.

Kiøbenhavn d. 19. Jan. 1807.

Gud skee Lov for dit søde kiere Brev, som beroeligede mig, at Du frisk og froe var tilbages igjen fra din kiedsommelige Commission. Gid Du nu maa faae det taalelig godt i Ahrensbök. Jeg har i dette øyeblik ret seet paa Landkortet for at gjøre mig rigtig begreb om hvor jeg nu skal finde Dig. Du er jo nu aldeles paa et modsadt hiørne fra før. Du har vist maatte gjøre en 16 miile for at komme derhen. Det glæder mig Du var saa vel antagen i Kiel, min Elskede Mand. I hvor Lidet man hænger ved forfængelighed, saa er det dog behagelig at være vel antagen, især blandt Mennesker, hvis omdømme ey kan være ligegyldig. End meere borgede det Dig vel, at K. P. var tilfreds med Commissionen. ... Alle forstaaer ey at gjøre af sig hvad Du har giort, Velsignede Mand, og de mange feyl Du stedse taeler om, ere til større byrde for Dig end for andre, thi »Du bærer Aaget selv ved din Kamp

²⁸ Formentlig Oberstltn. af Infanteriet *Arnoldus Dyssel* (1749—1820).

²⁹ Som Generaladjutant og Chef for Generalstaben var Franz v. Bülow under Frederik VI's Militærregimente en af Landets mest indflydelsesrige Personer.

mod disse«. Lønnes Du end ved Selvtilfredshed, saa er den betaelt med den Vold Du mange gange maae giøre paa Dig selv.

Ney, gode Mand, troe ey jeg har noget imod at Line ligner Dig. Hun er en nydelig, interessant Pige hvis bløde Hierte kan bøyes som vox. Hendes lille fyrige, varme Siæl modtager let indtryk og kan lige saa let dæmpes endnu; mens at hun er dig overmaade liig af indvortes og ligeledes endeel udvortes, er sandhed. Hendes orden, Raskhed til alt, hastige bestemmelse, naar det kommer an paa overvindelse, er dit levende Billede. Endnu har Carl ogsaa af Dig, mens ey dette heftige Væsen som Line. Han er en sød god dreng, fuld af Lærelyst. Du har ret at fasthed er saare nødvendig, den er det for begge Kiøn. ....

Prinzesse *Charlotte* ligger her meget syg af Skarlagensfeber, som grasserer her. Arme *Wique*,³⁰ som maae være Hofdame saa længe. Det er en grusom gêne. Man siger det er tilbuden 3 at være Hofdame mens de har alle afslaaet det, saa *Wique* maae holde ene. *Wique* roeses saa usiigelig meget af enhver, som lærer hende at kiende. Jeg har brev fra *Louise Wedel*, din *Inclination* som Du gjorde *Cour* til paa *Wedelsborg*. Hun hilser Dig meget.

Kiøb. d. 21. Febr. 1807.

Hvad vil Du bryde Dig om mine smertelige fortællinger? Jeg taeler jo ey derom før det er overstaaen, og ethvert onde som er tilbagelagt er jo kuns en Drøm. End meere ved Du jo, søde *Christian*, at for mig er Spanske fluer jo smaaeting. Jeg havde dem jo i Sommer $\frac{1}{2}$ aar paa gangen — mens langt fra at denne langvarighed gjør mig uvenner med dem. Tværtimod vi bliver intime Venner, og Du veed nok, at *Kant* siger i sin *Philosophie*: man skal immer ved enhver Smerte tænke sig: det ligger kuns i indbildningen og sige sig selv: det er den angennemste følelse — saa bliver dette Blendværk til Natur. — Dog jeg kan ey sige jeg er endnu fuldkommen overtudet om denne Sandhed, end meere da Du veed jeg hverken practiserer *Philosophie* eller er ret Ven af samme. Den har saa megen kulde for min Siæl. Jeg staaer immer og beundrer den, mens den naaer aldrig ret mit Hierte. Jeg har derimod en Sætning som jeg bruger i de fleeste smerter: jeg tænker mig immer et værre onde, saa formildes det nærværende. ...

Nelly har ey gjort bassel endnu, mens er paa heldingen, da hun alt adskillige gange har havt smaat ondt, mens gaer dog endnu ud. Du tager feyl i at troe *Madam Rosenqvist* skal forløse

³⁰ *Wique*, d. e. *Freda Vibeke Wedell-Wedellsborg* (1781—1824) var 1806 Hofdame hos den lunerige Prinsesse *Charlotte*, en Bestilling, hvis Ubehagelighed hendes Ægteskab med den tyve Aar ældre Oberst *Barth. v. Bülow* i 1808 befriede hende for.

hende. Ney, Madame Rosenquist er rigtig nok nu kommen lidt for orde for den ting Du imellem tiltroede hende, at hun drikker. Du har ellers Ret i at Nelly gjør ret i ey at ligge i Kiel, da Frue Høyer fortæller, at hendes Søster som kom derover og nu skal i basselseng i foraaet, gruer dygtig, da den bedste Jordemoder de havde der, er nu sadt i børnehuuset — det er en god trøst for de frugtsommelige! .....

U. D. [Marts 1807].

..... Man siger nu her at denne Sommer maae afgjøre alting med krig og fred. Det synes ej som K. P. endnu tør forlade Kiel. Man ventede ham længe tilbages, mens det lader ey som der er haab endnu. Min broder skriver at være forresten glad og tilfreds baade paa Siæl og Legeme, ved sin siældne Printzes usigelige Godhed. Her i byen gjør man ham til Krigs-Minister, Hof-Chef etc. Saa høyt bliver det nok neppe! Gid han blive til noget godt, naar han engang afkaster de gyldne Lænker. Hans Kone er sandelig meget bedre end hun synes; især har hun fortienesten at hun Elsker ham til tilbedelse. Hendes opdragelse gjør hende ethvert fuldkommenheds maal sværere, mens fuld af god Villie er hun og har et meget godt Hierte. ....

Det glæder mig at min formodning om de Spanske fluer er ugrundet og at min Christian ingen har havt. Gid jeg maae faae alle de Du skulle have, min Engel. Jeg klakker dem paa hvor det skal være. Dog troe kuns ey Du har et skrog i din Kone! Ney, skiøndt hun er *à son declin* og har vel passeret middagslinien,³¹ saa er jeg wahrhaftig gandske vakker endnu. *Ma foi, une femme très aimable*, som alle slikker fingrene efter, *qui plait par ses talents et deplait par ses dents!* Du mærker krøyer er jeg, som Du stedse har kiendt mig. ....

Inderlig Tak for de tilsendte maanedlige Penge. Jeg længes meget efter Cassen din ømme Godhed har tiltænkt mig. Jeg formoeder nu det er en Sye-Casse. Gud veed om det ikke er ret. Den søde Canaille spender immer min nysgierrighed for dobbelt at glæde.

D. 24. Martz. 1807.

Endelig bragte Posten mig da omsider dine mig kiære Breve, heele to paa engang. Gud skee Lov jeg ved samme er beroeliget, at Du er vel, min bedste Ven. Sikkerlig veed jeg Du ey kan giøre ved Postens urigtige gang, mens den gaaer rigtig nok galt. Det er godt mine Breve til Dig ey har samme slemme skiæbne, thi naar

³¹ Louise S. var kun 35 Aar.

Een skal have ængstelse, vil jeg dog hellere end Du, i hvor Philosophisk min Herr Gemahl end taeler derom. Gud veed jeg er dig meget Skiønsom, søde Mand, fordi Du skriver mig saa flittig, og kan meget godt indsee, at din tiid kan være knap nok. Med Postens Skrøbelighed faaer man at have Taalmodighed, og som Du siger alting er underkastet Skrøbelighed i Verden, saa Postens er ey den værste.

Hvad Du i hensigt til børn (og at ønske sig samme) siger, da er det ret godt for de det træffer, naar man med fuld overbeviisning veed det er forsynets Villie man selv maae bestemme antallet. Ingen vinder jo meere i denne sag end Fruentimret, og skulle end det virkelig forholde sig som min gode mand siger: at denne din Raisonnements gaar ind af det ene og ud af det andet øre, saa er der nok ogsaa høyere ledelse i, der ey kunde taale denne grundsætning antaget i det almindelige (da jo Folkemængden vilde lide derved og end meere opdragelsen). Thi formodentlig ville der i de fleste Familier komme Sidegræne fra Papa-Siden, som nok ey ville nyde den beste dannelse. Dog hver handle efter sin overbeviisning, i denne Sag har jo Konen intet at sige. — Siden nu *Mine*³² ønsker sig saa meget børn, kunde hun jo med Dig maaskee faae dette opfyldt, min Søde mand; da var hun vist færdig om 8te Dage, kiender jeg Dig ret. Er jeg ey god, jeg saaleedes giver Dig tilladelse? *Oui ma foi une femme sans pareille dans ce genre.* Dog det er vel ey saa godt at give Dig tilladelse, thi Du tager den kuns altfor gierne. Jeg tænker de smaae graserende brune øyne ere blevne forøgede i Holsteen. Det skal en fornuftig Kone jo ey bryde sig om, ikke sandt min Søde Mand. Det skal man oversee og lade komme an paa Manden hvad han vil giøre. Kan Du see jeg husker dine ord prægtig, skjøndt det just ey hænger ved mit Hierte.

Søde Christian, tænkte Du ret paa din Louise din geburtsdag og vidste hvor Varmt mine bønner stedse hvilede over Dig? Mange Gode Bønner har Du over Dig, den halve bye var her og gratulerede mig til din fødselsdag. Moder³³ var saa vel den dag som hun ey længe har været, og hun forærede os en prægtig Krem-Kage til Middag. Dine velsignede unger ere Vel og omfavne Dig kierligst.

Nyt fra byen veed jeg intet uden at *Hegermanns* for eftertiiden vil boe bestandig paa Roelighed, da den gamle *Lindencrone*, min

³² Louises Søster *Joachimine*, g. m. Kaptajn v. Kronens Reg. *Carl Wilh. Heinen*, boende i Helsingør.

³³ Louises gamle Moder og hendes ugifte Søster *Frederikke* havde faaet overladt to Værelser i det Sundtske Hjem i Kastellet mod et beskedent Bidrag til Hjemmets Økonomi.

Galant, finder sig best paa landet.³⁴ Maaskee han gjør det, fordi vi kan have smaa *Rendésvous* herude paa Strandveyen. Du veed nok jeg holder mest af den aandelige Jagt. Derfor har jeg lov at holde Galaner paa min façon; thi de aandelige børn koster ingen Penge, og Panacherne i Panden har Du gratis.

Paa Hovedvagten har nyelig været en slem Historie med en Captain *Hein*, som havde omklædt Skuespiller *du Pué*³⁵ som Skildvagt for at narre en Student, der hedder Gonerus, og skulle ved at gaae ham forbie eller Gud veed hvordanne overfalde denne Gonerus, der skal egenlig være et slet menneske. Mens Hein kommer nu siges der at sidde 3 Mennesker Arresteret her i Castellet. Det er da gruesom hvor mennesker kan betee dem saa galt. ....

Endnu et. Hvorfor vil min Elskede Mand at man alleene skal holde sig til de mørke Billeder Indbildningskraften har skabt? Hvorfor just ene minde disse og glemme glædens? — A propos Du skrev sidst, at folk kuns holdt af vores Huus for min gode Siæl og for Soelens Skyld, hvis skygge vi var. Hvorfor vil Du da aldrig tiltroe Dig selv mindste Værd? Duede Du ey, saa var Du ei slig en Engels Mand. Seer Du, jeg er krøy nok.

U. D. [April 1807].

Ney jeg maae sandelig forklare mig nøyere i anledning af den meening i mit sidste brev. Min sødeste Christian har taget galt op eller jeg yttret galt. Jeg ved paa Ære og Samvittighed at have meent den saaleedes, at Du skulde leve for os begge, nemlig for Dig og mig, min Elskede mand, da Du jo nok i den anledning veed mine tanker, som jeg ey vil anføre, da de jo staaer i den Eviiges Haand, og hans Villie er den beste, i hvor broget den end seer ud. Jeg veed paa min ære, at jeg ey har tænkt den gale tanke, som Du troede var min. Ney sandelig troer jeg ey Du vil leve for din Vertinde. End meere kan Du frit tage alt i Spøg hvad jeg skrev. Jaloux er jeg veed Gud end mindre, naar Du er borte, end naar Du er hiemme, hvor en og anden aarsag kunde fremleedet tanken; Du veed vist af erfaring, at jeg ey er i mit Hierte mistænkelig, og at Virkeligheder immer hos mig skal fremvirke mis-

³⁴ Landstedet »Rolighed« ude ved Kalkbrænderiet. I 1807 boede Familien *Hegermann* endnu paa Hj. af St. Annæ Plads og Norgesgade (det nuv. engelske Gesandtskab). — Lindencrone, der omtales som »gammel«, var i 1807 kun 61 Aar.

³⁵ Den kendte Operasanger *du Puy* sang faa Uger efter for første Gang »Don Juan« her hjemme. For sin Tapperhed ved Udfaldet i Classens Have blev han Løjtnant i Livjægerkorpset og forlod derfor Teatret. Stabscaptain Magnus Frid. Ad. Hein blev 19. April idømt 6 Maaneders Fængsel af første Klasse i Castellet for »Overtrædelse af sine Pligter som Vagtkommandør ved Hovedvagten«.

tankes stof. Jeg tillægger mig det ey som Roes, mens som Lykke, at ey ulykkelige Erfaringer har bibragt mig Roelighedsforstyrrende Tanker, der ey alleene kunde plage mig selv, mens endog forurette andre. Ney troe mig, gode Mand, jeg troer ey ilde om Dig i mit Hierte, ey heller om din lille vakkre Vertinde. Herimod er jeg hende saa god for hver glæde og fryd hun meddeeler Dig, hver mørk time hun forsøder Dig, da det jo er mit høyeste ønske hver af dine dage skulle forsødes og formildes. ....

At din tand er falden ud, at Du seer gammel ud etc. er jo kuns smaaeting. Veed Gud det udvortes fængsler mig saa Lidet, min lykke henter sin Værd i det Indvortes; naar dette er skønt og ædelt, saa er det nok for min Siæl. ....

Tak fordi Du atter vil tænke paa Spiseskeer. Du er for god, gjør alt for meget! Du lever vist selv et Hundeliv, Du arme Christian. Moder smager rigtignok lidet paa at laane os sine skeer til daglig; Du veed nok gamle folk er underlig med smaaeting, og hun gider nu gierne seet denne lille klat ligge i sin skuffe, mens jeg skal nok faa nogle dejlige skeer, naar jeg kommer til byen. ....

Dine egne, NB. dine ægte børn leve vel, de søde Engler.

Den Hund Du har foræret Oncle fik forleeden dag 11 grimme Valpe. Hvor de Holsteenske Egne ere frugtbare!

D. 23. Mai 1807.

..... Hvor inderlig glæder det mig, at din Battaillon svarer til den uendelige fliid Du gjør Dig med dem. Jeg veed hvor meget dette biedrager til din tilfredshed, dyrebare Christian, hvor meget det letter Dig det Aag som naturligviis Militairens evige oppasning og offrelse kræver. Gud give jeg ved din Side kunde pleye Dig, naar Du træt og varm kommer hiem; nu kan den arme Louise ey komme med Himbærædike i vand eller koldskaal og alt sligt, og Viske Sveden af din varme pande. ....

Du hader vel Militairen, Elskede Mand, og kan ogsaa for dens mange ubehagelige tunge Aag hade den, mens jeg tør dog med overbeviisning sige, at forsynet just har ledet dine fied i dette Fag, da det er just netop det, som Du tilfulde baade er voxen og due- lig til. Du kunde vel have bleven det (med dit Hovede) til enhver anden ting, mens din heele Slags Dannelse, din heele Tententz rører sig best i dette fag, der taaler en slags meere over- spændt Kraft end ethvert andet, hvor man formedelst Qualision (sic)³⁶ med fleere mange Gange finder modstand. At Du ey vil have Carl i Militairen kan jeg godt fatte, mens at *Du* er just skabt dertil, har aand for samme og just i din Æreføelse finder næ- ring for samme, er dog Sandhed. ....

³⁶ Hun mener antagelig Collision.

Jeg er meere uroelig siden jeg veed Dig til hest, thi Du er saa forfløyen. Jeg kiender Dig nok — som sagt det forbandede Militair skidt, det veed jeg sætter din Aand i bevægelse.

Naar disse kiedsommelige Mariner kommer frem med deres fæle tromle, ærgrer jeg mig daglig. Det er ey min egen Mand med sine tuteruter. Jeg har sadt Dig musik til en nye Marsch, vil Du have den, kan Du faae den, jeg troer den er kiønnere end de andre toe. Var den bare afskreven, det kan jeg ey selv, jeg maae spille den, mens En skriver. Gid den gefalder Dig.

Vores nye dörre ere nu komne, nu faaer vi nye Gang-Vinduer og alle Blyerammerne væk. Taget er nu og repareret, og vores huus er ret net og pæn. Her er saa grønt og skjønt her i Castellet. Gid Efteraaret maatte bringe mig Dig, evig kiere Mand!

D. 10. Juny 1807.

..... Du spørger hvorfor jeg kalder din Vertinde *lille*. Fordi Du engang skrev: min Vakkre lille Vertinde! og desuden er det et fif af mig, thi jeg ville giærne have hende lille. Jeg veed jo nok Du holder mindre af de smaae end af de store Fruentimmer. Dog Du holdt jo dog engang af en *sød Elskværdig Lille! Nulle regle sans exception*. Du maae nok holde af din *store* Vertinde, Du har min gunstige tilladelse, saa er det jo nok. Hels hende meget fra mig og tak hende, fordi hun er saa god imod Dig. Gud give Du maatte beholde dette Qvarteer saa længe Du skal være i Holsteen, siden det er taalelig, hold paa det som en borre! — Nu strunker de dem nok dygtig op til Revuen, mine børn, og sætter det bedste been frem. Gid det maae nu gaae som din Bestræbelse fortjener og lo-ver det, mens det gjør det vist, thi Du vaager jo over dem som en bie, min Engel. ....

Du skal vist faae dine skjorter over, min gode Mand, NB. 3 af hver! Hvor Du er løyerlig med dit 3 tal. Jeg venter endnu immer paa mine 2 Med-Collega, thi Du maae jo ogsaa have 3 Koner, da alle gute dinge sind drey. Derfor kan jeg ey faae uden een Mand, thi alle schlimme dinge sind nur eins. Du skal ey see sagefalden ud, thi Du gaaer saamænd nok an endda! Jeg har ogsaa 3 par nye Sokker til Dig — jeg tør vel ey sende fleere? Jeg kan sende alt dette med Rekruterne, de reyser jo snart.

Dine Søde omfavner Dig kierlig. Troe mig, jeg skal nok car-nøfle min tøs, at Faderens forfløyne billede ey skal staae i hende. Til en pige gik det jo slet ikke an, det kan jo enhver begribe — *non les moeurs de sa mère et la beauté de Mr. son père*. Saa er Du vel fornøjet — ikke sandt min lille forfængelige *Christian*?

D. 27. Juny 1807.

..... Hvad Du siger i hensigt til at det var godt jeg ey vid-

ste noget om Politiken, saa har Du ret for saa vidt at den er sort og nedrig og har mange gange knap Politisk, langt mindre Moralsk Rigtig i sig, og desuden er det for Fruentimmer som oftest en slags affecteret Klogskab bestaaende af noget overfladelig Virvar som de knap veed ud eller ind paa, og som de kuns i en ældre Alder holder dem til for at fængsle om mueligt opmærksomhed og prøve sig vigtig, naar de andre Magneter slaaer feyl. Dog var det godt om jeg ey var saa aldeles tosset i dette fag, thi naar jeg nu hører taele om et Slag, saa veed jeg knap om jeg skal nære haab eller frygt. Om det nærmer godt udfald, eller fierner samme? Som nu det sidste græsselige Slag ved Königsberg. Hielper det ey endnu? Er Russerne endnu ei kiede af Overmagten? Jeg tænker de ere mætte af Død og Slag, thi vinde gjør dog ingen fra Napoleon. Man siger Kiøbenhavn var bestemt til samlingsplads for at afgjøre fred mellem de fiendtlige magter, mens dette sidste Slag gjør nu udfaldet udecideret indtil Videre. ....

D. 3. July 1807.

Ja vist holder jeg af Dig om Du saa er aldrig saa gammel og Runken! Kiender Du mig ey nok og veed at det unge, skønne, fyrige har intet tiltrækkende for mig? Fornuft, Dannelse, godt Hierte, en øm venlig Siæl — det er ene hvad der har Tillokkende for mig. Det skader ey Du er bleven lidt gammel, saa seer Du ey saa meget paa de andre, og de andre ey saa meget paa Dig. Saa er Du troe, from, venligstemt — kort alt hvad der fordres til din Louises Lykke. Dine Rynker vil aldrig mindske min Kierlighed, thi den har aldrig været bygget paa det udvortes og lidenskabelig, mens roelig og stadig, og saaledes som jeg troer den fordres til virkelig Lykke. Efter mit eget Hiertes overbeviisning ville jeg aldrig have holdt saa meget af Dig som Du var, da Du var 20 Aar, som jeg gjør nu, og naar Du end bliver 60 Aar. Derpaa kan Du forlade Dig, min Sødste Egen Christian. Poserne under øynene ville jeg nok have væk, thi Du veed nok Du siger, de bærer Præg om synd imod det 6te bud. Er det arvelig, saa er det jo en slem Synd, jeg taaler den ey i mine børn. Derfor lader Vorherre mig nok opdrage dem alleene, thi Du taler ey med ret assurance i den sag, fordi Du ey ret har kundskaben inden. Den maae komme fra den indvortes stemme, og din har jo altid været hees og har ey kundet skraale dit eget Jeg op. Hvad skal man saa gjøre, siger Bibelen: stride den gode strid og fuldende Løbet — deri stikker det. Min søde lille Christian siger nok som det staaer i en tydsk Vise: Nun ich wills ja wehren was ich kann! .....

Tænk dog det gruesomme Spectakel her er i disse Dage med

de Infame Mariner og Holmens Matroser.³⁷ De slaar hinanden ihjel hvor de møder sig paa gaden. 8 à 10 ere døde. Tingen er kommen over en *Mariner*, som havde kiøbt noget fra en Matros. Dette vilde han betaele denne med falske penge. Nu blev matrosen gal i Hoved; der stimlede fleere til, de huggedes og sloges, stormede ind paa Marine-Casernerne, ville bryde ned, huggede, slog med steene som rasende. Endeel af Pøbelen raabte det var lumpen, naar *Lemming*³⁸ ey strax slap alle Marinerne ud paa dem med bajonetter. Han taelte først længe med dem. De huggede om ham, han slog fra sig saalænge han kunde; tilsidst loed han Marinerne fra Casernerne hugge løs paa dem, mens retirerede sig selv ned i en Spekhøker kielder, hvor det hedder han sad til kl. 1 om natten. Han skal have forseet sig meget ved dette, være sat fra Commandantskabet her og Peymann overdraget alting. Du kan troe Marinerne her i Castellet løb som vilde rasende Mennesker med bøsser og Bajonetter paa kryds og paa tværs for at følge deres Kammerater. Her var et myl (sic) saa det vrimlede paa gaden, mens Peymann loed Porten sperre og holdt dem her inde for ey at forøge mængden, som jo var klogt. Nu stod alle med disse Bajonetter lige mod Porten, en gyselig Sværm! ... Holmens Vagt har Marinerne reen forhugget. Idag har Borgerne maattet trække paa Vagt selv paa Holmen, da de igaar slog Marine-Vagten ihjel. Garden til Hest var opstillet paa Kongens nye torv for at passe paa. Nu veed Gud hvordan det vil gaae, de falske afskyelige mennesker. Peymann bragte dem ellers strax i Orden her i Castellet. Det er en grusom stahøj, Du kan troe jeg og børnene kommer ey paa fod paa gaden i denne Knibe. ....

Nu kommer dog med himlens hielp freedden omsider, thi der er vel ey meget meere at tage nu. Denne Stilstand skal jo om mueligt mægle fred, maatte det dog skee!

D. 7. July 1807.

Tak saa inderlig fordi Du midt i din Exerceertid saa siælden lader mig savne dine mig saa kiere breve, jeg paaskiønner det dobbelt, da jeg kan vide hvor meget Du kan have at forrette. Jeg beklager Dig dobbelt, da alt saa meget hviler paa Dig. Dine Com-

³⁷ Marinekorpset, der blev benyttet til Tjeneste paa Flaaden og til Vagt og Arbejde paa Holmen, bestod af hvervede Soldater og havde en elendig Disciplin. Det var indkvarteret i Kronprinsessegades Kaserne, hvorfra de d. 30. Juni 1807 drog ud og angreb deres værste Fjender, Holmens faste Stok i Nyboder, hvor der stod et formeligt blodigt Slag. Om Marinernes Mytteri se iøvrigt Kommandør Paludans Erindringer i Mem. & Breve, Bd. IX, S. 149 ff.

³⁸ Generalmajor *Jens Zeuthen Lemming* (1744—1825) var Brigadechef i Kbhvn. 1807, men modtog sin Afsked.

pagnie-Chefer er jo alle nogle aflexe stympere — min Sødste Mand, om forladelse, paa Chefen har jeg jo intet at sige, han er gandske flink, og er Du skøndt lidt runken og lidt gammel, saa er Du dog min egen bedste Mand, saa er det jo nok.

Jo, jo, de Grønne³⁹ vil nok staae dem ved Revuen. Der er kun tre, som jeg synes paraderer jammerligt. Det er: den arme Barnikow, Petersen og Brun. De skulle gaae allerbagest, thi beeenene ere skiæve paa de tre stakler, og de vil just saa gierne figurere, løfter dem til den ende saa højt, at det synes som de ville vise de vare hiulbeenet, skiævhælet etc. ....

Her er da en himmel-støyt med de Mariner og Matroser. Man siger *Lemming* gaar af. Der er sadt en Standret, som skal undersøge sagen. Liigkister, telte og stoele staaer alt færdig paa Amager for at skyde de strafskyldige, naar de faaer dem fat. De har slaaen paa Officerer som Gemeene. *Sneedorf* kom ridende fra Dyrehaugen, de omringede ham og satte Bajonetterne lige mod ham.⁴⁰ Admiral *Vleugel* var der i det hvide baand.⁴¹ Han stilte sig for en mængde Matroser, trak stiernen frem midt paa brystet og sagde: Vil I stikke, saa stik først igiennem denne orden, denne er Eders Konges! Livet er mit! Ved mindet om Kongen veeg de tilbage. Overalt har han og Peymann fremmet den meeste roe.

D. 14. July [1807].

..... Ville Engelland og Sverrig nu bare være roelig. Sverrig har det vel ingen nød med, thi de er da en flue i Napoleons Haand i hvor gierne de vil brøyse; men Engelland er nok værre. Jeg spurgte Peymann idag i sin Hauge hvad han syntes: Ja die Ausichten sind gut, wenn nichts daszwischen (sic) kommt. Der Friede ist wohl näher wie je, allein bestimmt glaube ich nicht das man sich noch darauf verlassen kann, da muss noch mehr abgemacht werden, ehe wir gantz damit fertig sind, doch ehe diesen Winter kann es ja doch wohl glücken. — Gid de andre ere saa fredelig sindet som jeg, saa skulle de snart blive færdig med deres ting, om de og skulde tabe endeel af deres Ret. Mens Politiken og min Siæl ere nu evig uforsonlige Fiender, som Du nok veed. Vi forstaaer os ey, derfor harmonerer vi ey. Ville den bare give os fred, saa ville jeg reyse den en ærestøtte for dens *Nu* og glemme deres fortiids sorte Handlinger! Nu vil vi dog haabe det bed-

³⁹ 2den Bataillon lette Infanteri var nu bleven organiseret som »Jydske Skarpskyttekorps«.

⁴⁰ Kommandørkaptajn *Hans Chr. Sneedorff* (1759—1824), Chef for Søkadetakademiet.

⁴¹ Den norskfødte Kontreadmiral *I. P. Wleugel* (1736—1826) var 1801 bleven hvid Ridder og 1804 Medlem af Admiralitetet. Da han 1807 ledsagede Chr. VII til Koldinghus, var han ikke aktiv under Bombardementet.

ste, saa er da den tiid runden, maaskee udfaldet kroner vort haab. Husker Du jeg i Vinter skrev Dig det hedte sig, denne Sommer ville afgjøre meget. Maaskee dette kan dog blive sandt efter denne Spaadom.

Ja Du har ret: de Grønne ere gandske anderleedes ordentlige Mennesker end disse røde Herrer. Du skulle bare have seet hvor de løb som rasende om her. Det morede mig ret hvor Peymann med et par ord fik dem kudsket. Gud, hvor her har været en larm og støy i byen. Rytterne rider nu og patruillerer hver aften for at holde orden i alle Gader. Nu er alting roelig igjen. Saadan støy var her aldrig, da mine lette Troupper vare hiemme, disse gode ordentlige Mennesker. Der er en anden Aand i dem, de ere ogsaa mine — derfor kan det ey være Raps og Pagasch. ....

Har Du ey seet Louise Wedel? Wique skrev mig hun kom til Plöen i disse Dage. Jeg erindrer nok Du var lidt forliebt i hende paa Wedelsborg. Det maae Du nok være, det tillader jeg Dig, thi hun gjør din smag ære, hun er en sød nydelig Kone som jeg holder inderlig af.

D. 1. Aug. 1807.

..... Her taeles om Havnene skal blokeres, de Franske skal fordre det. Det var slemst nok, thi saa har vi Engelland paa Nakken. Man siger Bernadotte er ventendes til Kiel i disse Dage for at gjøre aftaele med K. P.; herom veed jeg ey. Det sagde Grüner, som idag var her. Han sagde, naar de nu fik ende paa denne Cantonnement og de alle kom hiem, saa kunde de og vente at blive hiemme til Evighed, thi saa blev alting sat paa den fred, at det kunde vare, naar det blev ordnet. Han troede dog, at alting jevnede sig. Mens Du veed han er *mysterieux* og en dygtig Hofmand. »De min naadige Frue, veed formodentlig alting bedre end alle andre, thi Deres Broder er den første som ved alt; toe andre Mennesker kunde ei gjøre hvad han gjør etc. Hans Conduite og hans Hierte ville findes ved faae.« Jeg svarede: Formodentlig har min broder klogskab nok til at vide, at denne Dom gielder kuns til en Tiid, og menneskekundskab nok til at være overtudet, at endog den meget fuldkomne bringer sielden meere med sig fra Hoffets glimrende trin end et Roeligt Hierte. — Han sagde, at saaledes som K. P. havde forefunden din Bat. ifior, kunde han vidne ved den helligste Eed, at der ey existerede bedre i heele Armeen — som de folk exercerede, det var som en Lynild! Han føyede til, at slig en overbeviisning fra K. P. stedse var held, da naar man var ret kiendt, var virksom, saa var det megen tryghed for Ens Bane. — Jeg tog det meeste af dette for hvad det var. Dog troer jeg veed Gud K. P. er Dig god; han kan jo ey heller andet, thi

Du porterer Dig jo for Tienesten; saa staaer Du og paa en reen fod Gud skee lov. Har vi kuns saa faae samlende Glæder, saa kan der da heller intet møde som Du jo seer med egne øyne. Du gjør jo alting, de andre er jo aflex allesammen, som er Gud og heele verden bekiendt. Min gode, saa kiere Christian, man maae jo inderlig agte Dig for din Virksomhed.

D. 9. August 1807.

Hvor Du er hônet at Du endog midt i dine kongelige forretninger paa dine Reyser skriver din Louise. Det glæder mig over alle udtryk. Du kan ogsaa see med hvor pæne nette Bogstaver jeg skriver Dig idag for at belønne Dig, skjøndt I kiere Mænd behøver jo ingen Løn, fordi I hylder det Elskværdigste Vorherre har skabt — Fruentimret! Mandfolk burde før reyses støtter, naar de ey hyldede Fruentimmer, thi det var Tegn de da vare reene Ætheriske Væsener. Dog jeg veed nok Du vil svare: vi vare ilde tient dermed paa alle Sider! Thi Du tænker nok vi Fruentimmer vil dog saa gjerne Mænd skal gjøre af os, men husk hvad Tante Guldencrone siger om det aandelige Venskab! Det morede Dig jo stedse saa meget. ....

Tak Du velsignede Mand for din store godhed at ville anskaffe os det skønne Porcelain, mens til Vores Pung kan dette nok ey blive, da det vil jo koste glubsk og vi jo vel ey i vore smaae stuer kan give saa store Sælskaber, hvor saa brillant Porcelain kommer frem. Ja vel sandt at det søde Sølvtoy inviterer til meere lignende, mens dette kostbare med Blomster! Dog det er jo din Godhed som jeg naturlig maae overlade alt med taknemmeligt Hierte. Her er en optegnelse fra Porcelain-Fabriken, det med naturlige Blomster er det som ligner efter vore Kopper. Min Søde Mand seer nok snart General-Titelen i vente, siden vi skal saadanne Equiperes. Jeg paaskønner din siældne Godhed for Huusets Vel, Elskede Christian, enten Du køber det eller ey. Det veed Gud og Du veed det med.

D. 16. Aug. 1807.

..... Du veed da den Engelske flode omringer heele Siælland. 16 Rang-Skibe, 12 brigger, 60 tyve fregatter, 352 Transportskibe foruden Brandere, Kanoneerbaade og Smaa Skibe, saa at de har en anseelig forsamling som er os tiltænkt. Heele Beltet ligger fuld af dem ogsaa, saa overfarten er besværlig, og af den grund maatte vores Gode K: P: Hovedkuls Reyse herfra igien for ey at blive fangen i sit eget Land. Hans Adjudanter som kom bag efter, blev anholdt, mens da de forsikkrede ey at have K: P: med ombord og fik den strikte ordre at de skulle gaae til Nyborg, sva-

rede de meget bestemt: ja det kunde de let gjøre, da man i Siælland havde Officerer nok! Et par Artillerie-Officerer har de ogsaa optaget, men siden ladet passere. Himlen skee tak, at Posterne gang ey er bleven standset. Det kan end mindre skee nu, fordi Kongen, K: P: og Stats-Raadet er borte, thi saa skal der jo Conferens med disse. — De Engelskes Fordring siger man er Cronborg, Kiøbenhavn, Nyborg, Glückstadt og Tønningen. K: P: har svaret, dette fik de ey uden med magt. Den Engelske minister er reyst igaar efter at have taelt $1\frac{1}{2}$ time med Bernstorff uden at blive Eenig. Dog har ingen Bataille været endnu og man har haab, da det trækker sig saa længe, at det vil jevne sig. ....

Vær Du roelig for mig og dine Børn, min Engel, min Gode Velsignede Mand! Det styrker mig og mit mod, at Du er langt fra byen og faren. Vi foruretter ingen Kat, langt mindre mennesker, saa værner himlen om den uskyldige. Denne følelse er saa stærk, saa inderlig i min Siæl, saa Du kan være roelig at din Louise har godt mod. Jeg har brugt alle muelige optænkkelige forsigtigheds Regler med indpakning og giemning af alting hvad der er vigtig, Papirer, Penge, Sølv, Pretiosa etc. Og skulle her komme (som man dog ey troer) Bataille, saa tager jeg med mine Søde Engler op til Frue *Normann*,⁴² da man siger den ende af byen er tryk og sikker for alt mueligt. Gamle Mutter faaer jeg nok ey med, da hun er ulykkelig ved Tanken at skulle flyttes fra sit Sted og fra sit Natskrin. Hun sagde mig idag, at hun gik fra sin forstand ved den Tanke, at de havde taget Kongen fra byen. Han er paa Colding Slot, mens skal have grædt gyselig, da de midt om natten toeg ham af hans sødeste Søvn bort. Her er folk ved godt mod og troer alting skal gaae godt. Peymann er den lille Konge i Dannemark nu og alle befalninger, alle Rapporter uddeeles udenfor din Gemahlindes Vinduer hver dag! — Tænk Dig deres græskelige fremgangsmaade: idag blev En fra den Engelske flode ført her til Castellet, som havde Hænderne sluttet med Jern og Jernlænker til foden. Denne var i nat afsendt fra Floden for at stikke ild paa Cronborg. Da han der kom til Skildvagten og denne anholdt ham, trak han en lang Kniv frem og vilde myrde Skildvagten. Mens denne fangede Personen, og nu sidder han her i Castellet og bliver vel myrdet.

Du kan troe alle muelige anstalter er i en fart gjort her til forsvar. *Peymann*, *Bielefeldt* og *Steen Bille* er Overherrer. Min broder loed os bede at komme til sig paa Commando-Contoiret, mens da vi kom, vrimlede der af mennesker og Stiernede Herrer.

---

⁴² Formentlig Justitsraad *A. N. Normanns* Frue, boende paa Hj. af Strandstræde og St. Annæ Plads, det Kvarter, som faktisk led mindst under Bombardementet.

Han favnede mig inderlig i sine Arme, var rørt til Taarer, sagde: Bliv her og lad mig see Dig — meere kan jeg ey! — Han ilede til sine Papirer, Sveden trillede ned af ham. 4 nætters Søvnløshed gjorde ham udmattet. Der kom bud fra K: P.; han omfavnede os endnu engang, sagde: føel dog med mig alt hvad jeg savner ved de Lænker jeg gaer i, og beed Gud med mig om en anden vey, thi denne nægter mig ald Livets Lykkenydelse, Venner, Slægt, Alt. — Han løb i en fart, lovede at komme igien, mens kom ey, og tænk Dig den Sorg, da jeg hørte han anden morgen over hals og hoved var reyst.

De Engelske forlangte Kronprinsens endelige beslutning, og for ey at blive indsluttet henvende [5: henviste] han dem til Bernstorff til videre mellemhandling og jog afsted. Det var gyselig for alle som føelte sig saa glade og modige ved hans ankomst. Mens han opslog paa alle Gadernes hjørner en lille Seddel, som jeg skal afskrive Dig.

Gud, Elskede Mand, vidste Du hvor sød tanken er mig i dit kiere Brev idag, at Du føeler din held forøget i at nye [5: nyde] mig — i sammenligning med andre.

D. 29. Aug. 1807.

Stedse i den uvished om mine Breve træffe Dig eller ey afsender jeg Dig idag disse Linier med den forsikkring, at jeg med dine Engle-Børn lever i god forvaring indespærret bag Krigens store Skueplads. Du kan troe følelsen at vide saa mange uskyldige offret for saa uretfærdig en aarsag er qvælende for din Louises Hierte. Mine Tanker ere Dig evig nær. Min ømme kierlighed Dig helliget, og min varme bøn og Velsignelse over Dig. Beed godt for os alle og troe med tillid at en evig godhed vaager og værner over de Uskyldige. ... Hvem troede for faae uger siden at vort kiere haab at samles skulde saaleedes forandres. Om Politiken kan jeg intet skrive, da det er os forbudt, vi udsættes for brevenes aabning. I Søndags var et Sæselsag, hvor vi dog ey tabte synderlig;⁴³ de kastede os bomberne om Ørene, men Himmelen bevarede os fra skade. Hver dag er Landkrig uden Portene. Dog siger de alle at vores Fæstning kan staae sig. Folket er ivrige og varme for Sagen, da fremgangsmaaden maae revoltere enhver Tænken-de. Jeg skriver Dig kun kort, fordi dette maaskee aldrig kommer i dine Hænder. Du kan troe vi maa betale vor føde, da alle Levnedsmidler stiger. Dine søde unger ere kiække som deres Moder. Du kiender mig jo nok og veed jeg er bravest i faren, saa tænker jeg paa alting for alvor. Alting er sperret hos os, vi hører fra

⁴³ En af de mange Kanonbaadstræfninger i Svanemøllebugten, som fandt Sted i Dagene før Bombardementet.

ingen og ingen kan nærme sig os.⁴⁴ Himlen give vi vel havde denne Dyst overstaaen. Lev vel Du kiere Velsignede Mand!

Kiøbenhavn d. 26. Septbr. 1807.

Dette er det femte Brev jeg i 8te Dage skriver Dig.⁴⁵ Døm saa om Du gjør mig ret i at troe jeg forsømmer Dig. Jeg har under heele Rædselstiden skreven med alle de leyligheder og Poster, som kuns har været muelig og føeler til mit inderste Hierte den ulykkelige skiæbne, at ingen af dem skal komme Dig i hænde. Gid jeg selv kunde flyve over bierge og sperrede vand og sige Dig alt hvad mit ømme kierlige Hierte føeler. Hvor kan min Christians Siæl fatte den nagende Tanke, at din Louise ey holder af Dig! Er det muelig paa en Tiid, hvor alle andre hindringer ligger saa lys for Dig at optage en aarsag som piiner begge vore Hierter uden at have mindste grund. Din Louises varme inderlige bestræbelse for din Lykkes fremme, for dine Dages fremtidige Held skal nok borge Dig om Du gjør mit ret eller uret. Gode, gode Christian, maatte jeg kunde forsøde Dig Livet saa meget som jeg ville, maatte jeg kunde med kierlighed og omhyggelighed forsøde og formilde Dig de mange bittere Dage vor fælles savn har forarsaget os. Du vil nok kunde see paa alle mine Træk at jeg har føelt det som min gode Mand. Mit Helbred er svækket, mens mit Hierte Dig elskende og evig hengiven.

Du veed altsaa ey heller at vores gode gamle, ædle Moder hviler siden i Mandags i hendes stille, fredelige grav, efter at have udholdt Bombardements-Rædslerne og tvende Bomber indstyrtet ved hendes seng,⁴⁶ som efter faae Dage betoeg hende aldees sin forstand. Vi levede de skrækkeligste Rædselsdage med hende. Mig angreb det saa jeg blev syg, da hun var rasende afsindig. Denne Dyst oven paa alle de øvrige skrækkescener var næsten for meget for mit Hierte, dog den bittere skiæbne kom fra Hans Haand, der vil styre for hver af mine Fied, der saa mægtig skaanede mig og mine Elskede midt i de rædsomste Krigsluer. Du har dog vel nu omsider faaet mine Breve! Give dog Himlen Du nu maatte

⁴⁴ Castelletts Porte var lukkede.

⁴⁵ Af de forudgaaende Breve er kun et Kort fra 21. Sept. bevaret, hvori Louise kort fortæller om sin gamle Moders Død. De er saaledes næppe fremkommen til Manden.

⁴⁶ Den gamle Fru Bülow og hendes Datter Rikke havde søgt Tilflugt fra Castellet hos Fru *Antoinette Uldall*, Enken efter Højesteretsadvokat *Peter Uldall*, i Dr. Tværgade, medens *Louise Sundt* og hendes anden Søster *Mine Heinen*, der under et Besøg fra Helsingør var bleven indesluttet i Byen, fandt Tilhold hos Baron *Ferd. Wedell Jærlsberg*, til Ilden brød ud i dennes Hus i Amaliegade. Derefter søgte hun Ly hos Hegermanns i Bredgade, men Bomberne slog ogsaa ned her, hvorefter hun med Børnene flygtede ud paa Amager.

blive i Roe i Lolland, indtil Du bare faaer dette Brev i dine egne Hænder. Om 3 à 4 uger maaskee fremlyser os en klarere himmel. Hvor sødt et haab — tør din Louise hvile ved denne Tanke? Min Siæl har døyet saa meget af smerte og sorte forventninger, af ulykke og skrækkescener, saa der er intet formildende haab som ret hænger ved mig. O Gud, vidste Du dog ret alt hvad mit Hierte har udholdt; den evige uvished vi endnu lever i trækker sløer over enhver blid følelse. Tak din Fader i himmelen som bevarede dine Elskede under 3 Dages gloende Kugler og Bomber, som krydsede uden ophør over vore Hoveder. Livet redede vi, mens alle vore Ting leed under 4 Timers flyvende Transport under aaben himmel i øsende vande og det græseligste himmelveyr. Jeg lader nu alt reparere saa vidt jeg kan, for at kunde have alt istand, om vores bedre skiæbne nærmer sig. Castellet er gandske i de Engelskes væрге, alle Kanoner vendt mod byen. Ingen kommer ind uden pas. Der ligger Soldater i vore nette Storstuer, de har vaskerhuus i vor store kiøkken, og Hestestald i adskillige af værelserne nede, saa der bliver net til vi engang faaer det. De slaauer døre, hyller og alt i stykker og brænder. Alle vore klædeskabe som vi ey kunde faae ud (uden at slaae vinduer ud som ey maatte skee, da det blev os kuns bekiendtgjort faae timer i forveyen) har de formodentlig brændt — kort sagt hvad vi og alle har liidt og lider ved dette er over alle udtryk. De Riigeste Familier er tiggefærdig.

Alle er misfornøyet, og hvad der er end tungere, efter at have døyet alt hvad nævnes kan under Rædsel og tiefold Død, efter de fleeste private har offret for det heele, er harme, mismodighed og fortrædenhed malet paa alle. Ingen finder der er giort nok, de ville før have byen og mennesker i een Steenhob, end hvad der er skeet. Du kan troe, Kiøbenhavn er en mørk Plet.

Fra *Hegermanns* skal jeg inderlig hilse Dig. De har liidt gruesom ved denne ulykke. Bomberne slog ned her i byen og sønder-slog Huuset en heel Deel, flere gange. »Roelighed« som de iaar havde anvendt saa mange penge paa og ladet heel nye indrette, er forskudt græselig. Alle Betrækkene skaarne af, Lofterne forslagne. Betrækkene syes sække af. Kammerherrens søde Rosen-træes Chatol slaalen itu og kogt mad ved, alt ruineret. Hvad hver især har døyet kan man ey faae afmalet i flere uger. — Du har formodentlig nu faaet mine breve og seet min rædsomme flugt paa Amager. Paa den vilde mark aleene med mine Engler. O den inderlige bøn fra en saa synderknuset Moder trængte igiennem himlene, og Gud forbarmede sig over mig! Jeg har lært i disse rædsomheders timer ey at ønske mig flere Børn. O Gud. Christian, hvor tidt kaldte din Louises Hierte paa Dig i de gruesomme Dage! Jeg tænkte mig Dig med heede Taarer, tænkte mig

din stilling, om Du vidste os uskyldige saa ulykkelig sperret og omringet af fiendtlige Rædselsvaaben.

Vi lever her i *Julianes*⁴⁷ gaard i toe værelser ind til gaarden, ret net, alle de andre er tilpakket og under reparation, mens vi har nok i disse toe smaae kamre.

Om 3 uger gaar de væk med flaaden — der arbejdes glubsk. Vi veed forresten intet, da ingen Poster kommer.

Kiøb. 4. Octbr. 1807.

..... Vores Huus hiemme er i en jammerlig tilstand. Gud veed naar det igien skal blive beboelig. Skorsteen, kiøkkenbord, Vask, den store Skiden-Casse og Linnedskab, som ey kunde komme ud uden at slaae Vinduer ud, som ey maatte skee, da den heele flytning skulde skee i 3 timer i øsende vande, alt dette har de slaalen itu og taget væk med adskilligt meere, hængt skabe op i vor Dagligstue og slaalen hul paa betrækket samt smurt dette og alle stuer i een morads. Overalt har de ruineret. Der Logerer 6 Officerer i vore værelser. 6 Soldater i hver af de øverste og nederste Stuer, med Kiellinger og sligt — Gud veed hvad sygdom det pak bringer os i huuset. Hver 3die Dag kommer nye Garnison derind. Hos Barnikows og Knorrs⁴⁸ har de ruineret alle muelige ting, da vel ingen har flyttet for dem — alle havde nok i deres egen deel og fik endeel ruineret, da den ene rendte og kiørte den anden overende. Mange maatte slenge deres tøy paa Esplanaden, indtil de kunde faae det videre Transporteret, da ingen kunde faae vogne i ulykkens tiid. Alle vogne vare ansagte til at kiøre saarede, brandlidte. Vores ulykke kan ingen gjøre sig billede om som ey saae den.

Det meeste af vores tøy er gaaen op i limning og endeel forstødt og elendig. Dog er Chatol, Claveer, Speile, Kobberstykker, malerier, glas, thee-tøy, lakeret tøy, blomsterkurv, Sølv-tøy, syet linned i god forvaring; dit Skriverbord har liidt i Karnischen, forresten kom det dog med megen møye ud, i hvor stort og vanskeligt det er at transportere. — Har Du faaet det ene brev hvori jeg skrev dig om den store mængde af alt vores nye usyede Sirtzer, Lærreder og Linned som var bortkommen ved Ildebranden paa Rosengaarden, hvor alle troede hver Ting saa sikker? De havde endog fra Fried:berg transporteret Ting derhen i forvaring, en stor mængde Familier. Men da Frue Kirketaarn faldt, tændte det uventende en stor deel af byen og Rosengaarden med sin dybe

⁴⁷ Hendes Veninde, *Juliane Benzon*, havde 1805 ægtet den ovennævnte Baron Ferd. Wedell Jarlsberg, og det er altsaa i den molesterede Ejendom i Amaliegade, hun foreløbig finder Husly.

⁴⁸ Kompagnichefer i 2. Sjæll. Bat. lette Infanteri havde Bolig i Castellet.

Kielder med. Imens de kiørte hiem med mit Sølv og syede linned samt 2 Kofferter med alt mit tøy under den rædsomste bombardement med livet i hænderne (og strax ufortøvet kiørte hen igien efter ovenanførte), var det borte.⁴⁹ Dog er heraf siden tilveyebragt af mit Tøy 84 Al. fiin Lærred. Det øvrige er ey kommen endnu; naar det ey er brendt, skal det dog maaskee komme tilveye, da en af tyvene er funden. — De fleeste private Familier har liidt rædsom tab. En Professor *Hornemann*⁵⁰ havde 3 vakkre Døttre, der laae i dybe kielderer, blev alle tre truffen af bomber. En læderet i hiernen, en i hoften, og den 3die paa 13 Aar blev saaret saa farlig paa ankelen, at de efter 14 dages smerte maatte sætte hende heele Foden af. Faderen mistede alt hvad han eyede ved bomber og ilden, flyttede ud paa Castrup mølle, og 2 Dage efter bombardementet slog en frygtelig torden ned i møllen og brendte den og alt hvad han endnu havde levnet. Slig en Skiæbne i sammenligning med sin egen lærer, at man endnu maae takke skaberen. Indvaanernes gruesomme tilstand ved denne morderhaand er meere end hvad der kunde tænkes af Krigens Haand. Var de [o: Engelskmændene] bare herfra! Dog er alle vis paa det skeer snart. Byen vrimler af Engelske, en 35000 i tallet. — Peymann har mistet 50 favne brende han ey kunde faae ud af sit huus i den fart. Han havde ellers forud flyttet alt vigtigt og troede immer (som skeede) Castellet i megen fare. Bomberne regnede og derned før alle andre steder, da det laae lige for Östre Batterie.

D. 11. Octbr. 1807.

Meget nøye har jeg overlagt din yttring om Tantes tilbud at komme til Brahesborg i Vinter; skjøndt den koster den ubeskriveligste strid for min Siæl at kunne maaskee have den ulykke ved denne reyse at vide Dig i Vinter engang komme hiem og da ey være nærværende og modtage Dig i min Elskende barm, saa maae jeg dog vel følge hvad der betryger vore velsignede Børn for enhver mødende uheld, som i alle henseender truer Siælland. Enhver reyser herfra som kan reyse, da man frygter mangel ved Hungers nød og alle tilførelsers Sperring, da Havne under stræng forbud blokeres og man jo troer denne ulykkelige sag skal vedvare den heele vinter, om endog Skibene gaaer bort, som endnu er uvis. Kiød, Smør, Brende og alle muelige ting savnes her i byen. 14 Rdl. en favn brende, 20 à 24 Rdl. en fierding Smør; usle smaa Huusbager-brød, da ingen Camis-brød kan erholdes.

⁴⁹ Brevet er vedlagt udførlig Specification over alle Udgifter ved Transporterne.

⁵⁰ Den teologiske Professor *Claus Friis Hornemann*, boende i St. Kannikestræde. Han mistede bl. a. hele sit Bibliotek ved Bombardementet.

Castellet ruineret, ingen tilførsel her siden August Maaned, og altsaa ey engang Sted at sætte vor brende, tørv eller slige ting, da jeg ingen hiem har. Overalt hersker et uigennemtrængelig mørke over den heele bye. Alle er forsagt; da man ey forstaaer sig paa enden og frygter Trouppers indqvartering her, saa har jeg da i Himlens betryggende vold besluttet at tage til Fyen (ifald jeg kan faae pas) næste Tirsdag d. 13de, da Hegermann raader mig ey at oppebie Capitulationens ende, efterdi ingen veed de Love som da paalægges.

Elskede Mand, naar skal salig Fred dog engang igien lyse paa vor bane, at man i stille Roe kan nyde huuslig Lykke? .....

Jeg tager nu først til Frue Scheel og siden til Brasborg. Maa-skee denne tour kan bringe lidt Vahre igien. Ald vores tøy er flyttet idag til Hegermanns. De har lovet at passe Dig i alle henseender om Du skulle komme, min Engel. Gud lade Dig dog komme til Fred, om det skulle skee. ....

Odense d. 28. Octbr. 1807.

..... De fortælle mig alle her saa meget om Dig,⁵¹ du var saa kiæk, saa venlig, saa modig, tænkte saa ømt paa din Louise, paa dine børn, taelte saa rask til dine Folk, saa Frue Scheel siger det hialp bedre end heele Bispens Tæle. Du er bleven feed og seer 10 aar yngre ud end sidst Du var her. Der kan man dog see, det er din lille Louise, som gjør Dig maver. O gode, gode Christian, vidste og kunde jeg dog bare tænke mig hvor Du var. Ney nu er det reen ulykkelig siden jeg veed Dig i Siælland, hvor saa meget kan møde Dig. Ak havde jeg dog et brev fra Dig, Du Engle Christian! Nu skal din arme Louise tabe sig i egne og andres slutninger. Disse kan jeg ey engang nævne, Du kan jo begribe alle aarsager.

Odense d. 8. Nov. 1807.

Skiondt jeg ey veed hvor dette brev skal træffe Dig, da min broder skrev mig Du blev forlagt nu paa et gandske andet Sted, saa lader jeg det dog vandre til Ewalds Hovedqvarter for der at finde Dig. ... Gid Du kunde føle hvor din Louise er Dig nær-værende. Det er tungt, Elskende Siæle ey skal giensidig vide de nærme sig hinanden uden den heele Materielle Person skal slæbe med for at sige det. Naar skal vi engang igien kunde nyde hiine

⁵¹ Major Sundt havde paa Overfarten fra Lolland passeret Odense paa Vej til Kerteminde, hvor han var designeret til at føre en Hjelpeexpedition til Sjælland, hvilken Plan dog blev afblæst. Han kom i den flg. Tid til at ligge i General Ewalds Hovedkvarter forskellige Steder paa Sjælland. Længst i Usserød ved Hørsholm.

roelige lykkelige Afteners salige samtale, min Christian? ... Ingen kan eller bør forlange at reyse, sagde min Broder. Saa der er jo heller ingen haab for denne Vinter at samles, mens naar man har døyet Bombardementets Rædsler, er jo enhver anden Himmelvej mild der laaner Lye mod Krigs-Skuepladsens Rædsler. Gud veed hvor Kiøbenhavns indvaanere skal kunde leve denne Vinter, dersom ald tilførsel forbydes ved Kapere? ... Her er saa gode tiider i Fyen, saa det er en underlig overgang fra Kiøbenhavns rasende priser.

Jeg saae K: P: et øyeblik hos Frantz, han sagde, det var jo ret inderlig fatalt, at Du og jeg havde saaledes krydset med hinanden. Det gjorde ham ondt, men i Krigstiider kunde det ey være andet, sagde han. Han var blot 5 minutter derinde, taelte blot med Frantz sagte og gik igien. Tante *Rantzau* kom herud til Odense den ene Aften for at see Frantz. Hun var rørt til taarer ved at see mig igien, ingen ord kunde male hvad hun havde udstaaet ved at vide mig i faren i Kiøbenhavn. Vi begiver os nu til vores Vinterquarter Brahesborg, den gode kiere Frue Scheel har villet holde paa os saalænge.

Politik veed Du jeg kan ey skrive, der er Baand paa alting, kuns Hiertet er frit. Det Elsker Dig — det maae hele verden vide.

[Brahesborg] 18. Nov. 1807.

..... Du skriver i et af dine breve, at Du har drømt jeg var Dig utroe. Christian har glemt ald overbeviisning om sin kone, naar han kan troe alt sligt eller drømme det. Desuden har man nok at trækkes med een Canaille i Livet, saa man er glad man ey skal have fleere; end meere naar Du faaer mig at see igien, skal Du nok see, Du hverken vaagen eller drømmende faaer sligt i Hovedet. 36 Aar gammel! mager som en skygge! og virkelig meget svag vil sige Dig jeg seer bedre ud til en anden reyse. Toe gode Søde Børn voxer Dig op, disse skal være din alderdoms Glæde, naar deres Moder gaaer til fred. Jeg er saa gyselig svindel idag og føeler stedse smerte i den høyre side af mit Hoved ved at skrive.

Her fortælles idag alskens nyt; at Napoleon har Planer vi skulle falde ind i Sverrig er sandhed, thi dette vink gav han jo til *Lindholm*⁵² med tilføyning, at han ville nærmere tænke paa den Sag; den skulle skee paa Isen i Vinter. Nu brevene ey bliver aabnet, kan jeg jo skrive Dig dette, som jeg ey før turde, da

⁵² Generallieutenant *Hans Lindholm* (1757—1821), senere Kontreadmiral havde været udsendt til Paris for at forhandle med den franske Regering om Danmark's Stilling.

naar Planen blev røbet, var jo alt fordærvet; mens nu maaskee alt jevner sig, dersom England har rebellion.⁵³ .....

I et af dine sidste breve skriver Du om din lille Vertinde, der var saa liderlig. Mig synes Du ellers før roste hende som saa god og vakker. Saa duer hun jo kuns lidt, og hun var Dig jo god, det er nok. Vi spinder nu hver dag og ligeledes alt til Dig til Sokker, som Du nu vel trænger til, saa og til Lærred og blaadt tøy til børnene. Jeg skrev en ansøgning til Bispen før jeg reyste, om at faae Line i Printzsesse Charlottes Stipendium. Jeg skriver frisk til Herrerne, mens Du gør hvad Du vil med Damerne. *Moi je parle mais tu agis, M'sr.* Du har nok giort nette Ting i Holsteen, dog jeg er jo gammel og styg! Min Herr Gemahl, som alle siger, smuk, feed, ung, rask og fefig. Smukkere end nogensinde siger Frue Scheel. Hvor jeg maae ryste! Mens Du har nu en fornuftig kone, der tænker ret over Tingenes gang og lader den steen ligge man ey kan reyse. *C'est juste ma femme! N'est ce pas, Msr.?* Lev nu vel, min Elskede Ven.

D. 20. Nov. 1807.

Sidste Post forvoldte mig en fordoblet smerte. Dit kiere brev fyldt med lutter Bitterhed! Det synes som om Christian har tabt ald tillid til sin kone. Er denne tabt, saa er jo min Lykke rokket; i denne hviler for en stor deel min Held, den betryggede mine fied og gav mig den Overbeviisning, at mit Hierte og min adfærd aldrig kunde faae falsk skin i Christians øyne, end mindre lide ved stykviis efterretning af andre. O, Christian, naar din Louise engang igien hvuiler ved dit Bryst, da skal jeg tolke Dig bedre end ved denne usle Pen og disse heede Taarer, at din kones Hierte hvuiler reen, øm og skyldfrie i din Haand, som stedse jeg er saa nedbøyet over disse dages kummer, saa jeg heller slet ikke skrev idag. Maaskee dette gruesomme Aars mangehaande lidelser endnu ey er udtømmet, gid det da maatte udtømme min kraft, før jeg udtømmer det!

Hermed følger optegnelse paa alle dine Penges udgift og behold.⁵⁴ ... Det smerter mig Du antager alt dette for mangel af Fortroelighed. En Dommer her overfor maae bedømme Kilden. Gud veed ingen kone kan ryste meere ved at taele sin mand om Pengesager end jeg. ... Den tillid jeg har troet min Elskede mand har havt til mig, og jeg sandelig til Dig! har giort, at jeg ey har skreven dig uden om hvad jeg troede der kunde interessere Dig

⁵³ Sigter til et Rygte om, at der var udbrudt Revolution i England med Kongens Abdikation og Prinsen af Wales som hans Efterfølger.

⁵⁴ Nu følger en flere Sider lang Imødegaaelse af hendes Husbonds Kritik over Pengenes Forvaltning og Bebrejdelse for svigtende Fortroelighed.

og ey om uvedkommende ting, da jeg troede Du var vis paa din Louise ey handlede uden ifølge min og din Værd. Vi har jo aldrig skreven hinanden hver dags handling; end mindre kan jeg veed Gud nu efter 4 aars forløb erindre den. ....

Billeskou 5. Dec. 1807.⁵⁵

Dette Brev skriver jeg Dig fra Billeskou, hvor *Louise Wedel* har hentet mig her med mine børn, og hvor jeg reyser hiem fra imorgen.

..... Tak gode kiere Mand, fordi Du vil give mig en nye Chenille. Jeg syede den graae Klædes-Frak, som Du har givet mig for en 5 aar siden, om til en frak eller chenille; mens dette tøy er naturlig noget knap og kort. Dog kan den nok gaa an og er mig temmelig varm. Efter min moder fik jeg en gammel sort atlaskes Pels, som jeg har oppustet og forlænget med garnering, saa alt dette kan nok gaae an. Mens vil min Elskede Mand nu anvende Pengene derpaa, saa takker jeg Dig jo inderlig; mens bliver Du saa ey vred jeg tilføyer en begiering, som er den om Du ville lade den sye i Kiøbenhavn, thi her forsnitter de den, saa den kommer til at sidde saa snavs. Dersom den maatte gøres efter Mines maal, dog lidet længere i nederdeel og noget snevrere over bryst og Ryk, thi jeg er meget tyndere; mens det siger da intet den er Viid. Dog nu staaer det alt til Dig, min Christian, om Du maaskee finder den graae jeg har god nok, til den engang blev opslidt. Hvad jeg har imod den er, at den er saa lys i Couleuren; mens heel er den. ....

Billeskou d. 30. Decbr. 1807.

Jeg drømte inat at vi var hiemme i vores lille Boelig, at Du gav din Louise venlig din Haand og sagde mig Du var saa glad som Du ey længe havde været. Dette billede var mig saa levende, at jeg syntes det var virkelighed, og da jeg vaagnede, var jeg inderlig rørt over min Drøm. Saaledes lever glade Erindringer og Virkeligheden i vore Siæle, og naar det gode endog er forsvunden, beholde vi dog hiine forenet med haabet at lignende kan komme igien. Dog jeg tør ey begynde at holde en heel Prædiken, i hvormeget jeg mange gange er oplagt dertil, da Frue *Hegermann* skrev mig min Geburtsdag og sagde mig iblandt andet, at Du og hun haver tælt sammen om mine breve og Du havde sagt, jeg kunde godt *male op*. Du taeler nok om mig som om en anden Fusker, der kludrer noget hen. Din Krabat! skal Du ey taele i

⁵⁵ Louise S. var fra Brahesborg nogle Dage i Besøg hos sin Veninde *Louise Wedell* paa Billeskou, Hovedgaard under Grevskabet *Wedellsborg*.

et ziirlig Sprog, naar Du nævner din høye Gemahlinde? Dog denne synd skal være Dig tilgiven med alle de andre, saa naadig vil jeg være. Hun paalagde mig tillige meget meere at Revse Dig for, naar Du kommer igien under min Commando, mens mit Tugtens Riis gielder ey meget; dog vil jeg til den Tiid giøre hvad jeg kan.

Til det nye Aar tilbeedes Dig, gode ømme Christian, himlens bedste Velsignelse. ... Skal Du hele Vinteren blive boende i den Landsbye?⁵⁶ Arme gode Mand! Gud skee Lov Du er hos gode Folk. Du treffer dog immer saa taalelig vel, hvor Du kommer an, min bedste Ven. ...

Du veed ey hvor her er Plage for at faae Papir. Vi maae lade komme Papir fra Odense, da der intet er i Assens.

U. D. [Marts 1808].

Dit brev begyndelse borgede mig strax om at Du ey var vel tilmode og at noget ubehagelig var mødt Dig. Jeg kiender saa godt din heele Siæl, saa jeg ved hver brev begyndelse immer veed i hvad stemning Du har været ved Skrivningen.

De stakkels lette troupper, der nu har faaet Reysaus og bleven til Skarpskytter. Du har jo nu tre Battailloner under Dig. Skal det altid blive saa, eller er det kuns nu i krigstiden? Jeg tænkte ellers naar Commandoen forøgedes, saa steg Gagen, mens dette er vel ey Tilfældet? Overalt det er en underlighed at tænke sig ind i fremtiiden uden at kunde bestemt vide, hvor man skal flye hen om nogentiid. Saa forvirret har vores stilling jo aldrig været før, Gud veed dog alleene hvad ende alt dette skal tage. Dette Aar vil da opklare meget som endnu kuns er formodninger. Arme Dannemark, der saa roelig hvilede stille og fredelig som en lille Klar skye paa den heele klode, er nu indflettet i lutter Krigsuroeligheder, Krigsforventninger og alskens Plager. ... Kongen er jo nu død.⁵⁷ Der vaagner en nye Plage med Bestallingens nye løsen; kan man ey faae K: P: til at give os den gratis, det gjør han dog vel nok, thi ellers begynder jo her et nyt onde. Avancerer folk nu ey, saa veed jeg ey naar det skal skee, dog jeg forstaaer mig ey paa sligt. ... Det er tungt, at vi formodentlig maae tage afskeed med vores lille kiere Castell, dette vores første aaringers stille glade Boe. Hvo veed om vi ey endnu skal boe i Skaane? Der vil vist skee en gandske artig forandring overhovedet. I denne Printz af Ponte Corvo stikker nok om kort tiid en gandske anden større Person. Dog dette er kuns min formodning, den er kanskee gal. Han er nu formodentlig ankommen til Kiøbenhavn. Han har gefaldet me-

⁵⁶ Major Sundt havde Vinterkvarter i Usserød, kort fra Hørsholm, hvor General Ewalds Hovedkvarter var stationeret.

⁵⁷ Christian VII døde i Rendsborg 13. Marts 1808.

get her i Fyen ved sin forekommende Høflighed mod alle. Her er ellers en gyseligt Spectakel ved deres Durchmarsch. De kan ey faae saa meget at leve af som de behøver, og naar de ey kan faae det, saa slaar de dem frem. Der holdes egentlig rigtig nok paa Justitz imellem dem. Der er bleven 2 skudt i disse dage, fordi de havde været grove imod Bønderne paa Egnen. 20 sidder i Odense, som det ogsaa hedder skal erquebuseres for Røyhed og uorden skyld. Der er nu givet ordre at de skal giøre holt i 3 dage, grunden vides ey. Nogle troe det er fordi de Spandske troupper først skal hentes og føres over (?); andre troe derimod der er opstand i Sverrig, og at dette giør ophold i deres videre Marsch. Gud veed Aarsagen, ubehagelig er det imidlertid, da de er færdig at opsluge heele Fyens fødevahre, saa meget maae der requireres baade til hvad der er og hvad der skal komme. Igaar nat kom der ordre, at kl. 4 om morgenen skulde der kiøres Provision af Dyr, Kalkuner, Brød NB. Sigte-Brød og meere til dem fra Brahesborg. Dette har Oncle nu lovet 2 gange endnu. Det gaaer ud over alle med den Krig. Der skal komme 50000 mand i alt, hvoriblandt er Spandske, Franske og Hollandske troupper. Her siges, at 6000 af vore troupper skal med, Gud veed hvad der er sandt. ....

Jeg lider saa usigelig af tandpine og smerte i det halve Hoved idag, saa jeg maae slutte. ....

Dette er det sidst opbevarede Brev fra Louise Sundt til hendes Mand.

SLÆGTEN RHUUS FRA SÆBY.

Af C. Klitgaard.

(For Understøttelse til Arkivstudier takkes *Carlsbergfondet*).

Slægten Rhuus er gammel i Vendsyssel, men synes ikke at have været stor i Udbredelse.

1519 træffes *Peder Russ* som Herredsfoged i Hvetbo Herred, da han indværgede Kronens Jordegods,¹ men derudover vides intet om ham; dog blev en Mand af samme Navn 1542 Medlem af »Guds Legems Lav« i Aalborg.² *Peder Dyrskjøt* fortæller,³ at en af »Skipper Klemens« Døtre var Oldemoder ó: Stammoder i »de Rhuusers og Surs Slægter i Aalborg«, men Rhuuserne i Aalborg synes ikke at have været fremstaaende Borgere i Tiden fra Klemensfejden (1534) til Dyrskjøts Tid, (o. 1700), og det er troeligt, at han kun sigter til Slægten Sur (eller Seehus) i Aalborg, idet han gik ud fra, at Brevets Modtager, Biskop Jens Bircherod i Aalborg, jo godt vidste, at Slægten Rhuus paa hans Tid var dominerende i Sæby.

En *Ellen Rhuus'* Arvinger ejede 1657 en Halvgaard i Jetsmark Sogn,^{3a} men det vides ikke, hvem hun eller de var. Heller ikke vides der noget om *Laurids Ruus*, der 1586 blev Medlem af Guds Legems Lav i Aalborg.⁴ 1583 træffer vi *Peder Rhuus* i Sæby, der nævnte Aar deltog i Borgerskabets Mønstring bevæbnet med Harnisk og Degen,⁵ og han er utvivlsomt Stamfader til den Slægt Rhuus, der i det følgende Aarhundrede spillede en saa stor Rolle i denne By, som da var af langt større samfundsmæssig Betydning end i Tiden efter Aar 1700.

Peder Rhuus synes kun at have efterladt sig 2 Sønner: A—B. A. *Knud Pedersen Rhuus*, der døde i Sæby o. 1630. Hans Gaard østen for Kirken, paa søndre Side af Gaden, blev 18. Febr. 1631 solgt for 90 Sldr. af hans Broder Niels, der var Væрге

¹ Top. Saml. Perg., Nørrejylland 221 (Rigsark.).

² Gildets Medlemsbog (Landsark. i Viborg).

³ Jyske Saml. 1. III. 258.

^{3a} Præstindberetning (Landsarkivet i Viborg).

⁴ Gildets Medlemsbog (Landsarkivet).

⁵ Danske Kancellis Mønstringer af Borgerskaber (Rigsarkivet).

for hans 2 Børn.⁶ Den ringe Købesum tyder paa, at Gaarden er blevet ødelagt i Kejserkrigen 1627—29. 2 Børn, 1—2.

1. *Eskild Knudsen Rhuus*, f. 1628, d. Sæby 8. Maj 1666, begravet i Kirken, ugift Købmand i Sæby.⁷ Gravsten i Kirken.
  2. *Anne Knudsdatter Rhuus*, f. 16 . . , d. Sæby 6. Marts 1667, begr. Kirkegaarden.
- B. *Niels Pedersen Rhuus*, var Borger i Sæby 1638, da han var Værg for sin afdøde Broders Børn, og var død før 1642.⁹ Gift Maren.....,¹⁰ 7 Børn, hvis Rækkefølge ikke kendes. Børn 1—7.
1. *Peder Nielsen Rhuus*, f. 16 . . , d. 16 . . ; var Kunstdrejer i Sæby og synes ikke at have haft Efterkommere.
  2. *Niels Nielsen Rhuus*, f. 16 . . , d. før 1682. Var Borger i Sæby 1653. Hans Gaard blev 15. Febr. 1682 skødet til Anders Christensen.¹¹ Var gift med *Johanne Christensdatter* og efterlod sig kun en Datter:
    - a. *Malene Nielsdatter Rhuus*, der 1680 var gift med *Ole Pedersen*, Felbereder i Frederikshald.¹²
  3. *Christen Nielsen Rhuus*, f. 16 . . , d. før 1684, Borger i Sæby. Gift med *Johanne Mouridsdatter*. Synes kun at have efterladt sig Datteren:
    - a. *Else Christensdatter Rhuus*, der 1691 boede i Longelse paa Langeland og 1695 var i Sæby, da hun solgte en halv Ager der til sin Fætter Byfoged Christen Rhuus.¹³
  4. *Maren Nielsdatter Rhuus*, f. 16 . . , d. Sæby 1676, begr. i Kirken. Gift med Købmand i Sæby *Laurids Christensen*, f. 16 . . , d. før 1708, men ses ikke død i Sæby, skønt han 1691 siges at være gammel og svag.¹⁴ I Ægteskabet med Maren Rhuus var der ikke Børn, og Laurids Christensen ægtede II Katrine Frederiksdatter Hetlop.¹⁵
  5. *Inger Nielsdatter Rhuus*, f. 16 . . , begr. Sæby 15. Jan. 1687,

⁶ Sæby Tingbog 25. Juli 1638.

⁷ Chr. Rhuus Ms. om Sæby Kirke (1694) i Sæby Præstearkiv, jfr. »Vendssæl Folk og Land« III. 33. I det følgende citeret som R.

⁸ a. St. 60.

⁹ Sæby Tingbog 1642, Bl. 152 og 164.

¹⁰ Stolestaderegistret 1642.

¹¹ Sæby Tingbog.

¹² a. St. 24. Sept. 1684.

¹³ Sæby Tingbog 30. April og 12. Nov. 1684, 28. Jan. 1691 og 6. Nov. 1695.

¹⁴ a. St. 28. Jan. 1691.

¹⁵ Personalh. Tidsskr. 10. II. 53.

gift før 1662 med Skipper i Sæby *Didrik Gertsen*, f. 16 . . , d. før 1685.¹⁶

Han var 1638—39 Kirkeværge og var 1638 gift med *Anne Jensdatter*. Antagelig var han en dygtig og foretagssom Mand, der havde Lykken med sig, thi 1638 udtalte Iver Olufsens Hustru, Mette Olufsdatter, at Didriks Hustru havde alle sine fire Søskenes Lykke. Mette svor, at hun aldrig havde udtalt sig som af Vidnerne udtalt; det var jo i Heksevæsenets Dage, og det at tage andres Lykke hørte til Heksekunsterne. Iver Olufsen mente dog aabenbart, at Didrik Gertsen havde særligt Held, thi han forelagde i Retten Spørgsmaal: Om han ikke 1637 købte en ny Skude, om han ikke havde sejlet til København og forbedret sig (o: tjent Penge), om han ikke 2 Gange havde hentet sin Skude fuld af Kalk fra Mariager Fjord til Sæby og straks derefter var sejlet paa Makrelfangst og havde haft godt Fiskeri, om han ikke derefter var blevet fragtet 2 Gange til Tyskland og havde selv haft Part i Fortjenesten, og endelig, om hans Folk ikke havde gjort godt Fiskeri paa Hirtsholmene, og om Gud ikke havde undt ham godt Korn af hans Jord.¹⁷

6. *Anne Nielsdatter Rhuus*, f. 16 . . , d. 1669, Skifte 24. Marts, begr. i Sæby Kirke, hvor hun 1650 havde købt Gravsted til sig og sin Mand »nedenfor den gamle Daab, der hvor Præsten gaar til Prædikestolen«. Da hendes Ægtefælle kort forinden (1647—48) havde været Kirkeværge og havde haft Umage med Kirken, fik hun Lejerstedet for 12 Rdlr.¹⁸ Gift I med Murmester *Christen Andersen*, død Sæby 1650; gift II med Købmand og Skipper *Wigel Gregersen*, f. 16 . . , d. Mariager 1682, Søn af Gregers Jensen og Anne Wigelsdatter i Nibe.¹⁹

Wigel underskrev 1661 Suverænitetssakten som Delegeret fra Sæby og gav 1665—66 som Tak for Redning af Havsnød 16 Daler til Sæby Hospital.²⁰ Efter sin Hustrus Død flyttede han ca. 1670 til Mariager, hvor han 1679 var Raadmand og gift II med Mette Jensdatter, der blev gengift med Niels Svendsen, kgl. Tolder i Mariager. 1676 synes han at have boet i Nibe.²¹ Medens *Anne Rhuus'* Ægteskab med Wigel Gregersen var barnløst, havde hun i før-

¹⁶ Sæby Tingbog 21. Jan. 1685.

¹⁷ a. St. 14. Febr. 1638.

¹⁸ Kirkens Regnskabsbog.

¹⁹ Nibe Tingbog 1671, Bl. 44, 1682, Bl. 66 b, 1683, Bl. 155.

²⁰ R. 108; Sæby Tingbog 1685, Bl. 59.

²¹ C. Klitgaard: Nibe Bys Historie, S. 110.

ste Ægteskab 4 Børn: Anders Christensen, der i 1680erne var Købmand i Sæby (i Boden);²² Niels Christensen, der var stor Købmand i Sæby, men gik økonomisk til Grunde 1686;²³ Jens Christensen, Købmand i Fladstrand, der var Borger i Sæby 1685,²⁴ og Maren Christensdatter, der var gift med Købmand Samuel Frederiksen Hetlop i Fladstrand (1680).

7. *Laurids Nielsen Rhuus*, f. o. 1610, d. Sæby 27. Febr. 1672 i sit 62. Aar, begr. i Kirken.²⁵ Var Ungkarl og Borger 1638, da han af Guldsmed Christen Madsen og Hustru Karen Mikkelsdatter fik Skøde paa et Hus med 2 »Gaardsejendom« i Sæby;²⁶ stævnedes samme Aar af nævnte Guldsmed for Betaling for 1 Sølvkande og 2 Sølvbægre, lavet 1636.²⁷ Blev Borgmester i Sæby 1653²⁸ og afgik som saadan 1671. Som Borgmester fik han en Del Penge tilgode for Arbejder ved Raadhuset og Skolen, og da Byen ingen Penge havde, fik hans Enke Afkortning i Skatten.²⁹ Gift o. 1640 med *Anne Christensdatter Riiber*, f. 1619, d. Sæby 15. Marts 1676,³⁰ Datter af Raadmand i Sæby Christen Mikkelsen Riiber og Dorte Johansdatter Borchhorst. Allerede 1648 købte Rhuus Lejersted for sig og Hustru i Kirken³¹ og gav samme Aar Panelværk om Døbefonten.³² I Kirken er der Epitafium med Portrætter af ham, Hustru og 14 Børn. Af disse Børn kendes kun 9; a—i.

- a. *Niels Lauridsen Rhuus*, f. Sæby 7. Sept. 1643, d. Albæk 23. Decb. 1693.³³ Gik først i Viborg Skole, blev Student fra Aalborg 1661, cand. theol. 1665, Rektor i Sæby 1666 og Sognepræst i Albæk-Voer 1674. Gift med *Karen Pedersdatter Hemmet*, Datter af Formanden i Albæk, Peder Iversen Hemmet, og Anne Hansdatter Ølgod.

Niels Rhuus, der ikke havde Børn, skal have været en nidkær Præst.

- b. *Dorte Lauridsdatter Rhuus*, f. 164., d. 17... Gift

²² Gift med Maren Ottesdatter.

²³ Gift I Maren Lauridsdatter, Skifte 3. April 1687; II Else Jensdatter.

²⁴ Gift med Karen Ottesdatter.

²⁵ R. 29.

²⁶ Sæby Tingbog 21. Febr. 1638.

²⁷ a. St. 29. Aug. 1638.

²⁸ Raadstueprotokol 13. Sept. 1653.

²⁹ a. St. 10. Marts og 30. Sept. 1675.

³⁰ R. 29.

³¹ Kirkens Regnskabsbog.

³² R. 20.

³³ Skifte 29. Jan. 1694.

166.³⁴ med *Laurids Christensen Holstebro*, f. Holstebro 163., d. Sæby 4. Juni 1685 (Skiftet). Blev 1661 Sognepræst i Sæby og 1678 tillige Rektor der. 1682 klagede han til Menigheden over, at en Mand og fem Kvinder under Prædiken og »paa for dem andre bekvemme Tider« lagde sig efter hans Børn og Tjenestefolk for at be-
 drage dem, hvad de i Raadstueretten vedgik, hvorfor de blev dømt til at gøre Præsten Afbigt og love ikke mere at befatte sig med saadant. De skulde endvidere sidde i Byens Fængsel fra 2 Timer til 2 Dage og hver betale 4 Skilling til Bytjeneren.³⁵ 1697 solgte Dorte Rhuus et Stykke Jord i Sæby Mark til sin Broder Christen,³⁶ og i August samme Aar flyttede hun vist med sin Datter Birgitte til København; 1707 var hun i Besøg paa Sæbygaard;³⁷ ses ikke død i Sæby. Hr. Laurids, der skal have været svagelig, og Dorte Rhuus havde 6 Sønner og 2 Døtre, af hvilke flere antog Moderens Slægtsnavn. Børn: 1) — 8).

1) *Anne*, f. o. 1665, d. Sæby 1693, ugift.

2) *Mourids*, f. o. 1666, var 1682 Vidne i en Sag og var da en stor Dreng, levede 1685.

3) *Laurids*, f. o. 1667, levede 1685.

4) *Niels Rhuus*, f. 18. Sept. 1668, begr. Aalborg 21. Nov. 1698, Student Aalborg 1691, Præst til Aalborg Hospital 1698, antagelig ugift. Intet Skifte.

5) *Knud*, f. o. 1670, begr. Sæby 22. Dec. 1694, 24 Aar.

6) *Laurids Rhuus*, f. 167., levede 1685.

7) *Peder*, f. 167., levede 1685.

8) *Birgitte*, f. 167., rejste 1697 til København.

- c. *Elle Lauridsdatter Rhuus*, f. 164., d. Sæby 10. Juni 1685, begr. paa Kirkegaarden. Gift I med *Peder* ....., med hvem hun havde Sønnen *Søren Pedersen*, der levede 1694, gift II med Skipper i Sæby *Jesper Jensen Munk*, f. o. 1644, begr. Sæby 13. Dec. 1714. I dette Ægteskab var der Børnene *Jens*, *Laurids*, *Anne* og *Maren*, der alle var umyndige 1686.³⁸

Jesper Munk blev 17. Juni 1685 tiltalt af Kon-

³⁴ Gav Afkald paa Hustruens Arv 10. Juni 1668 (Sæby Tgb. 12. Dec. 1683).

³⁵ Raadstueprotokol 23. Febr. 1682.

³⁶ Tingbog 1697, Bl. 117.

³⁷ a. St. 13. April 1707.

³⁸ Sæby Tingbog 28. April 1686, Bl. 59, og Skiftet efter Hr. Niels Rhuus i Albæk.

sumtionsforvalter Christian Hansen Ferslev i Sæby, fordi han havde udskældt Ferslevs Hustru Anne Ottesdatter og hendes Moder Barbara Pedersdatter i deres egne Huse. Der mødte en Del Vidner i Retten; men »formedelst Godtfolk deres Bønners Skyld« kom det ikke til Forhør, og Jesper, der intet kunde huske, da han havde været »hel beskænket«, bad om Forladelse og sagde, at de to udskældte Kvinder stedse havde været hans Venner.³⁹ Anne Ottesdatters Broder Oluf, død 1675, havde da ogsaa været gift med Maren Rhuus, Søster til Jespers Hustru. 1686 overfaldt Jesper Bartskeer Peiter Wolgast i Sæby med en Økse;⁴⁰ men derefter forsvandt Jesper fra Sæby, idet han rejste til Ostindien, og da man ikke hørte noget til ham, blev hans Arvinger og Kreditorer indstævnet med Landstingsstævning af 21. Okt. 1691 til at møde paa Sæby Byting 10. Febr. 1692, og her blev hans øde og forfaldne Gaards Grund tildømt Kongen, medens Husene tildømtes Kreditorerne: Byfoged Chr. Rhuus i Sæby, salig Peder Rhuus' Bo og Christian ..... i Assens. 1694 dukkede Jesper Munk imidlertid atter op i Sæby efter at have været borte i 8 Aar og gjort sin anden ostindiske Rejse, og han lagde da et Gravtræ paa sin afdøde Hustrus Grav.⁴¹ Han var dog endnu ikke faldet helt til Ro, thi 24. Febr. 1697 rejste den senere Byfoged i Sæby, Søren Nielsen, Tiltale mod ham, fordi han i beruset Tilstand havde forfulgt Søren Nielsen med en draget Kniv, da Købmanden kom ud fra sin Søbod ved Stranden, og Jesper havde ogsaa undsagt andre, men han afbad ydmygeligen sin Forseelse.⁴²

- d. *Laurids Lauridsen Rhuus*, f. 164., d. 1660, da Forældrene gav Ligbaare med hans Navn til Kirken.⁴³
- e. *Anne Lauridsdatter Rhuus*, f. 16., begr. Sæby 23. Sept. 1712, Skifte 21. Nov. 1713. Gift med Købmand i Sæby *Peder Nielsen Tamstrup*, f. Sæby 31. Marts 1654, levede 1712, ses ikke død i Sæby indtil 1730. Han var Søn af Raadmand Niels Sørensen og 2. Hustru Margrete Lauridsdatter Tamstrup og var Broder til den senere Byfoged i Sæby Søren Nielsen, blandt

---

³⁹ a. St. 17. Juni 1685.

⁴⁰ a. St. 3. Febr. 1686.

⁴¹ R. 92.

⁴² Tingbogen.

⁴³ R. 72.

hvis Sønner var den bekendte »Grønlands Protektor« Jacob Severin. Peder Tamstrup drev en betydelig Forretning i Sæby, men gik økonomisk til Grunde o. 1690. Han ses selv at have sejlet paa Lübeck. 1684 pantsatte han for 80 Daler en Del af sit Løsøre til Farver Jørgen Lowsen i Sæby,⁴⁴ og 1686 pantsatte han for 60 Rdlr. sin efter Svigerfaderen arvede halve Gaard med Have i Sæby til Tomas Jansen, Borger i København,⁴⁵ og blandt hans Kreditorer var Forpagter paa Voergaard, Peder Jensen Holst, senere Ejer af Bøgested, et Par lübske Købmænd med flere.⁴⁶ 12. April 1693 solgte han sin efter Faderen arvede Gaard i Søndergade til Farver Jørgen Lowsen, og 18. Okt. 1693 tog han ved Bytinget Skudsmaalsvidne om sin Fødsel og sit Forhold. Der siges, at han havde været en af Byens bedste Skatteborgere, men det var nu gaaet tilbage for »den ærlige og skikkelige Mand«.

Peder Tamstrup og Anne Rhuus havde Sønnen *Henrik Pedersen* og 4 Døtre, af hvilke *Anne*, f. o. 1679, d. 1704, var gift med Garver i Sæby *Jørgen Petersen Røring*, og *Karen*, f. o. 1676, blev 1694 gift med *Niels Nielsen Estrup* fra Hørby, der tjente hos Farver Jørgen Lowsen, i hvis Hus den unge Pige blev forført af Karlen. Efter faa Ugers Ægteskab forlod han hende og Barnet,⁴⁷ og efter at være blevet skilt fra ham ægtede Karen 1699 Guldsmed i Sæby *Peiter Peitersen Wolgast*.

- f. *Else Lauridsdatter Rhuus*, f. 16 .., d. ....⁴⁸ Gift o. 1683 med Skomager *Christen Mikkelsen*, f. 1644, begr. Sæby 6. Maj 1698, der tidligere havde været gift med Johanne Andreasdatter Gedsmann (Skifte 7. Aug. 1682), med hvem han havde 3 Børn,⁴⁹ som 1685 fik Sikkerhed for deres Mødrenearv, 60 Sldlr., i 4 Agre, som Else Rhuus havde arvet efter Forældrene.⁵⁰ Christen Mikkelsen og Hustru solgte 17. Febr. 1686 den halve Gaard i Sæby, som Else Rhuus havde arvet efter sin Fader, til hendes Broder Peder, der beboede den. Ingen Børn.

⁴⁴ Tingbogen 23. Juli 1684.

⁴⁵ a. St. 6. Okt. 1686.

⁴⁶ a. St. 27. April og 8. Juni 1692.

⁴⁷ a. St. 9. Febr. 1698.

⁴⁸ Ses ikke begr. i Sæby indtil 1725.

⁴⁹ Bl. a. en Søn Urban Christensen, som 1698 boede i Sæby.

⁵⁰ Tingbogen 7. og 21. Jan. 1685.

- g. *Maren Lauridsdatter Rhuus*, f. o. 1648, d. Sæby 4. Marts 1671,⁵¹ begr. i Sæby Kirke. Gift o. 1667⁵² med Købmand i Sæby *Oluf Ottosen*, f. o. 1643, d. 28. Okt. 1675, begr. i Sæby Kirke, Søn af Købmand i Sæby Otto Christensen, d. o. 1660, og Barbara Pedersdatter, hvis Efterkommere hørte til Sæbys Bourgeois.

Maren Rhuus og Oluf Ottosen havde kun Sønnen *Peder Olufsen*, f. o. 1667, d. 3. Maj 1686, begr. i Kirken under en Ligsten (over Forældrenes Grav), som hans Morbroder, Byfoged Christen Rhuus 1686 lod lave i Reval og derefter lod hente i Lübeck.⁵³ Peder Olufsen arvede 560 Sldr. efter Moderen.⁵⁴ Oluf Ottosen, der 1671 gav Lysekroner til Kirken, og som 1675 lod Sæby Hospital opbygge,⁵⁵ var en velhavende Mand, der ejede det saakaldte »Stenhus« i Sæby (nævnes 1653) med Søboder og Markjorder, blandt andet »Paradis«-Jorden. Efter Maren Rhuus' Død 1671 giftede Oluf Ottosen sig med *Kirsten Nielsdatter*, Datter af Raadmand i Sæby Niels Sørensen (se Side 217) og 2. Hustru Margrete Lauridsdatter Tamstrup, og med hende havde han Sønnen *Niels Olufsen*. Efter Oluf Ottosens Død ægtede Kirsten Nielsdatter o. 1678 Forpagter paa Hagsholm,⁵⁶ 1688 paa Palstrup og 1690 paa Sødringholm *Hans Mikkelsen Goë*.

- h. *Peder Lauridsen Rhuus*, f. 16. ., d. Sæby 12. April 1686.⁵⁷ Gift med *Marie Peitersdatter*, f. 16. ., d. Sæby 27. Aug. 1681, Datter af Peiter Jakobsen i Fladstrand, der 29. Aug. 1683 gav Peder Rhuus Afkald for Arv efter Datteren, som ingen Børn havde.⁵⁸ Peder Rhuus, der vist blev gift i ret sen Alder, var Købmand i Sæby og sejlede selv. Han var 1676 Kaptajn for Byens Borgervæbning under den skaanske Krig,⁵⁹ og han boede i Fædrenegaarden, af hvilken han købte Halvdelen af sin Svoger Chr. Mikkelsen (se Side 218). Da Handelsnæringen i Sæby sidst i 1670erne blev saa slet, fordi Fladstrand (Frederikshavn) med sin Fæstning tog Lu-

⁵¹ R. 50.

⁵² Manden gav Afkald for hendes Arv 10. Juni 1668 (Tingbogen 12. Dec. 1683).

⁵³ R. 50.

⁵⁴ Tingbogen 1684, Bl. 22 b.

⁵⁵ R. 103.

⁵⁶ Raadstueprotokol 25. Jan. 1679.

⁵⁷ R. 54.

⁵⁸ Sæby Tingbog.

⁵⁹ Raadstueprotokol 26. Jan. 1677.

ven fra Sæby, brød Peder Rhuus op ved Paasketid 1684 og rejste til Holland for at lære Farveri. Han kom igen ved Mikkelsdagstid efter at have lært at farve adskillige Kulører og bragte Farverredskaber med sig, hvorefter han i Sæby indrettede et moderne Farveri; men imidlertid døde han efter 1½ Aars Forløb, og inden han havde tjent noget videre til Afdrag paa de store Anlægsbekostninger, som Broderen, Byfoged Christen Rhuus, havde hjulpet ham med, og hans Arvinger fragik derfor Arv og Gæld.⁶⁰ Hans inden- og udenlandske Kreditorer indkaldtes med Landstingsstævning af 19. Maj 1686, og blandt Kreditorerne var foruden Brødrene Christen og Niels: Assessor Peder Hofman, Apoteker Johs. Friedenreich, Købmændene Jens Jensen, Anders Jensen og Christen Lauridsen Hobro, alle af Aalborg, Otto Jørgensen, Fuldmægtig paa Voergaard, Niels Jensen, Forvalter paa Odden, m. fl.⁶¹ Christen Rhuus havde Pant i Ejendommen for 600 Rdl., men indvilgede i at tage Dividende i Boet sammen med de løse Kreditorer, vist i Haab om derved at faa Farveriet holdt i Drift. Han forsøgte at faa Gaarden med det nye Inventar afhændet for 1000 Sldr.; men imidlertid havde Jørgen Lowsen, der 1675 var blevet Farver i Sæby, under 24. Decbr. 1686 faaet Eneprivilegium paa at være Farver i Sæby, og Christen Rhuus ønskede derfor Borgerskabets Erklæring om, at det vilde være til stor Skade for Byen og Borgerne, om det nye Farveri skulde nedlægges; der kunde antagelig nok leve 2 Farvere i Sæby, da der først for faa Aar siden var kommet en Farver i Hjørring, og før den Tid havde der ikke været andre Farvere i Vendsyssel end Jørgen Lowsen i Sæby.⁶² Det endte med, at Felbereder Søren Andreasen Gedsmann af Sæby og Peiter de Jaeger i Amsterdam⁶³ fik Peder Rhuus Ejendom udlagt ved Skiftet og delte den imellem sig, og de vilde gerne afhænde deres Parter med Tab; men Ejendomme, baade Huse og Jord, var da usælgelige i Byen, hvor saa mange stod øde.⁶⁴

i. *Christen Lauridsen Rhuus*, f. 5. Jan. 1646, d. Sæby

⁶⁰ Tingbogen 28. April 1686.

⁶¹ a. St. 20. Juli 1687.

⁶² a. St. 10. Aug. 1687.

⁶³ Han solgte 1697 sin halve øde Gaard til Guldsmid Peiter Peitersen Wolgast i Sæby.

⁶⁴ a. St. 8. og 15. Febr. 1688.

1. Maj 1709, begr. i Kirken. Var Købmand og blev 16. Okt. 1671 Raadmand, 17. Jan. 1673 anden Borgmester, og ved Magistratens Nedlæggelse blev han 27. Marts 1683 udnævnt til Byfoged, hvilken Stilling han beklædte til sin Død. Var en dygtig og nidkær Embedsmand, der i en udpræget Forfaldsperiode virkede meget til Byens Gavn; men han stod som Borgmester i et spændt Forhold til første Borgmesteren Chr. Ferslev og tildels til Raadmand Mads Nielsen Bangsbo og havde adskilligt Bryderi i den Anledning. 1679 vilde han da ogsaa »for en og anden ham højvigtig Aarsags Skyld« søge Afsked som Borgmester, men Borgerskabet bad ham om at vedblive.⁶⁵ Han blev efterhaanden en rig Mand og erhvervede sig mange Gaarde og Jorder i Byen, og han var Samler af Antikviteter med mere; men 1703 gik hans Samlinger til Grunde, da hele hans Gaard med Inventar, 13 gode Køer og flere Hundrede Tønder Korn brændte. Gennem adskillige Aar levede han i Ufred med Sognepræsten Melkior Christensen Hjordemaal, der 1697 blev dømt til at gøre ham Afbigt, men Uvenskabet vedblev. Rhuus, der forøvrigt stavede sit Navn *Ruus*, har efterladt sig et stort Haandskrift fra 1694 med Efterretninger om Kirken, Skolerne og Hospitalet; det findes i Sæby Præstearkiv og er aftrykt i »Vendsyssel Folk og Land« III.

Ved 1668 blev han gift med *Johanne Samuelsdatter Gesmell*, f. Sæby 1643, død der 27. Juni 1713, begr. i Kirken, hvor der er Epitafium med gode Billeder af hende og Chr. Rhuus. Hun var Datter af den velhavende Raadmand og Købmand i Sæby, Samuel Hermansen Gesmell, og Johanne Clemensdatter,⁶⁶ og Chr. Rhuus fik med hende en betydelig Formue.

Da der i deres Ægteskab kun var et dødfødt Barn, testamenterede de 26. Jan. 1700 deres Formue til et Hospital for 4 Fattige, til Kirken, Latinskolen, en dansk Skole, fattige Skolebørn og til Kapellanembedet m. m., alt i Sæby, og i Aarenes Løb anvendte Rhuus en hel Del Penge paa Istandsættelse af Kirkeinventaret der. I hans Segl ses 3 stilkede Blomster (Roser, jysk Rues).

Endnu o. 1800 fandtes Navnet Rhuus i Sæby, idet Købmand *Andreas Rhuus*, hvis Slægtskab med den forannævnte Familie ikke er oplyst, blev viet i Sæby 17. Dec. 1802 til *Anne Pedersdatter*.

⁶⁵ Se iøvrigt C. Klitgaard: »Verdslige Embedsmænd i Sæby« S. 22 ff.

⁶⁶ Personalh. Tidsskr. 10. II. 58 ff.

ELBSVANEORDENENS CANDORIN, CONRAD VON HÖVELEN OG DANMARK.

Af *Hans Werner*.

Mellem de tyske Digtere, der i Frederik den Tredjes Kongedage opholdt sig i Danmark og udgav Skrifter her, er *Conrad von Hövelen* ganske afgjort den besynderligste. Dette skyldes ikke saa meget hans aabenbart ret brogede, men hidtil kun lidt oplyste Livsførelse som hans mange smaa og ofte meget snurrige Bøger. Disse indeholder baade poetiske Arbejder, mest Lejlighedsdigte i Tidens traditionelle panegyriske Stil, og Afhandlinger af mere prosaisk Art, behandlende Emner fra Sprogforbedringens, Teatrets, de litterære Selskabers, Astrologiens, Statskunstens og den nordtyske Lokalhistories Omraader. Af Titlerne paa nu tabte og maaske aldrig udgivne Bøger fremgaar, at han desuden har skrevet om theologiske, pædagogiske og fortificationstekniske Emner.

Efter alt at dømme tilhørte Hövelen en gammel, vidt udbredt, adelig Slægt, der ikke blot har haft Medlemmer i Tyskland og Østrig, men ogsaa forgrener sig til England og Holland. Selv nævner Digteren aldrig noget om sin fædrene Slægt, ikke engang Faderens Navn og Stilling røber han, mens han om sin Moders Familie dog oplyser, at hun var Søster til Frederik den Tredjes Kammertjener *Hans Bremer*, der er kendt fra sin Sendelse til *Vibeke Kruse*.¹ I sin tidligste Ungdom benyttede Digteren ikke, som altid senere, Navneformen *Conrad von Hövelen*, men kaldte sig *Conrad Hövel*, eller mere ægte tysk klingende *Kunrath Höfel*. Adelsnavnet bruger han fra 1655, da han fik sit Vaabenbrev konfirmeret af Digterpræsten i Wedel, den kejserlige Kur- og Pfalzgreve *Johann Rist*, der senere blev hans nære Ven, og som i sin Memorial over udstedte eller konfirmerede Vaabenbreve noterer, at Hövelen for Konfirmationen har betalt 2¼ rein Fl.²

Dette Notat har Slægtens Historiker *A. Fahne von Roland*³ ikke været opmærksom paa, ligesom han i det hele taget ikke har vidst megen Besked om Digteren, som han henfører til Hövel-Slægtens Holsten-Hamburgske Linje, om hvilken han imidlertid kun kan oplyse, at

von dieser Linie ist nur Einer, dem Vornamen nach, auf die Nachwelt gekommen, nämlich: Conrad von Hövel. Er war der Vornehmste von den Wenigen, die im 17. Jahrhundert zu Lübeck der Dichtkunst oblagen und erfreute sich eines allgemeinen Beifalls .....

Fahne synes at have den Opfattelse, at Digteren er i nær Slægt med Familierne Hövelen i Lübeck; men dette, der allerede paa-staas i flere ældre Litteraturreksika, er ikke bevist. Selv omtaler Digteren aldrig disse Familier, og han skriver, saa vidt vides, ingen Digte til deres Medlemmer, mens han ved adskillige Lejligheder opvarter andre Lübeckere med Digte. Det Vaaben, han fører, og af hvilket der findes en Gengivelse paa Titelbladet til hans Bog om Elbsvaneordenen, forekommer heller ikke i Lübeck-Slægten, men det svarer ret nøje til det Vaaben, Fahne angiver som værende ført af en Hövel-Slægt i Braunschweig:

Quadrirtes Schild, 1 und 4 Silber mit blauen Damast, 2 und 3 in Blau eine silberne Rose, über das Ganze einen rechtsschrägen silbernen Balken, absteigens mit drei goldenen Pilgermuscheln beladen. Auf dem blau und silber bewaltn Helme stehen zwei Pilgermuscheln, jede fünf Reiherfedern nach oben verziert und dazwischen findet sich eine weise Rose, aus der eine Reiherfeder hervorsteigt.

Hvad der vides om Digterens Liv, skyldes næsten udelukkende de selvbiografiske Bemærkninger, der findes spredt rundt om i hans Bøger, men desuden har han berettet om sin tidligste Ungdom og sit Ophold i Danmark i et hidtil upaaagtet Haandskrift, der findes vedlagt hans 1655 trykte Digt til den danske Konge »Zimbrischer Dänkbaum« og nu findes i Det kgl. Bibliotek.⁴

I sin Bog om Hamburg oplyser han, at han er født i Nærheden af denne By 1630, og at han med sine Forældre maatte flygte ind til selve Byen paa Grund af Krigens Uro. Fahnes Beretning om, at Familien siden flyttede til Lübeck, og at Conrad her lagde Grunden til sine senere Studier, er vist fri Fantasi, i det mindste fortæller han selv i sit Haandskrift:

Nach Abstarben meines Faters, A. 1641, wurde ich von K. M. damaligen Kammerdiner, meiner Mutter Bruder *Hans Bremer* von Hamburg nach Bremervörde geholet um eine Zeit bei *Frantz Müller*, damals K.M. Ädelknaben Informator im Studiren unterrichtet zu wärden.

Om sin Undervisning og senere Studier fortæller han intet. Alt, hvad han oplyser, er, at han 1647 fulgte med Morbroderen til Glückstadt. To Aar senere var han imidlertid atter i Hamburg, hvor han var kommet i Tjeneste hos den svenske Resident, Hofraad *Vincent Müller*, hvis Broder, Borgmester *Barthold Müller*, baade da og siden tog sig venligt af Hövelen, til hvem han skrev et Æredigt i dennes Bog om Hamburg, en Opmærksomhed Höve-

len gengældte ved at skrive et Mindedigt Borgmesteren til Ære i den efter Borgmesterens Død 1667 udgivne Præken.⁵ I Hamburg blev Hövelen kun et Par Aar, men allerede her syslede han med Digtekunsten og skrev bl. a. en Ballet om Hercules. Om dennes Skæbne fortæller han:

Anno 1651 schichte ich ein Ballet, so auf einer Hochgr. Excell. Heimkunft gemacht wäre, einer vornämen Gelärten Beurteilung zu, darauf mit dise Antwort wurde: ..... di Verse sind noch zimlich wol gemacht, wi wol si auch vile Fäler haben; di Erfindung aber ist so läppisch, das mich wundert, das dergl. Sachen öfentlich mügen gedrucket wärden ..... das allerbäste an disen Ballet ist, das es nicht gedanzet wurden; immer Schade aber das man das Drukkerlohn den Armen nicht gegeben.⁶

Aaret efter dette mislykkede Forsøg paa at optræde som Digter, kom Hövelen til Danmark, hvor han fik Tjeneste hos Lensmanden paa Tryggevælde, Rigsraad *Christen Skeel*, hvis unge Døtre han skulde undervise. Ogsaa her fortsatte han sit Digteri og udgav en lille, nu tabt Bog »*Geistliche Tagesübung*«, der blev trykt i København 1653;⁷ men samtidig dyrkede han sproglige Studier, inspireret hertil af den Runesten, der fandtes paa Tryggevælde, og om hvilken *Ole Worm* allerede 1636 havde udgivet et lille Skrift. Hövelen beretter herom:

Als ich An. 1652 von seiner K.M. wohl verordneten Reichs Rate und hochansähelichen bestalten Befählhabern der Amtlehne Trygevelde Christern Skjel hi in Dännemark zu seinem hochadel. Frauenzimmer Underweisungs halber herind gefordert ward, und imidler Zeit unter andern bei müssigen Stunden mich im Runischen, wozu der grosse Mahlstein daselbst mein erster Anleiter und Schulmeister war, mich zu üben befliste, dabei di alten seltsame dänische Wunder betrachtende, ich seiner K.M. wundersältsame naturspilende Begäbenheiten in disem und jenem mehr und mehr überlägete, gerite solches einem Studioso, Namens *Jeremias*, beigenant *Wolf*, zu Oren, so mich von Sorø auf Trygevelde besuchte .....

Med den her omtalte Student, der næppe kan være andre end den senere Sognepræst i Vejle *Johannes Jeremiassen Wolf*, der døde 1703, drøftede Hövelen ikke blot Runerne og deres mystiske Væsen, men ogsaa den unge Digtters Planer. Mellem disse var der især een, der optog ham. Han vilde skrive et Digt til den danske Konge og i dette Digt vise, hvorledes det af Himlen var forudvarslet, at Kongen, skønt kun Søn Nr. 3, skulde arve sin Faders Trone, og hvorledes Varsler af denne Art i ganske særlig Grad var tilgaaet Hövelen. De digteriske Udkast, Wolf fik forelagt, vandt imidlertid ikke Bifald og blev henlagt indtil videre.

Opholdet paa Tryggevælde blev afbrudt med Udgangen af 1653, idet Rigsraadens Hustru døde og Børnene sendtes hjemmefra til Slægtninge, med den faderlige Formaning ikke at glemme »hues Conradt Hövel Eder aff Tydsken haffuer lært«.⁸ Hövelen

maatte nu se sig om efter en anden Ansættelse og opnaaede en saadan hos den lærde Fru *Birgitte Thott* paa Tureby, hvor han rimeligvis har undervist dennes Broderdøtre, *Elisabeth*⁹ og *Sophie Thott* i Tysk. Her fortsatte han sine sproglige Studier og kom i Forbindelse med Professor *Ole Worm*, som han siden nok saa frejdigt omtaler som »mein gewässener libster gunstgeneigter Freund« og fra hvem han modtog et Brev, som han aftrykker i sin Retskrivningslære. Brevet er et kort Svar paa en Forespørgsel om hvorvidt Bogstavet C forekommer i Runeindskrifterne. Ogsaa med Professor *Thomas Bang* kommer han i Forbindelse og faar fra ham flere Breve, der citeres samme Sted som Brevet fra Worm og væsentligst indeholder det Raad, at Hövelen i sine sproglige Reformønsker skal følge de Veje, der er anvist af Harsdörffer og Schottelius.

Under Opholdet paa Tureby rejste Hövelen en Tid til Udlandet. Om Anledningen til Rejsen siger han selv:

Das vergangene, von Got disem Reiche aufgebürdete Läbens-Übel, tribe mich dazu an; reiste damit auf Norwägen, davon nach Holland und so durch Brabrand bis in Flandern.

Det var den store Bubonpest, der var den ydre Aarsag til Rejsen, men den indre Aarsag var hans Skuffelse over ikke at kunne gøre sig gældende som Forfatter. Han siger herom i Fortalen til sin Retskrivningslære 1655:

Wan ich in meinem jüngen und neulichst her-ausgegäbenem Jesu-Büchlein auf ehiste dises Wärtlein durch den Druk herfohr zu gäben gelobet, welches aber sich bis hero nicht one Ursache verweilet, sintemahl di Drukbeforderer hi im Reiche gar unbehülflich, und di erbätene Schirmherren auch unmilde, als habe ich nicht eher bis itsund Zusage halten können .....

Det er Forfatterens mislige Kaar, der driver ham bort, men heller ikke udenlands gaar det ham bedre, og allerede sidst paa Aaret 1654 er han tilbage paa Tureby, hvor han

zu vorgemeldeten Frauen Birten Tot wollwollender Genügllichkeit mich dihnstlich vorställete und was in meiner jüngen getanen Reise vorgegangen über Tafel erzählete .....

Nu fortsætter han sine Studier og gaar atter i Gang med sit Kongedigt, der bliver godkendt af alle, hvem han forelæser det, og trykkes under Titlen »Zimbrischer Dänkbaum«.¹⁰ Titlen er inspireret af den førnævnte Student Wolf, der har fortalt ham

von einem Baume, welchen seiner K.M. mein allergnädigster König und Herr zusamt seiner gehabten liben, nu aber in Got entschlafenen, säligsten hochlöblichen Angedänkens Bruder gepflanzet haben solle.

Digtet indledes i den traditionelle Stil med rig Anvendelse af Navnesymbolik, men bliver derefter interessant ved at gaa over til Omtale af de Varsler, Hövelen og andre har modtaget om, at Hertugen skulde blive Konge. Om det første beretter han i Haandskriftet, uden hvis forklarende Noter hele Digtet er ganske uforstaaeligt:

hin und wider i Deutschland gähet dise Råde, wi einsmahl ein Blümelein S.K.M. Herrn Fatern sei fohr kommen, worauf ein F teils wollen mit einer 3, teils näben einer Kronen, worüber unterschiedliche Kluge, Sinnen- Reicher zum tifsten Nachdänken, wer eins ins Künftige als folgender Afterwält der rechte Ärbherschere dises Reiches sein mögte, mehr und mehr veruhrsachet.

Om det andet i Digtet benyttede Varsel beretter han:

Als ich 1647 das aller erste mahl in di Glückstadt keme und das Königl. Sloss beschauete zum öfteren hi Irer K.M. Krist-Säligster Hern Faters Wahlspruch erblickete, letzlich auf dem Fohrgemache, selbiges R.F.P. ein wenig reifer erwägete und dännach ich schon von einem künftigen dänischen Erbherren, weis nicht wi, eingebildet, besahe ich disen Wahlspruch hinten und forn, mittewärts und seitwärts, fluchs damit unterschiedliche Sinnenmeinungen bekommende, welche ich alle Lateinisch habe nach der Zeit an den Thürpfosten eine an Ihr K.M. Gemach zur Linken bei der Träppen, wo di Trabanten pflägen aufzuwarten, mit Bleiärts geschrieben, wi es auch verhoffentlich auch wol würd zu finden sein, oder auch zum wenigsten nachrichtliche Spuhr, wenn man einen Licht spassenhalber davor hält, würd erhalten. Indäme ich hirüber etwas sinnenmütig meiner vertifte auf zu künftiges gähende Gedanken gar auf Ihr K.M. eigenen Wahlspruche D.P. brachte und mich gleichsam rückwändende zum andern Reichs Erbherren di Buchstaben rüklings als P.D. setze, became ich PRINCEPS DANIÆ, fohr aber DABIT PACEM, welches mich, Got weis wie, höchlich erfreute, das sich mein aufläbende Sinnengeist mit hin zu sätzen der drei Buchstaben AN.D. und DABIT PACEM kürztelte, welches TANDEM das gewünschte und nu, Got lob, mich und alle dises Reichs Einländische hoch erfreuliche TANDEM mein damaligen Sinnen tifes Nachgrübelen und Verhoffen ist bezeuget und mit Got bezeugen würd.

En sindrig Leg med Omstilling af Bogstaver og Udtydning af disses hemmelige Mening, anvendtes her til yderligere at fremhæve, at Kong Frederik var den haabede Fredskonge, mens andre paa samme Maade og ved samme Midler søgte at gøre sig til Talsmænd for netop det modsatte Synspunkt, idet de foregav, at Astrologernes Prognostica og gamle Spaadomme lovede Held i Krig, hvad *Ditlev Ahlefeldt* omtaler med Foragt i sine Erindringer, hvor der ogsaa siges et Par bitre Ord om de »Smigrere ved Hove«, der bestyrker Kongen i hans Ønske om at paaføre Sverige Krig, et Ønske, som allerede, om end endnu let tilsløret, imødekommes af *Poul Tscherning* i dennes Digt ved Pestens Ophør 1655, hvori Flaadens Begær efter at komme i Kast med Danmarks Fjender fremhæves. Hövelen er altsaa modsat Tscherning og de andre Smigrere Fredens Talsmand — maaske endda *Christen Skeels*.¹¹

Det følgende Varsel er, som det første, berettet Hövelen af andre. Han fortæller herom, at han har hørt det fortalt i Antwerpen, hvor han med en nævnt Person underholdt sig om danske og svenske Forhold (»Uhrsache Ire Königl. Würde di vorgewäsene Königinne Christine damals da wäre«), og da fik berettet:

wi Irer K.M. einst in Irer getanen ausländischen Reise an einem doch mir unbenännende Ohrte von einem Mönche eine Krone gezeiget sein soll, welche einer von Irer K.M. bei Ihr habende aufsätzen gewolt, zu deme aber der Möch nachfolgendes gesaget: Nein! si ist euch nicht gerecht, aber deme (Heimlich damit auf Ihr.K.M. zihlend und zeigend) gebüret si, und würd si noch tragen.

I Digtet gengives Munkens Ord med et Par Vers, der minder om Oehlenschlägers berømte »Den bære Kronen, som er Kronen voksen«, idet Hövelen her siger:

Dem nogh di Krone solt, auf wem di Kron gerächt,
Dem Herre nur allein und nicht desselben Knecht.

Om det fjerde og sidste Varsel berettes, at det skyldes en Oplevelse, Digteren havde, da han som Dreng opholdt sig i Bremer-vörde:

Ich ersahe auf einen Abend Irer K.M. Abbildung läbensgrösse an derer linken Seite gleichsam hinterstähende eine weisbekleidetes Frauenbild darschinen, welches ich meiner Mutter, hernach meiner Mutter Bruder Hans Bremers Frauen erwise, da schir sich erstlich darüber entsätzet, her nachher wi man mit einem Lichte dabei kame, sehen wir, das di Schattierung der Wolken, näbenst hinterligendem Slosse ein solches zweifelhaftiges Bildgesichte darställete, wovon ich aber zum öftern hernach gegen meine Mutter und anderen mit nachdänklichen Räden auf Irer K.M. gähende gedacht, welches mir aber endlich zu Verzweigen geboten.

Efter Digtet til Kongen følger et banalt panegyrisk Digt til Dronningen og et tilsvarende til Kongeriget. Hvorledes Kongen har modtaget sit Digt, vides ikke; men vi finder en Hentydning til det i det Epigram, *Søren Terkelsen* skrev til den ny Udgave af Jørgen Holsts Billedværk »Regum Daniæ Icones«,¹² der udkom 1656 eller 1657. Her lader Terkelsen nemlig Kongen sige:

Hvad mig for langen Tid var spaaed
Og Gud ved Lycken skenckte,
Det haffver jeg omsiden naaed,
Der mand der paa lidt tænckte.

At Terkelsen har kendt Hövelens Digt kan der næppe være Tvivl om, da Hövelen i sin Retskrivningslære selv oplyser, at han under sit Ophold paa Tryggevælde og senere paa Tureby kom sammen med den danske Digter og drøftede mange Emner, især sproglige, med ham. Samme Aar, som Kongedigtet blev trykt, udgav Hövelen sin første sprogteoretiske Afhandling, der var skrevet

paa Latin, og hed: »*Rationes Orthographicæ Höfeli explicatæ & divulgatæ*«;¹³ sine heri udviklede Teorier, der var laant fra den Sprogrensningkres, der fylkedes om Philip von Zesen, omsatte han i et lille praktisk Skrift, der blev skrevet færdigt »auf der Insel Säland 19. Oct. 1655«, men er trykt i Hamburg. Denne Bog er delt i tre Dele, der har den fælles Titel »*Hövels Deutsch- und Dänischen Sprach und Schreib Auf Slus*«. ¹⁴ De to første Dele har Undertitlen »*Deutsches Uebersähe Büchlein zu Verbesserung der Schreib- und Drukfäler*«, og de er nærmest beregnet som Vejledning for Bogtrykkere og Korrekturlæsere, men tilegnes ingen ringere end *Joachim Gersdorff*, *Christen Thomesen Sehested*, *Theodor Lente* og *Christoffer Gabel*. Den tredje Del bærer den selvstændige Titel »*Kunrat Höfels Anweiser zur Dänischen Rächt-Schreiberei im Schreiben und Drücken*«, og den er tilegnet Professor *Thomas Bang* og Digteren *Søren Terkelsen*. Den senere Slotspræst til Aggershus *Lars Ibsen Quisling*¹⁵ har forsynet denne Del med et latinsk og dansk Ærevers, hvori det hedder:

Den gammel Vis, som ey var good,
Har Höfel høflig rykt fra rood.
Det, som af andre ræt er giort,
Af ham, som andre, skattis stort.

Man ser Værkets Tendens af følgende Afsnit i Fortalen:

Di gröste Verfälschung der Sprachen entstähet, das man anderer främ- den, ausländische Endungen und Wörter einmänget. Wozu sol SALUTERE? ist nicht AT HELSE dänisch? MON FRERE ist MIN BRODER nicht so gut? VALE oder A DIEU? warum tauget das alte libe FAR VEL nicht mehr?

Jammer ist es, das weil di Dänische Sprache einer der ältesten deutschen Mund-Arten ist, das sie nicht bässer in acht genommen und gehäget wird. Aber nein, das främde Frantsche gäket unser eigenen Mutter, o du libe unschuldige Einfal, der Dänischen weit for .....

O Jammer! Jammer! das unsere deutsche Mund-Arten zusammen, sonderlich Hochdeutsch, Dänisch und Holländisch, sollen so in Verdärben durch ausländisch Einmängen besudelt liegen bleiben! Ei, lassets uns bässeren, noch ist es Zeit! Ich Holsteiner mus fürwahr mit unsrem träuen Hern Bartold Wighman in seiner SINDSENS ROLIGHED di Faulheit das dänischen Ausüben beklagen, wan er sagt: De, som med Forstand høre derpaa, maa blifve røde derved, at voris Land, som inted mangler i främmede Konster ok Sproger, skulde ikke hafve sit eget Sprok giort rent .....

Hvad Hövelen har foretaget sig i den herefter nærmest følgende Tid er ukendt, men eet og andet kunde tyde paa, at han stadig har opholdt sig i Danmark, maaske i København, hvor han senere siger, at han har haft en Del Manuskripter liggende under Svenskekrigen. Han er da maaske Forfatter til det endnu

bevarede Haandskrift »Anonymi Sibilla Cimbria, quam in lucem protulit Patriota Candor Dolabella« (gl. kgl. Sml. Kv. Nr. 2667), der er dateret 4. April 1657 og bærer Mottoet: »Pro patria et sponsa dulce periculum«, og ogsaa Forfatter til en Vise fra Krigens første Tid »Feld-Posaune oder Feld-Lied, dadurch Dänemarch angemahnet wird die Waffen wider Schweden freudig zu ergreifen und tapffer zu führen«. ¹⁶ Denne Vises Forfatter kalder sig *Philopatros*, og han digter under Mottoet: »Pro patria sit dulce mori licet atque decorum/ vivere pro patria dulcius esse puto«, der i en lidt ændret Form: »Pro patria sponsaque mori quam vis sit dulce o. s. v.« citeres af *Jens Steen Sehested* i dennes »Kiøbenhavnfs mistrøstige Fangers Klagemaal« ¹⁷ og her angives at stamme fra Candorin, d. v. s. Conrad von Hövelen. Citatet findes i dennes »Candorins vollkommener Teutsche Gesandte«, ¹⁸ Side 306. For at Hövelen skulde være Visens Forfatter taler ogsaa, at den i flere Vers omtaler Kontributionerne, som Digterens tidligere Herre netop var Bestyrer af og havde sine Kvaler med at faa ind.

Har Hövelen under Krigen 1657 ladet sig bruge som Krigsdigter i Danmark, virker det unægtelig noget overraskende to Aar senere at finde ham i Sverige, hvor han kom i Tjeneste hos den svenske Feltmarsk Grev *Robert Douglas*, ¹⁹ hvem han fulgte paa Togterne til Livland og Kurland. I Stockholm er han optaget af at skrive og iscenesætte Skuespil og Balletter. Han fortæller herom:

Ich habe selbst der wohlgewanten und fast in lauter Studenten bestehende Gesellschaft in Schweden unterschiedenen Geschichtspile gemacht als: den Hund, Waldsteiner, Lucrecia, Amandus und Amoene, Habor, Byrhe, Regirungs Kunstschatten, Stephanus, Orfeus, Spigel der Wollust Unlust, Ameline, drauf Theophrastus, Lutherus, Mohamet, Eghinhart, Galant und Rosette, Lucifers Fall s.a.

Trykt foreligger kun en enkelt Ballettekst fra denne Tid: »Danz-Lust-Spihl: Der Tugend Lohn«, ²⁰ der udkom anonymt i Stockholm 1659, og selv oplyser, at Balletten blev danset af de unge Grever Douglas samt af den unge Friherre Lars Sparre. Disse var alle Børn. Men endnu en Tekst synes at have været trykt: »Die Auf-läbende Adeln oder Swedens Alten und Neuen Herligkeit«, der, efter Hövelens Afrejse fra Stockholm, blev opført »auf dem Slosse und in den Stadt« 1664. Om sit Ophold i den svenske Hovedstad beretter han iøvrigt kun, at han samarbejdede med »Teatristen og Maskinisten« *Antonio Brunati*, hvis »Festa Teatrale« var opført i Stockholm 1654, og som af Hövelen

berømmes for sine »seltsame Treibewärke in den Aufzügen, schöne Schaugerüste in den Danz-Schauspilen und bewäglige Schau-Eren und Spile-Rüstzeuge«. ²¹ Dog forstaar man, at han ogsaa i Sverige syslede med antikvariske Studier, idet han paa Hjemrejsen til Hamburg 1661 sendte et Manuskript, som indeholdt »Burnæi Adelfruna rediviva« til »einem Königl. Hohen Bedienten Herrn Christof G. um seiner K. M. aus Schonen nach Kopenhagen.«

Hjemvendt til Hamburg blev han 31. December 1661 optaget i Philip von Zesens »Teutschgesinnte Genossenschaft« under Navnet Der Höflische (Urbanus), men han kom dog ikke til at spille nogen større Rolle indenfor dette Selskab; derimod blev han en stor Mand i den af *Johan Rist* stiftede »Elbswanenorden«, hvori han blev optaget 1. Juli 1662 under Navnet Candorin, ²²

ein beifüliges Wort und Ordens- Benamung, welches auf Deutsch Helle, Klare Licht und Feur-reine Swanentreue bedeutet.

Under dette Navn udgiver han nu en Række Værker, af hvilke de vigtigste er hans Bøger om Elbswanenordenen og hans Bøger om Skuespilopførelse. Undertiden benytter han dog Navneskjulet Candore, Virtute, Honore, som Jens Steen Sehested direkte hentyder til, naar han i sit Digt »Der untadeliche States-Welt-Man« i en Note til Vers 136 siger:

Candore, Virtute, Honore, dadurch wird ein Stahts-Rath Raths-Staht und Adels Adels Hoheit bestätigt.

En Tid var Hövelen Elbsvaneordenens Fiscal og i Johann Rists sidste Leveaar fungerede han, under dennes Sygdom, som Ordenens Leder. Han opnaaede da ogsaa den, dengang ikke sjældne, Hæder at blive laurbærkronet Digter. Af denne Begivenhed giver han en Skildring i Bogen om Elbsvaneordenen, i hvis sidste Del han citerer alle de ved denne Lejlighed fremsagte Digte og skildrer hele det besynderlige Ceremoniel. Kroningen blev foretaget af Rist, der tiltalte ham i et Digt, hvori det bl. a. omtales, at Hövelen arbejder med de matematisk-tekniske og astronomiske Videnskaber. ²³

I Aaret 1669 tier Hövelen pludselig stille, og der gaar 10 Aar, inden han atter lader høre fra sig ved Udsendelsen af »Candorins vollkommener Teutsche Gesandte«, der er trykt i Frankfurt 1679 og forsynet med et Æresdigt af *Johannes Wolken*, ²⁴ dateret »Hafnia 16. Sept. 1678«. Dette kan eventuelt tyde paa, at Hövelen er vendt tilbage til Danmark, og denne Antagelse bestyrkes yderligere ved at denne Bog, som omtalt, citeres af *Jens Steen Sehested*, og derved at Hövelen skrev et Æredigt til ham allerede 1669. ²⁵ Forholdet mellem disse to

Digtere har rimeligvis ikke været et slet og ret Venskabsforhold, da den tyske Digter sikkert er identisk med den *Conrad von Hövelen*, der døde 15. Novbr. 1689 paa Brandholm i Vejle Amt.²⁶ I sine sidste Leveaar sad denne Hövelen i meget smaa Kaar, 1687 fik han eftergivet resterende Skatter og Ret til igen at nyde Brandholm Gaard og Gods, der var tildømt Kongen; det følgende Aar ansøgte han om Skattefrihed for to øde Gaarde, den ene i Borup, den anden i Hyvild; efter hans Død fortsatte Arvingerne den trælsomme Kamp mod Fattigdommen uden at naa ud over den.²⁷ Han var gift med *Sibylle Gjõe*, der døde 13. Jan. 1724, en Søster til *Birgitte Gjõe*, der 1656 var blevet gift med *Henning Quitzow*, som døde 1672. Conrad von Hövelen til Brandholm havde tre Børn: 1) *Elisabeth von Hövelen*, der døde 17. Juni 1741, og var gift med *Niels Parsberg*, der var Broder til *Mette Sophie Parsberg*, der var gift med *Jens Steen Sehested*, 2) *Anna Amalie von Hövelen*, og 3) *Johan Henrik von Hövelen*. Disse tre Børn var 1675 i Huset hos *Birgitte Gjõe* paa Quitzowsholm og fik da den lærde Jomfru *Anna Margrethe Bredahl* til Lærerinde.²⁸ Er Børnenes Fader identisk med Digteren, hvis Ægteskab med en dansk Adelsdame og dermed følgende Ophold i Danmark vilde forklare, at han for alle tyske Forfattere er en død Mand efter 1669, aner man ogsaa, hvorledes han er kommet i Forbindelse med sin Hustru. *Sibylle Gjõe* var nemlig en Datter af *Eskild Gjõe*, hvis Broder er *Otto Gjõe*, der var gift med Digterens Beskytterinde *Birgitte Thott*. Hun kan saaledes paa mere end een Maade have haft Æren for at knytte Elbsvaneordenens Candorin, Conrad von Hövelen til Danmark.

NOTER OG HENVISNINGER.

- 1) Christian IV's egenhændige Breve VI, pag. 252. og I. A. Fridericia: Adelsvældens sidste Dage, 1894, Noterne pag. III. *Hans Bremer* omtales af Hövelen som værende i Live endnu 1655.
- 2) Detlefsen: Johann Rist, gekrönter Poet. Zeitschr. d. Gesellsch. f. Schlesw. Holst. Geschichte, Bind XXI, 283.
- 3) A. Fahne von Roland: Die Herren und Freiherren von Hövel, Cöln 1860, I, 75. Jvf. desuden H. Schmidt: Die Glückstädter Regierungs- und Justitskanzlei. Zeitschr. d. Gesellsch. f. Schlesw. Holst. Geschichte, Bind XVI.

Af Lübeck-Linjen var den kendte Borgmester *Gotthart von Hövelen*, der maatte nedlægge sit Embede efter en Strid med Borgerskabet, og samme Aar udnævntes til Vicekansler ved Regeringskancelliet for Hertugdømmerne, hvorfor han bosatte sig i Glückstadt, hvor han døde 1671. Om Striden jvf. Bordings Danske Mercurius, Februar 1669. Af samme Slægt som Borgmesteren: *Margrethe von Hövelen*, der var gift med *Thomas Pauelsen* fra Randers, hvis Søn var Resident i Lübeck *Hans Thomasen Pauelsen*, der døde i København i September 1667 og var gift med *Anna Regina v. Schönbach*, død 1674, jvf. Ehrencron-Müllers Forfatterleksikon og Pers. Tidskr. 6 R. III, 25, og *Helene Engel von Hövelen*, gift med

- Conrad Gerhard Landsberg*, Pers. Tidsskr. 3. R. I, 74 og 9. R. III, 88. Desuden nævnes som levende i Danmark *Johan Urbanus Friderich Hövelen*, Persh. Tidsskr. 6. R. II, 174, og *Margrethe von Hövelen* gift med *Peter Jacobi*, Pers. Tidsskr. 8. R. V, 185.
- 4) Bibl. Danica, III, pag. 136.
  - 5) Gregorius Nicolai: Unsterblicher Nachrum über Dn. Barthold Müller, Hamburg 1667. Jvf. Moller: Cimbria litterata I, 436, hvor Brødrene omtales.
  - 6) Candorins Freud-Trauer-Scherz-Schauspihl-Entwurf, 1663, pag. 26.
  - 7) Moller.
  - 8) Instruks for Døtrene, jvf. Danske Magasin 5. R. I, 373.
  - 9) Ehrencron-Müllers Forfatterleksikon.
  - 10) Bibl. Danica, III, 136.
  - 11) Poul Tschernings Digt: Bibl. Dan. III, 136.
Ditlev Ahlefeldts Erindringer, ved Louis Bobé, Kbh. 1922 pag. 167.
  - 12) H. Werner: Danske Kongers Epigrammer, i Festskrift til Valdemar Vedel, 1935, pag. 342.
  - 13) Bibl. Danica, IV, 48.
  - 14) Ibid.
  - 15) Han skrev ogsaa et Digt til Dorothea Engelbertsdatter, der »fortjener Lauream Iblant Quinderne, d. e.: L. I. Q., jvf. Schønaus Samling af lærde Fruentimmer, pag. 460.
  - 16) Da Kongen omtales som værende ombord paa Flaaden, maa Digtet være skrevet i Juli 1657. Jvf. Bibl. Danica III, 141, en Oversættelse fra samme Aar, Ibid. Supl. pag. 315.
  - 17) J. V. v. Holstein Rathlou: Dansk Renaissancedigtning, 1914, pag. 33—58 og Note pag. 161, hvor Hövelens Dødsaar fejlagtigt angives: ca. 1669.
  - 18) Ikke i Kgl. Bibliotek, men i Hamburg Bibl.
  - 19) Svenska Adelens Ättartavler, 1926, II, 283.
  - 20) G. E. Klemming: Sveriges dramatiska Litteratur, Stockh. 1863, pag. 45, hvor Hövelens mærkelige Sprog antages for Hollandsk. Jvf. ogsaa Fortalen til »Candorins abfassetter Helden-Lust-Üben« 1663, der er til-egnet Sveriges Konge *Karl der Grosse*, og hvori enkelte Vers fra Skuespillet citeres.
  - 21) Candorins Zimber-Swan, 1666, pag. 45. jvf. Klemming anf. Skr. pag. 45.
  - 22) Medlemslisten i Candorins Zimber-Swan, hvor kun denne Optagelsesdato er vedføjet. Paa Listen findes ingen danske Forfattere optaget, da det stred mod Ordenens Statuter at optage fremmede, kun synes Ordenens *Poliander*, der anføres at hedde *Daniel Pauli*, ikke at kunne være nogen anden end Bogfører D. P. i København, *Simon Paulis* Søn, der maa være den *Poliander*, som skrev et Digt til *Hieronimus Buecks* Begravelsespræken 1674, de var gift med *Henrik Würgers* Døtre og altsaa Svogre.
  - 23) Candorins Zimber-Swan, pag. 229. Hövelen nævner ibid. pag. 45 og 196 Titler paa en Række egne Værker, der ikke nævnes hos Moller; flere af disse blev sikkert aldrig trykt og flere synes at have været rene Lejlighedsdigte, af særlig Interesse er kun, at han oplyser, at han har skrevet »Cometen Fusbildung« under Pseudonymet *Dracon von Löven*.
  - 24) Elbsvaneordenens *Nephelidor*.
  - 25) i »Der untadeliche States-Welt-Man«, der udkom under Navneskjulet Siennest, d. v. s. den, der gør gale Streger (*Faire des siennes*).
  - 26) Hugo Mathiesen: Historiske Mindesmærker, Vejle Amts Aarbog 1911, pag. 248.
  - 27) jvf. Nygaards Fortegnelse over Rentekammerets kgl. Resolution. Registeret Nr. 5680, 5873, 7319 m. fl.
  - 28) Schønaus lærde Fruentimmer, pag. 270.

Kgl. Agent Peter Laurentin med Hustru og Børn ca. 1809.
Originalen findes i Købstadmuseet »Den gamle By« i Aarhus.

SLÆGTEN LAURENTIN I DANMARK.

Af *E. Juel Hansen*.

Peder Nielsen Laurentin,
† 1732.
Tab. I.

Christen,
f. 1718, † 1765.
Tab. II.

Peter,
f. 1744, † 1819.
Tab. III.

Tab. I.

Peder Nielsen Laurentin, f. »i Sÿrmand Land udi Stora Ladgaarden i Sverrig«, begravet 1732 28/6 paa Kerteminde Kirkegaards søndre Side.

G. 1714 7/6 i Kerteminde m. *Sara Nielsdatter*, f. ca. 1675, begravet 1740 9/2 i Kerteminde (g. 1° 1708 13/12 dersteds m. *Christen Knudsen Møller*).

Børn:

Anna Catharina, døbt 1715 11/3 i Kerteminde.

Christen, f. 1718, † 1765, Købmand, Tab. II.

Tab. II.

Christen Laurentin (Søn af Peder, Tab. I), døbt 1718 22/8 i Kerteminde, begravet 1765 14/12 dersteds. Købmand, Søbryggere, Fattigforstander og Kirkevæрге dersteds.

G. (trolovet 1741 25/1 i Kerteminde) m. *Anna Maria Fogt*, døbt 1723 26/1 i Kerteminde, † 1782 2/12 dersteds (Datter af Bødker *Michel Christophersen Fogt* og *Maren Hansdatter Bom*) (g. 2° 1767 9/10 dersteds m. Eskadronsfeltskær, senere Kromand *Anton Wilhelm Holtzapffell*, f. ca. 1734 i Hessen, begravet 1790 26/1 i Kerteminde; han ægtede 2° *Else Christine Claudi*).

Børn:

Sara, døbt 1742 9/1 i Kerteminde, † 1806 2/6 i Vejle. G. 1° 1761 12/3 i Kerteminde m. Skipper og Købmand *Stephen Madsen*, døbt 1732 1/7 dersteds (g. 1° m. *Karen Bøgvad*); 2° 1770 2/5 i Kerteminde m. Landeværns-kaptajn *Johan Jacob Birchholtz*, f. ca. 1723, † 1802 27/4 i Vejle.

Peter, f. 1744, † 1819, Købmand, Tab. III.

Anna Catharina, døbt 1746 11/8 i Kerteminde, begravet 1747 17/4 dersteds.

Michael, døbt 1748 9/2 i Kerteminde, † 1792 2/5 i Odder Kro. 8/12 1783 exam. jur. Forvalter paa Herregaarden Aakjær i Jylland. Ugift.

Christopher, døbt 1750 15/5 i Kerteminde, † 1795 18/7 dersteds. Studiosus. Ugift.

Niels, døbt 1754 11/11 i Kerteminde, begravet 1792 27/6 i Aarhus (V. Frue). Eskadronsfeltskær. Ugift.

Anna Catharina, døbt 1757 12/3 i Kerteminde, † 1815 i Oktober. G. 1784 8/7 i Fredericia (Michaelis) m. Sognepræst til Nebsager og Bjerge i Jylland *Niels Basse*, døbt 1753 12/6 i Haarslev paa Fyen, † 1829 14/6 i Odense (St. Hans).

Maren, f. 1760 14/1 i Kerteminde, † 1852 19/6. G. 1789 2/10 i Vejle m. Konsistorialraad, Sognepræst til Aaby og Bjergsted i Jylland *Ludvig Harboe Kannevorff*, f. 1766 1/6 i Faaborg, † 1854 9/2. Deres Sønnedattersøn, fhv. Regimentslæge ved det skaanske Dragonregiment i Ystad *Ivar Ammitzbøll* († 1934), er Stamfader til den svenske Gren af den danske Slægt Ammitzbøll, (jfr. hans »Meddelelser om Familien Ammitzbøll og Descendenter«. Ystad 1902. Supplement til samme. Glostrup 1922).

Tab. III.

Peter Laurentin (Søn af Christen, Tab. II), døbt 1744 29/5 i Kerteminde, † 1819 10—11/3 Kl. 12 Nat i Aarhus (V. Frue). Købmand, Forligskommissær og kgl. Agent dersteds.

G. 1781 16/5 dersteds (V. Frue) m. *Dorte Marie Assendrup*,

døbt 1760 17/4 dersteds (V. Frue), † 1832 9/6 dersteds (Datter af Købmand *Jacob Sørensen Assendrup* og *Kirstine Mygind*).

Børn:

Dødfødt Datter, begravet 1782 16/4 i Aarhus (V. Frue).

Kristen Nikolai, Daaben konfirmeret 1783 22/5 i Aarhus (V. Frue), † 1796 22/1 dersteds.

Jakobine Kirstine, døbt 1784 16/6 i Aarhus (V. Frue), † 1814 16/4 dersteds (Doms.). G. 1813 10/2 dersteds (V. Frue) m. Købmand i Aarhus *Hans Jacob Kold*, f. 1769 paa Harrestruplund, døbt 28/5 i Davbjerg, † 1835 2/1 i Aarhus (V. Frue), (g. 1° m. *Else Marie Bærentz*, 2° m. *Else Kirstine Kjellerup*, 4° m. *Ane Elisabeth Dorothea Morsing*).

Michael, døbt 1785 28/10 i Aarhus (V. Frue), begravet 1786 13/1 dersteds.

Michael, døbt 1787 1/5 i Aarhus (V. Frue), begravet s. A. 10/5 dersteds.

Anne Marie, Daaben konfirmeret 1788 20/8 i Aarhus (V. Frue), † 1856 30/12 i Æbeltoft. G. 1813 7/7 i Aarhus (V. Frue) m. Købmand i Æbeltoft *Kristen Hutfeld Mygind*, døbt 1774 8/6 i Rær, † 1832 i Æbeltoft (g. 1° m. *Johanne Dorothea Mygind*).

Kirstine Sofie, Daaben konfirmeret 1789 7/10 i Aarhus (V. Frue). G. 1811 19/4 dersteds (V. Frue) m. Købmand i Aarhus *Carl Johan Friedrich von Berger*, f. ca. 1784 i Mecklenburg-Schwerin, † 1858 5/11 i Aarhus (Doms.). (g. 1° m. *Lars Schmidts* Enke *Anna Sørensdatter*). Deres Søn, *Julius Adolf August von Berger*, udvandrede til Sverrig.

Anne Katrine, Daaben konfirmeret 1791 1/1 i Aarhus, † 1871 9/7 dersteds (V. Frue). Ugift.

Peter, Daaben konfirmeret 1792 1/2 i Aarhus (V. Frue), † 1807 19/5 dersteds (V. Frue).

Jacob, f. 1793 18/1 i Aarhus, begravet s. A. 1/8 dersteds (V. Frue).

Jacob, f. 1794 13/4 i Aarhus, † 1796 24/11 dersteds (V. Frue).

Dorte Marie, f. 1795 4/8 i Aarhus, † 1834 4/9 i Æbeltoft. G. 1823 11/4 i Aarhus (V. Frue) m. Købmand i Æbeltoft *Johannes Elle*, f. 1795 9/4, † 1842 2/3 i Æbeltoft, (g. 2° m. *Mette Katrine Gundorph*).

Kristen Nikolaj, f. 1797 1/4 i Aarhus, † 1852 4/9 dersteds (V. Frue). Købmand. Ugift.

Søren, f. 1799 8/2 i Aarhus, † 1846 19/2 dersteds (V. Frue). Købmand. Ugift.

HØJESTERETSADVOKAT MATHIAS CLAUSEN BRUUN'S FORÆLDRE.

Af Otto von Spreckelsen.

I dette Tidsskrifts 7. V. 123 nævnes, at Højesteretsadvokat *Mathias Bruun* iflg. en Afhandling i Jyske Samlingers VIII, 106, skulde være en Søn af en Kone, *Visti Madsens* Hustru, der boede i Præstehuset i Daugbjerg. Denne Antagelse gaar igen i H. Hjorth-Nielsen: Danske Prokuratorer 1660—1869, Side 60, men ved at sammenligne den i Jyske Samlinger omtalte Retssag med den gamle Justitsprotokol for Frisholt Birk kommer man til det overraskende Resultat, at denne Formodning hidrører fra en Fejl-læsning. Hr. 7. *Christensen*, der har skrevet Afhandlingen i Jyske Samlinger anfører Side 108:

»Den 23. September stævnet Herredsfogden og talte med hans Kone; Daugbjerg Mathis, talte med hans Moder, *Visti Madsens* Hustru etc.«

Dette Citat fra Frisholt Birk Justits-Protokol 1721—1735, Blad 111 b, er rigtigt nok afskrevet, men Udledningen gal. Meningen er, at nævnte Dag blev Herredsfogeden stævnet, men man traf kun hans Kone; derefter drog man til Daugbjerg for at stævne *Mathias Bruun*, men her traf man kun Moderen, og derefter stæv-nede man *Visti Madsens* Hustru. Sidstnævnte er altsaa ikke identisk med *Mathias Bruuns* Moder.

Jeppe Aakjær, der sikkert har studeret Jyske Samlinger, har ogsaa haft den fejlagtige Udlægning i Hovedet og gør sig derfor i sin Afhandling: »En stram Tobak«, trykt i »Gammel Brug og gammel Brøde«, skyldig i den samme Fejltagelse. Han skriver her Side 63: »saa kørte de ud af Gaarden, op i Byen og var inde i *Visti Madsens* Gaard«, og i en Fodnote til dette Stykke bemær-kes: »Et andet Vidne siger: »kørte saa ned til *Mathias Bruuns* Moder i Daugbjerg«, hvad øjensynlig er det samme«.

Havde Aakjær blot læst endnu et Vidnes Udsagn, havde Sa-gen forlængst været opklaret. I Fjends-Nørlyngs Justitsprotokol 1727—1728, Blad 76 b, udtaler et Vidne i den samme Retssag, som Aakjær har behandlet: »kørte de saa ned til *Mathias Bruuns*

Moder i Daugbjerg, men kom ikke der ind, vendte saa om og kørte i Visti Madsens Gaard«.

Dette beviser tydeligt den gamle Antagelses Urigtighed, og denne bestyrkes yderligere, hvis man undersøger Daugbjerg Kirkebog. Her staar tydeligt:

»18. Januar 1703 døbt *Matthias Claussøn Bruun*, Søn af *Claus Mathiesen* og *Mette Pedersdatter* i Harrestrup. Faddere: Obr. Leutn. *Friderich Christian Rantzow* hans Frue Fr. *Ølegaard Rothsten*, Leutnant *Schøtte* og hans Kiereste.«

Forældrenes Trolovelse og Vielse findes i Estvad Kirkebog:

»3. April 1701 trolovet velfornemme Karl *Claus Mathisen Bruun*, Foged paa Kiergaardsholm, og ærbaarne *Mette Pedersdatter*, Fadeburspige paa Estvadgaard.« Vielsen fandt Sted i Estvad Kirke 29. Juli.

Hvad der blev af Faderen Claus Mathisen Bruun, har trods mange Undersøgelser ikke været muligt at opklare, derimod findes Moderens Død i Daugbjerg Kirkebog:

»11. November 1733 begravet *Mette Pedersdatter* sal. *Claus Mathiesen Bruuns* Enke i Daugbjerg 80 Aar gl.«

Som anført i »Danske Prokuratorer 1660—1869« blev Matthias Bruun 29. Oktober 1735 Prokurator i Nørrejylland; han havde tidligere søgt om Bevilling, men havde faaet Afslag, fordi han var i slet Renommé, hvilket skyldtes, at han under Snapstinget var blevet grebet i Klammeri, men havde dog siden bevist sin Uskyldighed. Denne Snapstingsepisode, som vist ikke tidligere har været fremdraget, staar at læse i Viborg Bytings Justitsprotokol, Blad 109 b ff., og kan muligvis have Interesse, idet der gives et godt Billede saa vel af Bruun selv, som af hele Livet, der rørte sig i Viborg i Snapstingstiden.

Af Vidneudsagnene i den Proces, der blev Resultatet af Klammeriet, fremgaar det, at Lørdag den 6. April 1731 var Bruun til Snapsting i Viborg og gik ved 2 Tiden om Eftermiddagen ind i *Christen Faarbechs* Hus i Mogensgade, et af de utallige Steder, hvor der var Herberge og Udkænkning af Øl og Brændevin. Her traf Bruun Ridefogeden fra Hanherred *Johan Busk* og Viborg-Borgeren *Abraham Mørk*. Bruun og Busk kom straks i Samtale om en »Contra, de havde haft med hinanden«, og inden længe begyndte Busk »med Smelden og Skielden«. Bruun bad ham tie stille, men Skænderiet endte med, at Busk sagde: »Var I en brav Karl, saa skulde jeg skifte det med Eder paa en anden Maade«. Nu blandede Viborg-Borgeren sig i Samtalen og sagde: »Har I noget at skifte sammen, saa del dette paa en anden Maade og paa et andet Sted«. Derefter gik de hver til sit, men om Aftenen gik Værten i Huset, Christen Faarbech, ned paa Raadstuen og sagde: »Jeg frygter for Klammeri i mit Hus i Aften; Mathias Bruun er

der kommen og 3 Underofficerer og en Del latinske Skoles Disciple, som havde baade Kæp og Prygler med sig«.

Iflg. en Resolution fra Stiftsbefalingsmand *Iver Rosenkrantz* skulde en Patrouille af Borgervæbningen i Snapstingstiden gaa rundt i Gaderne om Aftenen og Natten for at »hæmme de Insulentier, som enten paa Gaderne eller i Godtfolks Huse sig kunde tildrage«. Patrouillen lededes denne Aften af Borgersergenten *Willads Glarmester*; den drog ud fra Raadstuen og efter at have været igennem de fleste Gader endte den ved Mogensport, hvor den vendte om. Da den passerede Christen Faarbechs Hus, foreslog Sergenten, at de skulde gaa ind og faa sig et Glas Brændevin eller 1 Skilling Øl, »saasom de intet kunde faa førend Dag igen«. De gik ind og satte sig i den yderste Stue og forlangte Øl, nogle for 1 Skilling, andre for $\frac{1}{2}$ Skilling. Dette skete ved Midnatstid.

I den inderste Stue opholdt Mathias Bruun sig sammen med Ridefoged *Beir* fra Bratskov, Fogeden paa Halkier *Thomas Hammel* med sin Medtjener, *Hendrich Skalts* fra Aalborg, Tolderen fra Grenaa og Podemesteren fra Ørslevkloster samt et Par Borgere fra Byen. Bruun var ved sin Ankomst blevet uvenligt modtaget, idet Fogeden paa Halkier Thomas Hammel straks forlangte, at han skulde forsvinde igen, thi »han kendte ham nok, hvad han var for en Karl«. Imidlertid var det rygtedes ind i Inderstuen, at Borgervæbnings Patrouillen var kommet og sad i den yderste Stue, og flere af Gæsterne sendte nu Drikkepenge ind til Vagten, som i Løbet af kort Tid hældte en Mængde Øl i sig.

Mathias Bruun gik ind til dem og henvendte sig til en af Borgersoldaterne, *Jesper Thise*, og spurgte ham, om han ikke havde Lyst til at være Rytter, saa vilde Bruun give ham 20 Rdl., og »har jeg ei alle Pengene i Aften, saa skal jeg skaffe dem inden i Morgen Kl. 5«. Borgersoldaten svarede, at »havde han haft Lyst til det Væsen, kunde han længe siden været bedre faren, saasom han af Ritmester *Bentson* paa Frisenborg var buden 48 Rdl. saavel som af Major *Irminger*«. Derpaa kaldte Bruun Soldaten hen til Gadedøren og sagde: »Du skal ikke kære Dig efter de andres Snak, har du Lyst, skal Du faa de 20 Rdl. inden i Morgen«. Soldaten svarede: »Det nytter Jer intet, jeg ser ikke Jer an for at forføre nogen Borgers Mands Søn i Viborg, I har intet godt deraf«. I det samme slog han Bruun i Nakken, saa at dennes Paryk og Hat kom til at sidde skævt paa Hovedet. Bruun trak sig hastigt tilbage mod den inderste Stue, idet han sagde: »Det var kuns en Mand, han havde Ordre fra at skulle hverve et Par Karle«, og idet Bruun forsvandt ud af Stuen, raabte Borgersoldaten: »I kan hverve, hvem I vil, mig skal I ei slikke Eder paa«.

Men det var for Bruun at komme fra Asken og i Ilden. I Inderstuen spurgte Hammel straks Bruun, »hvad Rettighed han

- den 1. Febr. 1713. / Gestorben zu Kopenhagen den 25 Dec. 1767.
27. Siehe. Leser. / Hier Im Diesen. Sarge. Ruhet, Das Verweslige, von den Im Leben. / Tugent-Hafften Nun Mehro, Seeligen. / Hoch und Wolgebohrne Frau. / Frau *Elisabeth v: Fogh*, Gebohrne *Neuhaus*, / Der Weiland Im Leben, Hoch und Wolgebohrnen Nun Seeligen. / Herrn *Christian Fogh*. / Vohrmaligen Regiments, Quartir Meister. Beÿ Das 2te Fÿnsche Cavalerie. / Regiment. Welcher Schon im Jahre 1746 gestorben und hier mit, in / Diesen, Sanct Petri Kirchen, Grufft. ver Wahret. / Die Seelige Frau, War gebohren, Im Jahre 1713 den 13 April. / Gestorben Den 20 April. Ano 1769 In ihres Alters 56 Jahr und 7 Tage / und Begraben den 27 April.
28. Her under Hviiler / De Jordiske Levninger af Den i Live / Høj og Welbaarne / Nu hos Gud Salige / Frøcken *Sophia Charlotta* Comtesse de *Sponeck* / Hoff Dame hos Hendes Kongelige Høyhed / Princesse *Charlotta Amalia* / Udi Hvilken Høye Betiening Hun har været i 42 Aar / Hendes Salige Forældre / vare / Hands Excellence / Hr. General *Georg Wilhelm* Greve de *Sponeck* / Ridder af Elephant Ordenen og / Commendant i den Kongelige Residentze Stad Kiøbenhavn / og / Frue *Anna Sophia* Grevinde de *Sponeck* Fød *Bojanowski* / Denne Salige Comtesse / var fød til Verden i Schleswig / A° 1702 den 10 Januari / Det var alletiid Hendes største Lÿst / Oprigtig at frÿgte Gud, / Troelig at opvarte Hendes Høye Herskab / Ærbødig at omgaes Hendes Salige Forældre / Kiærlig at leve med Hendes Sødskende / Tienstfærdig at vise Sig imod Enhver / Ved en Salig Død / Behagede det Den Allerhøjeste / paa Christiansborg Slot efter 6 Dages Svaghed / A° 1770 den 23 Martii / at imodtage Hendes Siel til Hviile / i de Ævige Boliger.
29. Hier ruhen die Gebeine / Der Hochwohl gebohrenen Herrn: / Ludolph: Erich: von: Lersner. / Königlich Däenischen Generalmajors und Obersten / Der ersten Seeländischen Cavallerie Regiment / Er war zu Franckfurt am Majn den 8 Januari 1713 / gebohren / War lebenslang einer der verständigsten und rechtschaf / Fensten Menner in seinem Stande / und starb / Mit fester Zuversicht zu Gott durch Christum / den 30 Januari 1773 / * Zu Kopenhagen * / Er starb nicht Er entschlief: sanft ruht hier sein Gebein / Bis Gott ihn wieder weckt: ihn Ewig Zu Erfrein.
30. *Ossa* / *Friderici Carstens* / *S. R. M.* / *a. consiliis conferentiarum.* / *et. in suprema. rationum. fisci. curia. delegati.* /

nat. d. VII. mart. MDCCXV. | denat d. XXVII. octob. MDCCLXXIV.

31. Hier ruhet / Der Hoch und Wohlgebohrner Herr / Herr Conrad Christian Daiuo [sic.] Seeliger / Vormahliger Conferentz: Raht / Und Amtmann über Hirschholms Amt pp: / Gebohren den 29ten August: Anno 1693, / Gestorben den 12ten April Anno 1775, / Seines Alters 81 Jahre 7 Monathe und 14 Tage.
32. Her under Hviiler / Salig Frue / Anna Helena Hempel / Født Kryger / Salig Stabs / Chirurgi Hempels Enke / Født d: 1 Augustii 1700, / Dødt d: 8 Meyi 1777 / Har avlet tillsammans 9 Børn / Hvoraf 2 er i Live nimlig / En Søn og en Datter.
33. Hier Ruhet / Seelig / Die Hoch Wohl geborne Fraulein / Henriette Sopie [sic.] Charlotte von Drechsel / Weiland / Hof Dame bei Ihro Königlichen Hoheit / der Princessin *Charlotta Amalia* / Gebohren / A^o 1742 den 8 Augusti / Gestorben / A^o 1778 den 30 Martii, / Ich habe den Kampf gekämpft, / Und Glauben gehalten und ist mir / Beigelegt die Krone des Lebens.
34. Hier ruhet / Albrecht Christopher v. Levetzow / gebohren d: 15 Januar 1776 / zur Freude seiner Aeltern, / Sr Excellence Hrn Geheumenrath / Henrich v. Levetzow / und der Mutter / Ihro Gnaden / der Frauen Friderica Lovisa Schafalitzkij de Muckadell / gestorben de[n] 11 Junii 1778 / Höchstdenen selben zum Schmerzen / Der Herr hat gegeben / Der Herr hat genommen / Der Nahme des Herrn sei gelobet.
35. Hier Ruhet / Die Hochwohlgebohrne und Seelige / Fräulein Amalia Juliane Dauw / Eine Tochter der [sic.] seel: Conferentz / Raht und Amtman Dauw / Gebohren d. 31 Octobr. 1726 / Gestorben den: 14 Martz 1779.
36. Die Gebeine / Einer Frommen Wittwe / Derer Sanfter und Stiller Geist Köstlich / Vor Gott geachtet war / Frau / Anna Elisabeth Andressen / gebohrne Ehmken / Gab Ihre Seele nach einem 51 Jährigen / Irdischen Leben / In die Hand Gottes zurück / Den 17 Junius 1779.
37. Bis zur froelichen Aufferstehung ruhet hier / Der Verwesliche Teil der *hochgebohrnen* / *Comtesse Christiana Amalia* / von *Sponeck* / Kammer Fraulein beÿ *Ihro Koeniglichen* / *Hoheit der Prinzessen Charlotte* / Sie ward gebohren den 19ten April 1717 / Und nach einer schmerzlichen Kranckheit zu denen Wonne / Vollen Wohnungen des fridens ein geführt d: 13ten Martz 1780. / Wieder auf zu leben ward sie gesaet, der *Herr*

Comtesse Christiana Amalia Sponneck (d. 1780).
(Nr. 37).

- der Erndte geht, / und samlet Garben, die ein, die Selig Stårben. / Halleluja.
38. I denne Kiste / er nedlagt alt, hvad Døden kunde fordre / af / *Anna Bolte* Fød Nørregaard / Hun kom til Verden, den 18 Martij 1748 / blev gift den 30de October 1772, / med / Viindhandler Henrich Bolte / og / Døde den 11de April 1782 / Den efterladede Ægtefælle græd med 2 Børn, / Ved hendes Liig, paa en Tiid, da Hendes / Bedrøvede Fader og Moder med 4te Brødre / Sukkede over Dødens Grumhed / *** / Den Religion, som i Døden styrkede den Afdøde, / skal og i Livet lindre de Forladedes Sorg.
  39. Eberhardine Günther, / war geb: d: 5: April 1766, / Ihre Aeltern sind, / Christoph Günther, / und, / Sophia Charlotte Hauber, / d. 30 Nov: 1783 / ward Sie mit, / Christian Benjamin Wolf, / Verheÿrathet, / und gab d: 10. Oct. 1784 / etliche Wochen nach der zu frühzeitigen, / Geburt einer tohten Tochter, / ihre sanfte unschuldige Seele, / rein und von der Welt unbefleckt, / ihrem Schöpfer zurück.
  40. Her / udi giemmes / Det Jordiske / af / Høy Salige / *Baronnesse v: Boldten* / som blev Fød d: 5 Decbr. 1784 / Og døde en Tiime efter / og / i samme Tiid bekom Navnet / *Fridericha Henriette* / *Lovise*.
  41. Her Visner / Det / Forgiengelige / af / Den i Tiiden / Sit

- heele Liv igiennem / Fromme / I Medgang Fornuftige I Modgang Taalmodige / Nu / i Evigheden Salige / Madame *Christiane Hendriette Marie Berling* / Fød / den 3de Julii 1742 / Gift / den 16de Decemb: 1767 / Med / Hr. Hof Conditor *Johan Mathias Møller* / af / Hvilket Ægteskab Hun efterlod Sig / Fiire Sønner og Fem Døttre / Død / den 24de Jan- 1786 / og / Hensadt i St- Petri Kirke / den 2^{den} Febr- 1786. / Hvad Hun Her Saaede / Det Høster Hun / Hun Saaede i Aanden / Og Høster / Det Evige Liv / Af Aanden.
42. Hier ruhet / der entseelete Leichnam / der Frau Friderica Louisa Levetzow / Gemahlinn Seiner Excellence / des Herrn Henrich Levetzow, / Ritter, Kammerherr, Geheimerath und Amtmann / zu Friderichsburg, Cronburg und Hirschholms Aemter, etc: etc: / Sie war die Aelteste Tochter Seiner anoch lebenden / Hoch Gräfflichen Excellence, des Herrn Geheimerath, / Albrecht Christoffer Schaffalitzky, / Graf zu Muckadel in Fyhen, / aus hochdesselben erster Ehe / mit Christiana Sophia von der Lühe / Sie war gebohren in Copenhagen den 11. Jun. 1749, / Sie wurde verheiratet den 13ten Decbr. 1765, / Sie starb auf Friderichsburg den 29ten Dec: 1786, / in einen Alter von 37 Jahren, 6 Monathe und 18 Tage, / In Ihrer etwas über 21 Jahrige gluckliche Ehestande / hat Sie 8 lebendige Kinder Zur Welt gebohren, wovon / 2 Töchter und 1 Sohn sind voraus in der Ewigkeit gegangen / 5 Fraulein Tochter sind noch am Leben.
43. Hier ruhet / *Sophia Charlotte* / Gebohren zu Stadthagen in der Graffschaft Schauenburg / d: 26. Nov: 1732. / Gestorben zu Kopenhagen d: 3. Apr: 1787. / Ihre Aeltern waren Eberhard David Hauber. / Doct: der Theologie, ehemals Superintendent in Schauenburg, / nach her Prediger an der Petri Kirke zu Kopenhagen. / und / Maria Katharine Sigel. / d: 22 Jul: 1761 ist sie mit / *Christoph Günther* / Apothekern in Kopenhagen verheyrathet / und hat von zwey Söhnen, vier Töchtern / und einer Enkelin / einen Sohn und eine Tochter hinterlassen. / Ihre Seele befleckte kein unedler Gedanke, / Ihr Leben keine unedle That, / Ihre Sanfte Stille Tugend beglückte Ihre Freunde / und alles was um Sie war / desswegen ist Ihr Verlust Ihnen unersetzlich, / desswegen wird Ihr Trauer um sit, er[st] mit / Ihnen aufhören.
44. Hier / Ruhet das Irrdische / der Frau / *Metta Schleth, Geb: / Claussen* / Sie Trat in die Welt / d. 16. Sept. A° 1726, / ward verehelicht / d. 9 Nov. 1763 / mit dem weil. Königl. Justitsrath / *Hinrich Schleth*, / Welcher d. 8. Maij A° 1781 / vor ihr in die Wohnung des Friedens / Hinüber Gieng /

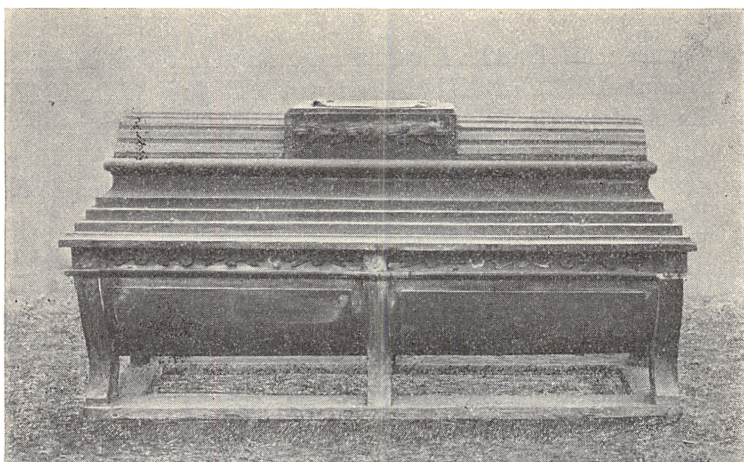
- Dahin / folgte sie ihm im Glauben an Ihren Erlöser / durch einen von ihr Sehnlich Gewünschten / Sanften Tod / d. 10. Aug. A° 1787 / O. Hoffnung das nach Kurzer Ruh / der Leib erwacht wie Gros Bist du! Und welch ein Trost / im Tode.
45. Her under hviler Støvet / af / den redelige Mand, retskafne Fader og ømme Ægtefælle / Herr Hof-Conditor / *Johann Mathias Møller*, / fød den 2. Maj 1735, / første Gang gift den 16 December 1767 / med / Jomfrue Christiana Henriette Marie Berling, / i dette Ægteskab / velsignede Gud Dem med 4te Sønner og 5 Døttre, / der alle begræd Tabet af en øm Moder / den 24 Januar 1786, / Den Alvise lindrede denne Sorg ved at skienke dem / en god Moder, og Ham en kierlig Ægtefælle / den 12 Julij 1786 / i Madame Friderica Christiana Kingo, fød Frisch, / med hvilken Han avlede een Søn, / den 10 April [1788] / ydede Han Naturen den sidste Giæld / og / gik sejrende bort for at modtage den uforvisnelige Krone, / efterladende sig 10 Børn, og en øm Ægtefælle, / der smertelig begræde hans Tab, / Legemet blev den 16 April bragt til sit Hvilested / i St: Petri Kirke. / Rolig, som den retskafne Mand smilede Han Døden i Møde, / overbeviist om at Hans Frelser paa hiin Side Graven havde / bereedt Ham Sted, hvor Han eengang skal samles med sine.
46. Hier, ruhet / bey seiner Ehegattin und Tochter / *Christoph Gunther* / Apotheker in dieser Stadt / geboren zu Halle in Sachsen / d. 20^{den} Decbr 1731 / gestorben zu Kopenhagen / den 13te Febr: 1790 / Er hinterliess einen Sohn und eine Tochter. / Zu seinem / Für die leidenden so wichtigen Beruf / besass er Fleiss und Wissenschaft / und der segen der armen folget ihm nach.
47. Herunder hviler / Baron Henrich Bolten, / Fød i Bremen d: 11 December 1735, / Død i Kiøbenhavn d: 7 Martii 1790 / Trende Gange Gift, / Først med Sophia Elisabeth Schmith, / Anden Gang med Anna Nørregaard, / Tredie Gang med Friderica Sophia Heinrichs / Kun af det andet Ægteskab blev han Fader / Til en Søn og en Datter, / Hvis erkjendtlige Taare flyde ved Hans Grav / * * * / I giennem hans heele Liv / var Han et sieldent Exempel paa Lykke og Ulykke / Ved Redelighed og Virksomhed / Under heldige Omstændigheder / Skabde han selv sin egen Lykke, / Men under ligesaa uheldige Omstændigheder / Kunde hverken Redelighed eller Virksomhed / afværge denne Lykkes Fald. / Fred være over Hans Minde!
48. Hier ruhet / bis / zur fröhlichen Auferstehung / die Frau Justitzrahtinn / *Johanna Maria Friedrica Wilkens* / gebohrne

- Winckler / Sie erblickte das Licht dieser Welt zu / Steinbeck im Holsteinischen / den 16 Oct: 1751 / War 13 Jahre verheiratet mit / dem Justizrath und Bank Commissair Berend Christoph Wilkens / Ward Mutter von Neun Kindern / deren Sieben mit dem / gebeugten Vater ihren / Verlust beweinen / und entschlief zum fröhlichen Erwachen / den 18 Dec: 1790. / im 40ten Jahre ihres Lebens.
49. Hier ruhet / bey Eltern und Schwester / *Christoph Günther* / gebohren den 20 Octobr. 1774 / ein Jüngling / von reinem Herzen / und richtig denkenden Verstande. / Seinen Geist mit Kenntnissen zu bereichen / War die einzige Lust Seines kurzen Lebens / Er war der seinigen Freude und Hoffnung, / hatte jede Aussicht / ein nützlicher und glücklicher Mann zu werden / aber eine ansteckende Krankheit raffte ihn / den 10 April 1791. / dahin.
50. Hier ruhet / der enteelte Leichnam der Frau / *Friderica Louise* verwittwete von der Lühe / Eine Tochter des / Herrn Conference Rath Andreas Weÿse / Sie war gebohren den 17 Maÿ 1711, / verheürahtet den 26de Septbr. 1731 / an den Herrn Adolph Andreas von der Lühe, / Ritter, Cammerherr, Stiftamtman über Seeland, / Sie hat 5 Kinder zur Welt gebohren / ist Gros-Mutter von 3. Elter-Mutter von 8, / und Ur-Elter-Mutter zu 1 Kind geworden / Gestorben den 2ten Decemb^r 1791 in Ihr 81te Jahr. / * * * / Ihr Wahlspruch war aus Evang: Joh: 14 Cap: 13 Vers: / Selig sind die Todten, die im Herren sterben; / Und beständige Trost / Christi Bluht und Gerechtigkeit / das ist mein Schmuck und Ehrenkleid / da mit wil Ich vor Gott bestehen, / wann ich zum Himmel werd eingehen.
51. Ruhestätte / der weil: Wohledlen und Tugendsamen / Frau *Johanne Juliane Henriette Döbel*, geb. Otto / Sie erblickte den 4ten März 1750 das Licht der Welt / Ward den 3ten August 1771 verehlicht mit / dem damaligen Königlichen Mundbäcker / *Johann Christoph Döbel* / und / endigte nach einer langwierigen Krankheit in der / Sie die Sie folternden Schmerzen mit unerschütterlicher / Gottgelassenheit erdultete, durch einen sanften und gevis / seeligen Tod, die Tage Ihrer ruhmvollen irdischen Laufbahn / Sie war eine rechtschafne Verehrerin Gottes, ein / Muster unermüdeter hauslicher Thätigkeit / eine Wohlthäterin vieler Hülfbedürftigen und Nothleidenden / Ihren unersetzlichen Verlust beweint der fast / bis zur Trostlosigkeit gebeugte Gatte / ein alter Vater, 5 Geschwister, / drey arme Waisen, bey / denen Sie Mutterstelle vertrat, und viele andere / deren redliche Freundin und grossmüthige Wohltäterin Sie war.

52. Her giemmes Støvet / af / Baron / *Johan Henrich Bolten* / Cornet i det Danske Livregiment / Ryttere / Fød den XXVI August MDCCLXXIII / Død den VII Julij MDCCXCII / En fordomsfrie Forstand, / Et velvilligt Hierte og reene Sæder / gjorde ham høit agtet og inderlig elsket / i Livet, / gjør ham dybt Savnet og veemodig begrædt / Efter Døden / Forsynet syntes at have beredt ham alting vel her; / Men / Havde Ham tidlig endnu noget bedre tiltænkt. / Hvorfor saa snart? / Evige Viisdom! / Dine Veje ere urandsagelige!
53. Hier / In diesem Sarge ruhet der Leichnam / des / Seelig entschlafenen Moritz Vette / gewesener Kammer Diener bei Sr. Königl. Hoheit / dem Erbprinzen Friderich, / welcher zu Dreisdorff im Jahre 1711 gebohren / und / den 9^{den} Octbr. 1792 durch einen sanften Todt, / in einem Alter von 81 Jahren / diese Welt verlassen / Wahre Rechtschaffenheit und Wohlthätigkeit / begleiteten seine Händlungen, und ein unermüdeter / Eifer, in einem 34 jährigen Dienste seines Prinzen, / war sein erstes Bestreben, welchen dieser erhabene / Prinz mit herablassender Gnade belohnte / Er war in stiller Einsamkeit, ohne eitlen Ruhm, / ein Vater der Wäisen und Verlassnen, ein / Wohlthater der Wittwen und Durftigen, / und geniesset jetzt den Lohn der Gerechten / in den Wohnungen des Friedens. / Ruh indes in diesem Sarge / Edler Körper sanft und wohl / Bis du wirst erwecket werden / Wann die so in Gräbern sol / Gottes starcke Hand erheben / Und ein neues Leben geben / * * *
54. Her giemmes Legemet / af / *Friderich Christian Mahling* / forhen Etatz-Raad, og Justitz Secretaire i Hof- og / Stads Retten / fød 1 November 1724. / død d: 1te April 1799 / En i mange Henseender ærværdig Mand / thi / Retskaffenhed og dydige Bestræbelser / besælede alle Hans Handlinger, / derfor saae Han og med den Viises Frimodighed sin Død i Møde / og / modtog med Taknemmelighed Almagtens Vink til vari[g] Lyksalighed / uforglemmelig og dyrebar skal Dit Minde / Stedse være mig, / redelige Olding! / Lindencrone.
55. Hier ruhet / *Johann Jacob Günther* / geb: zu Halle in Sachsen / den 10ten Apr: 1734. / Er war ein redlicher Mann*) / unfähig jemand zu beleidigen / und so lang Seine Kräfte noch / ungeschwächt waren / ein eifriger Freund der Wissenschaften / und Künste / Hier wo er sein zweytes Vaterland fand / entschlief er / in der Hoffnung eines besseren Lebens / d: 20sten Februar 1805.
56. Livet er Møie / og / Vi frygte for Døden / men / Den Ret-

---

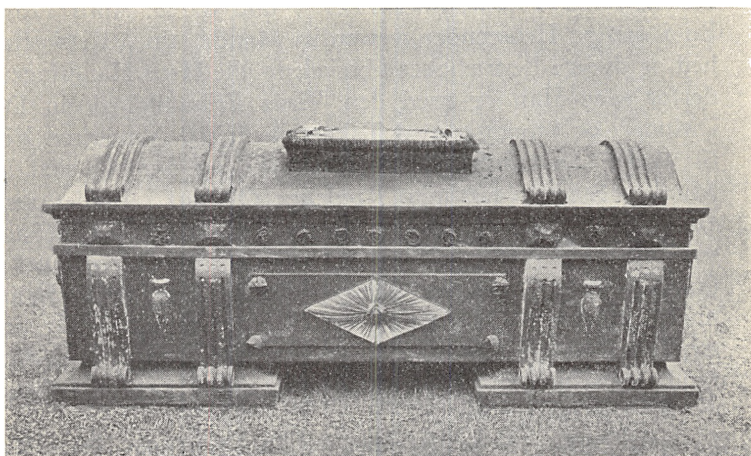
* rettet fra Mand.

Gerhard Fridrich Wisbergs Kiste (1811).
(Nr. 57).

skafnes Død er Salighed / Saaledes tenkte den / Hvis Støv
her glemmes / Frue Marie Henriette v. Bülow f. Lassen /
Blev født d. 21de October 1747. / Indtraadte 1772 i Ægte-
skab. / med. / Geheimeraad og Staldmester / Herr Hans Hen-
rich v. Bülow. / som Hun i 17 Aar deelte Livets Glæder
med. / Og blev en lykkelig Moder til 7 Børn / Hun døde
d: 27de September 1805 / Begrædt af trende efterlevende
Døttre / Og enhver Dydens Ven.

57. Gerhard Fridrich Wisberg / forhen / Gouverneur paa Kysten
Guinea / Fød den 12 Martz 1729 Død den 9 Martz 1811 /

Vinhandler Peter Nielsens Kiste (1833).
(Nr. 63).

efterladende sig / En Hustru, 3 Sønner og 1 Datter / Som
begræde hans Tab.

58. *Alexander Mommsen* / geb: in Sonderborg den 8 August
1749, / verheur. den 20 Septemb: 1779 / mit / *Johanna*.
Dorothea: Brønstrup. / gest: den 21. Januar 1786. / wovon
eine Tochter *Catharina*, verheur mit *Christian. E. Hasse* /
das Zweite mal verheur. den 24. Julii 1793 / mit *Agatha*,

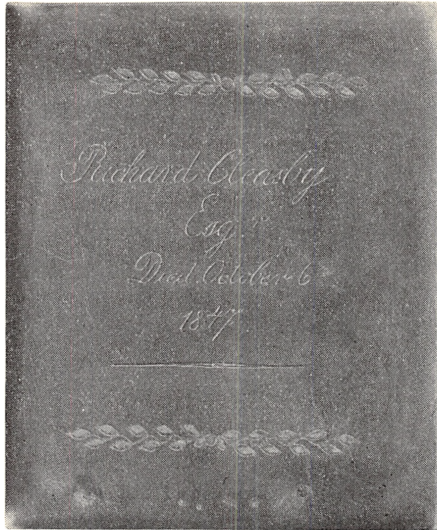

Frederikke Lovise Wilhelmine Müffelmann (d. 1835).
(Nr. 64).

Eleonora Vette, / Kaufmann / deputerter Bürger der Stadt /
und erster Kirchenältester an der deutschen St Petri Kirche, /
Schlummerte den 15 März 1818 / * * * / Gott ergeben / Seg-
nend die Seinigen, / Sanft hinüber in die bessere Welt. /
Matth: 26, 39.

59. Her fandt Han Hvile / den trætte, meget lidende Vandrer /
Som med Haabet om en bedre Verden henslumrede / Johan
Peter David Wrisberg, / fød d: 17de Jan: 1771, død d: 4
Dec: 1819, / lykkelig i 25 Aars Ægteskab, med / Frue Nico-
line Antonette Wrisberg, fød Seehuus, / I 20 Aar Gouverneur
paa Kysten Guinea, / hvor hans Minde staaer blomstrende, /
Som Menneskeslægtens Velgiører og Kongens Troe Mand. /
den stille Fred, der Oplivede hans Bryst, hans Aasyn, / hans

hele Vandel, forlod ham ej i Dødens Stund, thi / han levede
og døde med uskad Samvittighed for / Gud og Mennesker. /
Familie og Venner velsigne Ham, nævne / den Forklarede
under taknemlige, længselsfulde / Taarer, indtil Vi sees igien,
hvor Haab er Vished. / Fred med den Ædles Støv! / Evig-
hedens Glade Millioner / Svæve Fjernt fra Jordens Lidelser /

Richard Cleasby (d. 1847).
(Nr. 65).

- Standser Taarer, tier Klagetoner, / Støvets Qual er ej en
Taare værd.
60. Anthon Wilhelm Wilder / Geboren auf Fehmern, den 25
September 1790 / Gestorben in Copenhagen, den 28 Junij
1821.
  61. Anna Margaretha Wilder / geboren Rauert / geboren auf
Fehmern den 2 November 1791, / gestorben in Copenhagen
den 18 November 1821.
  62. Nach Gottes unergrundlichen / Rathschluss / den Hinterlas-
senen zu frühe / entrafft / ruhet hier / nach einem wohl-
thätigen Leben / die irdische hülle / von / Johann Heinrich
Müffelmann / geboren den 20 Maii 1774 / verheirathet
mit / Frederikke Lovise Wilhelmine Wahlmann / den 15
October 1826. / gestorben den 2ten December 1826. — Weis-
heit 4, 14. / Seine Seele gefället Gott wohl, darum / eilet
er mit ihm aus dem bösen Leben.
  63. Herunder / hviler Støvet / af / Den redelige og virksomme
Mand / Peter Nielsen / Borger og Viinhandler her i Staden, /

- som i en Alder af 63 Aar / endte sin jordiske Vandring den 30 Jan: 1833. / —·— / Utrættelig Virksomhed skjænkede ham Velstand, / Gavnelyst og Menneskekjærlighed erhvervede ham / Medborgeres Agtelse / Ved Æmhed og Veldaad blev han dyrebar / for sine Efterlevende / der / med Smerttens Taarer over hans Tab / og fulde af inderlig Taknemmelighed satte ham dette / høitfortiente Minde.
64. Frederikke, Lovise, Wilhelmine / Müffelmann født Wahlmann / begyndte Jordlivets Drøm / den 2 Mai 1786 / vaktes til det evige Liv / den 22. Jan. 1835 / Et Hjerter fuldt af Kjærlighed / indgik til Kjærlighed / og Gud.
65. Richard Cleasby / Esqr. / Died. October 6de / 1847.

Tillæg.

Efterfølgende Kister staar endnu i Hvælvingen
under Titleys Sarkofag i Kapellet.

66. Her bevares / det forkrænelige Legem af den i Livet værende / høiædle og velbaarne / Herr *Just Henrich Voltelen* / hans Kongl. Maiestæts Etatsraad / Han var født i Kiøbenhavn / den 18. Mai 1713 / og er død den 31. October 1795 / han indgik Tvende gode Ægteskaber / først den 13 November 1737 med Maria Labes, / som d. 17. Septbr 1763 indgik for ham i Evigheden / dernæst d. 21. Novembr. 1770 med sin efterladte Enke / Frue Abigael Voltelen født Vasmer / der nu med hans efterladte eneste af første Ægteskab avlede Søn / Cancellieraad og Raadmand Just Henrich Voltelen / beklager en kiærlig Ægtemands, og sielden god oprigtig Faders Død / hans ganske Levnet har været en Blanding af mange for / skillige Forandringer / foreenet med Bekymringer, men en lang Tids Erfarenhed / og Guds store alvise og naadige Forsyn / har ved en bestandig Troe til Jesum stedse underlig veiledt ham / og nu tilsidst hiolpet samt styrket ham at overvinde den sidste Fiende / der vel pludselig, men ei uberedt anfaldt ham / Hans stedse Gud hengivne Siel er da efter at have stridt / den gode Strid, bleven ved Troen paa Jesu Fortieneste oversat / til en lyksalig og bestandig glad Evighed / Hans Valgsprog var / In spe dulcis simæ quietis valedico.
67. Her / Giemmes til Opstandelsens Dag / Legemet af / Høiædle og Velbaarne / Frue Etats-Raadinde / Abigael Voltelen / født Vassmer / hvis Livets Bahne begyndte d. 9. Decbr. 1731 / Hun / var en oprigtig Guds Dyrkere / en kiæ[r]lig, troe, omhyggelig Egtemage / En Indsigts fuld Huus Moder / udi 25

- Aars Egteskab / med sin i Evigheden forud indgangne Mand
 prydede forstand / med Forsigtighed hendes Egteskabs Baand /
 saa at hun var yndet og æret ey alene af ham / der skat-
 tede hende for sit Alt / med tillige oprigtig elsket af den
 Søn, hun stod i Moders Sted / der nu med Veemod be-
 klager hendes Tab hende[s] Samfund / med Gud og Troen
 paa Forsonerens Fortieneste hialp hende at / bære med mage-
 løs Taalmodighed hendes sidste Lidelser, / fuld Overbeviis-
 ning om at føre Troens Ende herfra / Hendes Haab blev
 kronet ved en med forregaaende Striid / dog sagte Død den
 4 Februarii 1802 / da hun modtog Naade Lønningen og ind-
 gik til de / af hende lenge attraaede ævige Glæder /
 / I Gravens Hvile fandt du Roe / da du gik bort Veninde /
 i Dødens Kamp du vandt ved Troe / og ævig blier dit
 Minde / dit Støv o Moder æres skal / saa længe jeg maae
 være / paa Jorden thi mit Sønne Kald / er helliget din Ære.
68. *Feachem Ellis* / born Jun 12th 1842 / died Jun 5th 1843.
69. *Alice Ellis* / born August 6th 1845 / died September 11th /
 1849.

NOTER.

1. Oval Plade, noget afskallet.
2. Oval Plade. — Begr. i Hvælvingen 9. Januar 1731.
3. Oval Plade. — Søn af Vicelandsdommer Knud Ahasverus Becker til Bækkeskov. Begr. i Hvælvingen 16. Maj 1735.
4. Oval Plade. — Begr. 9. April 1736 i det nye Kirkekapel.
5. Oval Plade paa hvis Midte er graveret et Vaaben: Skjoldet delt ved en buet Sølvspærre i blaåt og Guld; en adeligkronet firtrallet Hjelm med to Sølv Vesselhorn. — Begr. i Hvælvingen 1. Marts 1738. Død af Svindsot. Alderen angives i Kirkebogen til 42 Aar.
6. Oval Plade. — Begr. i Hvælvingen 15. August 1742. Død af Slag.
7. Oval Plade. — Begr. i Hvælvingen 6. December 1743. Død af Slag.
8. Oval Plade. — Begr. i Hvælvingen 4. Februar 1746. Død af Brystsygdom.
9. Oval Plade, noget afskallet. — Begr. i Hvælvingen 26. Maj 1746. Død af Brystsygdom. Alderen angives i Kirkebogen til 74 Aar.
10. Oval Plade. — Begr. i Hvælvingen 8. Marts 1748. Død af Feber.
11. Oval Plade. — Begr. i Hvælvingen 25. Januar 1749. Død »durch einen unglückl. Fall vor dem Schloß.«
12. Oval Plade. — Begr. i Hvælvingen 18. Februar 1749. Død af Brystsygdom.
13. Oval Plade. — Begr. i Hvælvingen 11. September 1750.
14. Oval Plade med Kandestøbermærke SMS 1739. — Begr. i Hvælvingen 10. Juni 1751. Død af Slag. Alderen angives i Kirkebogen til 57 Aar.
15. Oval Plade. — Begr. i Hvælvingen 9. August 1752. Død af Slag.
16. Oval Plade. — Begr. i Hvælvingen 12. April 1753. Død af Stensmerter. Alderen angives til 73 Aar.

17. Oval Plade. — Begr. i Hvælvingen 10. Februar 1755. Død af Slag. Efternavnet angives fejlagtigt i Kirkebogen som Drossart.
18. Oval Plade. — Begr. i Ligkammeret 5. September 1757. Død af Feber.
19. Oval Plade. — Begr. i Hvælvingen 3. Maj 1760.
20. Oval Plade. — Begr. i Hvælvingen 24. Juni 1760, 42 Aar. Død af Svindsot.
21. Oval Plade. — Begr. i Hvælvingen 16. Januar 1762. Død af Brystsyge.
22. Oval Plade. — Begr. i Hvælvingen 23. Januar 1762.
23. Oval Plade. — Begr. i Hvælvingen 24. Marts 1763.
24. Oval Plade. — Begr. i Hvælvingen 30. Juni 1763. Død af Svindsot. Alderen angives i Kirkebogen til 70 Aar.
25. Firkantet Plade. — Begr. i Hvælvingen 4. Juli 1767. Død af Alderdom.
26. Firkantet Plade. — Begr. i Kapellet 31. December 1767, hensat i Hvælvingen 12. Februar 1770. Død af Vattersot.
27. Firkantet Plade. — Begr. i Hvælvingen 27. April 1769. Død af Skørbug.
28. Oval Plade. — Begr. i Hvælvingen 31. Marts 1770. Død af Alderdom.
29. Skriftrulle. — Begr. i Hvælvingen 5. Februar 1773. Død af Nervefeber.
30. Firkantet Plade. — Begr. i Hvælvingen 4. November 1774. Død af Apoplexi.
31. Firkantet Plade med svungne Linier. — Begr. i Hvælvingen 24. April 1775. Død af Alderdom.
32. Skriftrulle. — Begr. i Hvælvingen 15. Maj 1777. Død af Inflammation.
33. Skriftrulle. — Begr. i Hvælvingen 7. April 1778. Død af tærende Sygdom.
34. Skriftrulle. — Begr. i Kapellet Nr. 7—8. 16. Juni 1778. Død af Slag.
35. Firkantet Plade med svungne Linier. — Begr. i Hvælvingen 22. Marts 1779. Død af Krampe.
36. Skriftrulle. — Begr. i Ligkammeret 21. Juni 1779. Død af hidsig Feber.
37. Firkantet Plade med meget smuk Indgravering. — Begr. i Hvælvingen 21. Marts 1780. Død af Gigt.
38. Skriftrulle. — Begr. i Hvælvingen 16. April 1782. Død i Barselseng.
39. Oval Plade. — Begr. 16. Oktober 1784 i Hvælvingen. Død af Inflammation.
40. Oval Plade. — Begr. i Hvælvingen 10. December 1784. Død af Slag.
41. Oval Plade. — Begr. i Hvælvingen 2. Februar 1786. Død af Inflammation.
42. Oval Plade. — Begr. i Kapellet Nr. 7 6. Januar 1787. Død af Nervefeber.
43. Skriftrulle. — Begr. i Hvælvingen 10. April 1787. Død af hidsig Feber.
44. Oval Plade. — Begr. i Hvælvingen 14. August 1787. Død af Gigt.
45. Rektangulær Plade. — Begr. i Hvælvingen 16. April 1788. Død af Inflammation.
46. Oval Plade. — Begr. i Hvælvingen 20. Febr. 1790. Død af Apoplexi.
47. Oval Plade. — Begr. i Hvælvingen 12. Marts 1790. Død af Tæring.
48. Oval Plade. — Begr. i Hvælvingen 23. December 1790. Død i Barselseng.
49. Oval Plade. — Begr. i Hvælvingen 15. April 1791. Død af Mæslinger.
50. Oval Plade. — Begr. i Kapellet Nr. 7—8 10. December 1791. Død af Alderdom.
51. Plade i Form af en firkantet (omtrent kvadratisk) Pude. — Begr. i Kapellet 7. Juni 1792. Død af Brystsyge. Dødsdatoen er ikke angivet i Kirkebogen, og som det ses forglemt paa Pladen.
52. Skriftrulle. — Begr. i Hvælvingen 12. Juli 1792. Død af Tæring.
53. Oval Plade. — Begr. i Hvælvingen 15. Oktober 1792. Død af Alderdom.
54. Oval Plade. — Begr. i Hvælvingen 9. April 1799. Død af Alderdom.

55. Skriftrulle. — Begr. i Kirken 25. Februar 1805. Død af Brystsygge.
  56. Oval Plade. — Begr. i Kapellet 6. Oktober 1805. Død af Astma.
  57. Oval Plade. — Begr. i Kapellet 15. Marts 1811. Død af Alderdom.
  58. Oval Plade. — Begr. i Kapellet Nr. 6 21. Marts 1818. Død af Nervesygdom.
  59. Skriftrulle med Rosetter i Hjørnerne. — Begr. 8. December 1819 i Kapellet. Død af Gigt.
  60. Skriftrulle. — Begr. 2. Juli 1821 i Kapellet. Død af Nervefeber.
  61. Skriftrulle med Rosetter i Hjørnerne. — Begr. 23. November 1821 i Kapellet Nr. 139. Død i Barselseng.
  62. Skriftrulle med Rosetter i Hjørnerne. — Pakhusforvalter. Begr. 7. December 1826 i Kapellet Nr. 87. Død af hidsig Feber.
  63. Skriftrulle med Rosetter i Hjørnerne. — Begr. i Kapellet 5. Februar 1833. Død af Tyfus.
  64. Skriftrulle med Rosetter i Hjørnerne. — Begr. i Kapellet 29. Januar 1835. Død af Brystkrampe. Jfr. om hendes Død H. Topsøe-Jensen i Festskrift til Niels Møller, 1939, S. 163 og Note 17.
  65. Firkantet Plade med smuk Indgravering. — Den bekendte engelske Filolog. Siges i Kirkebogen at være fra London, Partikulier, boende St. Kongensgade 40. Død paa Frederiks Hospital af Tyfus. Begr. i Kapellet 14. Oktober 1847. Cleasby's Kiste er for lettere at kunne findes nedsat i Jorden i Retningen Øst-Vest og ikke helt tæt ved de øvrige Kister, der er nedsat Nord-Syd. Stenen, der afmærker Stedet, er opsat i August 1937.
  66. Rektangulær Plade. — Blev 10. November 1795 begravet i Nikolaj Kirkes Søndre Kapel Nr. 11, men førtes 15. Februar 1801 til Petri Kirke. Død af Alderdom.
  67. Oval Plade. — Begr. i Kapellet Nr. 2 11. Februar 1802. Død af Nervefeber.
  - 68 og 69. Børn af Præsten R. S. Ellis ved den engelske Legation. Sønnen død paa Taffelbai ved Strandvejen af Lungebetændelse og begr. 12. Juni 1843; Datteren død paa Store Tuborg af Difteritis og begr. 17. September 1849.
-

ET BESØG I CELLE 1775.

Af *Louis Bobé*.

Nedenstaaende Optegnelser om et Besøg i Celle i 1775 kort efter Dronning Caroline Mathildes Død, som var indtruffet 10. Maj s. A., giver hidtil ukendte Oplysninger om Dronningens sidste Levetid. Meddelelserne er hentede fra en haandskreven Dagbog med Titlen »Journal over Reysen fra Kiøbenhavn til Pyrmont og derfra hiem igien, begyndt den 31te May og fuldendt den 3^{die} Sept. Aar 1775.«, Originalen i Hr. Theaterchef *C. D. Hegermann-Lindencrones* Eje. Forfatteren er Kammerherre, Etatsraad *Johan Frederik Lindencrone* (1746—1817), om hvem se Danmarks Adels Aarvog XLI (1924), S. 471. Om de til Dronningens Omgivelser hørende, her omtalte Personer kan henvises til min Afhandling »Dronning Caroline Mathilde i Celle« (Fra Renaissance til Empire, Kbhvn. 1916, S. 96—117).

Torsdagen den 15de Juni.

..... Vi kom her til Staden Kl. halv 9 om Morgenen og toge ind i et ganske smukt Herberge, hvor Værelserne og Leylighederne ere upaaklagelige. Efter at have sovet nogle Timer og spist til Middag forføyede vi os, ledsaget af den afdøde Dronning Mathildæ Sølv-Pop til Slottet. Vor Veyleder var en Dansk og den eeneste Mands Person af denne Nation, som havde været iblandt Hendes Hof-Stat. Han viiste os Spisse-Gemacket og det saa kaldede Marechals Taffel; vi saae og en Deel Guld-Stycker, der hørte til et Taffel, bestemt for Dronningens egen Person. Disse tilligemed Staden og Slottet har Kongen af Engeland arvet efter en Hertug i Hannover, da Linien døde ud. Han skaffede os derpaa fat paa en Person, der forhen havde været Kammer Tienner hos Dronningen. Denne aabnede de fleeste Gemacker for os. De ere af den antique Smag, men derhos kionne og vel meublerede. Det eeneste Boehave bestaaer af Mahogeni Træe. I Sov-Kammeret er en overmaade smuck Udsigt til Byen, for Vindverne var en artig slags Chasier, som meget vel skiuler for Solen og bruges her mangfoldig i det Hannoverske. I dette Værelse er den navnkundige Mathilda død. Man kunde endnu i samme merke en slags Liig-Lugt. I det næste Gemak hang hendes Portrait, men det lignede icke; et Fruentimmer, hvis Navn man vel sagde mig, men som ieg icke erindrer, har skildret det. Paa en anden Væg saae man hendes Broders Kongens af Englands Skilderie samt deres Moders Princessen af Wallis Brystbillede pousseret i Gibs. Kong Georg 3 er malet saaledes som naar han kommer fra

Revuen. Han sidder lehnende sig ved et Bord og har megen Couleur i Ansigtet. Kammer-Tieneren fortalte at paa Slottet er 2 Portraits, hvoraf det eene forestiller Kron Prindsen af Danmark og det andet den lille Prinsesse, men at begge ligge i Dronningens Bibliotheque; Døren til dette, saavel som til nogle andre Gemakker ere forseglede. Det gjorde mig ret ondt, at jeg ikke kunde faae disse tvende Stycker at see. De øvrige Værelser ere og net møblerede; nogle af dem have Platfonds af Stuccatur-Arbejde, i andre ere disse malede og presentere adskillige Historier af Poeterne. I 3 à 4 Gemakker seer man i Væggene et i Gibs veludarbejdet Hoved med Laurbær Krands om; vor Veyviser paastod at disse Værelser have været til i Wilhelm 3^{dies} Tiid; hvis saa var, kunde man have Grund til at troe, at Portraitet skulde være hans. Herfra gik vi hen for at bese Theatret; det er kun lidet, men net indrettet. Dronningens med rødt Plyds betrokne Loge er bygt midt for. Parterret er icke meget stort; Theatret ey heller; dog sagde Kammer Tieneren, at Entreprenuren for de Frandske Comedier, som i Dronningens levende Live paa samme bleve opførte, saavel som Acteurerne selv, have været særdeles vel fornøiede med det. Endelig viiste han os Capellet. Nedgangen hertil er slet og ubequem: Her fornåm man og en giennemtrængende Lugt af Liig. Capellet er meget lidet, men Malerierne, der udgiøre en temmelig Samling ere overmaade prægtige. Alter Tavlen forestiller Christi Korsfæstelse imellem de tvende Røvere. Ved den eene Side af den er en Fløy, paa hvilken sees en knælende Hertug, som Cammer Tieneren kaldte Ernestus, og paa den anden er ogsaa en Fløy, hvorpaa et knælende Fruentimmer, der skal være Ernesti Gemahlinde, og, som man paa-staaer, en Prinsesse af Danmark. At optegne de andre malede Stycker vilde blive for vidtløftigt, især da jeg icke uden Forurettelse kunde gjøre Forskiæl imellem dem. De ere alle ypperlige. I dette Capel har ei i mange Aar været prædiket, men Dronningens har communiceret deri; Sommetider har hun og benyttet sig deraf for at sidde der, naar det paa Slottet har været for varmt. Orgelverket er overmaade lidet, men skal have en angenem Lyd. Fra et af Gemackerne gick vi ud paa Volden, hvor der er en behagelig Spadsere Gang under Castanie Trær. Her mødte vi en Frøken *Bennixen*, et meget artig Barn paa 5te Aar. Den afdøde Dronning har efter hendes Mosters Død antaget sig hende, og i et Brev, som hun kort før sit Endeligt lod skrive til Hendes Broder, Kongen af England, anbefalet hende i Hans Naade samt bedet, at hun for sin Leve Tiid, enten hun giftede sig eller icke, aarlig maatte beholde en Pension af 600 rd; i samme Skrivelse skal hun og have meldt om sine andre Domestiquer at hver efter Omstændigheder kunde blive hiulpen. Man berømte meget

denne Prinsesse og sagde, at som hun var Kongens af Englands kiereste Syster, havde han anvendt al muelig Fliid for at fornøye hende. — Een af Princerne, der iust var kommen her til Zelle samme Dag hun døde, bragte den Tidende med, at hun snart kunde vente Tillæg i sin Pension, og at Kongen desuden vilde lade gjøre Indretninger for hende til henved 60000 rd; men Efterretningen kom for sildig, thi et Par Timer før var hun gaet ind i Evigheden. Jeg har glemt at melde, at i hendes Sove-Gemak laae en Journal-politique angaaende Hofferne i Europa, og at iust det Blad var opslaet, hvor der handlede om Dannemarc. I det næste Værelse saae vi »Melange de la Philosophie et de la Critique«, Thome I, uden Tvivl af *Formay*, samt nogle andre Bøger, hvoriblandt »Emile«, dog icke den som Rousseau var Author til. Effter at vi nok havde seet os om, vilde ieg have givet Kammer Tienneren en species Ducat, men ieg var icke i stand til at formaae ham dertil. Saasnart vi havde spadsert Volden rundt med den lille Frøken Bennixen toge vi Afskeed og gick med Sølv-Poppen til forrige Ober-Hofmesterinde hos Dronning Mathilde. Frue von *Plesses* Gaard. Hun var allerede reyst til Pymont, hendes Gartner førte os om i Haven. Inventionen af et Monument, som denne Dame i samme har ladet oprette til Erindring om sin Fader og Mand, fortiener megen Roes. Stædet er en grøn Forhøying, paa hvilcken uordentligviis er plantet Granne-Cypress- og dobbelte Hylle-Træer; Æremindet bestaaer i sig selv af en temmelig stor hvid Steen, giort som et Alter, med en smuk Latinsk Inscription; oven paa denne er 2 Urner af samme Materie, ligeledes med forgyldte Indskrifter; paa den eene afg. Geheime Raad *Berkentins* og paa den anden Hr. *Siegfried von Plesses* Navne. I en af de andre Gange er en med Staal-Traad flettet Voliere, hvori Fasaner og adskillige slags andre smaae Creature. Foruden fleere artige Indretninger er her et lidet Træ-Buur, hvori Canariefugle, og nok et, hvori har været en Bie-Sverm, fra hvilken Viseren er død. Det stod nu ledigt. Efter at Gartneren endelig havde viist os et Indiansk Balsam-Træ kaldet Takama Haka, paa hvilket den sorte Indianske Balsam voxer, forføyede vi os hiem til vort Logis. Jeg vilde ogsaa have paa-nødet Sølv Poppen en Species Ducat for sin Umage, men han var heri lige saa paastaaende som Kammer-Tienneren ..... Angaaende Dronning Mathildæ Svaghed fik ieg her følgende at vide. Hun fik i Sinde at see en af hendes Pager, som var død af en hidsig Sygdom, ligge Liig; icke længe dereffter blev hun selv hefftig angreben, den bekiendte Doctor *Zimmerman* og hendes Liv-Medicus *Leiser* eller *Lehsen* gick til hende. Nogle Maaneder tilforn havde hun haft et Anstød af en Feber, som dog holdt op igien, men denne Gang skal hun selv have sagt, at det blev hen-

des Død. Baade Consistorial Raad *Jacobi* og hendes Hoff Prædikant *Leiser* eller *Lehsen*, Broder til den før ommeldte Doctor, kom ofte til hende. Hun er biesadt i Stadens Kirke; man arbejder i Hannover paa en Kiste af Marmor, og før den bliver færdig, siges der, at det icke tillades nogen at see hende. Vor Vert, der er en stor Beundrer af den afdøde Dronning, fortalte, at hun maanedlig gav 100 rd. til de Fattige af den hende tilstaaede Pension. Nu staaer intet meere tilbage at melde, end at Zelle er en liden, men tillige meget smuk vel befæstet Stad. Commendanten er Printz Ernst af Mecklenburg Strelitz, en Broder af Dronningen i Engeland.

Dronningens Page, Heinrich Wilhelm von Gustedt, døde 29. April, 14½ Aar gl., af de i Foraaret 1775 i Celle grasserende Frisler, der bortrev mange; Dronningen døde 12 Dage senere af samme Sygdom. (Kirkebogen).

FORTEGNELSE OVER DANSK GENEALOGISK LITTERATUR I AARET 1939.

Ved *Albert Fabritius*.

Fortegnelse over Litteratur vedrørende Aalborg Amt (1656—1935). Udarbejdet af B. Seidelin. Aalborg 1939. (S. 48—64 Personallistorie for hele Amtet).

1939.

Danmarks Adels Aarvog. Udgivet af en Forening. Redigeret af W. Haxthausen og Louis Bobé. 1940. 57. Aargang. Kbh. (1939). 8vo. XXVII — 467 — 200 — 53 Sider. Afsnit II indeholder Stamtavler med Vaabenafbildninger og Portrætter over Slægterne von Deden, von Kerberg, Lüttichau (Den danske ikke naturaliserede Linie, den danske naturaliserede Linie, den rigsgrevelige Linie, den norske Linie), Møed, Parsberg, Røde, Schrandi, Sested, Ucken (Uge).

N. C. Lukman: Fredericia-Kolonien. Vort lille Frankrig. Avec un résumé français. Aarh. 1939. 8vo. (288 S.)

Lars Chr. Balslev og Birgitte Balslev: Stamtavle over Haarslev-Grenen af Slægten *Balslev*. Tr. som Ms. Odense 1939. (292 S. — Tekstbill.) (S. 241 f: Familien Fahnøe; S. 243—72: Familien Leth).

Villads Christensen: Vedbygaards Historie gennem 600 Aar. Kbh. 1939. 8vo. (Vedbygaards Personallistorie, S. 7—32: Familien Rud, S. 33—35: Familien *Barner*, S. 36—51: Familierne Neergaard og Gamst.).

Magnus Kristian Bordinggaard Madsen: *Bordinggaard-Slægten*. Otterup 1939. 8vo (32 S.).

le Normand de *Bretteville*, se Greiersen.

N. Clausen-Bagge: *Clausen-Slægten* Historie fra 1500 omtrent til Aaret 1800. Nogle Bidrag. Odense 1939. 8vo. (48 S. — 1 Tvl.).

Slægten *Dahlerup*. 5te Udg. ved Th. Hauch-Fausbøll. Kbh. 1939. 4to. (58 S. — Ill.).

von Deden, se Danmarks Adels Aarbog.

Rasmus Eriksen *Dinesen* (1839—1907). 100-aarig Slægtstavle. Sorø 1939. 8vo. (4 S.).

Fahnøe, se Balslev.

Frølich, se Greiersen.

Gamst, se Barner.

Tillæg III til Familien *Glahn's* Slægtetog ved Hans Egede Glahn. 1939. 4to. (20 S.).

Glahn-Samfundet III. Bd. S. 177—181. April 1939. 4to. Forsøg til en Anetavle for Gjertrud Christine Glahn, f. Egede, g. m. Professor Henrik Christopher Glahn ved Torben Glahn. (Egede, Frauen, Rasch, Falsen, Hind, Dalhuus, Pedersen, Colding (Ravn), Randulph, Muus).

Richard Falsterbo [= N. *Granild*]: Midsommersaga. Genem en Slægtromans Ørken med ganske faa Oaser. Kongsvang 1939. 4to. (78 S. — Tekstbill.).

Sophus Hartwick: Danske i California og California Historie. I—II. San Francisco 1939. 8vo. Heri I. S. 224—30: Nogle danske Pionérslægter (*Greiersen*, *Jensen*, *Frølich*, *Taaffe*, *Hoisholt*), S. 268—70: Oscar Harald Viggo Emile le Normand de Bretteville og hans Slægt. (Indeholder desuden talrige Enkelt-Biografier).

S. Otto Brenner: Slægten *Grunnet*. Kbh. 1939. (78 — 6 upag. Sider. Dupl.).

Rettelser og Tilføjelser [til Slægten *Grønbech*]. 1 Bl. u. A. 8vo.

Slægtsbogen over Familien *Holm*. Samlet af Kathrine Schultz. Vojens (1939). 8vo. (23 S.).

Hoisholt, se Greiersen.

Jensen, se Greiersen.

Th. Hauch-Fausbøll: Julius *Jensen* og Hustrus Slægt. Kbh. 1939. 8vo. (188 S. — Ill. M. 2 Tvl.).

H. C. Frydendahl: S. *Jørgensen*, Kistrup. Espe (Odense) 1939. 8vo. (S. 8—9: Slægt). (112 S. — Tekstbill.).

von Kerberg, se Danmarks Adels Aarbog.

Olav Iversen Kjems: *Kjemsgaards Saga* og Slægterne *Kjems*. [Kbh. 1939]. 8vo. (191 S.).

Stamtavle over Familien *Klitgaard*. Uddrag af Postmester C. Klitgaards Bog om himmerlandske Slægter. Aarh. 1939. 8vo. (3 S.).

Martin Smith: Familien *Kochs* Slægtsregister (*Koch*, *Lange*, *Petersen*, *Meyer*, *Smith*). Suppl. af Chr. Koch. Silkeborg 1939. 8vo. (14 S.).

Aage Krohn: Mine Forældre. Læge Vilhelm Krohn og Hu-

strus Hjem og mit Barndomshjem. Kbh. 1939. 8vo. (18 S. — M. Tekstbill.). (S. 16—18: Slægten *Krohn*). [Forøget] Særtr. af Hjemliv og Trosliv.

Lange, se Koch.

S. H. Finne-Grønn: Slekten *Lasson*. Genealogisk-personalhistoriske oplysninger med portretter og illustrationer. Oslo 1939. 4to. (96 S. — M. Tekstbill.).

Robert Laybourn: The First English Admiral Lord William de Leybourne and the House of *Laybourn* From 1025 to 1938. Cph. 1939. 8vo. (Chapter IV: The Laybourns in Denmark 1775—1938, S. 352—78).

Leth, se Balslev.

Lüttichau, se Danmarks Adels Aarbog.

Carl Svenstrup: Bødkermester Emil *Madsens* Forfædre. Lidt Slægtshistorie. Grenaa 1939. 4to. (4 S.).

N. M. Kromann: Slægten *Meinertz* fra Sønderho. (Se Fanø Ugeblad 11. Febr. 1939. 2145—47).

Meyer, se Koch.

Slægtsblad udg. af Slægtsforeningen *Münster*. Nr. IX—XI. 1937—39. 3 Hft. (maskinskr.).

Møed, se Danmarks Adels Aarbog.

Neergaard, se Barner.

(Axel Noack:) Stamtavle over Familien *Noack*. Wentzel Noacks Efterkommere. 2. Udg. Ringe 1939. 8vo. (37 Bl. — 6 Billed-tvl.).

(Paul Oldenburg:) Theodor Wilhelm *Oldenburg*. 1805—1842. Præst og Salmedigter. Aalborg 1939. 8vo. (61 S. — 1 Tvl.). (S. 7—18: Slægt, Barndom og Ungdom).

Parsberg, se Danmarks Adels Aarbog.

Petersen, se Koch.

(Otto Petersen:) Bonden og Slægtsgaard. Anno 1804—1939. (Næstved) [1939]. 8vo. (30 S. — Tekstbill.).

Marie *Petersen*: Mit Hjem og min Slægt. Den 5te April 1939. Tr. som Ms. (Kbh.). 8vo. (57 S. — Tekstbill. — 1 Tvl.).

Slægten *Posselt* fra Reformationstiden til vore Dage. Anden Hovedlinie. En Stamtavle over 13 Generationer. Samlet og udarbejdet af Otto Grunth Posselt. ... (Kostræde) (1939). 4to. (133 S. — 6 Tvl.).

Aarsberetning for den *Qvistgaardske* Slægtsforening. 24. Aarg. Juli 1939.

Slægten *Ravn* fra Dreslette Præstegaard. Udarbejdet paa Foranledning af Amtsforvalter Aage Ravn ved S. Otto Brenner. Tr. som Ms. Kbh. (1939). 8vo. (30 S. — Tekstbill.).

Til Minde om Theodor Rendtorffs og Julie Karstens Bryllup

den 20. August 1839. Vinderup 1939. 8vo. (32 S.). (S. 29—32: Stamtavle over Himmestrupgrenen af Familien *Rendtorff*).

Rud, se *Barner*.

Røde, se *Danmarks Adels Aarbog*.

Tilføjelse til Stamtavle over Slægten *Rømeling*. Den gamle tyske Gren. (*Køge*) [1939]. 4to. (4 S.).

Schrandi, se *Danmarks Adels Aarbog*.

Meddelelser om *Schrøder*-Slægten. (Medlemsblad for Schrøder Slægtssamfundet). 2. Serie, Nr. 1. 1939. Tillægsblad til Johs. E. Schrøders Slægtebog af 1937. (*Kolding* 1939). 8vo. (4 S.).

Olga Schulin, f. Hedemann: Oplevelser fra Barndom, Ungdom og senere Aar 1864—1924. Kbh. 1939. 8vo. (137 S. — Tekstbill.). (S. 115—23: Slægten *Schulin*).

V. A. Secher: Meddelelser om Slægten *Secher* (Siker). 1939. 2. Udg. Under Red. af Knud Secher. Kbh. 1939. 8vo. (386 S. — Tekstbill. — 1 Tvl.).

Sested, se *Danmarks Adels Aarbog*.

Smith, se *Koch*.

Taaffe, se *Greiersen*.

Bogtrykker Johan Rudolf *Thiele's* samtlige Efterkommere. Ved S. Otto Brenner. Kbh. 1939. 8vo. (42 S. — Register).

(H. Grandjean:) Stamtavle over Familien *Toxværd*. Nyk. F. 1939. 8vo. (33 S.). [Noget udvidet Udgave].

Anetavle for fire Brødre *Wagner*. (Kbh.). 1939. (1. Tvl.).

Ahnenliste Geschwister *Warming* * 1906—1913. Stamm- und Sippenliste *Warming* von Max *Warming*. Sonderdruck aus dem »Ahnen-Archiv«. [Hamburg 1939]. (4 S. — Dupl.).

Supplement til Stamtavle-Fortegnelsen for 1916.

Se 38. Aargang (7. Rk. 2. Bd.) 1917, S. 357.

(Anna Elisabeth Lefolii:) Optegnelser om Maren Barbara *Juul*, gift *Thonnesen*, senere *Thrane*. (U. St. o. A.). [1916]. 4to. (50 S. — maskinskr.).

Supplement til Stamtavle-Fortegnelsen for 1928.

Se 50. Aargang (9. Rk. 2. Bd.) 1929. S. 258.

(Axel Noack:) Stamtavle over Familien *Noack*. Wentzel *Noacks* Efterkommere. Ringe 1928. 8vo. (20 S. — 2 Tvl.).

Supplement til Stamtavle-Fortegnelsen for 1929.

Se 52. Aargang (9. Rk. 4. Bd.) 1932. S. 264.

Johannes Gravert: Die Bauernhöfe zwischen Elbe, Stör und Krückau mit den Familien ihrer Besitzer in den letzten 3 Jahrhunderten. Aus den Schuld- und Pfandprotokollen, den Kirchenbüchern und anderen Quellen zusammengestellt. ... Nach seinem

Tode ergänzt und vollendet von seinen Mitarbeitern Emil Holst und Theodor Ahsbahs. Glückstadt 1929. 4to. (XII — 790 S. — 5 Tvl. 1 Kort).

Supplement til Stamtavle-Fortegnelsen for 1935.

Se 58. Aargang (10. Rk. 4. Bd.) 1937, S. 269.

Magda Gude: Oplysninger om slekten *Gude*. Tr. som Ms. Oslo 1935. 8vo. (143 S. — Tekstbill.).

Supplement til Stamtavle-Fortegnelsen for 1936.

Se 58. Aargang (10. Rk. 4. Bd.) 1937, S. 272.

Niels Anker: Oversigtstavle over slekten *Anker*. Oslo 1936. (1 Bl. Fol.).

Supplement til Stamtavle-Fortegnelsen for 1937.

Se 60. Aargang (10. Rk. 6. Bd.) 1939, S. 271.

W. W. Meyer og O. Kruse: Stammtafel der Nachkommen des Kaufmann Paul *Paulsen* in Flensburg. (Schleswig 1937). — Berichtigungen u. Ergänzungen. S. St. o. A. (1 Bl.) — 4to (164 S.).

Supplement til Stamtavle-Fortegnelsen for 1938.

Se 60. Aargang (10. Rk. 6. Bd.) 1939, S. 273.

Aage Nørfelt: Sognepræst A. *Fibiger*. Kbh. 1938. 8vo. (235 S.) (S. 235: Slægtoversigter).

Et Slægtregister (*Grønbæk*). Udg. af Jens Grønbæk. Tr. som Ms. Kbh. 1938. 8vo. (32 S.).

Wilhelm Johnsen: Meister Jürgen *Heitmann* der Ältere in Wilster. Ein Bildschnitzer des siebzehnten Jahrhunderts. Wilster 1938. 8vo. (S. 193: Stammtafel).

Tormod Jørgensen: Anders og Marie Jørgensen. Af Børnesagens, Folkehøjskolens og Husmandsbevægelsens Historie. Kbh. 1938. 8vo. (165 S. — Tekstbill. — 4 Tvl.). Bagi 2 Anetavler: »Anders *Jørgensens* Slægt« og »Marie *Lomholts* Slægt«.

(Christen Sass-Nielsen:) Efterkommere efter Lærer Christen *Nielsen*, Kippinge (1809—91) og Kirstine Bendikte Thorsen (1819—1901). Nyk. F. 1938. 8vo. (12 S.).

SMAA MEDDELELSER.

GLEMTE GRAVE.

Hr. A. Holst Jørgensen, Arkivar i »Nordisk Gjenforsikrings Selskab«, har i en lang Aarrække udfoldet en i høj Grad paaskønnelsesværdig Virksomhed for at værne navnkundige Afdødes Grave mod Udslettelse, Vanrøgt og Glemsel. Udover at have opsøgt og stedfæstet hjemfaldne og forsømte Gravsteder paa vore hjemlige Kirkegaarde har han paa sine Ferierejser i Nord-, Vest- og Mellemeuropa efterforsket danske Gravminder, ja endog planlagt Rejserne med dette Formaal for Øje.

Udbyttet af Hr. Holst Jørgensens pietetsfulde og brydsomme Gerning foreligger spredt i forskellige Dagblade og er derfor endt i Danaidernes Kar. I et kyndigt og varmtfølt Indlæg (Berlingske Aftenavis 20. Okt. 1938) har han genopvækket Mindet om den elskelige Digterinde *Louise Hegermann-Lindencrone*, hvis Hjem i Lighed med Rahbeks Bakkehus var et Mødested for Datidens literære Berømtheder som Oehlenschläger, J. P. Mynster og F. C. Sibbern. Han paatalte Eftertidens Uskønsomhed, der havde ladet hendes Familiegravsted paa Garnisonskirkegaard forfalde, og opnaaede, at det blev fredet og smykket med Blomster.

I en Serie Artikler (Borgerbladet for Gentofte Kommune, 1938, Nr. 39, 41 og 42): »Greverne Bernstorff. Omkring Banebryderne for Bondens Frigørelse«, har Hr. Holst Jørgensen fremdraget synlige Minder om Danmarks to store Statsmænd. Han oplyser saaledes, at Grev *J. H. E. Bernstorff*, som arkivaliske Undersøgelser godtgør, efter Afskedigelsen fra Statstjenesten tilbragte de to sidste Vintre af sit Liv i Hamborg i det fornemme »Hotel Kaiserhof« ligeoverfor Byens daværende Raadhus paa Hjørnet af Trostbrücke. Den statelige, 1619 opførte Bygning blev nedrevet i 1871, men dens Façade blev overladt »Museum für Kunst und Gewerbe«, i hvis Gaard den endnu findes.

I 1921 besøgte Hr. H. J. begge Bernstorffers Grave. J. H. E. Bernstorff hviler i Siebeneichen (mellem Byerne Mölln og Lauenburg) i Familiens Gravkapel, tilbygget den derværende Kirkes Nordside. Paa den fløjelsbetrukne Trækiste staar en Urne, hvori gemmes Hjertet, og som kun bærer Navnet Bernstorff. Grev *A. P. Bernstorff* er begravet i Dreilützow (mellem Schwerin og Lauenburg). Fra Kirkens Gravkapel blev hans og hans Hustruers Kister nedsenket paa Kirkegaarden i et almindeligt Gravsted med Jerngitter og tre vandret liggende graa Sandstenstavler, hvoraf den ene bærer Indskriften: »Andreas Peter Graf von Bernstorff. Königlich Dänischer Staatsminister«. Gravstedet gjorde, da Forf. besøgte det, et vemodigt, forfaldent Indtryk.

I 1930 fandt Hr. H. J. med Besvær *Henrik Steffens'* Gravsted paa en af Berlins Kirkegaarde, hvorom er berettet i en tidligere Aargang af Tidsskriftet. Graven var i »en gyselig Forfatning, glemt af alle Danske, Norske og Tyske«. Hvorvidt en Henvendelse til det danske Gesandtskab i Berlin, som mødtes med Forstaaelse, har haft den ønskede Virkning, vides ikke.

Om *Weyses* Forelskelse i *Julie Tutein* har Hr. H. J. fremdraget Oplysninger, der burde være naaet til videre Kredse (Flensborg Avis 11. og 19. Marts 1933), og som her kun kan refereres i Korthed. Forf. paaviser, at Gravmælet paa Assistents Kirkegaard over *Peter Tutein* d. Æ. († 1799),

en af Hovedstadens mest fremragende Storkøbmænd, er sløftet og Mindestøtten af *N. Abildgaard* forsvundet. Kun en tom Græsplæne er tilbage tæt ved *Wiedewelts* Grav. Endvidere stedfæstes Huset, hvor *Weyse* mødtes med *Julie Tutein*, *Peter Tutein* d. y.s Ejendom paa Købmagergade (Nr. 42), nu *Messens* Hus. Ved Undersøgelser i Altona Stadsarkiv blev paavist Huset, hvor *Weyse* fødtes (*Breitestrasse*). I 1933 besøgte Hr. H. J. *Julie Tuteins* Grav i Holland, hvor hun havde indgaaet Ægteskab med den rige, kunstelskende *Willem Hendrik Nolthenius*, hvis Efterslægt endnu ærer hendes Minde, og som har givet Hr. H. J. værdifulde Oplysninger om hendes Liv.

L. B.

INGEMANNNS MOSTER MARIAS SIDSTE DAGE.

I Tidsskriftets 57' Aargang, 1936, pag. 81—92, har Rektor *Kjeld Galster* fortalt om *Katrine Maria Hind* født *Harboe*, *Ingemanns* Mormoder, *Johanne Marie Swanes*, Halvsøster og anfører mod Slutningen, at hun i Afgangslisten for Juli 1809 i Slagelse Købstads Regnskab over Extraskatten opføres som rejst bort »til Landet«. Senere er hendes Spor ikke fundet, og Artiklen ender med, at »hun er død saa ensom, som et Menneske kan blive«.

Men kan man egentlig sige det, naar hun henlevede sine sidste Aar i Slagelse Kloster, og det gjorde hun i Henhold til Oplysninger, der venligst er stillet til min Raadighed af Kontorchef H. G. *Olrik*. *Moster Maria* havde levet i Slagelse siden 1800, da hun flyttede dertil med Provst *Ingemanns* Enke, saa det kan dog antages, at hun har skaffet sig nogle Bekendte i Byen; Rektor *Galster* nævner saaledes, at hun i Juli 1809 opholdt sig hos *Madam Rosenkilde*; et Medlem af Familien *Rosenkilde* var iøvrigt samtidig med *Moster Maria* i Slagelse Kloster.

Længe opholdt *Moster Maria* sig ikke hos *Madam Rosenkilde*, thi sidst i August 1809 blev *Moster Maria* indtaget i Slagelse Kloster. *Madam Hind* findes ikke nævnt paa Slagelse Hospitals »Fortegnelse paa de Personer, som have søgt om at blive indlagt i Hospitalet«. Man kan maaske heraf slutte, at hun ikke har søgt som mange andre, men maa have faaet Pladsen i Hospitalet tilbudt. Nogen Ansøgning fra hende ses heller ikke bevaret blandt de til Landsarkivet afleverede.

I Slagelse Kloster levede *Madam Hind* til 1816; og vi finder hendes Død anført saaledes i Slagelse Sct. Peders Kirkebog 1814—39: Døde Quinder: S. 3. Nr. 26. Død d. 22. April 1816. Begravet 26. April s. A. Mad^{me} Hinds Enke[!] Hospitals Lem. 83 Aar gammel af Brystsvaghed.

I Registreringsforretninger over afdøde Hospitalslemmers Efterladenskaber 1807—34 findes for Aaret 1809 anført *Mad. Hind*, død 27. [!] April; det var ikke store Ting, hun efterlod sig, bl. a. en Fyrre Himmel Seng, 1 Bord, 2 Stole og et indlagt Ege Chatol med Opsats, et Par Silkekjoler, 1 hvid Atlaskes Kaabe og 1 hvidt Sukkerduns Skørt foruden andre Beklædningsgenstande, hvoraf endel blev bortgivet til Daarekisten, *Karen Jacobsdatter* og trængende Lemmer.

I Nød har *Madam Hind* ikke henlevet sine sidste Dage, og man maa haabe, at hun heller ikke var saa ensom, som hidtil gisnet.

Jørgen Swane.

SPØRGSMÅAL.

1.

Niels Jacobsen Klingenberg tog 1761 borgerskab som glarmester i Thisted, og 1766 borgerskab som købmand i Nykøbing paa Mors, hvor han døde 1801, 69 aar gammel. Han var 3 gange gift. 1 ~ *Bodil Lauridsdatter Grishauge*, † 1765. 2 ~ 1765 *Karen Sørensdatter*, † 1785. 3 ~ 1791 *Johanne Elisabeth Aarestrup*, som overlevede ham. Hans moder *Bodil Vincentsdatter Esens* eller *Klingenberg* døde hos ham 1790, 81 aar; siges ved folketællingen 1787 at være enke efter andet ægteskab. Niels Jacobsen Klingenberg's ældste søn hed *Jacob Lassen Klingenberg*; Niels Jacobsen Klingenberg's fader kunde derfor have heddet *Jacob Lassen*. — En familietradition om slægtskab med den adelige slægt *Klingenberg* paa Mors synes at være urigtig. — Jeg vilde være meget taknemlig, om nogen kunde give oplysninger om Niels Jacobsen Klingenberg's hjemstavn og fædrene slægt.

P. Filtenborg,
Sognepræst,
Fole,
Sønderjylland.

2.

Til komplettering af alumnelisten for *Elers' Kollegium* modtages gerne oplysninger om akademikere, som i deres studietid vides at have haft bolig paa kollegiet i perioden 1716—51, da det til kollegiet knyttede stipendium var suspenderet, idet der af denne grund ikke findes nogen liste over beboerne i disse aar.

Nic. Krarup,
cand. mag.,
Sæby.

SAMFUNDETS ANLIGGENDER.

Samfundet har i Aarets Løb afholdt et Møde, der fandt Sted i Hotel d'Angleterres Selskabslokaler. Ved Mødet talte Redaktør *Franz von Jessen* om: Hertugdømmernes Embedsmænd i Monarkiets Tjeneste.

I Aarets Løb har efternævnte indmeldt sig i Samfundet:

Genealog *Wilhelm von Antoniewitz*, Kbhvn., Købmand *Emil Balle-Petersen*, Holbæk, *Peter Bjerling*, Bankbogholder *Bent G. Calov*, Kalundborg, Ingeniør *Holger C. Carlsen*, Kjærgaarden, Vorupkær pr. Randers, *Centralbiblioteket for Sydvestjylland*, Esbjerg, Kommuneassistent *Olav Christensen*, Haderslev, Direktionsekretær *F. C. Grønvald*, Kbhvn., Direktør *Frits Johansen*, Kbhvn., Ingeniør *Mogens Rand*, Aalborg, Fuldmægtig *K. Winkel Rasmussen*, Kbhvn., *Ringkøbing Amts Centralbibliotek*, Ringkøbing, *P. Schou*, Skive, Reservelæge, Dr. med. *Axel Slotved*, Aarhus, Revisor *Otto von Spreckelsen*, Viborg, *Akademiska Bokhandeln*, Helsingfors, og *Bibliothek der Hansestadt*, Hamburg.

Samfundet har derefter 282 Medlemmer, deraf 218 i Danmark, 1 i Island, 44 i Norge og 19 i det øvrige Udland.

Samfundets Bestyrelse bestaar for Tiden af nedennævnte Medlemmer:

Kgl. Ordenshistoriograf, Dr. phil.	Hovedarkivar i Generaldirektoratet for
Louis Bobé,* Formand.	Post- og Telegrafvæsenet H.
Højesteretsdommer A. Drachmann	Hjorth-Nielsen, Sekretær.
Bentzon.	Postmester C. Klitgaard.
Kammerherre, Hofjægermester, Lens-	Arkivar i Rigsarkivet, Dr. theol.
baron, H. H. A. Berner Schil-	Bjørn Kornerup.*
den Holsten.	Kammerherre, Etatsraad G. Krag.
Kontorchef i Nationalbanken O. H.	Arkivar i Rigsarkivet cand. mag. S.
Clementsén, Kasserer.	Nygård.*
Bibliotekar, mag. art. Alb. Fabri-	Bibliotekar, Dr. phil. H. G. Top-
tius.	søe-Jensen.
Direktør Th. Hauch-Fausbøll.	

De med * betegnede Herrer danner Skriftudvalget.

Samfundets Revisorer er Kontorchef i Landmandsbanken L. Bie og Overretssagfører St. Hetsch.

Fortegnelse over Medlemmerne af Samfundet for dansk Genealogi og Personalhistorie.

(1. November 1940).

Æresmedlemmer.

- Rigsheraldiker, Greve *Adam Lewenhaupt*, Stockholm.
 Ridderhusgenealog, Universitetssekretær, fil. mag., Friherre *Tor Carpelan*, Helsingfors.
 Registratør i den svenske Generalpoststyrelse *Gustav Elgenstierna*, Stockholm.
 Arkivraad, fil. dr. *Johann Axel Almquist*, Stockholm.
 Professor, fil. dr. *A. R. Cederberg*, Helsingfors.
 Professor, dr. phil. *Halvdan Koht*, Oslo.

Korresponderende Medlemmer.

- Bouly de Lesdain, Louis*, Dr. jur., Dunkerque.
Durchmann, Osmo, Kamrerar, Sekretær i Styrelsen for Genealogiska Samfundet i Finland, Helsingfors.
Hildebrand, Bengt, Docent, fil. dr., Redaktør af Personhistorisk Tidsskrift, Stockholm.
Kellinghusen, Hans, Professor, Arkivraad ved Statsarkivet i Hamburg.
von Rahden, Nicolai, Friherre, Forstander for Letlands genealogiske Selskab, Mitau.
Sollied, P. R., Ingeniør, Oslo.

Medlemmer i Danmark.*)

Hs. Majestæt Kongens Haandbibliotek.

- Aalborg Haandværkerforenings Bibliotek*, Aalborg.
Aarhus Folkebibliotek.
Abildgaard, Carl, Apoteker, Nykøbing Falster.
Abildtrup, J., Lærer, Nørre Nissum.
Ahlefeldt-Laurvig, C. Greve, Overretssagfører.

*) Hvor ingen Bopæl er anført, er denne København.

Andersen, J. Oskar, Dr. theol., Professor v. Universitetet.
v. Antoniewitz, Wilhelm. Genealog.
Assens Amtsbibliotek, Assens.
Balle-Petersen, Emil, Købmand, Holbæk.
Barth, E. D., Overretssagfører.
Behrens, Carl, Redaktør.
Bentzon, A. Drachmann, Højesteretsdommer.
von Benzon, Aage, Vekselerer.
Berner Schilden Holsten, H. H. A. Lensbaron, Kammerherre, Hof-
 jægermester, Langesø.
Biblioteket for Thisted By og Amt, Thisted.
Bie, L., Kontorchef i Landmandsbanken.
Binzer, O., fhv. Kolonibestyrer.
Bjørling, Peter.
Black, Sophus, fhv. Telegrafbestyrer.
Bobé, Louis, Dr. phil., Kgl. Ordenshistoriograf.
Boeck, H., Kaptajn, Kammerjunker.
Bokkenheuser, C. P., Oberstløjtnant.
Borberg, Svend, Redaktør.
Bornholms Centralbibliotek, Rønne.
Brenner, Franz, Dr. med., Tønder.
Brummerstedt, F. K., Orlogskaptajn.
Bruun, A., Dommerfuldmægtig, Køge.
Bryndum, V. G. F., Stadsingeniør, Horsens.
Calov, Bent G., Bankbogholder, Kalundborg.
Carlsen, Olaf, Dr. phil., Forfatter, Sølyst pr. Skanderborg.
Carlsen, Holger C., Ingeniør, Kærgaarden, Vorupkær pr. Randers.
Centralbiblioteket, Holstebro.
Centralbiblioteket for Sydvestjylland, Esbjerg.
Centralbiblioteket for Hjørring Amt, Hjørring.
Christensen, Olav, Kommuneassistent, Haderslev.
Christensen, R. E., Overlæge, Faaborg.
Christensen, Will., Dr. phil., fhv. Arkivar i Rigsarkivet.
Classenske Bibliotek, Det, Nykøbing Falster.
Clausen, Julius, cand. mag., Bibliotekar.
Clementsén, O. H., Kontorchef i Nationalbanken.
Cold, Fr., Kontreadmiral.
la Cour, G., Ingeniør.
Dahl, Aage, Sognepræst, Horsens.
Dahl, Flemming, Stadsarkivar.
Dansk biografisk Leksikon.
Ebstrup, H., Overretssagfører.
Ehrencron-Müller, H., Bibliotekar.
Ehrenreich-Hansen, Frk., Randers.
Esmer, Einar, Grosserer.
Fabritius, Albert, mag. art., Bibliotekar ved det kgl. Bibliotek.
Falk-Jensen, A., cand. jur. Kontorchef.
Filténborg, P., Sognepræst, Fole.
Fischer, Josef, Bibliotekar.
Flensborg, Andreas, Boghandler, Roskilde.
Folkebiblioteket, Nykøbing M.
Foreningen til Udgivelse af Danmarks Adels Aarbog.
Foss, E., Frue, Aalsgaarde.
Frederiksberg Kommunalbestyrelses Haandbibliotek.
Frederiksberg Kommunes Folkebibliotek.
Früis, Aage, Dr. phil., Professor.
Früis-Petersen, Fr., Vice-Skoleinspektør.
Früis-Petersen, H., Grosserer, Aarhus.
Fussing, Hans H., cand. mag., Lektor.
Fyns Stiftsbibliotek, Odense.
Færø Amts Bibliotek, Thorshavn.

Garnisonsbiblioteket.
 Gentofte Kommunebibliotek.
 Gladsaxe Kommunebibliotek.
 Glahn, H. Egede, Kontorchef.
 Glensthøj, R. A. L. T., Sognepræst, Kirke Helsinge pr. Gørlev.
 Grandjean, Louis E., Underdirektør.
 Grut, Andreas, Grosserer, Birkerød.
 Grønbech, Poul, Grosserer.
 Grønvald, F. C., Direktionssekretær.
 Haase, E., Forlagsboghandler.
 Haderslev Centralbibliotek, Haderslev.
 Hahn-Thomsen, C., Apoteker, Nørre Alslev.
 Hammer, Kai, Overlæge, Aabenraa.
 Hanssen, I. W., Godsejer, Padborg.
 Harbou, N., Dommerfuldmægtig, Aarhus.
 Harries, O., Dommerfuldmægtig, Svendborg.
 Hartmann, Hjalmar, Generalkonsul.
 Hatt, Thorvald, Genealog.
 Hauch-Fausbøll, Th., Direktør.
 Heilskov, Chr., Bibliotekar, Bjerringbro.
 Herlufsholms Skoles Bibliotek, Næstved.
 Hetsch, Stephan, Overretssagfører.
 Hillerød Folkebibliotek, Hillerød.
 Hjersing, Knud, stud. oecon., Langaa.
 Hjorth-Nielsen, H., Hovedarkivar.
 Holck, Harald, Kontorchef i Statsministeriet.
 Honnens de Lichtenberg, G., Kaptajn.
 Horsens Bibliotek, Horsens.
 Hostrup, Aage, Vicedirektør.
 Hvidt, L. N., Dispachør.
 Hærens Arkiv.
 Høeg, Eiler, Læge, Jægerspris.
 Høeg Brask, R., Kontorchef.
 Høegh-Guldberg, Fritz, Kaptajn.
 Hørring, Johs., Retspræsident, Viborg.
 Ingemann, Godsejer, Egebjerggaard pr. Kappendrup.
 Jelling Seminarium, Jelling.
 Jensen, C. A., mag. art., Museumsinspektør.
 Joensen, stud. art.
 Johansen, Frits, Direktør.
 Juel Hansen, E., Sparekassefuldmægtig, Odense.
 Jørgensen, Harald, cand. mag., Arkivar i Rigsarkivet.
 Kalundborg Centralbibliotek, Kalundborg.
 Kindt, G., Frue, Haslev.
 Kiær, H. F., Orlogskaptajn.
 Kjerulf, A., Redaktør.
 Kjølby, A., Forfatter, cand. phil.
 Klitgaard, C., Postmester, Hjørring.
 Kolding Bibliotek, Kolding.
 Kornerup, Bjørn, Dr. theol., Arkivar i Rigsarkivet.
 Krag, C. M. G. R., Kammerherre, Etatsraad.
 Krak's Forlag.
 Kvindelig Læseforening.
 Københavns Kommunes Folkebibliotek. (2 Eksp.).
 Københavns Stadsarkiv.
 Køster, G., Lærer, Kolding.
 Landsarkivet for Fyn, Odense.
 Landsarkivet for Jylland, Viborg.
 Landsarkivet for Sjælland.
 Landsarkivet for Sønderjylland, Aabenraa.
 Lassen, Niels B., Prokurist, Aarhus.

Lassen-Landorph, A., Overretssagfører, Randers.
Lemche, Gyrithe, Frue, Forfatterinde, Lyngby.
Linde, Chr., Sagfører, Fredensborg.
Lindhard, Th., Landinspektør, Haderslev.
Linvold, A., Rigsarkivar.
Luja, A., Hovedkasserer.
Lyngby Bibliotek, Lyngby.
Lynge, H., Boghandler.
Lützhöft, H., Ingeniør, Snekkersten.
Maribo Stiftsmuseum, Maribo.
Marquard, E., cand. mag., Arkivar i Rigsarkivet.
Marstrand, W., cand. polyt., Ingeniør, Akademisekretær.
Meyer, Karsten, Højesteretssagfører.
Middelfart Folkebogsamling, Middelfart.
v. Munthe af Morgenstjerne, B. O. A., Kammerjunker, Ekspeditionssekretær.
Møns Folkebibliotek, Stege.
Mørkeberg, H. H., Sagfører.
Nationalhistoriske Museum paa Frederiksborg, Det, Hillerød.
Nationalmuseet.
Neiiendam, R., Teaterhistoriker.
Nielsen, C. A., Bygningskonstruktør.
Nobel, O. K., Konsul.
Nordjydske Landsbibliotek, Det, Aalborg.
Nordsjællands Centralbibliotek, Helsingør.
Norrie, Gordon, Dr. med., Stabslæge.
Nutzhorn, Fr., Assistent, Klampenborg.
Nygaard, G., Redaktionssekretær.
Nygaard, S., Arkivar i Rigsarkivet.
Nystrøm, Eiler, Dr. phil., Arkivar i Rigsarkivet.
Obelitz, Bredo, Fuldmægtig.
Ogaard, H., Genealog.
Olsen, Axel, Overretssagfører.
Ordenskapitlets Sekretariat.
Ostermann, H. P. S., Sognepræst, Greve, Taastrup.
Ottesen, C., Forstander.
Pedersen, Martha, Frue, Aarhus.
Petersen, Carl S., Dr. phil., Overbibliotekar.
Pontoppidan, A., Kammerjunker, Kaptajn, Klampenborg.
Post- og Telegrafbiblioteket.
Prytz, H., Dommer, Terndrup.
Quaade, Poul, Sekretær i Finansministeriet, cand. jur..
Raadhusbiblioteket.
Ramsing, H. U., Generalmajor.
Rand, Mogens, Ingeniør, Aalborg.
Randers Centralbibliotek, Randers.
Rasmussen, K. Winkel, Fuldmægtig.
Rasmussen, Lærer, Vridsted.
Rehling-Quistgaard, P. C., fhv. Forpagter, Nyraad St.
Repsdorph, H., Overretssagfører.
Rigsarkivet.
Rigsdagens Bibliotek.
Ringkøbing Amts Centralbibliotek, Ringkøbing.
Rode, E., Overretssagfører.
Roskilde Bibliotek, Roskilde.
Rump, C. D., Højesteretsdommer, Gentofte.
Rørsig, P. M., Lærer, Hallund, Brønderslev.
Sandal, A., Forlagsboghandler.
Schæffer, Aage, Apoteker.
Schou, P., Skive.
Seerup, Asger, Politimester, Ringkøbing.

Silkeborg Bibliotek, Silkeborg.
Sjællands Stiftsbibliotek, Roskilde.
Skive Folkebibliotek, Skive.
Slotved, Axel, Dr. med., Reservelæge, Aarhus.
Sommer, Otto Vilhelm, Genealog.
Sorø Skoles Bibliotek, Sorø.
Sprechler, H. W., Direktør, Premierløjtnant.
von Spreckelsen, Otto, Revisor, Viborg.
Statens Lærerhøjskole.
Statsbiblioteket, Aarhus. (2 Ekspl.).
Statsministeriet.
Stricker, S. M., Overtjener, Haderslev.
Sundbo, Arne, Borgmester.
Swane, J., Amtsforvalter, Vejle.
Svendborg By og Amts Bibliotek, Svendborg.
Sønderborg Bibliotek, Sønderborg.
Sønderjydske Landsbibliotek, Det, Aabenraa.
Tegner, L. F., Direktør, Troense.
Teist, F., Højesteretssagfører.
Thaulow, Th., Kammerjunker, Oberstløjtnant.
Thiset, Olivia, Frue, Klampenborg.
Thomsen, C. J. T., Overretssagfører, Aarhus.
Thomsen, Ejnar, Professor.
Topsøe-Jensen, H. G., Dr. phil., Bibliotekar ved det kgl. Bibliotek.
Vejle By og Amts Bibliotek, Vejle.
Vemmetofte Klosters Bibliotek, Faxe.
Viborg Centralbibliotek, Viborg.
Vogel-Jørgensen, T., Redaktør.
Weberg, O., Ingeniør.
Werner, Hans, mag. art., Afdelingschef.
Willadsen, Poul, Grosserer.
Willemoës, A., Kammerherre, Oberst.
Zahrtmann, H. C., Assistent ved Post- og Telegrafvæsenet.
Zimmermann, Frk.

Medlem i Island.

Islands Landsbibliotek, Reykjavik.

Medlemmer i Norge. *)

Aall, C., Kammerherre, Ulefoss.
Bergens Museums Bibliotek, Bergen.
Bergens offentlige Bibliotek, Bergen.
Bull, Jens, Ekspedisjonschef.
Bull, Th., Grosserer.
Bull, Francis, Professor.
Daae, Anders, Apoteker, Rena.
Deichmanske Bibliotek, Det.
Drammens Folkebibliotek, Drammen.
Engelstad, Bjarne, Kaptajn, Generalsekretær, Bækkelaget.
Frederiksstads Folkebibliotek, Frederiksstad.
Gløersen, Jørgen, Ingeniør.
Heiberg, G. F., Godsejer, Amble i Sogn.
Heiberg, J. V., Raadmand.
von Hirsch, Per E., Premierløjtnant, Overretssagfører, Volda, Sunmøre.
Holst, J. C., Ingeniør.

*) Hvor ingen Bopæl er angivet, er denne Oslo

Horn, K., Frk., Bibliotekar.
Irgens, Aage, cand. oecon, Bankinspektør, Sandefjord.
Kolsrud, Oluf, Professor.
Kommunebiblioteket, Stavanger.
Krag, Hans, Drøbak.
Langfeldt, Ferdinand, Skibsreder, Kristianssand S.
Mathissen, Jørgen, Godsejer, Eidsvold.
Meidell, S. S., cand. jur., Direktør, Vinderen.
Munthe, C. M., Bureauchef.
Riksarkivet, Oslo.
Riiber, Thaulow P., Overretssagfører, Sogn i Vester Aker.
Rynning, Carsten, Departementssekretær.
Rønne, Cato Krag, Arbejdsleder, Hakadal.
Sandberg, J., Generalsekretær.
Skjelderup, Arthur, Højesteretsadvokat.
Solberg, Georg, Fylkesbetjent, Drammen.
Sollied, Olaf, Overlæge, Bergen.
Statsarkivet, Bergen.
Statsarkivet, Hamar.
Statsarkivet, Kristianssand.
Statsarkivet, Oslo.
Statsarkivet, Trondheim.
Tillier, Odd, cand. oecon.
Trondheims Folkebibliotek, Trondheim.
Universitetsbiblioteket. (2 Ekspl.).
Videnskabselskabet, Biblioteket ved, Trondheim.
Wiesener, A. M., Bibliotekar, Bergen.

Medlemmer i det øvrige Udland.

Akademiska Bokhandeln, Helsingfors.
Bibliothek der Hansestadt, Hamburg.
Gibbins, Signe, Frue, Winnemucca, Nevada, U. S. A.
Gottlieb, Eigil Nicolai, Bankier, Paris.
Gottlieb, Oberstinde, Stockholm.
Göteborg Stadsbibliotek, Göteborg.
Heiberg, Knud, Missionær, Madras.
Hirschwaldsche Buchhandlung, Berlin.
Krag, O., Kammerherre, Minister, Bruxelles.
Krag, William, Kenya.
Lagerfelt, K. G., Friherre, Stockholm.
Universitetsbiblioteket, Upsala.
Paus, Chr., Kammerherre, Herrestad Herregaard, Mariefred, Sverige.
Riksarkivet, Stockholm.
Stockholms kgl. Bibliotek, Stockholm.
Stockholms Stads Bibliotek, Stockholm.
Universitetsbiblioteket, Lund.
University of Minnesota Library, Minneapolis, U. S. A.
Universitäts-Bibliothek, Kiel.

REGISTER

Af *Albert Fabritius.*

Personerne anføres som Hovedregel paa deres Slægtsnavn, et saadant, der ikke er opstaaet alene ved at sætte »sen« til Faderens Fornavn, en Skik, der for Landboernes Vedkommende varer til ca. 1828, jfr. Forordn. af 30. Maj s. A. Føres et saadant Slægtsnavn ikke, anbringes Vedkommende paa Fadersnavnet, eller bliver eventuelt at udelade, naar han ikke i Teksten er nærmere bestemt.

Desuden udelades de Personers Navne, om hvem intet af videre Betydning siges i Teksten, f. Eks. Førere for Hærafdelinger, Konger og andre, i hvis Tjeneste de i Teksten nævnte Personer staa, Forfattere, hvis Værker citeres osv.

Hvad den nyere Tid angaar — Grænsen kan vel sættes ved ca. 1700 — anføres Hustruerne paa deres Pigenavn og paa det Navn, de faar ved Giftermaalet.

For den ældre Tids Vedkommende sættes de kun paa Pigenavn; er dette ikke noget egentligt Slægtsnavn, udelades det eventuelt.

Er Navnene latiniserede, bibeholdes denne Form i Registret, medmindre Teksten oplyser, hvorledes de skal gengives paa Dansk.

Nævnes en Person flere Gange paa samme Side, antydes det, hvor saadant anses fornødent, i Registret ved et mindre Tal foroven, til højre for Sidetallet.

Fyrster sættes paa deres Navn, ikke paa Landets, medmindre dette anses mest praktisk, da tillige derpaa.

Sammensatte Efternavne, f. Eks. Lente-Adler, sættes paa første Dels Begyndelsesbogstav, altsaa i det nævnte Tilfælde paa L.

Partikler som von, de, des, de la, zum osv. ses der bort fra; Eks.: des Vignes sættes under V.

Begynder Efternavnet med le eller la, sættes det derimod som Regel under L. Er Partiklen smeltet saaledes sammen med Navnet, at et nyt Ord er dannet, f. Eks. Dupuy, anbringes Navnet paa Partiklens Begyndelsesbogstav, her altsaa D.

De efter spansk Skik sammensatte Efternavne (Moderens Slægtsnavn tilføjet efter Faderens) anbringes under det første Led.

Lokaliteter og Institutioner, hvormod Teksten har Bemærkninger af særlig Betydning, er optaget i Registret.

Aabye, Carl Vilhelm Chr., Købmand 22.	Aarhus Kathedralskole 74.
Aall, Jacob, Jernværksejer 153 f.	Aarøe, Iver Chr., Byfgd., Kancellird. 14.
Aarestrup, Johanne Elisabeth 280.	Abildgaard, N. 279.

- Adler, J. G., Kabinetssekretær 51.
 Adolph af Hessen-Philippsthal, Prins 48.
 Ahlefeldt, Ditlev 226. — Fr., Storkansler 39—44, 46. — Wulf Chrf., Klosterprovst 163, 167, 169.
 Ammitzbøll, Familien 234. — Ivar, Regimentslæge 234.
 Andersdatter, Birte 68. — Karen 68.
 Andersen, Christen, Murerstr. 214. — H. C. 54. — Hans 63. — Hans, Handelsmd., Forpgt. 62—65. — Jens, Pr. 58. — Poul 68. — Poul, Sgpr. 57.
 Andresen, Peter Andreas Groos, cand. theol. 23.
 Andressen, Andreas Johann, Rdmd. 254. — Anna Elisabeth, se Ehmke.
 Andræ, C. G. 154—156.
 Anker, Slægten 277.
 Arcander, Hans Nicolai, Kfrd., Amtmd. 101.
 Arden, Jens Jensen, Kapellan 56.
 Arenfeld, Rigborg 55 f.
 Arvidsdatter, Johanne 148.
 Arvin, Slægten 75.
 Assendrup, Dorte Marie 234 f. — Jacob Sørensen, Kbmd. 235. — Kirstine, se Mygind.
 d'Aubigné, Charles, Greve 39.
 Avison, Elizabeth 98, 101. — Wm. 92 f., 94 f., 101, 103.
 Baden, Slægten 75.
 Baggisdatter, Else 62. — Ingeborg, 63.
 Baidon, Alice 102, 105. — Ann 102 f. — Thomas, Kbmd. 102.
 Balkenburg, Gisbert, Sgpr. 58.
 Balle, Nikolai Edinger, Biskop 81 f., 83, 102.
 Balslev, Slægten 273.
 Bang, Friderich Ludvig, Prof. 5. — Maren 147. — Thomas, Prof. 225, 228.
 Banger, Anne Maria, se Klee.
 Bangsbo, Mads Nielsen, Raadmd. 221.
 Barnekow, Chr. Rob. Jul., Kompagnichef 204.
 Barner, Familien 273.
 Basse, Anna Catharina, se Laurentin. — Niels, Sgpr. 234.
 Bech, Niels Lauritzsøn, Mag., Sgpr. 63.
 Beck, Lave 45.
 Becker, Theodor 248. — Knud Ahasverus, Ldsdommer 266.
 Beir, Ridefgd. 238.
 Belfour, John Daniel, Kbmd. 82—85, 102. — Thomas Wright, Kbmd. 93, 102.
 Bendtsen, Bendt, Prof. 1 f., 5 f., 10. — Povel, Rektor 2.
 Bennich, Nikolaus 41.
 Bennixen, Frøken 270.
 Benzon, Juliane 204.
 Berg, Carl, Rektor 4, 24, 28—32.
 von Berger, Anna 235. — Carl Joh. Friedrich, Kbmd. 235. — Julius Adolf August 235. — Kirstine Sofie, se Laurentin.
 Berggreen, Andreas Peter, Komponist 11.
 Bergmann, Lorentz Andreas, Rektor 31.
 Berkentin, Chr. Aug., Ghrd. 271.
 Berling, Christiane Hendriette Marie 258 f.
 Berner, Susanne Johanne, se Fenwick.
 Bernstorff, A. P., Greve 278. — Christian Gynther, Greve, Udenrigsmin. 200 f. — J. H. E., Statsmand 48 f., 278.
 Berridge, Joseph, Kbmd. 93, 102.
 Bertelsen, Bertel Johs., Proprietær 98, 102.
 Bertouch, Elisabeth, se Lehn. — Fr., Godsejer 168.
 Bielefeldt, Carl Frederik, Oberst 179, 200.
 Bierman von Ehrenschild, Ghrd. 40.
 Bille, Karen Pedersdtr. 242. — Steen 200.
 Bilsted, Henning Fredr., Pr.ltn. 134.
 Bircherod, Jens, Biskop 212.
 Birchholtz, Joh. Jacob, Kapt. 234. — Sara, se Laurentin.
 Bjerring, Louise Dorthea Kristine, se Ottesen.
 Blichfeld, Michael Fr. Kamman, Pr. 20.
 Bloch, F. S. N. J., Rektor 1. — Jens 56. — Jens Jensen, Sgpr. 56. — Maren Jensdt. 56.

- Bodness, Anna Maria 249.
 Bojanowski, Anna Sophia 255.
 Bolten, Anna, se Nørregaard. — Fridericha Henriette Lovise 257. — Friderica Sophia, se Heinrichs. — Henrik, Baron 257, 259. — Johan Henrich 261. — Sophia Elisabeth, se Schmith.
 Bom, Maren Hansdtr. 234.
 Borch, Inger Bolette, se Hertz.
 Borchhorst, Dorte Johansdtr. 215.
 Bordinggaard, Slægten 273.
 Borgen, V. A., Rektor 8.
 Bourbonville, August, Balletmestr. 50—53.
 Brandt, Peder, Overrentemstr. 40.
 Bredahl, Anna Margrethe 231.
 Bremer, Hans, Kammertj. 222 f., 231.
 de Bressart, Juliana Louise 252.
 Bretteville, 139.
 Brockdorff, Cai Lorenz, Greve 41.
 Brockenhuus, Henrik Adam, Stiftamtmd. 102.
 v. Bromberg, Sophie Hedeveg 246 f.
 de Brosseronde, Simon, Konsul 86, 102.
 Brown, David 82, 102. — Edward, Kbmd. 97, 102 f. — Melior 102. — Nicolas, Kbmd. 82, 85, 93, 102. — Wm., Kbmd. 79, 102. — Wm., Skibsklarerer 98, 102.
 Browne, Peter, Chargé d'affaires 96—99, 102.
 Bruhn, Berider 116. — Adam Chr. Wm., Kapt. 115 f. — Anna Regine 130. — Anna Sophie 109. — Carl August, Dyrlæge 144. — Daniel, kgl. Skovrider 109. — Heinrich, kgl. Over-Parforcejæger 109. — Johanne Marie Sofie 109. — Jørgen Daniel 107—145. — Ludvig 119. — Massine Steinon 114. — Sigismund, kgl. Skovrider 109. — Thora Georgine Ulrikke 139.
 Brun, Adde Hans, Kbmd. 252.
 Brunati, Antonio 229.
 Brunov, Jacob Hansen, Sgpr. 63.
 Bruun, Vaabenmestr. 134. — Catharina Maria 74. — Claus Mathisen 237. — Mathias Clausen, HR.Adv. 236—240.
 Bryan, Thomas, Lysestøber 82, 85, 102.
 Brønstorff, Peder Pedersen 64 f.
 Brønstrup, Johanna Dorothea 263.
 Buch, Major 131. — Bodil Andersdtr. 156.
 Burd, Robert, Skibsklarerer 102.
 Busk, Joh., Ridefgd. 237.
 v. Bülow, Barbara, se Høegh. — Barth., Oberst 189. — Charlotte Amalie 157, 168. — Chr. Fr., Kapt., Toldinspekt. 157, 170, 176. — Franz, Generaladjutant 157, 159, 164 f., 170—72, 176, 180 f., 183 f., 187 f., 190, 198, 200 f., 206 f. — Freda Vibeke, se Wedell-Wedellsborg. — Frederika (Rikke) 157, 170 f., 191, 202. — Hans Henrich, Ghrd. 262. — Joachimine (Mini) 157, 160, 191, 202. — Marie Henriette 262. — Sophie Eleonore, se Selby. — Sophie Louise 157—211.
 Byrgesen, Peder, Sgpr. 56.
 Bærentz, Else Marie 235.
 Böckmann, Major 183.
 Bøgvad, Karen 234.
 Børialsen, Slægten 66—69. — Anders Poulsen 66. — Anders Poulsen 68. — Christen Poulsen, Ridefgd. 68. — Jens Poulsen 68. — Jens Poulsen 69. — Maren Poulsdt. 67 f. — Poul 66. — Poul Andersen 66 f., 69.
 Børre, Chr. Theodor, Overlærer 25.
 Cadday, Wm., Kbmd. 79 f., 102, 104.
 Carey, Amelia, se le Pelley.
 Carmichael, James 82, 102.
 Caroline Mathilde, Dronning 269—272.
 Carstens, Friderich 255 f.
 de Casette, Vigilius, Kapt. 36.
 Cerrito, Francesca, Solodanserinde 50.
 Chapman, John, Kbmd. 80 f., 82, 85, 95, 102. — Thomas, Kbmd. 102. — Wm., Vicekonsul 97, 102.
 Charisius, Peder, Resident 38.
 Charlotte, Prinsesse af Danmark 189. — Charlotte Amalie, Dronning 38.
 de Charrière, Officer 48. — Bella, se Zuylen.
 Cheverny, Greve 40, 44.

- Chrestensdatter, Margrethe 63.
 Christensdatter, Gertrud 55 f. —
   Johanne 213. — Kirsten 55. —
   Maren 215. — Vibeke 55.
 Christensen, Absalon 55. — An-
   ders 213. — Anders, Kbmd. 215.
   — Christen, Sgpr. 55. — Jens,
   Kbmd. 215. — Jens, Muremstr.
   149. — Laurids, Kbmd. 213. —
   Niels, Kbmd. 215. — Otto,
   Kbmd. 219.
 Christian V, Konge 38, 44, 47.
 Christian VII, Konge 48.
 Christian VIII, Konge 53.
 Christiansen, Einar, Forfatter 54.
 Christina, Dronning af Sverige 38.
 Christoffersdatter, Anne 74.
 Cicignon, Cathrine Elisabeth 177 f.,
   185, 206—08.
 Claessen, Jean Jacob 102.
 Clark, Wm., Kbmd. 90, 93, 102.
 Claudi, Else Christine 234. — Jo-
   hanne Marie Sofie, se Bruhn.
 von Clausberg, Anna Margaretha,
   se Heymann. — Christlieb,
   Justrd. 249, 251. — Diederich
   Christlieb 249. — Elisabeth
   Margarethe 249.
 Clausen 170. — Slægten 273. —
   Line 170.
 Claussen, Metta 258.
 Cleasby, Richard, Filolog 246,
   264 f., 268.
 Clemensdatter, Johanne 221.
 Clement, Skipper 64.
 Colard, Musiker 122.
 Colbiørnsen, Jacob Edward, HR.
   Just. 86, 103.
 Colding (Ravn) Familien 274.
 Congelman 108, 129.
 von Cramon, Dorothea Lucia So-
   phia 251, 253.
 Crüger, Anna Helena 254, 256. —
   Ferdinand Anthonius 250. —
   Margaretha, se Schmidt. — Si-
   mon, Justitsrd. 250, 253 f.
 Dahl, Fr. Peter Jacob, Overlærer 8.
 Dahlerup, Slægten 274.
 Dalhuus 274.
 Danner, Grevinde 54.
 Dauw, Amalia Juliane 256. — Con-
   rad Chr., Amtmd., Etrd. 252,
   256. — Juliana Louise, se de
   Bressart.
 Davidson, James, Skrådermstr. 81,
   85, 103. — T. 82.
 von Deden, Slægten 273.
 Dinesen, Rasmus Eriksen 274.
 Diston, Elizabeth, se Roman. —
   Elizabeth 103, 106. — John,
   Kbmd. 79—82, 103. — John
   Smith 82—85, 103, 105.
 Dohnmann, C. 129, 134.
 Douglas, Robert, Greve 229.
 von Drechsel, Henriette Sophie
   Charlotte 256.
 Drummond, Wm., Sir, Gesandt 95,
   103.
 Duncan, James, Bogholder 82, 93,
   103.
 Duplessis 45.
 Duponchel, Direktør 51.
 Du Puy, Eduard, Komponist 192.
 v. Düring, Sophie Henriette Marie
   176.
 Dyrskjøt, Peder 212.
 Dyssel, Arnoldus, Oberstltnt. 65,
   188.
 Döbel, Johann Christoph, Hof-
   bager 260. — Johanne Juliane
   Henriette, se Otto.
 Egede 274. — Gjertrud Christine
   274.
 Ehmke, Anna Elisabeth 256.
 Ellah, Caroline 97, 103, 105. — Ja-
   mes Marshall, Konsul 98, 103.
   — Thomas, Kbmd. 85, 93, 102 f.
 Elle, Dorte Marie, se Laurentin. —
   Johs., Kbmd. 235. — Mette Ka-
   trine, se Gundorph.
 Ellis, Alice 266. — Feachem 266. —
   Robert Stevenson, Gesandt-
   skabspr. 97, 99 f., 103, 268.
 Engelbertsdatter, Dorothea 232.
 Engelstoft, Laurits 1, 153.
 Ernst, Prins af Mecklenburg-Stre-
   litz 272.
 Eskildsen, Christiane, se Spiir.
 Estienne, Marie Josephe 45.
 Estrup, Lauritz Chr., Auditor,
   Etrd. 85, 103. — Niels Nielsen
   218.
 Faarbech, Christen 237.
 Fabricius, Slægter 72 f.
 Fabritius, Slægten 73. — Anna
   Elisabeth 74. — Catharina Ma-
   ria, se Bruun. — Fr., Hofjuve-
   lerer, Stadsguardein 74.

- Fabritius de Tengnagel, Slægten 73.
- Fahnøe, Familien 273.
- Falkenberg, Vilhelmine Marie, se Reinsholm.
- Falsen 274.
- Fasting, Joh. Sigismund, OR.Sagf., Sparekasssekasserer 23.
- Fenger, H. M., Provst 70.
- Fenninger, Friderich, Kældermstr. 250, 253. — Magdalena Sophia 251. — Maria Elisabeth, se Løwe. — Sophia Maria, se Sommer.
- Fenwick, Susanna Johanne 98, 103. — Wm. 82, 85, 103. — Wm. 95, 103. — Ann, se Norrie. — Anne Kierstine, se Meulengracht. — Charles 93, 95, 97 f., 101, 103. — Charles Lewis Clayton, Generalkonsul 103. — George 79 f., 103. — George Thomas 97, 99, 102 f. — Louise 97, 103, 106. — Melior, se Brown. — Nicolas 95, 103. — Nicholas 103. — Nicholas Lewis 103.
- Ferguson, Archibald 80, 103.
- Ferslew, Ann, se Baildon. — Chr., Brygger, Kbmd. 80, 102 f. — Chr., Borgmstr. 221. — Chr. Hansen, Konsumtionsforv. 217. — Iver Nielsen, Tolder, Byfgd. 68 f.
- Fibiger, A., Sgpr. 277.
- Fife, James, Vognfabrikant 90, 104.
- Finche, Anders 57.
- Fincke, Anna Dorothea 247 f.
- Finck, Anders, Sgpr. 57.
- Fitzgerald, Robert, Lord, Gesandt 95, 104.
- Fjeldgaard, Ove 23.
- Flemmer, Ane Marie Bolette Sophie 19. — Hans Morten, Rektor, Dr. phil. 3 f., 16, 18—20, 27 f. — Inger Margrethe 19.
- Flemming, Anne Joachimsdtr. 242.
- Fletscher, Rachel Sophia, Bsse. 254.
- Fog, B. J., Teolog 70.
- Fogh, Christian, Rg.kv.mstr. 250, 255. — Elisabeth, se Neuhauss. — Georg 250.
- Fogt, Anna Maria 234. — Maren, se Bom. — Michel Christopher- sen, Bødker 234.
- Foss, Chr., Kannik 242.
- Foster, Augustus John, Sir, Gesandt 92, 104.
- Frank, F. H., Teolog 70.
- Frauen 274.
- Frederik III, Konge 38.
- Frederik VI, Konge 51 f., 270.
- Friedenreich, Johs., Apoteker 220.
- Friis, Jesper, Oberst 42. — Lisbet Sophie 42. — Niels t. Lundergd. 67.
- Frisch, Friderica Christiana 259.
- Frølich, Familien 274.
- Fynboe, Hans 252.
- Gabel, Christoffer 228.
- Gad, Peter Chr. Stenersen, Biskop, Dr. theol. 8.
- Gamst, Familien 273.
- Garlike, Benjamin, Gesandt 95, 104.
- Gedde, H. C., Generalmajor 179.
- Gedsman, Urban Christensen 218.
- Gedsmann, Johanne Andreasdtr. 218. — Søren Andreasen, Felbereder 220.
- v. Gehren, Carl Chr., Præst 87, 104.
- Georg III, Konge af England 269 f.
- Gersdorff, Joachim 228. — Karen, Friherreinde 147. — Rudolf, Baron, Stiftamtmd. 147.
- Gertsen, Didrik, Skipper 214.
- Gertz, M. Cl., Prof. 32.
- Gesnell, Johanne Samuelsdtr. 221. — Samuel Hermansen, Kbmd., Rdmd., 221.
- Giedsted, Peder Lauritsen 239.
- Gjedsman, se Gedsman.
- Gjerding, Anders Jensen, Pr. 57. — Christen Pedersen 57. — Dorte Pedersdtr. 57. — Henrik Pedersen 57. — Ide Pedersdtr. 57. — Jens Pedersen, Sgpr. 57². — Maren Pedersdtr. 57. — Peder Jensen, Sgpr., 57. — Sidsel Pedersdtr. 57.
- Gjerup, Pr.lnt. 134.
- Gjøe, Birgitte 231. — Eskild 231. — Otto 231. — Sibylle 231.
- Glahn, Familien 274. — Gjertrud Christine 274. — Henrik Christopher 274.
- Gleerup, Bagge Jørgensen 64. — Hans Jørgensen 64. — Jørgen Jensen 62, 64. — Margrethe Jørgensdtr. 64.

- von Glöde, Sophia Dorothea 248.
 Gløersen, M. J., Justitsrd. 185.
 Godenius, Enkefrue 103. — Carl Frederik, Agent 103.
 Godfrey, John, Præst 97, 104.
 Goë, Hans Mikkelsen, Forp. 219.
 Goldschmidt, Christopher Julius, Etrd., Stabsintendant 21.
 Good, Alice 98, 104. — Caroline Mathilde 104. — Daniel 104. — John, Kbmd. 80 f., 86 f., 90, 94, 99, 104. — John Williamson, Kbmd. 93, 95, 104. — Mary Ann 104. — Wm. Caddy, Generalkonsul 95, 99, 104.
 Graham, John, Pr. 80 f., 104.
 Grahm, Lucile, Solodanserinde 50—54.
 Granild 274.
 Gregersen, Wigel, Kbmd. 214.
 Greiersen, Familien 274.
 Grishauge, Bodil Lauridsdr. 280.
 Grisi, Carlotta, Solodanserinde 50.
 Grunnett, Familien 274.
 Grüner 144. — Chr. Fr., Stabskapt. 183, 198.
 Grønbech 119. — Slægten 274.
 Grønbæk, Slægten 277.
 Gude, Slægten 277.
 Gulstad, Alexander Jochum Suhr 23 f., 27.
 Gundorph, Mette Katrine 235.
 von Gustedt, Heinrich Wilhelm, Page 271 f.
 Güldenchrone, Baronesse 199.
 Gyldenløve, Ulrik Fr. 39 f., 44.
 Günther, Christoph, 260. — Christoph, Apoteker 257—59. — Eberhardine 247, 257. — Johann Jacob 261. — Sophia Charlotte, se Hauber.
 Hage, Caroline (Line), se Sundt. — Johs. Philip, Kapt. 160.
 Hagen, Marie 149. — Marie Elisabeth 151.
 Haldane, Robert, Missionær 89, 104.
 Hammel, Thomas, Ridefgd. 238—40.
 Hansdatter, Else 62—65. — Kirsten 63. — Kirsten 63 f. — Sidsel 63 f.
 Hansen, Pr.ltn. 134. — Anders 63. — Hans Georg, Etrd., Kbmd. 79, 104. — L., Prof., Rektor 1. — Niels, Prokurator 104. — Thomas 63.
 Hansteen, Christopher, Prof. 10 f.
 Harboe, Katrine Maria 279. — Ludvig, Biskop 104.
 Harbou, H. W., Oberst 72.
 Hasse, Catharina, se Mommsen. — Christian E. 263.
 Haste, Peter Horrebow, Toldinspekt., Just.rd. 170, 175.
 Hauber, Eberhard David, Præst 258. — Sophia Charlotte 257 f.
 Hauch, Adam Gottlob Oehenschläger, Rektor 30. — Adam Wilhelm, Overhofmarskal 150.
 Hauch-Fausbøll, Th. 60.
 Haxthausen, Major 183.
 Hedevig Sophie, Landgrevinde af Hessen-Cassel 38.
 Hegermann-Lindencrone, Frederikke Noline (Line) 164. — Joh. Henrik 162, 164 f., 191, 202 f., 206. — Louise, se Lindencrone.
 Heiberg, Johanne Louise 52.
 Hein, Magnus Frid. Ad., Stabskapt. 192.
 Heinen, Carl Wilh., Kapt. 191. — Joachimine (Mini), se Bülow.
 Heinrichs, Friderica Sophia 259.
 Heitmann, Jürgen, Billedskærer 277.
 de Hemmer, Christopher, Borgmstr. 63.
 Hemmet, Karen Pedersdr. 215. — Peder Iversen, Sgpr. 215.
 Hempel, Anna Helena, se Crüger. — Berendt Enoch, Kirurg 254, 256.
 Henderson, Ebenezer, Pr. 88—92, 99, 104.
 d'Hermentches, Benjamin Constant 48. — Constant, Oberst 48.
 Hertel, Hans Chr., Adjunkt 25. — Peter Ludvig, Bankbogholder 23, 27.
 Hertz, Ane Marie Bolette Sophie, se Flemmer. — Hans Peter Boye, Konsistorialrd., Sgpr. 19. — Inger Bolette 19.
 Hetlop, Katrine Frederiksdr. 213. — Samuel Frederiksen, Kbmd. 215.
 Heymann, Anna Margaretha 249, 251.

- Hind 274. — Katrine Maria 279.
 Hjørring, Christen Andersen, Prokurator 240.
 Hjardemaal, Melkior Christensen, Sgpr. 221.
 Hjort, Ane Margrethe 75.
 Hobro, Christen Lauridsen, Kbmd. 220.
 Hofman, Peder, Assessor 220.
 Hofman (Bang), N. 153.
 Hoisholt, Familien 274.
 Holck, Conrad, Greve 48.
 Holm, Familien 274. — Jacob, Biskop 242.
 Holmblad, Jacob Arnold Chr., Fabrikejer 20.
 Holst, Peder Jensen 218.
 Holstebro, Laurids Christensen, Sgpr., Rektor 216.
 Holtzapffell, Anna Maria, se Fogt. — Anton Wilh., Kromd. 234. — Else Christine, se Claudi.
 Hornemann, Claus Frees, Prof. 205.
 Howden, Arthur, Kbmd. 82, 85, 104. — John 82, 104.
 Hude, Karl, Dr. phil. 4, 32—34.
 Hybert, Christiane, se Schwartz.
 Høeg, Erik til Bjørnsholm 56. — Just, Gesandt 39.
 Høegh, Barbara, 157, 170 f., 191, 193, 200, 202. — H. J. C., Provst 153 f.
 Høg, Peder 242.
 Høgholt, Anne Lauridsdtr. 63 f., 65.
 Hørup, Gothelf Carl Andreas Oluf, Læge 20.
 von Hövelen, Anna Amalie 231. — Conrad, Digter 222—232. — Elisabeth 231. — Gotthart, Borgmstr. 231. — Helene Engel 231. — Joh. Henrik 231. — Joh. Urbanus Friderich 232. — Margrethe 231. — Margrethe 232.
 Høyer, Frue 190.
 Ingemann, B. S. 279.
 Iversen, Conrad, Rektor 33. — Peder, Dr. med. 242.
 Jackson, Wm., Pr. 81—89, 93, 104.
 Jacobi, Konsistorialraad 272. — Peter 232.
 Jacobsen, Slægten 75.
 Jakobsen, Peiter 219.
 Jansen, Tomas 218.
 Jensdatter, Ane 57. — Anne 67. — Anne 67. — Anne 214. — Karen 56. — Kirsten 57. — Margrethe 242. — Mette 214.
 Jensen, Familien 274. — Anders Kbmd. 220. — Christen 67. — Gregers 58. — Gregers 214. — Jens, Kbmd. 220. — Johan, Gehejmeregistrator 43 f. — Julius, Grosserer 274. — Niels 67. — Niels, Forv. 220. Rasmus, Fuldmgt. 62—64. — Thøger, Sgpr. 241.
 von Jessen, Thom. Balth., Oversekretær 39 f., 43.
 Jonsen, Ludvig, Sgpr. 62.
 Juul, Axel 55. — Dorte 57. — Maren Barbara 276.
 de Jaeger, Peiter 220.
 Jørgensdatter, Anne 68.
 Jørgensen, Anders. 277. — Jørgen 67. — Knud, Pr., Sgpr. 91, 104. — Otto, Fuldmgt. 220. — S. 274.
 Kaas, Fr. Ofeig, Købmandsmedhj. 21, 23.
 Kall, Nicolai Christopher, Prof. 5.
 Kannevorff, Ludvig Harboe, Konsistorialrd., Sgpr. 234. — Maren, se Laurentin.
 Karstens, Julie 275.
 von Kerberg, Slægten 273.
 Kieler, Laura, Forfatterinde 33. — Victor Thomas Joachim, Overlærer 33.
 Kierkegaard, Søren, Filosof 70.
 Kingo, Friderica Christiana, se Frisch. — Thomas, Biskop 11, 13.
 Kiær, Slægten 75.
 Kjeldahl, Otto Peter Fr. 22, 27.
 Kjellerup, Else Kirstine 235.
 Kjems, Slægten 274.
 Kjær, Erik Mortensen, Sgpr. 58. — Maren Mortensdt. 58. — Morten Eriksen 58.
 Kjørulf, Niels Pedersen, Byskriver 68. — Peder Nielsen 68.
 Klee, Familien 74. — Amalia Elisabeth 74. — Anna Elisabeth, se Fabritius. — Anna Gerdrutha 74. — Anne Maria 74. — Eduard Hermann Gustav 74. — Fr. Alexander Gottlieb, Justitsrd. 74. — Friedrich Wilhelm 74. — Heinrich Gottlieb,

- Major 74. — Johann Gottlieb, Gæstgiver 74. — Johann Vilhelm 74. — Marie Elisabeth 74. — Peter Hermann 74.
- Klingberg, Chr., HR. Advokat 10 f.
- Klingenberg, Bodil 280. — (Essens) Bodil 280. — Jacob Lassen 280. — Johanne Elisabeth 280. — Karen 280. — Louise 171, 189, 198, 209. — Niels Jacobsen, Kbmd. 280.
- Klitgaard, Familien 274.
- Knab, Niels Christensen, Sgpr. 57.
- Knorr, Ernst Ferdinand, Kompagnichef 204.
- Knox, Elizabeth Frances 104 f. — George, Kbmd. 93, 104.
- Knudsen, Chr., Kfrd. 87, 104.
- Knutsen, Anna Sophie, se Bruhn. — Hans, Fisker 109.
- Koch, Familien 274. — Lenert 14.
- Kold, Ane Elisabeth Dorothea, se Morsing. — Else Kirstine, se Kjellerup. — Else Marie, se Bærentz. — Hans Jacob, Kbmd. 235. — Jakobine Kirstine, se Laurentin.
- Kolding, Anders Michelsen, Biskop 156.
- Kopp, Caspar Martin, Sgpr. 25 f.
- Krabbe, Iver 57.
- Krarup, F. C., Teolog 71.
- Krohn, Slægten 275. — Vilhelm, Læge 274.
- Krossing, Nicolaj Ulrik, Digter 11.
- Kruse, Vibeke 222.
- Krætzmer, Andrea, Solodanserinde 51.
- von Künsberg, Ernst Sigmund August 249.
- Königsfeldt, Johs. Peter Fr., Adjunkt 25 f. — Vilhelm Chr. Rudolf, Overassistent 23, 27.
- Labes, Maria 265.
- Landsberg, Conrad Gerhard 232.
- Langballe, Bertel 64.
- Lange, Familien 274. — Axel, Distriktslæge 21.
- Lassen, Marie Henriette 262.
- Lasson, Slægten 275.
- Laurentin, Slægten 233—35. — Anna Catharina 233. — Anna Catharina 234. — Anna Catharina 234. — Anna Maria, se
- Fogt. — Anne Katrine 235. — Anne Marie 235. — Christen, Kbmd. 233 f. — Christopher, Student 234. — Dorte Marie, se Assendrup. — Dorte Marie 235. — Jacob 235. — Jacob 235. — Jakobine Kirstine 235. — Kirstine Sofie 235. — Kristen Nikolaj 235. — Kristen Nikolaj, Kbmd. 235. — Maren 234. — Michael 235. — Michael 235. — Michael, exam. jur., Forv. 234. — Niels, Eskadronfeltskær 234. — Peder Nielsen 233. — Peter 235. — Peter 233 f. — Sara 234. — Søren, Kbmd. 235.
- Lauridsdatter, Ingeborg 62. — Johanne 65. — Margrethe 62—65.
- Lauridsen, Th., Raadmd. 65.
- Lauritzdatter, Karen 63. — Margret 63.
- Lauritzen, Lauritz, Rdmd. 62 f.
- Laybourn, Slægten 275. — Robert, Kbmd. 80, 104.
- Lehn, Elisabeth 168. — Erica 168, 172 f. — Poul Abr. 168.
- Lehsen, se Leiser.
- Leiser (Lehsen), Hofpræst 272. — (Lehsen), Livmedicus 271.
- Lemming, Jens Zeuthen, Generalmajor 196 f.
- Lente, Theodor 228.
- Lerche, C. 109, 133, 135, 138 f., 242 f. v. Lerche, Hedevig Louise Augusta, se Ulstrup.
- von Lersner, Ludolph Erich, Genmaj. 255.
- Leth, Familien 273. — Hans, kgl. Konfessionarius, Dr. theol. 13.
- v. Levetzow, Albrecht Christopher 256. — Henrich, Ghrd. 256, 258.
- Levinsen, Carsten, Pr. 17. — Niels, Adjunkt 24.
- de Leybourne, Wm., Lord 275.
- Lindam, Niels, Farver 146 f. — Karen 147.
- Lindberg, Caroline Mathilde, se Good. — Lars, Kbmd. 93, 104.
- Lindencrone, Joh. Fr., Godsejer, Genealog 162, 187, 191, 269. — Louise 162, 165, 191, 202 f., 209, 278.
- Lindenov, Anne Cathrine 41, 46 f.

- Lindholm, Hans, Kontreadmiral 207.
- Lomholt, Marie 277.
- Lorraine, Wm., Baronet 98, 104.
- Louise Augusta, Prinsesse af Danmark 270.
- Louwsen, Botelt 146. — Hans 146. — Hindrick 146. — Jürgen 146. — Kirstine 146. — Marin 146. — Marten 146. — Peter 146.
- Lowsen, Joh. Georg, Adjunkt 25. — Jørgen, Farver 146 f., 218, 220.
- Lowson, Familien 146—148. — Andreas, HR. Assessor, Etrd. 147. — Anna 148. — Anna Johanne 148. — Anne Johanne 148. — Anne Margrete 147. — Charlotte Amalie 148. — Henriette 148. — Jacob, Stamhusbesidder 148. — Jens, cand. jur. 148. — Jens, Fuldmgt. 147. — Jørgen, Kbmd., Raadm. 147. — Karen Meulengracht 148. — Lisbeth 148. — Lisbeth Kirstine 148. — Marie 148.
- Ludvig XIV, Konge af Frankrig 39 f., 44.
- Lund, Barber 99. — Inger Margrethe, se Flemmer. — Joachim, Kbmd. 85, 104. — Theodor Fritz, Oblt. 139. — Thora Georgine Ulrikke 139.
- Luxdorph, Bolle 72.
- Lüders, Peter, Baron 248.
- von der Lüche, Adolph Andreas, Stiftamtmd. 260. — Christiana Sophia 258. — Diederich Cuno 251. — Dorothea Lucia Sophia, se Cramon. — Friderica Louise, se Weyse. — Friederica Lovise 251. — Hans Albrecht, Oberst 251, 253.
- Lynd, Michael, Kbmd. 82, 104.
- Lyngby, Kristen Jensen, Dr. phil. 31.
- Lüttichau, Slægten 273.
- von Löwe, Kapt. 253. — Maria Elisabeth 253.
- Løvenbalk 241—43. — Jens 241. — Jens 242. — Jens Nielsen 241 f. — Knud Lauridsen 242. — Knud Mogensen 242. — Laurids Mogensen. 241 f. — Maren Lauridsdtr. 241 f. — Margrethe Mogensdatter 242. — Mogens Jensen 242. — Mogens Lauridsen 242. — Thøger, Pr. 241.
- Macgregor, Francis Emanuel Coleman, Konsul 97, 104. — J. C. 98.
- Madsen, Christen, Guldsmed 215. — Emil, Bødkermstr. 275. — Visti 236. — Stephen, Skipper, Kbmd. 234.
- Madvig, Joh. Nic., Prof. 3 f., 10 f., 16, 18, 20, 27 f., 31.
- Mahling, Friderich Christian, Etrd. 261.
- de Maintenon, Madame 39.
- Mand, Hans, Ritmstr. 58.
- Mansell, Alfred, Kirkevæрге 99, 104.
- Marassin, Mrs. 98.
- Marie Sophie Frederikke, Kronprinsesse 176.
- von Marschalch, Rachel Sophia, se Fletscher.
- Marsvin, Helvig 55.
- Mazar de la Garde, Nicolai Abraham Holten, Journalist 23, 27.
- Meinertz, Slægten 275.
- Meulengracht, Anne Kierstine 103. — Carsten Werchmeister, Kbmd. 103, 105. — Hedevig 106.
- Meyer, Familien 274.
- Meyerocrone, Henning, Gesandt 39, 43 f.
- Mikkelsdatter, Karen 215.
- Mikkelsen, Christen, Skomager 218 f.
- Molbech, Chr., Teaterdirektør 51 f.
- Moltke, A. A. F., Kapt. 111, 134.
- Mommsen, Agatha Eleonora, se Vette. — Alexander, Kbmd. 263. — Catharina 263. — Johanna Dorothea, se Brønstrup.
- Morsing, Ane Elisabeth Dorothea 235.
- Moth, Mathias, Oversekretær 40. — Sofie Amalie 41.
- Mouridsdatter, Johanne 213.
- Mourier, Ferdinand Louis, Præst, Prof. 82, 84, 86 f., 104.
- Mullens, Elizabeth Frances 104 f. — Jane Rebecca 86 f., 105. — John, Kbmd. 93, 105. — John Trevor, Kbmd. 93, 105.
- Munk, Anne Jespersdtr. 216. — Helene Pedersdtr. 242. — Jens

- Jespersen 216. — Jesper Jensen, Skipper 216 f. — Laurids Jespersen 216. — Maren Jespersdtr. 216.
- Muret, Marc-Antoine, Humanist 8.
- Muus 274. — Thomas Pedersen 64.
- Müffelmann, Frederikke Lovise Wilhelmine, se Wahlmann. — Johann Heinrich 247, 264.
- Mygind, Anne Marie, se Laurentin. — Johanne Dorothea 235. — Kirstine 235. — Kristen Hutfeld, Kbmd. 235.
- Müller, Barthold, Borgmstr. 223 f., 232. — Frantz, Informator 223. — Peter Erasmus, Biskop 96, 105, 153. — Vincent, Hofraad 223.
- Münster, Slægten 275.
- Münter, Friederich Chr. Carl Hinrich, Biskop 92, 105.
- Møed, Slægten 273.
- Møller, Chr. 20. — Christen Knudsen 233. — Christiane Hendriette Marie, se Berling. — Frederica Christiana, se Frisch. — Henriette 148. — Jens Olsen, Færgemd. 99. — Johan Mathias, Konditor 258 f. — Mads Simon, Cand. philol. 18.
- Mønster, Peter Hans, Biskop, Dr. theol. 10 f.
- Mørk, Slægten 67. — Abraham 237. — Jens Christensen, Sgpr. 58.
- Moesting, Fru 176.
- Nachtegall, Franz 179.
- Neergaard, Familien 273.
- Neuhauss, Elisabeth 250, 255. — Joachim Hindrich 250.
- Nielsdatter, Ide 57. — Kirsten 219. — Margrete 68. — Sara 233.
- Nielsen, Christen 68. — Christen, Lærer 277. — Christen, Sgpr. 57. — Peter, Vinhandler 246, 262, 264 f. — Rasmus 75. — Søren, Byfgd. 147, 217. — Villads, Mag. 242.
- Noack, Familien 275 f. — Wentzel 275 f.
- Nothenius, Julie, se Tutein. — Willem Hendrik 279.
- Nordenfalk, O., Officer 117.
- le Normand de Bretteville, Oscar Harald Viggo Emile 274.
- Normann, Frue 200. — A. N., Justitsrd. 200.
- Norrie, Ann Gordon 103. — Gordon, Kbmd., Vicekonsul 95, 103—105.
- Numsen, Chr. Fr., Ghkfrd. 91, 105. — Fr., Generalmajor 158. — Mathias, General 72. — Michael, Feltmarskal 72.
- Nyholm, Chr. Andreas, Stationsforst. 20.
- Nystrøm, Eiler, Dr. phil. 60 f.
- Nørregaard, Anna 257, 259.
- v. Obelitz, Baltzer 60.
- Oldenburg, Theodor Wilh., Sgpr. 275.
- Olufsdatter, Mette 214.
- Olufsen, Iver 214. — Niels 219. — Peder 219.
- Orm, Johannes, Krovært 153.
- Ostermann, Johs. Andreas, Overlærer 18 f., 26, 28.
- Ottesdatter, Anne 217.
- Ottesen, Jacob, Sgpr. 62 f. — Laurits Otto Chr., Viceskoleinsp. 22. — Louise Dorthea Christine 22. — Oluf, Kbmd. 217, 219. — Otto Carsten Ludvig, Teglværksejer 22.
- Otto, Johanne Juliane Henriette 260.
- Palmerston, Henry John Temple, Lord, Udenrigsmin. 96, 98, 105.
- Parsberg, Slægten 273. — Christopher, Greve 47. — Else 42. — Mette Sophie 231. — Niels 231.
- Paterson, John, Missionær 89—92, 99, 105.
- Paulsen, Hans Thomasen 231. — Thomas 231.
- Pauli, Daniel 232. — Simon 232.
- Paulsen, Paul, Kbmd. 277.
- Peatie, Wm., Tømmerhdl. 79 f., 105.
- Pedersdatter, Anna 242. — Anna 242. — Anne, se Rhuus. — Anne 218. — Barbara 217. — Barbara 219. — Else 242. — Karen 147. — Karen 218. — Karen 242. — Kirsten 58. — Maren 242. — Margrethe 242. — Mette 237.
- Pedersen, Henrik 218. — Jens, Pr. 242. — Laurs 68. — Ole, Felbereder 213. — Peder, Sgpr. 242.

- Søren 216. — Thøger, Sgpr. 242.
- Peitersdatter, Marie 219.
- le Pelley, Amelia 97, 105. — Amelia 97, 105. — Ernest, Skibsklarer, Konsul 97 f., 105.
- Perrot, Jules, Balletmstr. 50.
- Perry, Henry, Hus- og Skibstøm-
rer 80, 105.
- Petersen 274 f. — Holger Ludvig,
Degn 75. — Jens Peter, Kirke-
sanger 75. — Laura, se Kieler.
— Ole, Degn 75. — Theodor
Chr. Mogens, Politinisp. 23 f.,
27.
- Peymann, Henrik Ernst, General-
major 179, 184, 196—98, 200,
205.
- la Peyrère 37.
- Pflock, Johan Andreas, Kbmd.
102.
- Pinsum, Rebecca 105.
- Pio, Jean Frédéric Guillaume
Emile, Cand. philol. 31.
- Plitt, Caroline, se Ellah. — Johs.
Daniel, Kbmd. 97, 103, 105.
- von Plessen, Chr. Siegfried 271. —
Louise, Overhofmesterinde 271.
- Plum, Claus, Garver 84.
- Plump, Anna Maria, se Bodness.
— Johan 249.
- Pors (Børialsen), Poul 66.
- Posselt, Slægten 275.
- Poulsdatter, Ane 57. — Anne 68.
— Anne 68. — Anne 69. —
Beate 68. — Karen 68. — Karen
68. — Margrete 68.
- von Prehn, Hans Adam Levien,
Oberst 249.
- Qvantz, Friderich, Maler 147.
- Quisling, Lars Ibsen, Slotspr. 228.
- Qvistgaard, Slægten 275.
- Quitow, Henning 231.
- Rafn, Borgmstr. 239.
- Rainals, John, Kbmd. 102.
- Randulph 274.
- Rantzau, Carl, Greve 157, 163, 169,
171 f., 175, 211. — Frederikke, se
Wedell-Jarlsberg. — Friderich
Chr., Oblt. 237.
- Rasch 274.
- Rasmusdatter, Gertrud 58.
- Rasmussen, Anders 68. — Hans
63. — Louise, se Grevinde Dan-
ner.
- Rath, Anna Regine 130. — Johs.,
Konsul 130.
- Rauert, Anna Margaretha 264.
- Ravn, Slægten 275.
- Reinhard, Joh. Clemens Tode,
Overlærer 26, 28.
- Reinsholm, Hans Georg, Godsforv.
21. — Hans Hermann Julius,
Stationsforv. 21. — Vilhelmine
Marie 21.
- Rendtorff, Familien 276. — Theo-
dor 275.
- Reventlow, Conrad, Greve 40.
- Rhuus, Slægten 212—221. — An-
dreas, Kbmd. 221. — Anne 221.
— Anne Knudsdr. 213. — Anne
Lauridsdr. 216. — Anne Lau-
ridsdr. 217 f. — Anne Nielsdr.
214. — Birgitte Lauridsdr. 216.
— Christen, Byfgd. 213, 217. —
Christen Lauridsen, Byfgd.,
Kbmd. 219 f., 221. — Christen
Nielsen 213. — Dorte Laurids-
dr. 215 f. — Elle Lauridsdr.
216. — Ellen 212. — Else Chris-
stensdr. 213. — Else Laurids-
dr. 218. — Eskild Knudsen,
Kbmd. 213. — Inger Nielsdr.
213. — Knud Lauridsen 216. —
Knud Pedersen 212. — Laurids
212. — Laurids Lauridsen 216. —
Laurids Lauridsen 216. — Lau-
rids Lauridsen 217. — Laurids
Nielsen, Borgmstr. 215. — Ma-
lene Nielsdatter 213. — Maren
Lauridsdr. 217, 219. — Maren
Nielsdr. 213. — Mourids Lau-
ridsen 216. — Niels Lauridsen,
Sgpr. 215, 220. — Niels Laurid-
sen, Præst 216. — Niels Nielsen
213. — Niels Pedersen 212 f. —
Peder 212. — Peder, Hrdsgd.
212. — Peder Lauridsen 216. —
Peder Lauridsen, Kbmd. 218—
220. — Peder Nielsen, Kunst-
drejer 213.
- de Richelieu, Frederikke Karen
Elisabeth Christiane 17. —
Louis Armand Emanuel Septi-
many du Plessis, Sgpr. 16 f.
- Rieper, Fr., Postmstr. 22. — He-
lene Margrethe 22. — Joh. Pe-
ter Fr., Herredsgd. 22.
- Riiber, Anne Christensdr. 215. —
Christen Mikkelsen, Rdmd. 215.

- Riis, Andreas Chr., Højskoleforst. 148. — Charlotte Amalie 148. — Jens Jørgensen, Postmstr. 148.
- Rist, Johann 222, 230 f.
- Rochefoucauld, de la Roze, Greve 39.
- Rodsteen, Øllegaard 237.
- Roman, Elizabeth 103, 105. — Wm., Kbm. 80 f., 105.
- Rosenkilde, Mad. 279.
- Rosenkrantz, Iver, Stiftamtmd. 238.
- Rosenqvist, Mad., Jordemoder 189 f.
- Rud, Slægten 273.
- Rung 117. — Georg, Ltnt. 120.
- Ruus, se Rhuus.
- Røde, Slægten 273.
- Rømeling, Slægten 276.
- Røring, Jørgen Petersen, Garver 218.
- Salicath, Gerhard Giese, Provst 10 f. — Jens David Fr., Sgpr. 11. — Joh. Carl Chr., Sgpr. 10 f. — Peter Gottmann Henrik Ludvig, HR:Advokat 10 f.
- Sarauw, Chr. 33. — Georg Fr. Ernst, Forstrd. 14.
- Saxtorph, Ltnt. 131.
- Schack, Hans, Greve, Feltmarskal 41.
- Schaffalitzky de Muckadell, Albrecht Christopher, Greve 258. — Friderica Lovisa 256, 258.
- Schebye, Alexander Hansen, Sgpr. 81—83, 105.
- Schepelern, Georg Fr. Sophus, Sgpr. 121.
- Schleth, Hinrich, Justitsrd. 258. — Metta, se Claussen.
- Schmidt, Anna 235. — Lars 235. — Margaretha 253 f. — Sophia Elisabeth 259.
- Schoster, Jürgen Louwsen 146.
- Schou, Titus Fredr., Forstkandidat 114.
- de Schouboe, Oluf Borch, Stiftamtmd. 91, 105.
- Schoubye, Andreas, Justitsrd., Hofskriver 150—52. — Cathrine 151 f. — Georg Ludvig 152. — Olivia Maria 152. — Waldemar Jacob Emil, stud. phil. 152.
- Schrandi, Slægten 273.
- Schrøder, Slægten 276. — Christopher Johansen, Sgpr. 85, 105.
- v. d. Schulenburg, Carl Otto Fr., Greve, Ritmstr. 52 f.
- Schulin, Slægten 276. — Charlotte, Grevinde 32. — Chr. Fr. Zeuthen, Greve, cand. jur. 32. — Joh. Sigismund, Greve, Amtmand 32.
- Schumacher, Cathrine 250.
- Schwartz, A. G., Stabskapt. 182. — Christiane 182.
- Schwartzkopf, Chr. Fr., Dept.sekr. 29.
- Schütz, Anne Johanne 148. — Chr. Ludvig, Ghkfrd. 148.
- v. Schönbach, Anna Regina 231.
- Schøtte, Ltnt. 237.
- Secher (Siker), Slægten 276.
- Seehuus, se Suhr. — Nicoline Antonette 263.
- Seerup, Anders Jørgensen 239.
- Sehested, Christen Thomesen 228. — Jens Steen 229—231.
- Selby, Sophie Eleonore, Baronesse 164 f., 171, 179, 183 f., 188—90.
- Sengebusch, Cay Bartram, Rg.kv.-mstr. 248.
- Sested, Slægten 273.
- Severin, Jacob, Kbm. 147, 218.
- Shuttelworth, John, Kbm. 79 f., 102, 105.
- Siesbye, Oscar, Dr. phil. 31.
- Sigel, Maria Katharina 258.
- Sihm, Andreas, Murerestr. 149.
- Siim, Peder Lassen, Sgpr. 57.
- Silmann, Eiler, Farver 147.
- Sime, Thomas, Kbm. 85, 102, 105.
- Skalts, Hendrich 238.
- Skeel, Birgitte Berte 47. — Cathrine Elisabeth, se Cicignon. — Christen, Rigsraad 224, 226. — Fr. Chr., Ghrd. 177. — Otto 66.
- Skinner, Mary, se Weise.
- Skram, Erik 241 f. — Peder 241.
- Smidt, Walter 137, 139—144.
- Smith, Familien 274.
- Sneedorf, Hans Chr., Kommandørkapt. 197.
- Sofie Amalie, Dronning 40.
- Solgaard, Karen Jeppesdr. 147.
- Sommer, Sophia Maria 250.
- Sparre, Lars, Friherre 229.

- Sperling, Otto 37. — Otto, jr. 42.
 Spiger, Anne Marie Jacobsdtr. 149.
 — Cathrine Jacobsdtr. 149. —
 Hans Jacobsen 149. — Jacob
 Pedersen, Murersv. 149. — Lis-
 beth Jacobsdtr. 149. — Maren
 Jacobsdtr. 149.
 Spiir, Cathrine 151 f. — Christiane
 151 f. — Marie Elisabeth 151. —
 Peder Jacobsen, Etrd. 149—152.
 v. Sponeck, Christiana Amalia
 256 f. — Georg Wilhelm, Greve
 255. — Sophia Charlotta, Com-
 tesse 255.
 Sporon, P. E., Kammeradvokat 52.
 Späth, Alice, se Baildon. — Johan
 Andreas, Kbmd. 80, 102, 105.
 Steen, Jul., Pr. 70.
 Steffens, Henrik 278.
 Steinmann, Peter Frederik, Gene-
 ral 121.
 Stephanson, L. N., Justitsrd. 153.
 Sternberg, Karen 148. — Poul
 Poulsen, Overkbmd. 148.
 Storm, Skibskapt. 97.
 Stubenrauch, Hans Lebrecht, Pr.
 79, 105.
 Suhr, Slægten 62—65, 212.
 Sundt, Chr. Ulrik, Kapt. 158. —
 Chr. Ulrik, Kapt. 158—211. —
 Carl Ernst 158—211. — Caro-
 line (Line) 158—211. — Louise,
 se Bülow. — Michael, Oberst
 169.
 Suur, Laurids Jensen, Raadmd.
 64.
 Swane, Johanne Marie 279.
 Svendsen, Niels, Tolder 214.
 Svenningsen, Christen, Kapellan
 58.
 Sørensdatter, Anna 235. — Bir-
 gitte 147. — Karen 147. — Ka-
 ren 280. — Margrete 68.
 Sørensen, Jens 67. — Niels, Rdmd.
 217, 219.
 Taaffe, Familien 274.
 Taglioni, Amalie (?), Solodanser-
 inde 50.
 Tamstrup, Laurids Nielsen, Kbmd.
 147. — Margrete Lauridsdtr.
 147, 217, 219. — Peder Nielsen,
 Kbmd. 217 f.
 Tauber, Erich Giørup, Rektor 2,
 6 f., 10—16.
 Tausen, Hans, Reformator 241.
 Terkelsen, Søren, Digter 227 f.
 Thalbitzer, Heinrich Albert, Kon-
 sul 80 f., 105. — Rebecca, se
 Pinsum.
 Thestrup 157. — Barbara, se
 Høegh.
 Thiele, Johan Rudolf, Bogtrykker
 276.
 Thise, Jesper 238.
 Thornton, Samuel, Guvernør 94 f.,
 105.
 Thorsen, Kirstine Bendikte 277.
 Thott, Birgitte 225. — Elisabeth
 225. — Knud 47. — Sophie 225.
 Thuun, Andreas, Kbmd. 252.
 Thøgersen, Peder 242.
 Tillary, Robert, Skrædermestr.
 80 f., 105. — Robert, jr., Skræ-
 dermstr. 81, 105.
 Tordenskiold, Peter 74.
 Tornø, Mag., Rektor 153.
 Toxværd, Familien 276.
 Trevor, Jane Rebecca, se Mullens.
 Tscherning, Poul 226.
 Tutein, Julie 278 f. — Peter, d. æ.,
 Kbmd. 278 f. — Peter, d. y. 279.
 Tuxværd, Axel Otto Georg, Amts-
 forv. 21, 23.
 Ucken (Uge), Slægten 273.
 Uldall, Antoinette 202. — Carl Ju-
 lius, Kontorchef 20. — Peter,
 HR.Advokat 202.
 Ulfeldt, Anna Catharine 36 f., 43,
 45. — Anne Sophie 42, 45 f., 47.
 — Christian 36 f., 44 f. — Cor-
 fitz 36 f. — Corfitz, jr. 36—39,
 42—45. — Corfitz Anton 36, 47.
 — Elsebet 42. — Laurids 41 f.,
 47. — Leo, Gen.feltmarskal 36,
 38, 43, 45. — Leonora Christina
 36—47. — Leonora Sophie 45.
 — Ludvig 36 f.
 Ulstrup, Frederikke Karen Elisa-
 beth Christiane, se de Riche-
 lieu. — Hedevig Louise Augu-
 sta 17. — Regner Christopher,
 Landfgd., Kancellird. 17.
 Ussing, Henry, Stiftsprovst 70—
 72. — Joh. Louis, Prof. 30 f., 70.
 Wade, Louise, se Fenwick. — Nu-
 gent, Kapellan, Sgpr. 96 f., 99,
 103, 105 f. — Sousanna Eliza 97.
 Wagner, Familien 276.

- Wahlmann, Frederikke Lovise
     Wilhelmine 247, 263—65.
 Walker, Alice, se Good.
 Warming, Familien 276.
 Wasmer, Abigael 265 f.
 Webber, James, Legationspr. 86,
     95, 106.
 Webster, Wm., Skrædermstr. 85,
     106.
 Wedel, Helene Margrethe, se Rie-
     per.
 Wedell-Jarlsberg, Charlotte Ama-
     lie, se Bülow. — Ferd., Baron
     202, 204. — Fr. Vilh., Ghrd. 168.
     — Frederikke 157, 163, 167—69,
     176, 205, 207. — Juliane, Baro-
     nesse, se Benzon.
 Wedell-Wedellsborg, Freda Vibeke
     189, 198. — Louise, Grevinde,
     se Klingenberg. — Ludvig,
     Greve, Amtmd. 171.
 Weise, Joh. Mathias, Translatør,
     Etatsrd. 106. — Mary 98, 106.
 Velling, Espen Jensen, Pr. 55, 57.
 Wengel, Joh. Henrik Mowinkel,
     Læge 22.
 Westengaard, Anne Margrete 147.
     — Jens Erichsen, Borgmstr.
     147.
 Vette, Agatha Eleonora 263. —
     Moritz, Kammertjener 261.
 Weyse, Andreas, Kfrd. 260. —
     C. E. F. 278. — Friderica Louise
     260.
 White, John, Fuldmgt. 82, 85, 106.
 Wibe, Michael, Ghrd. 40, 46.
 Wiedewelt, Johs. 279.
 Wiehe, Fr. Wilhelm, Dr. phil. 4,
     28 f., 30.
 Wigelsdatter, Anne 214.
 Wilder, Anna Margaretha, se
     Rauert. — Anthon Wilhelm 264.
 Wilhelmine, Prinsesse af Dan-
     mark 52.
 Wilkens, Berend Christoph, Just-
     rd. 260. — Johanna Maria
     Friedrica, se Winckler.
 Willads, Glarmstr. 238 f.
 de Villars, Claude Louis Hector,
     Marskal 40. — Pierre, Marquis,
     Ambassadør 35, 39 f., 42—44.
 Willebeck, Carl 114.
- Williams, Elizabeth, se Diston. —
     Thomas Smith, Bogholder 82,
     103, 106.
 Wilsbech, Georg Henrik, Inten-
     dant 21. — Katrine Rasmusdtr.
     68. — Rasmus, Ridefgd. 68.
 Wilster, Ernst Henrik Claude, Ge-
     neral 108, 122—24.
 Vincentsdatter, Bodil 280.
 Winckler, Johanna Maria Fried-
     rica 259 f.
 Wleugel, I. P., Kontreadmiral 197.
 Wolf, Chr. Benjamin 257. — Eber-
     hardine, se Günther. — Johs.
     Jeremiassen, Sgpr. 224.
 Wolgast, Peiter, Bartskaar 217. —
     Peiter Peitersen, Guldsmed 218,
     220.
 Wolken, Johs. 230.
 Voltelen, Abigael, se Wasmer. —
     Just Henrich, Etrd. 265. — Just
     Henrich, Rdmd. 265. — Maria,
     se Labes.
 Wood, Walter, Kbmd. 79 f., 81, 104,
     106.
 Worm, Ole, Prof. 224 f. — Oluf,
     Prof. 1, 5.
 Wright, Hedevig, se Meulengracht.
     — Henry, Kbmd. 82, 93, 106. —
     Major, Kbmd. 98, 106.
 Wisberg, Gerhard Fridrich, Gu-
     vernør 262 f. — Johan Peter
     David, Guvernør 263. — Nico-
     line Antonette, se Seehuus.
 Wroblewsky, Daniel, Orgelbygger
     84, 106.
 Wynn, Henry Watkins Wm., Ge-
     sandt 98, 106.
 Würger, Henrik 232.
 Young, Eduard, Maler 54. —
     Friedrich, Hofsanger 54.
     von Zesen, Philip 228, 230.
 Zeuthen, Charlotte, se Schulin.
 Zimmermann, Dr. 271.
 Zumpt, Karl Gottlob (Timotheus),
     Filolog 8.
 v. Zuylen, Bella 48. — Tuyll, Ba-
     ron 48.
 Ølgod, Anne Hansdtr. 215.
 Örncrona, Nils Brunell, Minister
     246. — Sophie Hedevig, se
     v. Bromberg.

